

พระธรรมจักร
เทคโนโลยีกา

ชินสกเถระ พธ.บ. ๓๕

พระธรรมจักรเทศนาฎีกา

ชินสภเถระ พธ.ป. ๓๕

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ตุลาคม ๒๕๕๔ จำนวน ๑๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : พฤษภาคม ๒๕๕๖ จำนวน ๖,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์แจกเป็นธรรมทานห้ามจำหน่าย

บรรณาธิการ : พระมหานិวัตร กลยาณวฑฺฒโน
อโนทัย เจียรสถาวงค์

พิสุจน์อักษร : ดร.พรรณี เสนาจักร

ศิลปกรรม : สันติ สงบ เย็น

ดำเนินการผลิต : อโนทัย เจียรสถาวงค์

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ (1987) จำกัด

โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๔-๓/๕๐๐

โทรสาร ๐-๒๔๒๔-๓/๔๔๔

ต้องการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกเป็นธรรมทานกรุณาติดต่อที่ :

ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร วัดพระธรรมจักร

๑๐๐/๑ หมู่ ๑ ต.ดงละคร อ.เมือง จ.นครนายก ๒๖๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๓๓/๓๓-๐๒๑๓, ๐-๓๓/๓๓-๐๓๑๓

โทรสาร ๐-๓๓/๓๓-๐๐๘๙

แต่...มนุษย์ เทวดา

และสัตว์ผู้ปรารถนาความหลุดพ้นจากทุกข์ด้วยตนเอง

คำอนุโมทนา

หนังสือพระธรรมจักร เล่มที่ท่านกำลังศึกษาอยู่ในมือขณะนี้ ประกอบด้วยบทสวดมนต์พระธรรมจักรแปลและบทบรรยายพระธรรมจักรเทศนาฎีกาเชิงปฏิบัติการ สำนวนและคำแปลของบทสวด อาจต่างไปจากที่ทำไว้แต่เดิมบ้าง เพื่อเอื้อต่อประโยชน์ทางความเข้าใจ

ส่วนบทบรรยายพระธรรมจักรเทศนาฎีกาเชิงปฏิบัติการนั้น จะประกอบด้วยประวัติพระธรรมจักรโดยสังเขป เนื้อแห่งธรรมจะประกอบด้วยสาระที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนปัญญาวัคคีย์ มีทั้งแนวทางผิดที่ควรเว้น แนวทางถูกที่ควรปฏิบัติ ขั้นตอนที่พระองค์ทรงปฏิบัติ เทคนิคการทำ ผลที่ได้ หลักฐานการรับรองผล จนถึงปัญญาวัคคีย์เสื่อมใส และลำดับขั้นตอนการปฏิบัติโดยสังเขป ที่ทำให้ปัญญาวัคคีย์มีท่านอัญญาโกณฑัญญะ เป็นต้น บรรลุธรรมโสดาบัน ได้ดวงตาเห็นธรรม

หนังสือนี้ผู้ดำริการจัดทำได้ตั้งใจจะให้ป็นธรรม-บรรณาการ ปฏิการะแต่ทุกท่านผู้มีส่วนร่วมบันดาลสานเสริม ให้เกิดงาน “ต้นธารแห่งความสุข” ซึ่งเป็นงานแสดงผลงานทางศิลปะ จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์

ที่หอศิลป์แห่งชาติ ในระหว่างวันที่ ๓-๓๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เพื่อนำรายได้ซื้อที่ดินสร้างวัดและสถานที่ศึกษาธรรมปฏิบัติ ที่ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนา-ธรรมะพุทธวิหาร วัดพระธรรมจักร ตำบลดงละคร อำเภอ เมือง จังหวัดนครนายก

ผู้จัดทำได้นำเอาบันทึกจารึกเรื่องราว เนื้อหาสารธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์วิชาการตรัสรู้เพื่อดับทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สามารถพิสูจน์ได้ เป็นหลักฐานที่พระองค์ทรงเทศน์สอนปัญจวัคคีย์ไว้ในจารึกกล่าวขวัญว่าท่าน อัญญาโกณฑัญญะ ประธานปัญจวัคคีย์ ได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุสมณธรรมชั้นโสดาบัน มีศรัทธาปัญญาไม่คลอนแคลนในคำสอน ขอบวชเป็นพระสงฆ์องค์แรกของโลกในยุคพระสิทธัตถะสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ แต่เดิมนั้นทรงเทศน์ด้วยภาษามคธหรือภาษาบาลี ต่อมาพระศาสนาไปเจริญที่ลังกาในสมัยพระมหินทอรรหนต์ ที่ประเทศลังกานั้น หลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ประมาณปีพุทธศักราช ๔๓๓ คณะสงฆ์ลังกาได้แปลจากภาษามคธหรือบาลีเป็นภาษาสันสกฤต และจารึกลงในใบลานไว้ด้วยอักษรสิงหล ต่อมาประมาณช่วงหลังพุทธศักราช ๙๕๖ พระพุทธโฆษาจารย์ได้แปลกลับมาเป็นภาษาบาลีอีกครั้งหนึ่ง ส่วนที่

ประเทศไทย ปุราณาจารย์แห่งสยามได้แปลและสืบต่อกันตามลำดับมาเป็นภาษาไทย

สำหรับในเล่มนี้ข้าพเจ้าแลคณะได้ยกเอาคำแปลของโบราณจารย์ทั้งหลายขึ้นมาชำระ ขยายเป็นบทสวดแปลเพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจแก่ชนส่วนใหญ่ และได้นำพระธรรมจักรเทศนาฎีกาที่ข้าพเจ้าได้บรรยายไว้ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ก่อนวันมหาปวารณา ๑ วัน ที่พุทธวิหารธรรมสภา ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร วัดพระธรรมจักร มาขัดเกลาดัดแต่งและเสริมเติมส่วนที่บกพร่องให้สะดวกเหมาะสมเพิ่มพูนบริบูรณ์มากขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านให้มากที่สุดและเพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา บุรพาจารย์บูชา เป็นพุทธศาสนานุสรณ์ครบรอบอายุ ๒,๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในวันวิสาขบูชาที่ผ่านมาซึ่งพุทธบริษัททั้งหลายรู้จักกันดีในนาม “พุทธชยันตี” เท่ากับเป็นวันครบรอบอายุ ๒,๖๐๐ ปีแห่งการอุบัติขึ้นในโลกของพระธรรมจักรเทศนาในวันอาสาฬหบูชา เป็นอนุสรณ์ครบรอบอายุแห่งการอุบัติขึ้นในโลกของพระอริยสงฆ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยความเป็นสงฆ์ทั้งโดยธรรมและโดยวินัย และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงอุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุป-

สัมปทาวีธินี้ครั้งแรกของโลก เป็นวันครบรอบ ๒,๖๐๐ ปี
ที่พระรัตนตรัยอุบัติขึ้นครบทั้ง ๓ รัตนะในโลก ทั้งยังเป็น
วันครบรอบ ๑๐ ปี แห่งการสถาปนาศูนย์กลางการศึกษา
วิปัสสนาธุระพุทธวิหาร วัดพระธรรมจักร มุลนิธิพุทธวิหาร
ด้วยเช่นเดียวกัน

เนื้อหาสาระจะเป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ทรงแสดงวิธี
หมุนจักรคือธรรมอันได้แก่มรรค ๘ ประหารกิเลสเหตุแห่ง
ทุกข์ทั้งปวงเป็นครั้งแรก ทำให้เรารู้จักว่าทางสายกลางเป็น
อย่างไร สายตึงเป็นอย่างไร สายหย่อนเป็นอย่างไร ทำ
อย่างไรให้ตาเกิด ทำอย่างไรให้ญาณเกิด ทำอย่างไรให้
นิพพานเกิด อันไหนเป็นทุกข์ อันไหนเป็นเหตุแห่งทุกข์
อันไหนทุกข์ดับ อันไหนวิธีทำให้ทุกข์ดับ และวิธีใช้มรรค ๘
ประหารเหตุแห่งทุกข์นั้นทำอย่างไร ทำให้เห็นแนวทางดำเนิน
สู่การปฏิบัติได้ถูกต้อง ตามกำลังปัญญาสามารถของผู้
ถ่ายทอดและผู้ศึกษา

เปรียบเหมือนต้นธารที่จะนำเราท่านทั้งหลายลงแพ
แห่งรูป-นามสังขารไปสู่เป้าหมายคือมรรคผลนิพพาน ดับ
ทุกข์เข้าถึงซึ่งความสันติสุขได้สำเร็จสมดังความปรารถนา
ดังสมญานามว่า “ต้นธารแห่งความสุข” ซึ่งผู้ดำริโครงการ
ให้ความหมายว่า หมายถึงบุพภาคมรรค อันได้แก่มรรค ๘

ที่ต้องทำก่อน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือโลกุตตรมรรค ๔ อันเป็นผลสูงสุดนั่นเอง

เพื่อให้เป็นสิริมงคลดลให้เกิดพลังใจ ผลักดันพลังปัญญาและพลังกาย ให้มีพลังเริ่มสร้างสรรค์ผลักดันชาติให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาใหม่ หลังจากพระยาอุทกราชถล่มจนราพณาสูรในปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ เสียหายย่อยยับบอบช้ำมากที่สุดอย่างทั่วถึงเกือบทั้งประเทศ ทั้งด้านการเมือง การปกครอง การศึกษา การเศรษฐกิจ และความสงบสุขของบ้านเมือง เพื่อให้อุทกภัย มนุษย์ภัย อุกุศลภัย และภัยอื่น ๆทั้งหลายได้สงบระงับลง

เนื่องจากผู้จัดทำไม่ใช่เปรียญธรรม อาจมีหลายส่วนที่สำนวนการแปลและคำแปลต่างไปจากที่มีแปลกันไว้แต่เดิมบ้าง ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจได้โดยง่ายแก่มวลชนทั่วไปที่สามารถจะเข้าถึงได้ จึงทำไว้แบบที่เห็นอยู่นี้ ต้องขออภัยไว้ด้วย

ส่วนใดของหนังสือนี้ที่มีคุณประโยชน์และมีความดีอยู่บ้าง ขอให้คุณความดีนั้นจงมีแก่ผู้ที่ร่วมแรงร่วมใจ ฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลาย สู้ลำบาก บากบั่น อุตหน อดกลั้น ไม่ย่อท้อและเสียสละอย่างมุ่งมั่น ท่วมท้อย่างเด็ดเดี่ยวเด็ดขาด มั่นคง จนเป็นงานสำเร็จได้ทุกท่าน ส่วนความ

ผิดพลาดจะพึงมีบ้างประการใด ผู้เขียนและผู้จัดทำยินดี
 น้อมรับตำหนิแห่งท่านทั้งหลาย เพื่อพัฒนาปรับปรุงด้วย
 ความยินดีเต็มใจและขอบคุณ

ขออนุโมทนาท่านผู้ร่วมเป็นเจ้าภาพ สร้างและเผยแพร่
 หนังสือธรรมปัญญาเล่มนี้ ให้กระจายเป็นประโยชน์ใหญ่
 ต่อความสงบสุขร่มเย็นแห่งมวลมนุษยชาติ เป็นการสร้าง
 สุกตัญญูอย่างหาขอบเขตจำกัดมิได้ ให้มีขึ้นในพื้นที่ทุกแห่ง
 โลกใบนี้ร่วมกันตามกำลังศรัทธา

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและบุญกุศลคุณความดี
 จากการสร้างหนังสือพระธรรมจักรเทศนาฎีกาเล่มนี้ จาก
 การร่วมซื้อที่ดินสร้างวัด ขยายพื้นที่เขตปัญญาการศึกษา
 แก่มวลมนุษย์ ทั้งส่วนที่เป็นพุทธศาสนปฏิบัติและพุทธ-
 ศาสนปริยัติ แห่งศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระ
 พุทธวิหารเพื่อให้สามารถรู้วิชาดับทุกข์แห่งตน และเผยแพร่
 วิชาการดับทุกข์นี้ แก่มวลชน ตามพระพุทธานุญาต
 ขนสรพัสตว์ให้พ้นทุกข์จนสำเร็จได้จริง เป็นการตาม
 เสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแท้ จงรวมกันเป็นตบะเดชะ
 พลวะปัจจัย หนุนนำให้ท่านทั้งหลายพ้นจากทุกข์ภัยพิบัติ
 ทั้งปวง เข้าถึงพระนิพพานทั้งตะถังคินิพพาน และสมุจ-

เจตนิพพานในเร็ววัน หากยังไม่ถึงด้วยเหตุใดตราบใด
 ขอให้มีความสุขเกษมสำราญ มีปัญญาแก่กล้า มีวิชา
 มากมาย มีความสำเร็จในการดำเนินชีวิต เป็นผู้นำ
 แสงสว่างทางปัญญาวิชาการแห่งสรรพสัตว์ทั้งปวงทุก
 ภพชาติ บรรณาสั่งใดคิดสิ่งใดที่ถูกต้องชอบโดยธรรมแล้ว
 ขอสิ่งนั้นพลันสำเร็จ พลันสำเร็จพลันสำเร็จ ดังมนิรส
 โดยทั่วกันทุกท่านทุกคนเทอญ

ขออนุโมทนา

ชินสภเถระ พธ.บ. ๓๕

๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๕

อนุโมทนาพจน์

การจัดพิมพ์หนังสือพระธรรมจักรเทศนาฎีกาครั้งที่ ๒ นี้ คุณวราพงศ์ องค์คุณารักษ์ ผู้เป็นประธานรวบรวมทุนจัดพิมพ์ พร้อมทั้งคุณพ่อ คือ คุณสุพจน์ องค์คุณารักษ์ ได้เข้าพบและถวายเงินเพื่อเป็นปัจจัยในการพิมพ์จำนวน ๓๑๑,๔๒๐ บาท เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖

เมื่อถามถึงเหตุแห่งการพิมพ์ครั้งนี้ คุณวราพงศ์ องค์คุณารักษ์ ตอบว่า เห็นว่าหนังสือพระธรรมจักรเทศนาฎีกาเล่มนี้มีประโยชน์มาก จึงอยากจะบริจาคความรู้และปัญญาอันประเสริฐนี้แจกจ่ายแก่มวลมนุษย์ทั้งหลายให้มีโอกาสรู้ตาม เป็นการสร้างบุญกุศลอันเลิศสูงสุดทางด้านปัญญาให้แก่คุณพ่อสุพจน์ องค์คุณารักษ์ คุณแม่สุวรรณี เดชานุวัตร และข้าพเจ้า (พระปลัดชัชวาล ชินสโร) เนื่องในงานบุญคล้ายวันเกิดของทั้งสามในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ นี้ โดยติดต่อผ่านทางอาจารย์พระทวีศักดิ์ กลุยาณธมโม ข้าพเจ้าจึงได้รวบรวมปัจจัยอีกส่วนหนึ่งที่ผู้บริจาคเคยแจ้งความประสงค์จะสร้างหนังสือเล่มนี้ไว้ รวมทั้งปัจจัยที่มีผู้ถวายให้ข้าพเจ้าตัดสินใจใช้ตามแต่จะเห็นสมควรอีกจำนวนหนึ่ง

ขออนุโมทนาบุญกับคุณวราพงศ์ องค์คุณารักษ์
 คุณพ่อ คุณแม่ ญาติมิตร และคณะ ท่านเจ้าคุณพระเมธี
 วราลังการ ที่อนุเคราะห์ช่วยตรวจชำระอักษรภาษาให้ถูกต้อง
 สมบูรณ์มากขึ้น ตลอดจนท่านผู้ร่วมมีส่วนพิมพ์หนังสือ
 พระธรรมจักรเทศนาฎีกาทุกท่าน ด้วยอำนาจพระพุทฺธ-
 บารมี พระธรรมบารมี พระสังฆบารมี อริยาจารย์ะบารมี
 และปัญญาบารมีแห่งผู้ร่วมรังสรรค์วัชรอันประเสริฐ
 เทิดพระวิสุทธิุตตมธรรมให้รุ่งเรือง เพื่อเหมาะสมแก่การ
 ประเทืองปัญญามนุษย์ให้โชติช่วงอย่างหมดจด ผู้ร่วม
 สรรค์สร้าง ผู้ร่วมพิมพ์ และผู้ทัศนื่อนิเื่อธรรมทั้งหลาย จง
 มีปัญญากระจ่างสว่างไสวแผ่กว้างไกล ดุจรังสีอาทิตย์อุทัย
 ในภาปราศจากเมฆามาแผ้วพาน ได้ดวงตาเห็นธรรมอัน
 ลึกล้ำร่ำพามหาศาล ไร้อริโรคาพญามาราพาธพาล ภัย
 พิบัติกลับอภิบาลดุจเทวันประดับประดอง วรรณะงาม
 ผุดผ่อง ก้องชื่อเสียงไกลไปสามโลก สิ้นความโศกพลั้งเสริม
 มหาศาล เกษมสำราญได้ดีในที่ทั้งปวง มีความสำเร็จใน
 ชีวิตคิดสิ่งใดสมใจปอง สุขสนองทุกแห่งหนจนนิพพาน
 เทอญ...

ชินสมเระ

๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๖

คำปรารภ

คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เน้นเรื่องทุกข์ และการพ้นทุกข์เป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้ว่าแม้ในอริยสัจ ๔ ก็ทรงยกเรื่องทุกข์ขึ้นเป็นหัวข้อแรกแห่งธรรม ทั้งนี้จุดมุ่งหมายสูงสุดในคำสอนของพระองค์ คือการให้มนุษย์ได้พบความสุขที่แท้จริง ด้วยการปฏิบัติตามวิธีที่ตรัสสอน จนกระทั่งเห็นความจริงตามธรรมชาติอย่างถาวรเป็นด้วยปัญญา เมื่อเห็นตามความเป็นจริงได้ ก็จะสามารถละวางความยึดมั่นถือมั่น ไม่ตกจมอยู่ในอำนาจของความทุกข์ และเป็นอิสระจากมันได้ในที่สุด

คำริในการจัดทำหนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นเพราะประจักษ์แก่ใจว่า ยังไม่พบการสอนและธรรมบรรยายใดที่สามารถอธิบายแจ่มแจ้ง แสดงขั้นตอนในวิธีและวิธีการปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ (โดยอิงหลักฐานจากพระไตรปิฎก) ตามแนวทางที่พระพุทธองค์ตรัสสอนได้ชัดเจนเท่านี้มาก่อน โดยเฉพาะการอธิบายถึงความสำคัญของมรรคมีองค์ ๘ และวิธีการทำให้มรรคเกิด ซึ่งข้อนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ตั้งแต่ครั้งแรกที่ทรงทำการสอน (ปฐมเทศนา) รวมทั้งตรัสกับท่านสุภัททปริพาชก ก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานด้วย

นอกจากการบรรยายธรรมที่กระจ่างชัดแล้ว ท่านอาจารย์ชัชวาล ชินสโก ยังเป็นวิปัสสนาจารย์ที่ให้ความทุ่มเทห่วงใย และใส่ใจในการเรียนการสอนเป็นที่สุด พุดได้เต็มปากว่าท่านได้สละชีวิตทั้งชีวิตของท่านแล้ว เพื่อสืบเนื่องงานสอนพระกัมมัฏฐานจากอาจารย์ของท่าน เป็นการเดินตามรอยพระบาทของพระพุทธองค์อย่างแท้จริง ปฏิภาณเยี่ยงนี้ก่อให้เกิดความหวังและพลังใจเป็นอย่างมาก แก่นักปฏิบัติ ประจุความรู้สึกของคนเดินทางซึ่งพลัดหลงไปในที่มืด ต้องล้มลุกคลุกคลานเวียนหลงซ้ำซาก ทั้งเหน็ดเหนื่อยและท้อแท้ เมื่อจู่ ๆ ได้พบกับแสงสว่างที่ฉายส่อง ทำให้เห็นหนทางที่จะเดิน ทั้งยังเห็นจนตลอดถึงจุดหมายปลายทางที่อยู่ข้างหน้าได้ นักเดินทางผู้นั้นย่อมมีความปีติลึงโลด อยากจะบอก อยากจะชี้ช่องให้เพื่อนร่วมทางคนอื่นได้เห็นบ้าง

โดยส่วนตัวแล้วรู้สึกว่หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่ค่อนข้างยาก อาจเพราะตนเองเป็นผู้มีปัญญาน้อย เห็นว่าความเข้าใจน่าจะเป็นไปตามลำดับประสบการณ์การปฏิบัติของแต่ละท่าน ทว่าด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้น จึงสู้อดทน ใช้ความกล้าหาญ ความพากเพียร และสติปัญญาเท่าที่มีอย่างสุดกำลัง ในการรับใช้และช่วยท่าน

อาจารย์ทำหนังสือเล่มนี้ รวมทั้งจัดทำโครงการ “ต้นธารแห่งความสุข” เพื่อหาปัจจัยซื้อที่ดินและสร้างที่ปฏิบัติธรรม ถวายวัด ทั้งนี้เพราะตระหนักว่ากุศลกรรมในครั้งนี้ จะเกิดประโยชน์อย่างมหาศาลทั้งในปัจจุบันและอนาคต ต่อผู้ปฏิบัติที่ตั้งเป้าหมายเพื่อการพ้นทุกข์

รวมทั้งตระหนักว่ายังมีคนอีกมากมาย ที่ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเคืองคว้าง ต่างดิ้นรนอย่างขลุกขลักและปวดร้าวในกองทุกข์ โดยไม่อาจหาคำตอบได้ว่าคนเราเกิดมาทำไม ทุกข์ของเราจะสิ้นสุดลงตรงไหน และด้วยวิธีใดจึงสามารถพ้นจากกองทุกข์นี้ได้ เพื่อที่เขาเหล่านั้นจะได้ไม่ต้องจากโลกนี้ไปอย่างสิ้นหวัง ทรมานทรมาย โดยไม่มีโอกาสรับรู้หรือได้ยินได้ฟังสังฆธรรมอันประเสริฐใด ๆ เลย

ขอกราบแทบเท้าท่านอาจารย์ชัชวาล ชินสโก พระผู้เป็นบิดาในทางธรรม ด้วยความนอบน้อมและซาบซึ้งในพระคุณอย่างสูงสุด ที่ท่านได้เมตตาให้การอาราธนาเพื่อบรรยายในหัวข้อ “พระธรรมจักรเทศนาฎีกา” นี้ ทั้งยังกรุณาสละเวลาอย่างยิ่ง ๆ เพื่อขัดเกลา ทบทวน เขียนเพิ่มเติมให้เกิดความสมบูรณ์ กราบขอบพระคุณท่านพระคุณเจ้าและคุณแม่ชีผู้ที่คอยให้กำลังใจ ให้ความรักความเข้าใจตลอดมา ขอบพระคุณกัลยาณมิตรผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือนี้ทุกท่าน ทั้งผู้ช่วยถอดเทป ผู้ช่วยพิสูจน์อักษร ผู้ร่วมปัจจัย

ในการพิมพ์ และผู้ช่วยเรื่องอื่น ๆ ในทุกกรณีที่ไม่ได้เอ่ยถึง โดยเฉพาะผู้ที่คอยมาอยู่เป็นเพื่อนขณะทำงานทุก ๆ ท่าน ทั้งยามเช้า ยามกลางวัน ยามกลางคืน และยามใกล้รุ่ง ตลอดจนคุณแม่ครัว คุณผู้ปอกผลไม้ คุณผู้ส่งอาหาร ขอบคุณรอยยิ้มและการทักทายที่บริสุทธิ์จากผู้รดน้ำต้นไม้ รวมทั้งคุณลุงคนสวน

ขอบคุณเป็นกรณีพิเศษสำหรับทุกอุปสรรคขวากหนาม การบีบคั้นและการครูดสี ที่กลายเป็นเครื่องช่วยยกระดับจิตและสร้างบารมีแห่งตน

สุดท้ายที่จะลืมไม่ได้คือขอขอบคุณคุณพ่อบ้านและลูกทั้งสอง ที่อนุญาตให้แม่จากบ้านมาอยู่วัดเป็นเวลานานเพื่อสร้างกุศลในครั้งนี้

ขอพลังแห่งพระพุทธานุภาพ บุญบารมีของครูบาอาจารย์รวมทั้งอานิสงส์แห่งการให้ธรรมเป็นทานในครั้งนี้ ของทุกท่าน จงสัมฤทธิ์ผลเป็นปัญญาอันบริสุทธิ์เฉียบแหลม เพื่อถึงซึ่งพระนิพพานในที่สุด ขอสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยไม่มีประมาณและไม่มีเงื่อนไข จงมีส่วนในบุญนี้ เพื่อนำพา ศานติสุขให้บังเกิดแก่ตนเอง สังคม ตลอดจนโลกมนุษย์ ทั้งสิ้นด้วยเทอญ

ขออนุโมทนา
อโนทัย เจียรสธาวงค์
๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

คำอนุโมทนา	[๑]
คำอนุโมทนาพจน์	[๘]
คำปรารภ	[๑๐]

๑. บทนำ	๑
การแสวงหาและการเรียนรู้	๔
การค้นพบ	๖
สัจจาธิษฐานและการตรัสรู้	๙
วิมุตติสุข	๑๐
ดอกบัว ๔ จำพวก	๑๓
ท้าวสหัมบดีพรหม	๑๕
ที่มาของประเพณีอาราธนาธรรม	
ทรงเลือกปฐมสาวก	๑๖
อุปกาธิวก	๑๗
ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์	๑๘

๒. การเคลื่อนหมุนกงล้อแห่งธรรม	๒๓
ที่สุดสองอย่างอันบรรพชิตไม่ควรเสพ	๒๓
กาเมสุ กามสุขลลิกานุโยโค	๒๔

อตฺตกิลมณานุโยโค

๓๐

มัชฌิมาคัมมอย่างไ้

๓๕

๓. อริยมรรคมีองค์ ๘

๔๑

๔. ทกข์

๔๓/

ทกข์ทั้งหมดจัดเป็นหมวดหมู่ได้ ๔ กลุ่ม

๔๘

กลุ่มที่ ๑ ลักษณะของทกข์

๔๘

กลุ่มที่ ๒ ประเภทของทกข์มี ๕

๕๒

กลุ่มที่ ๓ ทกข์อันเป็นเหตุที่ทำให้ทกข์

๕๖

ทั้ง ๕ ประเภทเกิด

กลุ่มที่ ๔ องค์ประกอบของทกข์

๖๖

ชั้นที่ ๕

๖๓/

ความเข้าใจเกี่ยวกับ “กองรูป”

๓/๔

อุปาทานชั้นที่ ๕

๓/๘

กำ ดุม กง

๘๓

ละอุปาทานชั้นที่ ๕ พ้นทกข์ได้

๘๖

ชั้นที่ ๕ โดยย่อและสภาวะของกามาวจรกุศล

๘๘

อาการ กับ ความรู้สึก

๙๐

๕. สมุทัย	๙๙
เหตุเกิดของตัณหา	๑๐๐
คำว่า “อยาก” กับ “ตัณหา”	๑๐๕
เหตุเกิดตัณหาโดยพิสดาร	๑๐๖
ขั้นทั้ง ๕ เกิดพร้อมกับเวทนา	๑๐๘
 ๖. นิโรธ	 ๑๑๑
ดับตัณหา เหตุแห่งทุกข์	๑๑๒
สถานที่เกิดของตัณหาที่มีที่โน่นบ้าง	๑๑๓
 ๗. มรรค	 ๑๑๙
สัมมาทิฏฐิ : เห็นถูกต้อง	๑๒๑
สัมมาสังกับปะ : ตรีกถูกต้อง	๑๓๒
ขั้นตอนในการทำให้มรรค ๘ เกิด	๑๓๓
ความสำคัญของการกำหนด	๑๓๗
และวิธีการกำหนดที่ถูกต้อง	
เพื่อให้มรรคมืองค์ ๘ เกิด	
ปรมัตถ์กับบัญญัติต่างกันอย่างไร	๑๓๘
“รูปปรมัตถ์” กับ “รูปบัญญัติ” ต่างกันอย่างไร	๑๔๐

สัมมาวาจา : ปริกรรมภาวนาถูกต้อง	๑๖๒
สัมมากัมมันตะ : ปฏิบัติการได้ถูกต้อง	๑๗๒
สัมมาอาชีวะ : อาชีพถูกต้อง	๑๘๑
สัมมาวายาโม : เพียรถูกต้อง	๑๙๒
สัมมาสติ : สติถูกต้อง	๒๑๐
สัมมาสมาธิ : ทำสมาธิอย่างถูกต้อง	๒๔๘
วิเวก ความสงบ	๒๖๐
ขณิกสมาธิทำให้อุปจารสมาธิ	๒๗๐
และอัปปนาสมาธิในการตรัสรู้เกิดได้อย่างไร	
ความมั่นคงของจิตสำคัญอย่างไร	๒๗๒
การตรวจสอบสมาธิ	๒๗๔

๘. กิจในอริยสัจ ๒๘๗

๙. ตามรอยพระพุทธบาท ๓๐๑

บทสวดพระธรรมจักร ๓๒๙

การอ่านภาษาบาลี ๓๓๐

ประวัติผู้เขียน ๓๓๙

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

เอวเมวเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา พาราณสียํ วิหรติ
อิสิปตเน มิคทาเย ตตฺร โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ
อามนฺเตสิ เทวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิตฺน น
เสวิตพฺพา โย จายํ กาเมสุ กามสุขสฺสิกานฺุโยโค หิโน
คมฺโม โปถุชฺชนิกิ อนริโย อนตฺถสวฺหิตโต โย จายํ
อตฺตกิลมถานฺุโยโค ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสวฺหิตโต ฯ^๑

^๑ วิ.มหา. ๔/๑๔/๑๘, สัม.มหา. ๑๙/๑๖๖๔/๕๒๘, พุ.ป. ๓๑/๕๙๘/๕๐๖

ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ขอกราบนมัสการพระธรรม พระสงฆ์ และท่านอาจารย์
พระภัททังคะอาสภมหาเถร กัมมัฏฐานาจริยะ อัคคมหา-
กัมมัฏฐานาจริยะ ผู้เป็นอาจารย์ ที่ช่วยกันดำรงกิจใน
พระพุทธศาสนา เพื่อให้เป็นประโยชน์ใหญ่ต่อมวลมนุษย
และเทวดาทั้งหลายสืบต่อมาและสืบไปภายหน้า

ในวันนี้จะได้นำเอาพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็น
พระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกที่พระพุทธองค์ทรงเทศน์ไว้
เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิชาการตรัสรู้เพื่อดับทุกข์ ด้วยวิธีพัฒนา
อินทรีย์ ๕ วิปัสสนาญาณและโพชฌงค์ ด้วยมรรค ๘
ทำให้โลกุตตรมรรคทั้ง ๔ อันเป็นสุดยอดแห่งวิชาการตรัสรู้
เพื่อดับทุกข์ ที่รู้จักกันในนามว่าสัมมาสัมโพธิญาณหรือ
อริยสัจ ๔ ที่พระองค์ทรงค้นพบ สามารถเกิดขึ้นและถึง
ความสมบูรณ์ได้อย่างแท้จริง เรื่องราวเหล่านี้เกิดขึ้นที่ป่า
อิสิปตนมฤคทายวัน ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๘
เหตุการณ์วันนี้ถือว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นครั้งแรก
จุดแรก ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงธรรมที่
พระองค์ตรัสรู้เพื่อแผ่ไปถึงบุคคลอื่น และบุคคลกลุ่มแรกที่
ได้ฟังพระธรรมนี้ ก็คือกลุ่มของปัญจวัคคีย์นั่นเอง

เนื้อความโดยสรุปที่เป็นบ่อเกิดของพระธรรมจักร เริ่มจากเจ้าชายสิทธัตถะทรงออกจากเมืองเมื่อพระชนมายุ ได้ ๒๙ พรรษา ทรงผนวชแล้วแสวงหาวิชาการตรัสรู้เพื่อ ดับทุกข์ไปโดยลำดับ จนกระทั่งบรรลุผลเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๖ ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ หรือที่เรียกกันว่าอัสน์สถ- พฤษ์โพธิ์ใบ แขวงเมืองราชคฤห์

ก่อนที่จะตรัสรู้นั้นมีเรื่องราวมากมาย ไม่ใช่จู่ ๆ ออก จากเมืองแล้วมาตรัสรู้เลย เริ่มที่พระองค์ทรงเรียนวิชา การดับทุกข์จากอาจารย์หลายท่าน มีท่านอุทกดาบสและ ท่านอาฬารดาบส เป็นต้น แต่วิชาการดับทุกข์ที่ทรงเรียน นั้น กลับเป็นวิชาเสวยกามสุข คือการได้อารมณ์ที่เป็น ความสุขอันเกิดจากความพอใจเพลิดเพลินในสมาธิ ซึ่ง อาจารย์ทั้งสองท่านเข้าใจว่า วิชาเหล่านี้เป็นวิชาการดับทุกข์

เมื่อทรงเรียนจบได้สมบัติ ๘ ซึ่งเป็นสมาธิขั้นสูงสุดในวิชาของอาจารย์แล้ว ทรงประจักษ์แก่พระทัยว่านี่ไม่ใช่ วิธีการดับทุกข์ที่แท้จริง เพราะบรรดาภิเลสทั้งหลายยังไม่ถูกประหาร เป็นเพียงแค่ถูกสะกดให้สงบนิ่ง รอโอกาส พุ่งเท่านั้น ดังนั้นพระองค์จึงทรงต้องแสวงหาสืบต่อไป

การแสวงหาและการเรียนรู้

ในที่สุดเมื่อไม่ทรงพบครู จึงทรงหันมาแสวงหาด้วยพระองค์เอง โดยเสด็จมาที่ตำบลอรุเวลาเสนานิคม แขวงเมืองราชคฤห์นี้แหละ เมื่อมาถึงแล้ว ทรงศึกษาวิชาในลัทธิของพราหมณ์ฮินดู ซึ่งก็คือลัทธิของพวกปัญจวัคคีย์นั่นเอง

แต่ก่อนนั้นตอนที่ไปเรียนกับคนอื่น กลุ่มปัญจวัคคีย์ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้ พอมาถึงตอนนี้ ปัญจวัคคีย์ซึ่งมีท่านโกณฑัญญะเป็นหัวหน้าก็ผันตัวขึ้นมาเป็นครู โดยสอนอานาปานสติที่เป็นอานาปานะแบบบังคับปลมหายใจให้ชัดเจน บังคับไปมาที่สุดเกิดอาการปวดศีรษะ แน่นหน้าอก ปั่นป่วนไปหมด จากนั้นยังให้เอาลิ้นดันเพดานกลั่นลมหายใจ ลูกศิษย์ชั้นยอดอย่างสิทธัตถโพธิสัตว์ ก็ทำตามอาจารย์ทั้ง ๕ ด้วยความเพียรอย่างเต็มกำลัง

ถึงแม้ว่าพระวรกายจะกระสับกระส่ายอยู่ด้วยทุกขเวทนา แต่พระหฤทัยระงับไม่ดิ้นรน พระสติไม่ฟั่นเฟือน ไม่ท้อถอยเพื่อให้ได้สมาธิ มุ่งสู่ความรู้เพื่อดับทุกข์อย่างเดียว แต่ก็ไม่สามารถสำเร็จได้ดังพระประสงค์ กลับปวดเคียรเวียนเกล้ามากยิ่งขึ้น ทรงเห็นว่านี่ไม่ใช่วิธี หากเกินกว่านี้คงสิ้นพระชนม์ ไปไม่ถึงมรรคผลนิพพานแน่ ๆ

ฝ่ายปัญจวัคคีย์ก็เปลี่ยนวิธีการใหม่ไปเรื่อย ๆ โดยลำดับ จนถึงให้ทรงอดอาหาร ที่เรียกว่าบำเพ็ญตบะด้วยการ ถือศีลอด ตามแบบที่ปรากฏในเรื่องรามายณะ หรือเรื่อง รามเกียรติ์ตอนหนึ่งว่า อินทรชิตต้องการศรพรหมาสัตว์ จากพระพรหม เลยอดอาหาร ๘๐ หรือ ๘๑ ปีนี้แหละ ร้อนถึงพระพรหมต้องประทานอาวุธมาให้

ในที่นี้เหมือนกัน ตามประวัติกล่าวว่าปัญจวัคคีย์ ต้องการให้ร้อนถึงเปื้องบน คือพระอินทร์หรือพระพรหม นี่แหละ จึงใช้วิธีให้ทรงอดทีละน้อย ทีละน้อย ในที่สุด ก็ไม่ได้เสวยเลย จนกระทั่งเมื่อเอามือลูบตามพระวรกาย พระตจะและพระโลมา (หนังกำพวดและขน) จะหลุดติดมือ ออกมาเลย เนื่องจากรากพระโลมาและพระตจะเริ่มเน่าเปื่อย พระนหารุ(เส้นเอ็น)ปรากฏชัดทั่วพระวรกาย ทรงผอม เหลือแต่หนังหุ้มกระดูก เพื่อกดดันให้พระอินทร์หรือ พระพรหม เป็นต้น เราร้อน ตามแบบอย่างที่ยินทรชิต เคยทำมา จะได้ประทานวิธีดับทุกข์ให้ตามปรารถนา

พวกเขาคงจะเข้าใจว่า พระพรหมพ้นทุกข์แล้ว น่า จะสามารถแนะนำวิธีทำให้พ้นทุกข์ได้กระมัง เหล่านี้เป็น ความเชื่อในลัทธิพราหมณ์ของพวกปัญจวัคคีย์ ปรากฏว่า สิทธัตถดาบส พระโพธิสัตว์ของเรา ทำจนเกือบจะ ล้มพระชนม์ ก็ไม่ทรงเห็นว่าดับทุกข์โดยถาวรได้แต่อย่างใด

การค้นพบ

จึงทรงดำริว่า การที่ใครสักคนหนึ่งในอดีต ปัจจุบัน หรือในอนาคตก็ตาม หากบำเพ็ญเพียรทางกายเพียงอย่างเดียว อย่างเก่งก็จะได้แค่ที่พระองค์ทรงปฏิบัตินี้แหละ เกินกว่านี้ไปคงจะสิ้นชีวิต ทรงเห็นว่านี่ไม่ใช่วิธีดับทุกข์ เส้นทางนี้คงไม่ใช่แนวทางที่ถูก ไปไม่ถึงมรรคผลนิพพาน แน่ ๆ น่าจะมีทางอื่น และทางนั้นต้องเป็นการบำเพ็ญเพียรทางจิตกระมัง

ด้วยเหตุว่ายังไม่เคยทรงทำมาก่อน จึงทรงหันมาเริ่มศึกษาวิธีการใหม่นี้ ตั้งแต่ช่วงที่ยังทรงอดอาหารนั่นเอง ทรงทดสอบดูจนพบว่า บุคคลใดก็ตามที่ร่างกายอ่อนแอ ไม่มีเรี่ยวแรง จะไม่สามารถพัฒนาวิริยะทางจิต เพื่อให้สมดุลกันกับสมาธิได้ คือสามารถสร้างสมาธิ แต่ไม่สามารถสร้างวิริยะทางจิตให้สมดุลได้ ด้วยเหตุนี้จึงทรงเปลี่ยนแนวทางการศึกษาใหม่ โดยการปรับร่างกายให้มีกำลังเพียงพอ เพื่อให้พร้อมที่จะสร้างและพัฒนาวิริยะทางจิต เป็นการเตรียมแผนปรับวิริยอินทรีย์^๑ เพื่องานการศึกษาใหม่ครั้งแรกของพระองค์

^๑ วิริยอินทรีย์ วิริยะ + อินทรีย์ การพัฒนาความเพียรให้เจริญ

ดังนั้นจึงทรงเริ่มเสวยพระกระยาหารเพื่อเตรียมร่างกายให้พร้อมต่อการศึกษา ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา เรื่องการเสวยพระกระยาหารนี้ ไม่ได้หมายความว่าเสวยวันนี้แล้วพรุ่งนี้จะมีกำลัง แต่พระวรกายจะค่อย ๆ พ้นพิษขึ้นทีละน้อย ทีละน้อย และในช่วงนี้กว่าจะทรงแข็งแรง พระองค์คงจะทรงฝึกวิชาที่ค้นพบนี้จนชำนาญยิ่ง ๆ ขึ้นไปตามลำดับ

ในการบำเพ็ญเพียรทางจิตนี้ มีหลักวิชาอยู่ว่า ถ้าเราทำให้สมาธิเกิดเพียงอย่างเดียว เราจะไม่เห็น **สภาวะจิต** (จิตตวิสุทธิ) เปรียบเหมือนทำให้น้ำใสอย่างเดียว แต่แสงไม่สว่าง ย่อมมองไม่เห็นปลาที่อยู่ในน้ำนั้นฉันใด สภาวะจิตก็ฉันนั้นเหมือนกัน

ถ้ามีแต่สมาธิซึ่งเปรียบเหมือนน้ำ ไม่มีวิริยะซึ่งเปรียบเหมือนแสงสว่าง ถึงแม้ว่าสภาวะหรือกิเลสจะมีอยู่จริงในขณะนั้น สติและปัญญา也不能สามารถรู้เห็นได้ จึงมีความจำเป็นต้องปรับวิริยะความเพียรทางจิต ให้เพิ่มมากขึ้น จนถึงขีดสูงสุด จึงจะสามารถเห็นสภาวะจิตได้ตลอดทั้งหมดและถาวร

เมื่อเห็นสภาพจิตได้ ก็สามารถรู้ทันกิเลสที่มาพร้อมกับจิตได้ และสามารถพัฒนาจิตที่สกปรกชุ่มมัวเศร้าหมองเพราะกิเลสให้หมดไปได้ ด้วยวิธีการทำให้มรรค ๘ เกิด เรียกว่าเริ่มรู้วิธีการดับกิเลส เพื่อตัดสังสารวัฏฏ์ให้ขาดลงได้เป็นครั้งแรก

กลุ่มปัญจวัคคีย์นั้นไม่รู้เท่าทันพระดำริ คิดเอาเองว่าเมื่อพระวรกายของพระองค์แข็งแรงดีแล้ว ก็จะต้องกลับมาอดอาหารใหม่ตามที่ตนแนะนำ แต่พอทรงแข็งแรงแล้วเห็นพระองค์ยังคงเสวยอยู่อย่างเดิม ไม่มีทีท่าว่าจะทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอีกต่อไป จึงพากันคิดว่าทรงขาดความเพียร อดทนเสียแล้ว ขนาดอดข้าวเกือบตายยังไม่บรรลุละยะ ตอนนี้นำกลับมาเสวยจนกระทั่งร่างกายเป็นปกติแล้วจะบรรลุได้อย่างไร

เกิดความไม่พอใจ หมดความเลื่อมใส ขาดความเชื่อถือ พากันหนีจากพระองค์ไปอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ระยะทางจากตำบลมหาโพธิ์ไปถึงเมืองพาราณสี ประเมินกันว่าน่าจะราว ๆ ลัก ๒๐๐ กว่ากิโลเมตรเห็นจะได้

สัจจาธิษฐานและการตรัสรู้

พระสิทธัตถดาบสโพธิสัตว์นั้น เมื่อพวกปัญจวัคคีย์ ไม่อยู่ก็ไม่ใช่ไร เพราะเป็นช่วงที่ทรงต้องการความสงบ พอถึงวันเพ็ญกลางเดือนหกของปีเดียวกัน นางสุชาดา ได้นำข้าวมธุปายาส ซึ่งถือว่าเป็นอาหารชั้นดีไปถวาย ตามตำราว่านางตั้งใจจะนำไปถวายเทวดา เพื่อแก้บนที่ได้ ดันไทร แต่บังเอิญไปพบพระโพธิสัตว์เข้า เลยเข้าใจผิดคิดว่าพระองค์เป็นเทวดา

เมื่อพระวรกายพร้อม กำลังพร้อม ความสงบพร้อม สถานที่พร้อม ทรงอธิษฐานว่า แม้เลือดเนื้อร่างกายของ เราจะแห้งเหือดไป จนเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกก็ตาม ถ้า ไม่บรรลุนิพพานแล้วจะไม่เลิกความเพียร หมายความว่า พระองค์ทรงตัดสินใจแน่วแน่ เอาความตายเป็นเดิมพัน เพราะฉะนั้นเวลาทำกัมมัฏฐาน เราต้องเอาตายเป็นเดิมพัน เหมือนกัน หากเอาเหยาๆ แหยะๆ เป็นเดิมพันคงไม่ได้

สมัยอาจารย์ปฏิบัติ ก็เอาตายเป็นเดิมพัน เท่าที่ อาจารย์สังเกตมาทุกคนนี้ ถ้าไม่เอาถึงตายเป็นเดิมพัน เหมือนกันแล้ว ไม่น่าจะได้ ใจมันยังไม่ถึง ใจยังห่างอยู่

เย็นวันนั้นทรงได้รับหญ้าคาจากโสตถิยพราหมณ์ ๘
กำ และในตอนค่ำของคืนวันนั้น คือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน
๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี หรือก่อนวันนี้ ๒๕๕๙ ปี
กับอีก ๗ เดือนพอดี จะถึง ๒,๖๐๐ ปี^๑ พระองค์ก็
สามารถปฏิบัติธรรม บำเพ็ญเพียรขั้นสุดท้ายแห่งพระมหา
โพธิสัตว์บารมี ตามแนวทางปรมัตถบารมี จนกระทั่งบรรลุ
อรหัตผล สำเร็จเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

วิมุตติสุข

เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว ได้ประทับอยู่ที่ตำบลมหาโพธิ์
๗ แห่งด้วยกัน คือเสวยวิมุตติสุขอยู่ภายใต้ร่มพระมหาโพธิ์
๗ วัน ประทับยืนอยู่ทางทิศอีสานห่างจากพระมหาโพธิ์
ประมาณ ๔๐-๕๐ เมตร ในจารึกบอกว่าประทับยืนจ้องดู
พระมหาโพธิ์ โดยไม่กะพริบพระเนตรตลอด ๗ วัน ที่แห่งนี้
เรียกว่าอนิมิสเจตีย์ เสด็จกลับมาจงกรม ณ ที่ระหว่าง
กลางพระมหาโพธิ์และอนิมิสเจตีย์ ๗ วัน เรียกว่า
รัตนจงกรมเจตีย์

สัปดาห์ที่ ๔ ประทับนั่งขัดบัลลังก์ในเรือนแก้ว ซึ่ง
เทวดานิรมิตถวาย อยู่ทางทิศพายัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ)

^๑ แสดงธรรมวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๔)

แห่งพระมหาโพธิ ๗ วัน สถานที่นี้เรียกว่ารัตนฆรเจดีย์ แล้วเสด็จไปประทับที่ใต้ต้นไทร เรียกว่าอชปาลนิโครธ อยู่ทางทิศตะวันออกของพระมหาโพธิ ๗ วัน

ทรงนั่งเสวยวิมุตติสุขยังโคนไม้จิกซึ่งเรียกว่ามูจจลินท์ อยู่ทางทิศอาคเนย์ของพระมหาโพธิ ๗ วัน ที่ตรงนี้ตำราบอกว่าฝนตกพริ้ว ๆ ตลอดทั้ง ๗ วัน พญานาคชื่อ มูจจลินท์ได้วงขนดยกบัลลังก์ของพระองค์ให้สูงขึ้น เพื่อหนีน้ำและแผ่พังพานกันฝนให้ ดูคล้ายกับชะตากรรมของพวกเราในปีนี้เลยใช้ไหม แถบลุ่มแม่น้ำโดนท่วมเกือบทุกภาคเลย แต่พวกเราไม่มีพญานาคช่วยหนุน ดันบ้านให้สูงเหนือน้ำเหมือนพระองค์ เลยถูกน้ำท่วมเสียหายกันเป็นแถบ

หลัง ๗ วันแล้วประทับที่โคนไม้เกต ซึ่งอยู่ทิศทักษิณ (ทิศใต้) ของต้นพระมหาโพธิ เรียกว่าราชายตนะ ทรงนั่งเสวยวิมุตติสุขอยู่ที่นั่น ๗ วัน ในระหว่างที่ประทับอยู่ได้ต้นราชายตนะนั้นมีพาณิชสองคน คนหนึ่งชื่อ “ตปุสสะ” อีกคนหนึ่งชื่อ “ภัสสิกะ” เดินทางจากอุกกกลชนบทถึงที่นั่น เห็นพระผู้มีพระภาคแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส จึงนำข้าวสัตตพวง ข้าวสัตตูก้อน ซึ่งเป็นเสบียงสำหรับเดินทางเข้าไปถวาย

ตำนานกล่าวว่า ในขณะที่พระพุทธองค์ยังไม่มีบาตร
บาตรเก่าที่มีแต่เดิมก็เกิดอันตรายหายไปตั้งแต่เมื่อไร
ไม่ทราบ โดยพุทธประเพณีนั้น เมื่อบรรลुเป็นพระอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จะเสวยอาหารเฉพาะภายในบาตร
เท่านั้น

ในครั้งนั้นทราบว่าท้าวจตุมหาราชทั้ง ๔ นำบาตร
ศิลาเขียวมาถวายองค์ละ ๑ ใบ พระพุทธองค์ทรงรับมา
แล้วอธิษฐานประธานบาตรทั้ง ๔ ให้เป็นใบเดียวกัน พวก
เราไม่ต้องถามนะว่าท่านท้าวมหาราชทั้ง ๔ เอาบาตรมา
จากไหน ตอบไม่ได้

เมื่อตปฺสสะและภัสสิกะได้ใส่บาตรพระพุทธองค์ตาม
ประสงค์แล้ว ยืน ณ ที่ควรข้างหนึ่ง พระองค์ทรงรับด้วย
บาตรนั้น เสวยแล้วทรงอนุโมทนา พาณิชนทั้งสองเกิด
ศรัทธาเลื่อมใสมากยิ่งขึ้น จึงกราบทูลแสดงตนเป็นอุบาสก
ตลอดชีวิตแล้วหลีกไป ทั้งสองจึงเป็นปฐมอุบาสกคู่แรก
ในสมัยพุทธกาล ตอนนั้นมีแต่พระพุทธกับพระธรรม พระ
สงฆ์ยังไม่มี จึงถึงรัตนะได้เพียงสอง หลังจากตรัสรู้แล้ว
พระพุทธองค์เสวยภัตตาหารตรงนี้เป็นครั้งแรก รวมเวลา
แล้วประมาณกว่า ๔๒ วัน

ดอกบัว ๔ จำพวก

จากนั้นพระองค์เสด็จไปที่ใต้ต้นไทร (อชปาลนิโครธ) อีกครั้งหนึ่ง ณ ที่นี้ทรงตัดสินพระทัยว่า จะเทศนาสั่งสอน วิชาการดับทุกข์ที่ทรงตรัสรู้ดีไหม เพราะพิจารณาดูโดยรวม แล้ว ทรงรู้สึกว่าเป็นจริงที่พระองค์ตรัสรู้นั้น ลึกซึ่ง มากยิ่งนัก ยากต่อการที่จะมีผู้รู้ตามได้ ทรงรู้สึกว่าการ สอนถึงขั้นให้ได้ผล เป็นเรื่องที่ยากมาก การที่พระองค์จะ สละการปรินิพพานในขณะนั้นเพื่อทำการสอน น่าจะเป็น ไปได้โดยยาก อาจจะไม่ค่อยเปล่านั้น

ที่สุดพระองค์ทรงแยกปัญญาแห่งมวลมนุษยออกเป็น ๔ กลุ่ม เปรียบดังดอกบัว ๔ จำพวก ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ **อุคฆฏัตถุญญ** ผู้มีปัญญาดีเยี่ยม บุคคล พวกนี้อินทรีย์แก่มาที่สุดแล้ว เพียงแค่ฟังหัวข้อธรรมโดย ย่อเท่านั้น ก็สามารถรู้ธรรม นำสู่การปฏิบัติจนถึงมรรค ผล นิพพานได้ เวลาปฏิบัติธรรมวิปัสสนาญาณจะเริ่มที่ พลวอุทฺทยัพพญาณ คืออุทฺทยัพพญาณอย่างแรก เปรียบ เหมือนดอกบัวที่พ้นน้ำแล้ว เพียงต้องแสงอาทิตย์ก็เบ่งบาน ในฉับพลัน วิปัสสนาญาณในการปฏิบัติจึงมี ๙ ญาณ

กลุ่มที่ ๒ **วิปจิตัญญ** คือกลุ่มผู้มีปัญญาดี อินทรีย์
แก่ไม่มาก ฟังธรรมโดยย่อยังไม่เข้าใจ ต้องอธิบายขยาย
ความให้พิสดารลึกซึ้งจึงเข้าใจ สามารถนำสู่การปฏิบัติ
จนถึงให้ผลสูงสุดได้ เวลาปฏิบัติธรรมวิปัสสนาญาณจะ
เริ่มที่พลวสัมมสนญาณ คือสัมมสนญาณแก่ ๆ เปรียบ
เหมือนดอกบัวที่อยู่เสมอน้ำ จะพ้นน้ำและบานในวันต่อไป
วิปัสสนาญาณในการปฏิบัติจึงมี ๑๐ ญาณ

กลุ่มที่ ๓ **เนยยะ** คือกลุ่มผู้มีปัญญา มีอินทรีย์อ่อน
แต่สามารถปรับปรุงพัฒนาให้เจริญขึ้นจนแก่ได้ กลุ่มนี้ฟังธรรม
โดยย่อไม่เข้าใจ อธิบายขยายความให้พิสดารลึกซึ้งก็ยังไม่
เข้าใจ ต้องอธิบายขยายความซ้ำ ๆ ป่อย ๆ จึงเข้าใจ
และนำสู่การปฏิบัติจนถึงให้ผลสูงสุดได้ เวลาปฏิบัติธรรม
วิปัสสนาญาณจะเริ่มที่นามรูปปริจเฉทญาณ เปรียบเหมือน
ดอกบัวที่ยังอยู่ใต้น้ำแต่เริ่มแก่แล้ว ไม่นานก็จะพ้นน้ำในวัน
ต่อ ๆ ไป และจะบานในที่สุด วิปัสสนาญาณในการปฏิบัติ
จึงมี ๑๖ ญาณ

ในสามกลุ่มนั้น เฉพาะผู้ได้ฌานที่เรียกว่า “ฌาน
ลาภี” ผู้มีฌานเป็นสมบัติ สามารถศึกษาวิปัสสนาญาณ
พิเศษ ๘ ญาณ เช่น มโนยิทธญาณ อิทธิวิธิญาณ เป็นต้น

กลุ่มที่ ๔ **ปทปรมะ** คือกลุ่มผู้ที่ปัญญาในการตรัสรู้ตามยังไม่มี อินทรีย์อ่อนสุด ยังไม่สามารถที่จะพัฒนาให้แก่งถึงขีดสุดได้ กลุ่มนี้จะพึงธรรมอย่างไร ๆ ก็ไม่สามารถนำสู่การปฏิบัติ จนถึงให้ผลสูงสุด คือ มรรคผลนิพพานได้ เวลาปฏิบัติธรรมวิปัสสนาญาณจะเริ่มที่นามรูปปริเฉทญาณ แต่จะพัฒนาได้ไม่เกินปัจจัยปริคคหญาณ เปรียบเหมือนดอกบัวที่เพิ่งจะโผล่ออกมาจากโคลนตม ยังอ่อนอยู่ ดอกบัวกลุ่มนี้อาจจะเป็นเหยื่อของเต่าของปลาได้ แต่ถ้าพัฒนาให้เติบโตพ้นจากภัยแห่งเหยื่อเต่าปลา ก็จะสามารถพ้นน้ำและบานได้ในที่สุด

ท้าวสหัมบดีพรหม

ที่มาของประเพณีอาราธนาธรรม

ในดอกบัวทั้ง ๔ เหล่านี้ พระองค์ทรงเห็นว่ามิถึง ๓ เหล่า ที่สามารถจะศึกษาและเข้าใจธรรมะของพระองค์ได้ จึงทรงตัดสินพระทัยที่จะสอน ในภาคพิสดารกล่าวไว้ว่า ท้าวสหัมบดีพรหมซึ่งเคยเป็นสหายกับพระองค์ สมัยที่ทรงเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอยู่ ได้มาอาราธนาทูลขอให้พระองค์ทรงเลือกที่จะตัดสินพระทัย เพื่อแสดงธรรมโปรดสัตว์

เหตุการณ์นี้ทำให้เกิดประเพณีอาราธนาธรรม กล่าวคือเวลาที่พระขึ้นเทศน์ จะมีการอาราธนาธรรม “**พรหมา จ โลกาธิปตี สหมปติ กตอญฺชลี อนุธิวรํ อยาจถ สนฺตึธ สตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมนฺ**”^๑ มีใจความว่า ท่านพรหมชื่อว่าสหัมปติ ผู้เป็นใหญ่แห่งโลก ได้ประคองอัญชลี ทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหลายว่า “สัตว์ผู้มีอัญชลี คือกิเลส บังดวงตาน้อยมีอยู่ ขอพระพุทธองค์จงโปรดแสดงธรรม เพื่อเป็นการอนุเคราะห์สรรพสัตว์เหล่านั้นด้วยเถิด”

ทรงเลือกปฐมสาวก

เมื่อพระพุทธองค์ตัดสินพระทัยแล้ว ทรงตรวจดูว่าจะสอนใครเป็นท่านแรก พระองค์ทรงเลือกอุทกดาบสเพราะทรงเห็นว่า ท่านเป็นดอกบัวประเภทอุคฆฏิตัญญู มีอินทรีย์แก่ มีปัญญาเฉียบคม เมื่อฟังธรรมแล้วจะบรรลุได้ในทันที แต่อุทกดาบสได้เสียชีวิตไปก่อนเพียงหนึ่งอาทิตย์ เมื่อตรวจดูท่านอาฬารดาบส ก็ทรงพบว่าเพิ่งจะเสียชีวิตไปเหมือนกันในวันนั้นเอง จึงทรงพิจารณากลุ่มของปัญจวัคคีย์เป็นรายต่อไป

^๑ วิ.ม. ๔/๘/๙

ที่เป็นดังนี้เพราะทรงเห็นว่าปัญจวัคคีย์นี้แหละ นอกจากจะมีอินทรียั๊กเกล้า เหมาะแก่การตรัสรู้ตามดังดอกบัวประเภทที่ ๑ แล้ว ยังเป็นผู้มีอุปการะเมื่อครั้งที่พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียร แสวงหาวิชาการดับทุกข์อยู่ ทรงเห็นว่าควรปฏิการะตอบแทนคุณแก่พวกเขา

ขณะนั้นปัญจวัคคีย์อยู่ที่เมืองพาราณสี สมัยนั้นโทรศัพท์ยังไม่มี โทรเลขก็ไม่มี ข่าวดาราดาวเทียมอะไรต่าง ๆ ก็ไม่มี แต่ทรงรู้ได้ทันทีไม่ต้องรอผู้สื่อข่าว นั่นเพราะทรงมีทิพยจักขุ จึงทรงรู้ได้ เห็นได้ มีทิพยโสตก็ทรงสามารถรู้ได้ว่าอยู่ที่ไหน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยอภิญญาเหล่านี้ จึงทรงทราบและตัดสินใจพระทัยที่จะเสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี

อุปกาธิวก

ในระหว่างการเดินทาง พระองค์ทรงพบอาชีวกผู้หนึ่งนามว่า “อุปกะ” ตรงช่วงที่แม่น้ำเนรัญชราต่อกับแม่น้ำคยา พุดถึงแม่น้ำเนรัญชรา แม่น้ำสายนี้จัดเป็นแม่น้ำสายสำคัญ เพราะพระพุทธองค์ทรงอธิษฐานลอยเถาข้าว ที่นางสุชาดานำมาถวายก่อนการตรัสรู้ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ที่แม่น้ำสายนี้ และมหาโพธิ์ที่ทรงนั่งประทับใต้ต้นขณะตรัสรู้ ก็อยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำสายนี้เช่นกัน

เมื่ออุปกาชีวกเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณ
 ผ่องใส จึงเกิดความเลื่อมใส ทูลถามว่าใครเป็นอาจารย์
 ของพระองค์ พระองค์ชอบใจในธรรมของใคร พระสัมมา
 สัมพุทธเจ้าตรัสตอบว่า พระองค์เป็นสัพพัญญูผู้ตรัสรู้เอง
 อุปกาชีวกไม่เชื่อ ลั่นศีรษะแล้วเดินหนีไป ปฐมสาวก
 บารมีนี้ ต้องสร้างและอธิษฐานมาเฉพาะจริง ๆ ถ้าอุปกาชีวก
 เชื่อสักหน่อย เขาคนนี้น่าจะได้เป็นปฐมสาวกอย่างแน่นอน

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์

พระผู้มีพระภาคเสด็จไปถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
 ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ ตอนแรกปัญจวัคคีย์ยังมีความ
 ไม่พอใจอยู่ เมื่อเห็นพระองค์เสด็จมาแต่ไกล ต่างตกลงกัน
 ว่าจะไม่ต้อนรับพระองค์ จะทำเพียงปูลาดอาสนะไว้ หาก
 พระองค์จะประทับก็จงประทับ ไม่ประทับก็ช่าง แต่เมื่อ
 พระองค์เสด็จมาถึงเข้าจริง ๆ กลุ่มปัญจวัคคีย์ก็สืมสัญญา
 ที่พูดกันไว้ ต่างลุกขึ้นไปต้อนรับ ท่านหนึ่งรับบาตร ท่าน
 หนึ่งรับจีวร ท่านหนึ่งตักน้ำล้างพระบาท ปูลาดอาสนะ
 แล้วอาราธนาให้ประทับนั่ง ทำหน้าที่กันไปตามปกติ

อรุณรุ่งอีกวัน ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ก่อน
 พุทธศักราช ๔๔ ปี ๑๐ เดือน เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ประทับตามสมควร และทรงสามารถปรับความเข้าใจผิดของพราหมณ์ปัญจวัคคีย์ ให้มีความพร้อมที่จะฟังธรรมแล้ว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น พระอรหันต์อาณนทได้เล่าให้ฟัง มีจารึกในพระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรคว่า **เอวมเม สุตํ** ข้าพเจ้า (อาณนท) ได้สดับมาแล้วอย่างนี้ **เอกํ สมยํ ภควา** กาลครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า **พาราณสียํ วิหริติ อสิปตเน มิคทาเย** ประทับอยู่ที่ป่าอสิปตนมฤคทายวัน ใกล้กรุงพาราณสี **ตตฺร ไขภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ อามนุเตสิ** ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งหลาย

จากพุทธวาจาที่ตรัสเรียกปัญจวัคคีย์ว่า “**ภิกษุ**” นี้ ขอถามว่าในตอนนั้นปัญจวัคคีย์บวชพระหรือยัง พระสงฆ์องค์แรกยังไม่ได้เกิด แต่ทำไมพระพุทธรเจ้าตรัสเรียกว่าภิกษุทั้งหลาย นั่นเพราะภิกษุในพระพุทธศาสนามีอยู่ ๒ จำพวก จำพวกหนึ่งโดยวินัย อีกจำพวกหนึ่งโดยธรรม

ภิกษุหรือสงฆ์โดยวินัยนั้น ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในพระวินัย คือต้องเป็นผู้ชาย ต้องเป็นมนุษย์ อายุ ๒๐ ปีขึ้นไป พ่อแม่ต้องอนุญาต มีอุปัชฌาย์ มีชื่อตนเองที่อุปัชฌาย์ตั้งให้ มีบาตร มีไตรจีวร จึงได้สิทธิ์บวชตามระเบียบ พอเป็นพระสงฆ์แล้วคือ ๒๒๓ ซึ่งเป็นปกติ

ศิลปะของพระสงฆ์ จะประกอบมาพร้อมกับการเป็นภิกษุโดยวินัย ต้องรักษาศีลทั้งในปาฏิโมกข์และนอกปาฏิโมกข์ จัดเป็นพระสงฆ์หรือภิกษุโดยศีล และหากขาดสติไม่มีศีล บางข้อสามารถแก้ไขได้ก็แก้ไข แต่บางข้อแก้ไขไม่ได้ ก็ขาดจากความเป็นภิกษุหรือพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาไป

ภิกษุหรือสงฆ์โดยธรรม คืออย่างไร พระอรรถกถาจารย์ให้ความหมายว่า **สังฆาเร ภาณํ อิภขติ ภิกขุ** ผู้ใดเห็นภยันในสังสารวัฏฏ์ ผู้นั้นได้ชื่อว่า “ภิกขุ” ดังนั้นภิกษุโดยธรรมจึงไม่จำเป็นที่จะต้องมียายุ ๒๐ ปีขึ้นไป ไม่จำเป็นต้องเป็นชาย ไม่จำเป็นต้องพ่อแม่อนุญาต ไม่จำเป็นต้องมีบาตร จีวร ไม่จำเป็นต้องมีอุปัชฌาย์ เพราะผู้ใดก็ตามที่เห็นภยันในสังสารวัฏฏ์ ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นภิกษุ เช่นนางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นต้น ท่านอายุเท่าไรرتونที่ได้โสดาบัน อายุเพียง ๗ ปีเท่านั้น เป็นผู้หญิงด้วย เป็นเด็กอีกต่างหาก

ดังนั้นพระสงฆ์โดยธรรมนี้เป็นสามเณรก็ได้ เป็นพระสงฆ์ก็ได้ การเป็นภิกษุหรือสงฆ์โดยธรรม จึงไม่เลือกชั้นวรรณะ เพศ วัย ศาสนา ใครก็ตามที่เห็นภยันในสังสารวัฏฏ์ บุคคลนั้นชื่อว่าเป็นภิกษุ ทุกคนจึงได้สิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีใครได้มากได้น้อยกว่ากัน ภูมิใจใหม่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เทศน์ไว้ในบทสังฆคุณว่า โสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี
อรหันต์นี้แหละ ทรงยืนยันว่า เป็นสงฆ์สาวกของพระองค์
สมควรต้อนรับขับสู้ กราบไหว้บูชา ทำบุญอุทิศให้ผู้เสียชีวิต
เพราะเป็นเนืองนาบุญอันประเสริฐสุดยอดของโลก

ดังนั้นคำว่าภิกษุในที่นี้ หมายถึงเฉพาะเจาะจงถึงภิกษุ
โดยธรรม คือ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ ด้วยเหตุนี้แม้ว่า
ปัญญาวิเศษจะยังไม่ได้บวชเป็นพระ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ก็ตรัสเรียกว่าเป็น “ภิกษุ” ดังนี้

การเคลื่อนหมุนกงล้อแห่งธรรม

ที่สุดสองอย่างอันบรรพชิตไม่ควรเสพ

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรียกปัญจวัคคีย์ให้เข้ามา ทรงแสดงพระธรรมเทศนาตามลำดับ โดยตรัสว่า เทวเม ภิกขเว อนุตตา ปพฺพชิตฺเตน น เสวิตพฺพา โย จายํ กาเมสุ กามสุขลฺลิกานฺุโยโค หีโน คมฺโม โปถุชฺชนิกอฺ นริโย อนตฺถสญฺหิตो โย จายํ อตฺตกิลฺมณานฺุโยโค ทุกฺโข นริโย อนตฺถสญฺหิตो เป็นต้น

แปลเป็นใจความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ที่สุดสองอย่างอันบรรพชิต^๑ไม่ควรเสพ ที่สุดสองอย่างนั้นคือ กาเมสุ กามสุขลฺลิกานฺุโยโค การตามยึดติดในความสุขอันเกิดจากกาม และ อตฺตกิลฺมณานฺุโยโค การตามยึดติดในความเพียรให้เกิดความลำบากเนื่องจากกาม

^๑ คำว่าบรรพชิต หมายถึงผู้ต้องการจะงดเว้นจากทุกข์ งดเว้นจากเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด ต้องการออกจากทุกข์

กาเมสุ กามสุขหลิกานุโยโค

การตามยึดติดความสุขในกาม

กามนี้มีอยู่สองอย่างได้แก่ **วัตถุกาม**และ**กิเลสกาม**
 “วัตถุกาม” สรุปรโดยรวมคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
 (การถูก โดน ชน กระแทบ เคลื่อน นิ่ง เป็นต้น) และ
 ธรรมารมณ์ ° (มีเจ็บ ปวด มึน ชา คั่น เมื่อย เป็นต้น)

° ธรรมารมณ์ที่ปรากฏในธรรมสังคณี อภิธรรมปิฎก แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน
 ส่วนหนึ่งเป็นกุศล มีชื่อเรียกว่า รูปาวจรกุศล ในกลุ่มนี้จะมี เจ็บ ปวด
 มึน ชา คั่น เมื่อย แน่น ตึง ร้อน เย็น เป็นต้น ที่เรามักเรียกจนเคยชินว่า
 เวทนานั่นเอง อีกส่วนหนึ่งเป็นอกุศล เรียกว่า รูปาวจรอกุศล มีกามฉันทะ
 พยาบาท ถีนมิทระ อุทธัจจกุกกุจจะ วิฉิกิจฉา อวิชชา เป็นต้น หรือที่รู้จัก
 กันในภาคสนามของผู้ปฏิบัติว่า **กัณโณการ** นั่นเอง

โดยทั่วไปเรามักจะเข้าใจว่าธรรมารมณ์เป็นนาม แต่ในหลักฐานธรรมสังคณี
 อภิธรรมปิฎก กับหลักฐานที่ปรากฏแก้ตาปัญญาของผู้ปฏิบัติถูกต้อง เห็น
 ตรงกันว่าเป็นรูปชนิดที่เรียกว่า **มหาภูตรูป** รูปอันเป็นที่อาศัยเกิดพร้อมของ
 อุกาทยรูปได้ซึ่งก็ได้แก่ **กัณโณการ** เพราะเห็นได้ชัดเจนว่า **ลักษณะรูป**
 เป็นต้น ซึ่งเป็น **อุปาทยรูป** คือ รูปที่ต้องอาศัยเกิดพร้อมกับมหาภูตรูป
 สามารถอาศัยเกิดพร้อมและอยู่ที่กัณโณการ (กัณโณการ) ได้ ส่วนนาม
 นั้นได้แก่เวทนา คือ การสวையารมณ์ สัญญา คือ การรู้ารมณ์ สังขาร
 คือ การปรุงแต่งตามารมณ์ สามอย่างนี้เป็นเจตสิกนาม และวิญญาน
 คือ ความรู้สึกไปตามารมณ์ที่ปรุงแต่ง เป็นจิตนาม ทั้งหมดนี้เกิดพร้อมกับ
 ที่จิตสัมผัสารมณ์ คือกัณโณการทั้ง ๖ นั้น อย่างใดอย่างหนึ่ง มี
 ธรรมารมณ์ เป็นต้น (รูปารมฺมณํ วา สทฺทารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ
 วา รสารมฺมณํ วา โผฏฐัพพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา)

“วัตถุกาม” เป็นส่วนที่ใจเราชอบ ความชอบนั้นท่านว่าเป็น “กิเลสกาม” เพราะเมื่อไม่ได้วัตถุกามตามที่กิเลสกามเหนี่ยวนำก็จะเกิดโทสะ ตรงนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า **โย จายํ กามเมสุ กามสุขสลิกานฺโยโค** ที่สุดส่วนใดที่เป็นการยึดติดในความสุขอันเกิดจากกาม (หมายถึงวัตถุกาม) เมื่อใดก็ตามที่ยึดติดในความสุขอันเกิดจากวัตถุกาม เมื่อนั้นกิเลสกามเกิดขึ้นแล้ว พระองค์ตรัสเรียกรวม ๆ ว่ากามฉนฺย ๆ เพราะวัตถุกามและกิเลสกามนั้น เกิดขึ้นพร้อมกันและอาศัยกัน

ตรัสว่า **หิโน** เป็นความเสื่อมลงของสภาวะจิต เพราะแทนที่จะออกจากกาม ออกจากกิเลสอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ แทนที่จะพัฒนาอินทรีย์ พัฒนาจิตให้แก่ขึ้น กลับไปยึดและหมกมุ่นในกามความสกปรกเศร้าหมอง อันก่อให้เกิดกิเลสมากขึ้นไปอีก ทุกข์ทั้งหลายนั้นล้วนมีกิเลสเป็นเหตุ เป็นแดนเกิด แทนที่ทุกข์จะน้อยลง ดับไป กลายเป็นว่าทุกข์นั่นเองเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น แทนที่จะเจริญก้าวหน้าไปสู่ความประเสริฐ ไปตามทางของพระอริยเจ้า ก็กลับเดินสวนทางกับคำสอนของพระองค์ มุ่งลงสู่ความเสื่อมอย่างสิ้นเชิง

ตัวอย่างเช่น เวลาทำกัมมัฏฐานเราอยากจะได้พอง-ยุบ กามเข้าหรือยัง ทำกัมมัฏฐานอยู่แล้วเกิดอาการร่วง คิดว่าถ้ามีเวทนาสักหน่อยคงจะดี ตาจะได้แจ่ม นี่ก็กาม เข้าแล้วใช้ไหม พอได้พอง-ยุบก็อยากให้มันชัด อันนี้เป็น ภาวตัณหา มาจากกามเหมือนกัน จะเห็นว่ากิเลสเพาะตัว มากขึ้น

ในส่วนที่มันไม่ได้อย่างที่อยากได้ แต่ไปได้อย่างอื่น มาแทน เช่น ได้ยินเสียงแทนที่จะกำหนดเสียง เกิดไม่พอใจ ขึ้นมา เพราะเสียงทำให้ไม่สามารถกำหนดพอง-ยุบได้ เลยโกรธ โมโห นี่ก็พยาบาทเข้ามาแล้ว หรือพอง-ยุบ กำหนดได้ที่สองที่หายไปแล้ว ใจเหี่ยว ไม่พอใจ หหมดเรี่ยว หหมดแรง ถีนมิทธะเข้าแล้ว นี่เป็นฝ่ายของโทสะ

ฝ่ายของพยาบาทนั้นมาจากที่ไม่ได้กามนั่นเอง ถ้า ปล่อยพยาบาทไว้ ความอยากให้เสียงหาย อยากให้หมดไป อยากหนี อยากพ้นจากเสียง อยากทำลายเสียง เพราะมัน มารบกวน ทำให้กำหนดพอง-ยุบไม่ได้ ตรงนี้วิภวตัณหา เกิดขึ้น สรุปลแล้วกามเป็นเหตุให้สะสมทั้งกามตัณหา พยาบาท ภาวตัณหา วิภวตัณหา

ทำกัมมัฏฐานแบบนี้ แทนที่กิเลสตัณหาทั้งหลายซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์จะถูกดับ กลับยิ่งเกิดมากขึ้น ทุกข์ยิ่งเพิ่ม

มากขึ้น แทนที่จิตจะสะอาดมากขึ้น กลับกลายเป็นสกปรกมากขึ้น แทนที่จะมีความเจริญเกิดขึ้น ก็มีแต่ความเสื่อมเท่านั้นที่เกิดขึ้นมาแทนมากขึ้น จึงถูกเรียกว่า **หิโน** เสื่อมลง เลวลง

คมุโม เมื่อเป็นดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังเป็นที่ “ชอบใจ” กามตัณหาเกิด “อยากได้” ภวตัณหาเกิด ซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด การพอกพูนของกิเลสจึงมีมากขึ้น เหมือนเราเป็นฆราวาส เราสะสมทรัพย์สินอะไรต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการได้สุข ตามฆราวาสวิสัยของผู้ครองเรือน การสะสมทรัพย์จึงเพิ่มมากขึ้น ๆ ตามความรู้สึกว่าทรัพย์จะให้สุข ยิ่งอยากได้มากก็สะสมมาก วนเวียนอยู่อย่างนี้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ การสะสมจึงพอกพูนขึ้น พอกพูนขึ้น ตามลำดับ ดังนั้นคำว่า **คมุโม** จึงเป็นการพอกเพิ่มพูนกิเลสเหมือนคฤหัสถ์พอกพูนทรัพย์

โปถุชฌิโก เมื่อมีการพอกพูนกิเลสมากขึ้น แทนที่จะเบาบางลงและหมดไป และผู้ปฏิบัติท่านนั้นจะสามารถพ้นทุกข์ได้ กลายเป็นว่ากิเลสกลับหนามากขึ้น ๆ แทนที่จะเอากิเลสออกเพื่อดับทุกข์ กลายมาเป็นเอากิเลสเข้าเพื่อสร้างทุกข์ให้เพิ่มพูน อย่างนี้ไม่เรียกว่าทำกัมมฐาน ไม่ว่าจะเป็นสมณะที่ให้ผลเป็นสมาธิก็ตาม เพราะอะไร เพราะฟุ้ง

อยู่ ไม่มีสมาธิ หรือไม่ว่าจะเป็นวิปัสสนา ที่ให้ผลเป็น
มรรคเกิด ประหารกิเลสต้นเหตุทุกข์ให้ดับ ทั้งส่วนที่
เป็นบุพภาคมรรค คือ มรรค ๘ ซึ่งต้องทำให้เกิดก่อน
ทำให้โลกียาริยสังขมบูรณ์ได้ และทั้งส่วนที่เป็นโลกุตรา-
ริยสังขทั้ง ๔ อันมีโสดาปัตติมรรค เป็นต้น สมบูรณ์ได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็น เหมือนเมื่อครั้งที่
พระองค์ทรงเรียนสมาธิอยู่กับอุทกดาบสและอาฬารดาบส
พอทำไปแล้วจิตสงบนิ่ง สุข เบา สบาย เย็น เหมือนจิต
นอนพัก จิตอยากจะอยู่อย่างนั้น ไม่อยากทำอะไร อยาก
จะอยู่นิ่ง ๆ อย่างนี้เป็นกามสมาธิ มีสมาธิเป็นกามกิเลส
ไปแล้ว ในคัมภีร์มหาภูทิกะ พระมหาภูทิกะจารย์กล่าวไว้ว่า
สฺยวณาคารํ ปวิญฺจสฺส สนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน อมานุสึ
รตฺติ โหติ สมฺมา ธมฺมํ วิปสฺสโต เมื่อภิกษุเข้าสู่เรือนว่าง
นั่งกัมมัฏฐาน ได้เห็นธรรมที่ชอบใจ ย่อมมีความยินดีพอใจ
เหมือนความยินดีของอมนุษย์ (เทวดา)

สมัยก่อนอาจารย์ของอาจารย์บางท่านเล่าให้ฟังว่า
เมื่อเข้าสมาธิถึงที่แล้ว มีสุขมากเหลือเกิน ไม่รู้จะหาคำ
อะไรมาอธิบายให้ใกล้เคียงได้ ใจมันอยากจะเกาะติดตำ
ลงบอยู่กับสมาธินั้นแหละ ไม่อยากไปไหน ต่อให้นางงาม
แต่งตัวเพริศพริ้งดังเทพธิดาลัก ๕๐๐ คน มาเดินโชว์ให้

ยลโฉม จิตมันก็ไม่ละออกมาหรอก แต่เมื่อออกจากสมาธิแล้ว กิเลสก็เหมือนเดิมมันแหละ เพียงแต่ว่าคอยสะกดมันไว้เท่านั้น

อย่างนี้ถึงแม้ว่าเสวยสุขในสมาธิ ก็เป็นแค่กามสุขเท่านั้นเอง นอกจากจะไม่หลุดพ้นจากทุกข์แล้ว ยังติดอยู่ในทุกข์มากยิ่งขึ้นด้วย เรียกว่ายิ่งทำกิเลสยิ่งมากขึ้น หนาขึ้น เยอะขึ้น กามกิเลสคือความพอใจในสุขอันเกิดจากสมาธินี้ ใครจะให้เขาออกไปเสียก็ไม่ยอม ยิ่งทำยิ่งห่างจากมรรคผลนิพพานไปทุกที พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า วิธีนี้ไม่ใช่แนวทางหรือเส้นทางที่จะดำเนินไปสู่ความพ้นทุกข์ได้

อนริโย แปลว่าไม่ประเสริฐ คือ ไม่ดี ไม่ใช่ ไม่ถูกต้อง ไม่ใช่แนวทางหรือวิถีทางของพระอริยเจ้าทั้งหลาย อันมีพระพุทธเจ้า เป็นต้น ออกไปนอกทางแล้ว วิธีนี้ทรงเรียนจากอุทกดาบสและอาฬารดาบสมาก่อนแล้ว

ใครที่ติดอย่างนี้แสดงว่าเป็นประเภท **กามะสุ กาม-สุขลลิกานุโยโค** ติดในความสุขอันเกิดจากกามสมาธิ อย่างนี้กามกิเลสเข้าชัดเจน ท่านเรียกว่าเป็นสายพินซ้างหย่อน ยิ่งทำยิ่งติดแน่นกับกิเลสมากขึ้น ไม่มีทางที่จะพ้นทุกข์พ้นกิเลสไปได้ เป็นประเภทรูปราคะ อรูปราคะ ในที่นี้หมายถึงรูปฌาน อรูปฌาน ติดอย่างนั้นจะไม่ไปไหน

อาฬารดาบสและอุทกดาบส พอไปเกิดเป็นพรหมแล้ว มีอายุตั้ง ๘๔,๐๐๐ กับ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ไปแล้วไม่รู้ว่า ก็พระองค์ ก็ได้บรรลुकับเขา หมตบุญจากพรหมโลกแล้ว ไม่ได้หมายความว่าจะไม่ลงอบายภูมินะ ยังมีสิทธิ์

ฉะนั้นเมื่อเทวดากำลังจะหมดอายุ เขาจึงอวยพรกันว่า ขอให้มาเกิดเป็นมนุษย์ ส่วนมนุษย์พอจะหมดอายุ ก็ขอให้ไปเกิดเป็นเทวดากันใช้ใหม่ เพราะอะไร เพราะถ้าพลาดจากมนุษย์ก็ลงอบายภูมิ พลาดจากเทวดาก็ลงอบายภูมิ มาจากสาเหตุที่ไปติดกามนั้นแหละ ติดความสุขอันเกิดจากความพอใจ และไม่ว่าจะพอใจอะไรก็คือกาม ทำให้ไม่หลุดพ้น

อนตถสญหิโต ไม่มีประโยชน์อะไร ๆ กับคนทำเลย มีแต่โทษอย่างเดียว มีแต่จมอยู่ในกองกิเลสเป็นเหตุแห่งทุกข์เท่านั้น ไม่สามารถพ้นทุกข์ไปได้

อตตกิลมณานุโยโค

การตามยึดติดในความเพียรให้เกิดความลำบาก เนื่องจากอตัตา คือการเพ่ง เกร็ง บังคับ ด้วยอำนาจของ อภิชฌา คือความทะยานอยาก และโทมนัส คือความเสียใจ ที่ไม่ได้กาม (พยาบาท) ดังนั้น **อตตกิลมณานุโยโค** จึงมี

สาเหตุมาจากกามส่วนหนึ่ง และพยาบาทอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งอธิบายได้ดังต่อไปนี้

การตามยึดติดในความเพียรให้เกิดความลำบาก
เนื่องด้วยกาม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า กามเป็นส่วนที่สุุดอย่างหนึ่งที่ไม่ควรเสพ ส่วนที่สุุดนี้ถ้าเปรียบกับถนนหนทาง ก็คงจะเป็นริมทาง ในที่นี้สมมุติว่ากามอันมีความพอใจ ชอบใจ อยากได้ เป็นต้น เป็นขอบทางถนนด้านซ้าย ซึ่งเป็นส่วนข้างหย่อน เกิดแล้วจะสะสมกิเลสกาม เป็นเหตุให้มีความอยากได้กามมากขึ้น ก็จะมีเพ่ง เกร็ง บังคับ เพื่อให้ได้มา

การทำความเพียรให้เกิดความลำบากปรากฏแล้ว อุปาทานที่ไม่พึงประสงค์จากวิปัสสนาต่าง ๆ จะเกิดอย่างมากมาย เป็นขอบทางถนนด้านซ้ายส่วนข้างตั้ง มีเหตุหนุนเนื่องมาจากกาม **ทุกฺโข** เป็นทุกข์ **อนริโย** ไม่ใช่แนวทางที่ดีที่ประเสริฐ เป็นทางผิด เป็นทางเลื่อม ทำแล้วเป็นอันตรายแก่ผู้ทำ **อนตฺถสยฺหิโต** ทำแล้วไม่มีประโยชน์ มีแต่โทษแก่ผู้ทำอย่างเดียว

การตามยึดติดในความเพียรให้เกิดความลำบาก
เนื่องด้วยพยาบาท เมื่อเพ่ง เกร็ง บังคับ เพื่อให้ได้กามที่ชอบด้วย **อตฺตกิลมณฺญโยโค** แต่ไม่สมหวัง หรือไปได้

ในสิ่งที่ไม่ชอบ หรือได้สิ่งที่ชอบแล้วเสียหายไป รักษาไม่ได้
ก็จะโกรธ โมโห หงุดหงิด เป็นพยาบาท เปรียบเป็นริมถนน
ด้านขวาข้างหย่อน

กิเลสอันนับเนื่องด้วยพยาบาทเกิดสะสมขึ้นมากมาย
กุศลจะเสื่อมลง กิเลสอกุศลจะนำหน้า ก็จะเพ่ง เกร็ง
บังคับ ให้ส่วนที่ไม่ชอบหายไป ท่านเรียกว่าบังคับด้วย
โทมนัส **อตตกิลมถานุโยโค** การยึดติดความเพียรให้
เกิดความลำบากเนื่องมาจากพยาบาทเกิดขึ้น เป็นริมถนน
ด้านขวาข้างตึง เป็นเหตุให้อุปาทานที่ไม่พึงประสงค์ อัน
เกิดจากวิปlassต่าง ๆ ปรากฏอย่างมากมาย **ทุกฺโข** เป็น
ความทุกข์ ยากลำบาก **อนริโย** ไม่ใช่วิธีที่ดี ไม่ใช่วิธีที่ถูก
อนตฺถสยฺหิโต ไม่เป็นประโยชน์สำหรับคนทำ มีแต่โทษ
อย่างเดียว

ในมหาสติปัฏฐานพระพุทธรองค์ตรัสไว้ว่า ในขณะที่
เรากำหนดรู้อาการทางกาย อาการทางเวทนา หรือสภาวะจิต
สภาวะธรรมก็ตาม **วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌมาโทมนสฺส** พึง
จัดการเพ่ง เกร็ง บังคับ ด้วยอำนาจของอภิชฌมา^๑ ที่มา
จากทางกาม และโทมนัสที่มาจากพยาบาทในโลกเสีย

^๑ อภิชฌา การเพ่งเล็งอยากได้ด้วยความโลภ

เพราะเหตุว่าการเพ่ง เกร็ง บังคับสภาวะ เป็น **มิจฌา-
กัมมันตะ** มรรค ๘ ไม่เกิด

ดังนั้นผู้ปฏิบัติจะต้องดับกาม ดับการเพ่ง เกร็ง บังคับ
อันเนื่องจากอภิชฌา และดับพยาบาท การเพ่ง เกร็ง
บังคับอันเนื่องจากโทมนัส เพื่อเข้าสู่ความเป็นมัชฌิมา
ด้วยมรรค ๘ ริมถนนข้างซ้ายทั้งหย่อนอันได้แก่กามและ
ตึงอันได้แก่อภิชฌา ดับไปด้วยมรรค ๘ ริมถนนข้างขวา
ทั้งหย่อนอันได้แก่พยาบาทและตึงอันได้แก่โทมนัส ดับไป
ด้วยมรรค ๘ จึงเหลือเพียงมัชฌิมาปฏิบัติ คือการ
ป้องกันโมหะและรักษาจิตให้สะอาดเป็นกลาง ดุจดำเนินไป
บนกลางถนนด้วยมรรค ๘ อีกเช่นกัน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรื่องนี้กับปัญจวัคคีย์ เพราะวิชาติดในความสุขที่เกิดจากสมาธินั้น ท่านอาฬารดาบส และท่านอุทกดาบสเป็นผู้สอนพระองค์มา โดยมีปัญจวัคคีย์เป็นผู้ดูแลอุปถัมภ์อยู่ในขณะนั้น ปัญจวัคคีย์ย่อมมีส่วนร่วมรู้เห็น และวิชาเพ่ง เกร็ง บังคับ เพื่อให้ได้อย่างที่ต้องการ ท่านโกณฑัญญะกับทิมงานเป็นคนสอนเองอีกเช่นกัน ก่อนที่จะให้พระองค์อดพระกระยาหาร

ดังนั้นพอพระองค์ตรัสสอนอย่างนี้ ปัญจวัคคีย์ทั้งหลายที่นั่งฟังอยู่ ก็เข้าใจความเป็นไปได้ทันที พร้อม ๆ กับที่เกิดความกังขาว่า เมื่อสองอย่างนั้นไม่ใช่วิถีทางที่ถูกต้อง แล้วที่ถูกต้องจะต้องเป็นอย่างไร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสต่อว่า **เอเต เต ภิกขเว อุโภ อนฺนเต อนฺนปคฺมม** ภิกษุทั้งหลายที่สุดสองอย่างนี้เหล่านั้น ไม่ควรเข้าไปใกล้ ตรงนี้จะเห็นได้ว่าที่สุดสองอย่างนั้น อย่าว่าแต่จะจงใจทำเลย แม้แต่เข้าไปใกล้ พระพุทธเจ้ายังทรงห้าม เหมือนเราเห็นงูเห่า ถึงจะตัวเล็ก ๆ เพียงแค่ว่าพอสื่อได้บ้าง หรือแม้แต่จะอยู่ในไซ้ฟุ้งแคะมันออกมาใหม่ ๆ ก็ตาม ถ้าประมาทเผลอปล่อยให้กัด ก็ตายได้อยู่ดี ฉะนั้นอย่าเข้าไปใกล้

มัชฌิมาคืออย่างไร

มชฺฌิมาปฏิบัติ การทำให้เกิดความเป็นกลาง
ปฏิบัติ การปฏิบัติหรือการกระทำเพื่อให้เกิด **มชฺฌิมา**
 ความเป็นกลาง คือให้ทางฝ่ายที่เป็นกามนั้นออกไป ทาง
 ฝ่ายพยาบาทออกไป จะเข้ามาก็วิธิจิตก็ตามให้ออกไปหมด
 ฝ่ายที่เป็นอัตตาคือการเพ่ง เกร็ง บังคับนั้น ไม่ว่าจะเป็น
 ฝ่ายอภิขณาหรือโทมนัสก็ให้ออกไป ด้วยการใช้มรรค
 ประหาร

ดังนั้นบรรพชิตผู้ต้องการออกจากทุกข์ ด้วยการออก
 จากกิเลสซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์ จึงมีความจำเป็นต้องทำให้
 มรรคเกิด เพื่อประหารกามและกิเลสอันหนุนเนื่องมาจาก
 กาม พอออกไปหมดแล้ว **อโลภ โหติ** โลภะไม่มีแล้ว
 โลภ ราคะ กามฉันทะทั้งหลายจึงไม่มี **อโทโส โหติ**
 โทสะไม่มีแล้ว โกรธ โมโห รำคาญ พยาบาทและถีนมิทธะ
 จึงไม่มี **อโมโห โหติ** โมหะไม่มีแล้ว คิด นึก วิพากษ์
 วิचारณ วิเคราะห์ ลังเล สงสัย งอแง เชื้อซ่า ไม่แน่ใจ
 สรุปลือคืออุทธัจจะและวิจิกิจจาไม่มี

ไม่มีกิเลสอะไร ๆ เห็นเป็นเศษเหลือ จิตสะอาดเป็น
 กลางอยู่อย่างนี้ มีแต่วิริยะ สติ ในการกำหนด **ให้มรรค ๘**
เกิด เพื่อป้องกันรักษาและพัฒนาความเป็นกลางให้เจริญ

มากยิ่งขึ้น จนถึงที่สุด **โลกุตตรมรรค** เกิด มีปัญญาที่รอบรู้อย่างถ่องแท้ มีวิชาความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งทุกขั้นตอนในการทำให้มรรค ๘ เกิด จนถึงโลกุตตรมรรค ๔ เกิด เห็นเป็นอุเบกขา จิตวิมุตติหลุดพ้นสะอาดหมดจดอยู่อย่างนี้ ทั้งส่วนที่เป็นงานของบุพภาคมรรคหรือมรรค ๘ และส่วนที่เป็นงานของโลกุตตรมรรค ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง ท่านเรียกว่าเป็น **มัชฌิมา**

การทำให้เกิดความเป็นกลางอย่างนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า **ตถาคเตน** อันตถาคต ทรงเรียกพระองค์เองว่าตถาคต แปลว่าผู้ดำเนินไปอย่างถูกต้องเป็นอย่างไرتรงดำเนินไปอย่างถูกต้องอย่างนั้นแล้ว **อภิสมฺพุทฺธา** ได้ตรัสรู้เองอย่างยอดเยี่ยมแล้ว **จกฺขุภณฺนิ** ด้วยการทำให้เกิด ตาในที่นี้หมายถึงพุทธิจักขุ^๑ ตาเพื่อการตรัสรู้ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะเห็นส่วนที่สุดทั้งสอง และเมื่อเห็นแล้ว **ญาณภณฺนิ** ทำความรู้ให้เกิด คือรู้ตามส่วนที่สุดทั้งสอง อันใดที่ปรากฏในขณะนั้น และ **อุปสมาย** สงบระงับมัน คือกำหนดให้ดับด้วยมรรค ๘ **อภินุญาย** สงบระงับให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปถึงที่สุด **สมฺโพธาย** การตรัสรู้อย่างถูกต้อง **นิพพานาย** สิ้นสุดติ ย่อมเกิดพร้อมกับนิพพาน ได้แก่

^๑ พุทธิจักขุ : ดวงตาแห่งปัญญา (เพื่อการตรัสรู้)

ส่วนที่สูงสุดทั้งสองดับ กล่าวคือพอส่วนที่เป็นกามดับ ส่วนที่เป็นพยาบาทอันเนื่องด้วยกามดับ ส่วนที่เป็นอัตตาทั้งฝ่ายอภิขณาและโทมนัสดับ ความเป็นกลางเกิด จะเห็นว่าทันทีที่ “ที่สุดทั้งสองส่วน” นี้ดับ มัชฌิมาเกิดขึ้นมาพร้อมเอง

การดับทั้งสองส่วนนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเป็นกระหู่ ว่า **อุปสมาย** ด้วยทำให้สงบระงับเกิดขึ้น และ **อภิณฺณาย** พัฒนาสงบระงับให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป หมายความว่า การสงบระงับตั้งแต่บุพภาคมรรค คือ มรรค ๘ ซึ่งดับกิเลสได้แบบชั่วคราว ชั่วคราว เป็นอุปปาตนิโรธ^๑ ไปจนถึงดับได้อย่างเสถียรถาวร ด้วยโลกุตตรมรรค ๔ เป็นสมุจเฉตนิโรธ

มัชฌิมา ความเป็นกลางทั้งสองส่วนนี้ ต้องทำให้เกิดและพัฒนาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงที่สุด คือมรรค ๘ ก็ทำหน้าที่รักษาและพัฒนามัชฌิมา ให้มีอุเบกขากว้างขวางแผ่ไพศาลขึ้นโดยลำดับ ตั้งแต่วิปัสสนาญาณชั้นต้น ๆ ของแต่ละระดับปัญญาบุคคล ไปจนถึง **วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ** แก่กล้าสูงสุดเป็น **สิกขปัตตัพพ์** คือ

^๑อุปปาตนิโรธ : นิโรธมี ๒ อย่าง คือ

- อุปปาตนิโรธ ได้แก่ความดับที่ยังมีการเกิดขึ้นได้อีก
- อนุปปาตนิโรธ ได้แก่ความดับที่เป็นมัคคนิโรธ เช่น นิโรธของท่านผู้เข้าผลสมบัติและนิโรธสมบัติ

การศึกษาที่แก่กล้าควรบรรลุลแล้ว ไตรลักษณ์ในจิตเข้มแข็ง
เพียงพอแล้ว **อนุโลมญาณ โคตรภูญาณ** หน้าที่ของ
บุพภาคมรรคก็สิ้นสุดลง โลกุตตรมรรคญาณ ๔ อันมี
โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค อรหัตต-
มรรค อย่างใดอย่างหนึ่งจะเกิดตามลำดับ

พร้อม ๆ กับขณะที่โลกุตตรมรรคเหล่านี้ปรากฏขึ้น
จะทำหน้าที่ประหารอนุสัยกิเลส ซึ่งเป็นตัวเหนี่ยวนำจิตให้
ติดในรูป-นามสังขารหรือขั้นที่ ๕ อันเป็นส่วนกามาวจร
กุศลที่จิตได้เคยยึดเกาะอาศัยเป็นแพหรือเรือ เดินทางตาม
ลำดับวิปัสสนาญาณ จนถึงโคตรภูญาณซึ่งเปรียบเหมือน
ท่าเทียบเรือปรากฏ ผู้โดยสารเรือทั้งหลายที่เดินทางอย่าง
ยากลำบากเหนื่อยหน่าย เปื่อความจำเจซ้ำซากอยู่ในเรือ
มานานเต็มที อยากจะขึ้นฝั่งอย่างสุดกลันแล้ว ก็เคลื่อนตัว
เตรียมพร้อมไปยังกابเรือส่วนที่จะเทียบท่านั้น เมื่อขณะที่
เรือเทียบท่านั้นนั่นเอง

ผู้โดยสารทั้งหลายเห็นฝั่งปรากฏอยู่เบื้องหน้า จิต
เหนี่ยวนำที่จะขึ้นฝั่ง ทำให้การเหนี่ยวนำยึดเกาะอาศัยเรือ
และพายที่มีอยู่เดิมสิ้นสุดลง ปล่อยมือจากพาย ถีบเท้า
ก้าวพ้นจากเรือขึ้นฝั่งฉับใด เมื่อผู้ปฏิบัติอาศัยรูป-นาม

สังขารส่วนที่เป็นกามาวจรกุศล ซึ่งเปรียบเหมือนเรือ มี
มรรค ๘ ที่เปรียบเหมือนพายสำหรับพายเรือ และใช้เป็น
อาวุธในการรักษาเรือ ไม่ให้สัตว์ร้ายคือกิเลสทั้งหลาย ได้
โอกาสทำลายเรือให้จม จนกระทั่งพายเรือทวนน้ำอย่าง
ปลอดภัย มาถึงท่าเทียบเรือ คือ โคตรภูญาณ ณ บัดนี้
แล้ว เห็นฝั่ง คือ โลกุตตรมรรค หรือพระนิพพานปรากฏ
อยู่เบื้องหน้า

ใจเปื้อนหายต่อความทุกข์ที่มีอยู่ในรูป-นามสังขารมา
นานเต็มที่แล้ว ยางเหนียวยึดเหนี่ยวให้ติดในรูป-นาม
สังขารแห่งอนุสัยกิเลสสิ้นสุดลง จิตจึงละความยึดเกาะ
รูป-นามสังขารที่ปรากฏในอนุโลมญาณ ซึ่งเปรียบเหมือน
เรือที่กำลังเทียบท่าคือโคตรภูญาณ และทั้งมรรค ๘ อัน
เปรียบเหมือนถ่อหรือพาย มุ่งสู่กระแสนิพพานคือโลกุตตร-
มรรค ความดับออกจากรูป-นามสังขาร เปรียบเหมือน
คนที่พุ่งตนออกจากเรือ แล้วขึ้นฝั่งที่ปลอดภัยทันทีโดยไม่มี
ลังเล การตรัสรู้อย่างถูกต้องจึงเกิดมาพร้อมกับนิพพาน
คือการดับสู่มรรคผลนิพพานนั้นนั่นเอง

๓

อริยมรรคมีองค์ ๘

การตรัสรู้อย่างถูกต้องที่เกิดพร้อมกับนิพพานนั้น ทำอย่างไร ทรงเฉลยว่า **อยะเมว อริโย อฏฺฐังคิโก มคฺโค** มรรค ๘ องค์อันประเสริฐเหล่านี้นี้แลเป็นเบื้องต้น เมื่อทำให้เกิดแล้ว ที่สุดทั้งสองส่วนคือ **กาเมสุ กามสุขสลิกานุโยโค** และ **อตฺตกิลมณานุโยโค** จะถูกดับเป็นมัชฌิมา ทั้งในส่วนที่เป็นบุพภาคมรรคและโลกุตตรมรรค

ทรงตั้งกระทู้ต่อไปว่า **เสยฺยถิํ** ทำให้มรรคที่ประเสริฐ ทั้ง ๘ องค์เกิด เพื่อดับที่สุดทั้งสองส่วนสู่มัชฌิมา ทำอย่างไร ได้แก่ **สมฺมาทิฏฺฐิ** การกระทำความเห็นให้ถูกต้อง **สมฺมาสงฺกปโป** กระทำการตรึกให้ถูกต้อง **สมฺมาวาจา** ใช้คำภาวนา (ปริกรรมภาวนา) ถูกต้อง **สมฺมากมฺมโนโต** การลงมือกระทำงานได้อย่างถูกต้อง **สมฺมาอาชีโว** การดำรงความเป็นอยู่ด้วยความสะอาดผ่องแผ้วได้อย่างถูกต้อง

สมุทวารายาโม การกระทำความเพียรได้ถูกต้อง **สมุมาสติ**
 สติเห็นการระงับกิเลสถูกต้อง **สมุมาสมาธิ** สงบกิเลส
 ถูกต้อง

สรุปว่าถ้าผู้ปฏิบัติต้องการให้มัชฌิมาเกิด จำเป็นต้อง
 ทำมรรค ๘ ให้เกิดให้ได้^๑ มรรค ๘ เกิดแล้วจะประหาร
 กิเลสต่าง ๆ มีพวกกาม พยาบาท อัตตาทั้งหลายเหล่านี้
 ให้ดับไป พร้อมกับมัชฌิมาเกิดขึ้นมาแทนที่

ในภาคการลงมือปฏิบัติจะเห็นได้ด้วยตนเองว่า เกิดขึ้น
 ได้อย่างไร ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **อโย โข**
สา ภิกขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา เป็นต้น มีความหมายว่า
 ภิกขุทั้งหลาย มรรค ๘ นี้แล เป็นการทำให้เกิดความ
 เป็นกลางนั้น อันตถาคตตรัสรู้อย่างยอดเยี่ยมแล้ว ด้วย
 การทำจักษุคือการเห็นให้เกิด ด้วยการทำญาณคือความรู้
 ให้เกิด ด้วยการสงบระงับ ด้วยการพัฒนาสงบระงับยิ่งขึ้น
 ด้วยการตรัสรู้อย่างถูกต้องที่เกิดขึ้นพร้อมกับนิพพาน ตั้งแต่
 ตหังคนิพพานไปจนถึงสมุจเฉทนิพพาน หรือที่รู้จักกันใน
 นามว่ามรรคผลนิพพาน

^๑ ดูวิธีการทำให้มรรคเกิดในบทที่ ๓

เราท่านผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ผู้เดินตามรอยพระพุทธรบาท ถ้าต้องการตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยอดเยี่ยมตามพระพุทธรองค์ ก็ต้องทำตา คือการเห็นที่สุตทั้ง ๒ ส่วน ญาณคือการรู้ตามที่สุตทั้ง ๒ ส่วนที่เห็นนั้น เพื่อทำให้สงบระงับด้วยมรรค ๘ ซึ่งบัณฑิตทั้งหลายเรียกว่าบุพภาคมรรค คือมรรคที่ต้องทำขึ้นก่อน เป็นการเริ่มต้นมุ่งตามเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สู่โลกุตตรมรรคทั้ง ๔

ทรงยืนยันว่าที่สุตทั้ง ๒ ส่วนนี้คือทุกข์ ดับได้ด้วย บุพภาคมรรคหรือมรรค ๘ ซึ่งต้องทำให้เกิดก่อนในเบื้องต้น มิฉะนั้นโลกุตตรมรรค ๔ ซึ่งเป็นมรรคเปื่องปลาย เปรียบเสมือนปริญาจะเกิดขึ้นไม่ได้

ทั้งหมดนี้ผู้ปฏิบัติย่อมเห็นปรากฏขึ้นพร้อมกับการดับ คือนิพพาน ในอังคุตตรนิกาย พระสุตตันตปิฎก มีหลักฐานว่าพระอรหันต์อุทayi ได้ยืนยันกับพระอาณนทว่า **ตทงค-นิพพานํ ตทงคนิพพานนฺติ อาวุโส วุจฺจติ^๑ ดูกรผู้มีอายุ (อาณนท) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรียกว่า ตะทังคะนิพพานัง ตะทังคะนิพพานัง ดับชั่วขณะ ดับชั่วขณะ** ดังนี้ การดับด้วยมรรค ๘ จึงถูกเรียกว่าเป็น **“ตทังคนิพพาน”** ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

^๑ อ.นวก. ๒๓/๒๕๔/๔๓/๕

ตหังคณิพพานนีเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้โลกุตตรมรรค ๔ อันได้แก่โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรคเกิด พร้อมประหารที่สุดทั้ง ๒ ส่วนซึ่งเป็นทุกข์ ให้ดับลงได้อย่างเด็ดขาดเป็นสมุจเฉทนิพพาน

กล่าวคือการดับทุกข์เพียงแค่นี้ตหังคณิพพานนี้ยังไม่พอ ไม่ถือว่าเป็นขั้นสูงหรือชั้นสูง ในการศึกษาวิชาการตรัสรู้ เพื่อดับทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ถือว่าเป็นขั้นการศึกษาขั้นต้น ชั้นกลาง คืออนุบาล ประถม มัธยมเท่านั้น ผู้ศึกษาจะต้องดับที่สุดทั้ง ๒ ส่วนซึ่งเป็นทุกข์นี้ด้วยมรรค ๘ หรือทำให้ตหังคณิพพานเกิดขึ้นยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนมัชฌิมาถึงที่สุด ถือว่ามรรค ๘ แก่ถึงที่สุด ตรงนี้จะทำให้อินทรีย์เจริญถึงที่สุด โพชฌงค์แก่ถึงที่สุดและวิปัสสนาญาณก็แก่ถึงที่สุดด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุที่คุณธรรมทั้ง ๓ เหล่านี้แก่กล้าและมีกำลังรวมกันถึงที่สุด **วฏฐานคามินิวิปัสสนาญาณ**^๑ ซึ่งเป็นยอดสุดของวิปัสสนาญาณจึงจะเกิดขึ้นได้ และเมื่ออินทรีย์

^๑ วิปัสสนาที่เจริญแก่กล้าถึงจุดสุดยอด ทำให้เข้าถึงมรรค (มรรคชื่อว่า วฏฐานะ โดยความหมายว่าเป็นที่ออกไปได้จากสิ่งที่ยึดติดถือมั่น หรือออกไปพ้นจากสังขาร)

สมดุลงันดีแล้ว อนุโลมญาณ โคตรภูญาณ มรรคญาณ
ผลญาณ ปัจเจกชนญาณ ก็ปรากฏเกิดขึ้นได้เองตาม
ลำดับ สมุจเฉตนิพพาน คือ การดับอย่างเด็ดขาดเสถียร
ถาวร ตามอำนาจของโลกุตตรมรรคที่เกิดขึ้น จะสามารถ
ประหารกิเลสได้เด็ดขาดแค่ไหน อยู่ที่ระดับของโลกุตตร-
มรรคนั้น ๆ วิสุทธิ ๗ (ปรัชญาเสด็จ ๗ ก้าว) จึงบริบูรณ์
ตามขั้นมาพร้อมในขณะจิตเดียวกันนั้น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ทั้งความสงบ ทั้งอภิญญา
รู้ถึงที่สุด ทั้งการตรัสรู้กับนิพพาน จะเกิดขึ้นพร้อมกันกับ
การดับของที่สุดทั้ง ๒ ส่วน คือการยึดติดในความสุขจาก
กามจนหวงแหน เวลาที่ไม่ได้จึงเกิดโทสะพยาบาท และ
การยึดติดในอัตตาทั้งด้วยอภิชฌา (ความอยากได้) หรือ
โทมนัส (น้อยใจ เสียใจ อยากทำลาย) ซึ่งเป็นทุกข์ จะดับ
ไปทั้งหมด

พระพุทธองค์ได้ทรงอธิบายขยายความทุกข์ไว้ว่า
อิทํ โข ปน ภิกขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ผู้เห็นภัยใน
สังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ก็ความทุกข์ ธรรมดา เหล่านี้แล เป็น
ลัทธิความจริงประเสริฐสุด มี **ชาติปิ ทุกฺขา** ความเกิด
ความอุบัติขึ้น เป็นความทุกข์ธรรมดา **ชราปิ ทุกฺขา** ความ
แก่หรือความเสื่อมโทรมคร่ำคร่า เป็นความทุกข์ธรรมดา
พฺยาธิปิ ทุกฺขา ความเจ็บป่วยหรือความม่งอนגעงนคลอนแคลน
เป็นความทุกข์ธรรมดา **มรณมฺปิ ทุกฺขํ** ความตายหรือ
ความดับสลาย เป็นความทุกข์ธรรมดา **โสภปริเทวทุกฺข-**
โทมนสฺสุปายาสาปิ ทุกฺขา แม้ใจเหี่ยวแห้งหมดกำลังใจ
หมดกำลังกาย ความเสียดาย อาลัยอาวรณ์ ความระบม
กาย ระทมใจ ความน้อยใจ เสียใจ ความอึดอัด ชัดใจ

คับแคบใจ เป็นความทุกข์ทรมาน **อบปิเยหิ สมฺปโยโค**
ทุกฺโข การต้องติดอยู่กับสิ่งที่ชิงชังไม่ชอบ เป็นความทุกข์
 ทรมาน **ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข** การต้องพลัดพราก
 หรือหลุดจากสิ่งที่รักที่ชอบ เป็นความทุกข์ทรมาน **ยมฺปิ จุณฺ**
น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ แม้ความปรารถนาใด ไม่ได้สมหวัง
 ตามนั้น เป็นความทุกข์ทรมาน สงฺขิตฺเตน ปณฺจุปาทาน
 กุขนฺธา ทุกฺขา กล่าวโดยสรุป การหลงยึดติดกองแห่งทุกข์
 ทั้ง ๕ เป็นความทุกข์ทรมาน

ทุกข์ทั้งหมดจัดเป็นหมวดหมู่ได้ ๔ กลุ่ม

กลุ่มที่ ๑ ลักษณะของทุกข์

ชาติปิ ทุกฺขา ในพระไตรปิฎกบอกว่า การเกิดหรือ
 การอุบัติขึ้นเป็นทุกข์ อาการเกิดจึงเป็นอาการของทุกข์
 สิ่งใดเกิดได้ สิ่งนั้นเป็นทุกข์ได้ ในขณะที่การเกิดดำเนินอยู่
 ขณะนั้นกำลังทุกข์อยู่

พองมีการเกิดขึ้นใหม่...มี

พองเป็นทุกข์หรือเป็นสุข...เป็นทุกข์ใช้ไหม

ดีใจมีการเกิดขึ้นใหม่...มี

ดีใจเป็นทุกข์หรือเป็นสุข...ทุกข์หมดเลย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า **นอกจากทุกข์แล้ว
ไม่มีอะไรเกิด**

ชราปิ ทุกฺขา ความแก่ ความเสื่อมโทรม หรือความ
คร่ำคร่าเป็นทุกข์ อาการเสื่อมโทรม จึงเป็นอาการของทุกข์
สิ่งใดเสื่อมโทรมได้ สิ่งนั้นเป็นทุกข์ได้ ในขณะที่ความเสื่อม
กำลังดำเนินอยู่ ขณะนั้นกำลังทุกข์อยู่ ความเสื่อมโทรม
บางท่านก็อธิบายว่าความคร่ำคร่า ก่อนนั้นอาจารย์ค้นตำรา
มาก ภาษาไทยขยายความได้พิสดารหลายอย่าง สรุปคือ

พองเกิดขึ้นแล้วมีความเสื่อมไหม...มี

ความเสื่อมเป็นทุกข์หรือเป็นสุข...เป็นทุกข์ใช่ไหม

ดีใจมีความเสื่อมไหม...มี

เสื่อมได้เป็นทุกข์หรือเป็นสุข...เป็นทุกข์หมดเลย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า **นอกจากทุกข์แล้ว
ไม่มีอะไรเสื่อมใช่ไหม**

พุยาธิปิ ทุกุขา ในพระไตรปิฎกมีพิเศษกว่าหนังสืออื่น เพราะในหนังสือมณฑพิธิ ๑๒ ตำนานไม่มีกล่าวไว้ **พุยาธิ ทุกุขา** นี้มีความหมายว่า ความเจ็บป่วยหรือความอ่อนแอจนคลอนแคลนเป็นทุกข์ ดังนั้นอาการอ่อนแอจนคลอนแคลนเป็นอาการของทุกข์ สิ่งใดอ่อนแอจนคลอนแคลนได้ สิ่งนั้นเป็นทุกข์ได้ ในขณะที่อ่อนแอจนคลอนแคลนกำลังดำเนินอยู่ ขณะนั้นกำลังทุกข์อยู่

พองนี้เกิดขึ้นแล้วมีง่อนแง่นคลอนแคลน ทำท่าจะเปลี่ยนแปลไม่เปลี่ยนแปลใหม่...มี

แล้วง่อนแง่นคลอนแคลนเป็นทุกข์หรือเป็นสุข...
ทุกข์ใช้ไหม

ดีใจมีง่อนแง่นคลอนแคลนใหม่...มี

ง่อนแง่นคลอนแคลนได้ เป็นทุกข์หรือเป็นสุข...
ทุกข์หมดเลยใช้ไหม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า **นอกจากทุกข์แล้ว ไม่มีอะไรง่อนแง่นคลอนแคลนใช้ไหม**

มรณมุขี ทุกข์ ความตายหรือความดับสลายเป็นทุกข์ อาการดับสลายเป็นอาการของทุกข์ สิ่งใดดับสลายได้ สิ่งนั้นเป็นทุกข์ได้ ในขณะที่ดับสลายกำลังดำเนินอยู่ขณะนั้นกำลังทุกข์อยู่

พองนี้เกิดขึ้นแล้วมีดับสลายใหม่...มี

ดับสลายเป็นทุกข์หรือเป็นสุข...ทุกข์ใช่ไหม

ดีใจมีดับสลายใหม่...มี

ดับสลายได้ เป็นทุกข์หรือเป็นสุข...ทุกข์หมดเลยใช่ไหม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า **นอกจากทุกข์แล้ว ไม่มีอะไรดับสลายใช่ไหม**

เหล่านี้คือลักษณะหรือรูปร่างหน้าตาของทุกข์ ในโลกนี้หรือโลกไหน ๆ สิ่งใดก็ตามประกอบด้วยลักษณะ ๓ หรือ ๔ ดังนี้ สิ่งนั้นเป็นทุกข์ จะเห็นได้ว่าในอารมณ์กัมมัฏฐานทั้งปวง ทั้งส่วนที่เป็นกุศลหรืออกุศล **ทั้งรูปทั้งนามล้วนเป็นทุกข์ทั้งหมดเลยใช่ไหม** รู้อย่างนี้แล้วเวลาได้พบปะ เจอะเจอ จะได้ไม่หลงไหลไปชอบ ไปชัง ไปกลัว ไปมัวเมา จะได้ไม่เผลอด้วยอมเป็นทาสทุกข์ จะได้รู้จักระวังจิตของตน ป้องกันและยกระดับจิตให้ขึ้นสู่ความเป็นอิสระพ้นจากทุกข์

กลุ่มที่ ๒ ประเภทของทุกข์มี ๕

ประเภทของทุกข์นี้ บทพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรในพระไตรปิฎกไม่มี มีแต่ในบทสวดมนต์พิธี ๑๒ ตำนานเห็นว่าประโยชน์ในการศึกษาอยู่ จึงเอาประเภทของทุกข์มาแปลและขยายความให้ศึกษาไว้ในที่นี้ด้วย นั่นคือทุกข์เมื่อจำแนกแล้วมีอยู่ ๕ ประเภทได้แก่ **โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ** ซึ่งชี้แจงได้ดังต่อไปนี้

โสกะ ที่คนไทยทับศัพท์ว่า โศก มีความหมายว่า ห่อเหี่ยวหรือเหี่ยวแห้ง ใจกายหมดเรี่ยวแรง ไม่อยากได้อะไร อยากทำอะไร นิยมพูดกันว่าหมดอาลัยตายอยาก ถ้าใจเราห่อเหี่ยวหมดเรี่ยวหมดแรงนี้ ศรัทธาความเข้มแข็งตกลงหรือยัง ตกลงแล้วเห็นไหม วิริยะความเพียรลดลงหรือยัง ลดลงแล้ว ความเข้มของสติเป็นอย่างไร ลดลงหรือยัง สมาธิอ่อนกำลังลงไหม อ่อนลง คุณภาพทางปัญญาลดลงไหม ลดลง

ปริเทวะ ความหมายโดยสภาวะจิตคือ เสียตาย อาลัย อารมณ์ ถ้ารุนแรงมากก็ออกมาเป็นร้องไห้ คร่ำครวญ พิโรธำพัน นี่ก็ทำให้ศรัทธาความเข้มแข็งตกลง วิริยะความเพียรลดลง สติลดลง สมาธิอ่อนกำลังลง คุณภาพทางปัญญาลดลง

ทุกข์ โดยความหมาย ในที่นี้แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือ **ทุกข์ทางกาย** ภาษาพูดเรียกว่า “ความระบม” กลุ่มที่สอง **ทุกข์ทางใจ** เรียกว่า “ความระทม” ไม่ว่าจะ เป็นระบมหรือระทม ถ้าเกิดขึ้นแล้วศรัทธาความเข้มแข็ง อ่อนตัวลง กำลังศรัทธาตกลง วิริยะความเพียรลดลง ความเข้มของสติลดลง สมาธิอ่อนกำลังลง คุณภาพทาง ปัญญาลดลง

โทมนัส มีความหมายว่า น้อยใจ เสียใจ เมื่อเกิดขึ้น ศรัทธาความเข้มแข็งตกลง วิริยะความเพียรลดลงแล้ว ความเข้มของสติลดลงแล้ว สมาธิอ่อนกำลังลง คุณภาพทาง ปัญญาลดลง

อุปายาส มีความหมายว่า อึดอัดขัดใจ คับแค้นใจ เป็นเหตุให้ต่ากัน โจมตีกัน ตีกัน ทะเลาะกัน ประท้วงกัน ทำร้ายกันในรูปแบบต่าง ๆ แสดงว่าแรงต้านทานต่อโทสะ ลดลงแล้ว ศรัทธาความเข้มแข็งตกลงแล้ว วิริยะความ เพียรลดลงแล้ว ความเข้มของสติลดลงแล้ว สมาธิอ่อน กำลังลง คุณภาพทางปัญญาลดลง

จะเห็นได้ว่า เมื่อทุกข์ทั้ง ๕ ประเภท อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งหมดเกิดขึ้นมาแล้ว อินทรีย์ทั้ง ๕ จะอ่อนกำลังลง ทั้งหมดเลยใช้ไหม แล้วมีอะไรเจริญขึ้นมาแทนที่ ถิ่นมิทธะ

ความท้อถอย ความเบื่อ ความเกียจคร้าน ความแข็ง ซึ่ง
เป็นนิรณครีองปกปิด บังกันไม่ให้อินทรีย์ทั้ง ๕ เจริญ
ลักษณะความเจริญของอินทรีย์ไปไม่รอดแล้ว ถ้าผู้ปฏิบัติ
ต้องการความก้าวหน้า ต้องปรับอินทรีย์ทั้งหมดขึ้นไป ด้วย
การตื่นตัวฮึดสวน กำหนดให้กระชับ ๆ กระชั้น ๆ ตามหลัก
ของปฏิภาณมิต^๑ ให้พอดีอย่าให้คลาด อินทรีย์ก็จะมีกำลัง
เจริญแก่กล้าขึ้นไปได้

ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทนี้ ถ้าใจเหี่ยว ใจหมดแรง
หมดแรงใจ **โสกะ**เกิดแล้วใช้ไหม เสียตายอาลัยอาวรณ์
ปริเทวะ เกิดขึ้นแล้ว ใจระทม กายระบม หน้าตาหมองเศร้า
ทุกข์ เกิดแล้ว **โทมนัส** น้อยใจเสียใจก็เกิด **อุปายาสะ**
ฮึดฮัดขัดใจ ไม่พอใจ คับแค้นใจ โกรธ โมโหก็เกิด เพราะ
ทุกข์เหล่านี้จึงเกิดการประท้วง ต่ำกัน ตีกัน ทะเลาะฆ่าฟัน
พยาบาทปองร้ายกัน ขาดเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

เพราะทุกข์ทั้ง ๕ นี้ เรื่องเล็กจึงเป็นเรื่องใหญ่ เรื่อง
ใหญ่กลายเป็นเรื่องที่แก้ไขไม่ได้ เรื่องเบาก็เป็นเรื่องหนัก
เรื่องหนักเป็นเรื่องที่รับไม่ไหว เรื่องง่ายกลายเป็นเรื่องยาก

^๑ ปฏิภาณมิต : การเทียบเคียงระหว่างปริกรรมมิตกับปริกรรมภาวนา (ดู
เพิ่มเติมในบทที่ ๗ หน้า....)

เรื่องยากเป็นเรื่องที่ สุดความสามารถจะแก้ได้ สามัคคี กลายเป็นแตกร้าง เมื่อแตกร้างก็แตกแยก จากแตกแยก ก็เป็นศัตรูปองร้ายล้างผลาญกัน ความพินาศทุกชอกทุกมุม ของแผ่นดินจึงเกิด ที่ดีก็ถอนตัว ที่เป็นกลางเริ่มเห็นแก่ตัว ที่เห็นแก่ตัวอยู่แล้วก็โลภมากขึ้น ที่โลภมากก็ทำชั่ว ทำลาย ความสุขสงบของสังคม ที่สงบอยู่จึงหวั่นไหว จากหวั่นไหว เป็นตื่นกลัว จากตื่นกลัวก็ระส่ำระสาย กระจายกระจาย

เมื่อเป็นอย่างนี้ ตัวบุคคลเองก็ดี หมู่คณะ สังคม ประเทศชาติหรือโลกก็ดี จะห่างไกลจากความสงบสันติ ความเป็นปึกแผ่นแข็งแกร่งของผู้คนในสังคม ในประเทศ ชาติบ้านเมืองหรือในโลกย่อมหายไปโดยสิ้นเชิง สุขจึง กลายเป็นทุกข์ ที่ทุกข์อยู่แล้วก็สุดจะทวนทน เรียวแรงที่จะ เกาะเหวี่ยงรังกันไว้ ทั้งส่วนตนและส่วนรวมก็หมดกำลัง สุดทำยองค์ประกอบในการสร้างโลกแห่งความสันติสุขย่อม ถูกทำลาย นี่คือสงครามทำลายล้างให้โลกสิ้นสลายอย่าง แท้จริง

ในทุกข์ทั้ง ๕ นี้ จะเห็นว่าลักษณะที่แสดงให้รู้ว่ เป็นทุกข์ชัดเจน คือ มีการเกิด การเสื่อม การร่อนแ่งน คลอนแคลน การดับสลาย ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้ต้องการจะ ดับทุกข์ ต้องการจะพ้นจากทุกข์ ต้องขจัดให้หมดไป และ

ทั้งหมดมีฐานกำเนิดมาจากการยึดติดในที่สุดทั้ง ๒ ส่วน
นั้น ได้แก่การยึดติดในความสุขอันเกิดจากความพอใจใน
กาม หรือยึดติดในการใช้ความเพียรเพื่อให้เกิดความยาก
ลำบาก

กลุ่มที่ ๓ ทุกข์อันเป็นเหตุที่ทำให้ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทเกิด

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงทุกข์ อันเป็นเหตุที่ทำให้
ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทเกิดไว้ดังนี้

อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข ได้ในสิ่งที่ไม่ชอบ

วัตถุกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ธรรมารมณ์ที่ชอบ เป็นเหตุให้อยากได้ ถ้าได้มาเราก็มี
ความสุข แต่ถ้านอกจากจะไม่ได้ในสิ่งที่ชอบแล้ว ยังไปได้
ในสิ่งที่ไม่ชอบซ้ำเข้าอีก เช่น อยากจะได้พอง-ยุบสักหน่อย
เอาแบบชัด ๆ เลยนะ ปรากฏว่านั่งสมาธิทั้งวันเจอแต่
เวทนา แถมเวทนาไม่หายสักที เป็นไง ใจเหี่ยวไหม เหี่ยว
เลย หหมดแรงใจ เกิดทุกข์ประเภทที่หนึ่งคือ **โสกะ** แล้ว
เวลาที่มีความรู้สึกเสียดายเกิดขึ้น เช่น หหมดไปบัลลังก์หนึ่ง
บัลลังก์หนึ่ง เจอแต่เวทนา ไม่ได้เจอพอง-ยุบกับเขาเลย
เวลาก็เสียไป อาลัยอาวรณ์นะ ความเสียดายเกิดขึ้น

ปริเทวะ เกิดแล้ว ต่อมาารู้สึกว่าเราน่าจะได้พอง-ยุบ ลักหน้อย เตียวครูบาอาจารย์ถามไม่รู้จะตอบอย่างไร ไม่เจอพอง-ยุบเลย เจอแต่เวทนาทั้งวัน ใจก็ระทม กายก็ระบม ทุกข์กาย ทุกข์ใจ เกิดแล้ว ปวดขาอยู่นั่นแหละ ไม่รู้จักหายสักที **โทมนัส** น้อยใจ เสียใจ ก็เกิดขึ้น **อุปายาสะ** อึดอัดใจ คับแค้นใจเกิดขึ้น สาเหตุมาจากที่ติดความสุขในการได้พอง-ยุบ พอง-ยุบเลยกลายมาเป็นกาม ไม่ได้พอง-ยุบแต่ไปได้เวทนาซึ่งเราไม่ชอบแทนการพอง เกร็ง บังคับ เพื่อให้เวทนาที่เราไม่ชอบหายไปด้วยอำนาจของโทมนัสจึงเกิดขึ้น **อตุตถกิสมณานุโยโค** การยึดติดในอัตตาเข้ามา อุปาทานที่เกิดจากวิปลาสต่าง ๆ ตามมาแล้วใช้ไหม

ปิเยหิ วิบุบโยโค ทุกฺโข การพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบเป็นทุกข์ ทุกข์ชนิดนี้ก็เป็นเหตุแห่งทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทประการหนึ่ง คือได้วัตถุกามที่ชอบแล้ว ภายหลังเสียไป หายไป พลัดพรากไป พินาศไป สาเหตุที่ท่านทั้งหลายทำกัมมัญฐานแล้วมีปัญหว่าใจคอยจะขึ้นไปอยู่ที่ลมหายใจ รู้ไหมว่าเพราะอะไร เพราะกำลังจะหาทางบังคับให้พอง-ยุบชัดเจน เนื่องจากการได้ความชัดเจนเป็นความสุขที่เราชอบ เป็นกามที่เราติดอยู่ในขณะปัจจุบันนั้น

พอง-ยุบกำลังเบาลง ๆ กำลังเสื่อมไปไม่ชัดเจน กำลังพลัดพรากจากเราไป ของรักของชอบของเราจะจากไปแล้ว ทำอย่างไรจะรักษาไว้ให้ได้ พอไม่ชัดเจนก็ไปสุดลมช่วยมันไม่ชัดก็บังคับลมหายใจให้แรงหน่อย เป็นการช่วยให้ชัด เลยกลายเป็นใช้ลมบังคับ แล้วถ้ามันยังคงเสื่อมและดับไปตามธรรมชาติของมัน จิตใจก็ห่อเหี่ยวเลยใช้ใหม่ ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทอันได้แก่ **โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ** เกิดทั้งหมดเลย **อตฺตกิลมณฺเอยโค** การยึดติดในอัตตาเข้ามา อุปาทานที่เกิดจากวิปlassต่าง ๆ ตามมา ทำให้มีปัญหา เลยกลับไปเป็นวิชาของท่านอัญญา-โกณฑัญญะ เมื่อสมัยที่ยังเป็นพราหมณ์ ยังไม่บรรลุนิเสदानันไปโดยอัตโนมัตติ

ยมฺปิจุจํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ แม้ความปรารถนาอันใด ไม่สมหวังตามนั้น เป็นความทุกข์ ทุกข์อย่างไร เช่น อยากให้พอง-ยุบชัด ๆ แต่พอง-ยุบที่ปรากฏจริง เล็กก็เล็กเกิน เบาก็เบาเกิน พยายามจะให้ชัดอยู่ แต่ทำอย่างไรก็ไม่ชัด ดังนั้นใจเหี่ยวเลยใช้ใหม่ ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทเกิดทั้งหมดเลยใช้ใหม่ **อตฺตกิลมณฺเอยโค** การตามยึดติดอัตตาซึ่งมาจากส่วนที่สุตช่วงกามเกิดแล้วใช้ใหม่ อุปาทานที่ไม่พึงประสงค์เกิด เพราะทำผิดวิธีตามแบบการสร้างวิปlass

เป็นการยึดติดอึดติดด้วยอำนาจอภิชฌา การบังคับ เพ่ง
 เกร็ง เพราะความอยากได้ เลยมีปัญหา เป็นวิชาของท่าน
 อุทกดาบส อาฬารดาบสไปโดยอัตโนมัติ

จะเห็นได้ว่าเหตุแห่งทุกข์ทั้ง ๓ ประการนั้น ไม่ว่าจะ
 เป็น **อปปิเยหิ สมุပ္ปโยโค ทุกฺโข** ได้ในสิ่งที่ไม่ชอบ
ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข การพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบ
ยมฺปิจุํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ ความไม่สมหวัง อย่างใด
 อย่างหนึ่งหรือทั้งหมด ก็เป็นทุกข์ เพราะมีลักษณะของ
 ทุกข์อยู่ คือการเกิด การเสื่อม และการดับสลาย เป็นเหตุ
 ที่ทำให้ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทเกิดขึ้นได้เสมอเหมือนกันทั้งหมด
 ผู้หวังความก้าวหน้าในการปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องขจัดเสีย
 ด้วยมรรค ๘ เพราะถ้าปล่อยไว้ **อตฺตกิลมณฺญโยโค** การ
 เพ่ง เกร็ง บังคับ ด้วยอภิชฌา ความโลภ และโทมนัส
 ความโกรธ จะเกิดตามมาอย่างแน่นอน

แม้กระนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสั่งว่า **วิเนยฺย**
โลเก อภิชฌาโทมนสํ กำจัด “อภิชฌา” การเพ่งบังคับ
 เพราะชอบ และ “โทมนัส” การเพ่งบังคับเพราะชังในโลก
 เสีย ทรงสั่งไว้อย่างนี้ จะไม่เอาตามพระองค์แล้วเห็นใหม่
 เอียงเข้าไปในส่วนที่เป็น **อตฺตกิลมณฺญโยโค** แล้ว บังคับ
 เพราะโทมนัสแล้ว พอไม่ได้อย่างใจก็ทำถอย คิดเอาเองว่า

เรานี่คงวาสนาไม่ถึง คิดไปโน่นเลย บางคนก็เฮ้อ..จริตเรา
ไม่เหมาะะ เดี่ยวต้องไปหาจริตใหม่ ใจเหี่ยวเลย หหมดแรงใจ
ทุกข์ประเภท **โสกะ** เกิดแล้ว รู้สึกเสียดายเวลาที่เสียไป
หมดไปบัลลังก์หนึ่ง ๆ เจอแต่เวทนาทั้งวัน ไม่ได้เจอพอง-
ยุบกับเขาเลย เดี่ยวครูบาอาจารย์ถามไม่รู้จะตอบอย่างไร
ความอาลัยอาวรณ์ ความเสียดายเกิดขึ้น ใจก็ระทม กาย
ก็ระบม **โทมนัส** น้อยใจเสียใจก็เกิดขึ้น **อุปายาสะ**
อึดอัดใจ คับแค้นใจ ก็เกิดขึ้น อันนี้เป็นตัวอย่าง

จะเห็นได้ว่า ศรัทธา ความเข้มแข็งตกลงแล้วเห็นใหม่
วิริยะความเพียรลดลงแล้วใช้ใหม่ ความเข้มของสติลดลง
แล้วใช้ใหม่ สมาธิอ่อนกำลังลง คุณภาพทางปัญญาลดลง
รวมแล้วอินทรีย์ทั้ง ๕ อ่อนกำลังลงทั้งหมดเลย

อะไรเจริญขึ้นมาแทนที่รู้ใหม่ ถิ่นมิตตะ ความท้อถอย
ความเบื่อ ความเกียจคร้าน หหมดเรี่ยวหมดแรง ไม่อยาก
ทำ ความไม่พอใจซึ่งเป็นพยาบาท อุทธัจจกุกกุกจะ ความ
ฟุ้ง วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ไม่แน่ใจว่าทำถูกหรือเปล่า
ใช่หรือเปล่า ซึ่งเป็นนิวรณเครื่องปกปิดกันไว้ ไม่ให้ลักษณะ
ความเจริญของกุศลมีอินทรีย์และวิปัสสนาญาณ เป็นต้น
เกิด ไปไม่รอดแล้ว ผู้ต้องการความก้าวหน้า ต้องปรับ

อินทรีขึ้นไปเสีย ขึ้นตัวฮึดสวนอย่าไปยอมเหยี่ยวตาม และกำหนดให้กระชับ ๆ กระชั้น ๆ ตามอาการให้พอดี อย่าให้คลาดตามหลักการของปฏิกษณินิคมิต อินทรีทั้งหมดก็จะมีกำลังเจริญแก่ขึ้นไปได้

ฉะนั้นไม่ว่าจะได้ในสิ่งที่ไม่ชอบ หรือได้สิ่งที่ชอบแล้ว หลุดมือไป หรืออยากได้แล้วไม่สมหวังก็ตาม สามารถเป็นเหตุให้ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทเกิดได้เหมือนกัน ควรจัดและป้องกันอย่างสุดความสามารถด้วยมรรคทั้ง ๘ องค์ จึงจะถึงมัชฌิมาและรักษาไว้ได้ จึงจะพ้นทุกข์ จึงจะได้สมาธิดังปรารภนา

ทุกข์อันเป็นเหตุแห่งทุกข์เหล่านี้ ตอนทำกัมมัฏฐานจะเห็นอยู่ตลอดใช้ไหม ต้องคอยดับและป้องกันอยู่ตลอดเวลา เรียกว่ามีช่องว่างไม่ได้เลย ได้สิ่งที่ไม่ชอบเมื่อใด เมื่อนั้นทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทเกิดทันที ต้องกำหนดให้มันดับเดี๋ยวนั้น เช่นเราอยากได้พองแต่กลับได้ปวดมาแทน ถ้าชักช้าไม่กำหนด ความรู้สึกไม่ชอบจะเกิดทันที

ดังนั้นโยคาวจรบุคคลพอรู้ว่าปวดต้องกำหนดปวดหนอ ปวดหนอ ทันทีที่รู้ปวด ให้มรรค ๘ เกิด เพื่อรักษาพื้นที่

ปวดให้สะดวกเหมาะแก่การรองรับจิต ก่อนที่ความไม่พอใจ คือพยาบาทจะเข้ายึดพื้นที่ปวด และทำให้สกปรกด้วยโทสะ จิตจึงอาศัยทองเที่ยวอยู่ได้อย่างปลอดภัย ไร้โรคกิเลสใน ขณะนั้น

แต่ถ้าเข้าไป ไม่ได้กำหนดในทันที กระบวนการไม่พอใจ ยึดพื้นที่ปวดไปได้ก่อน ผู้ปฏิบัติต้องกำหนดเพื่อทำลาย สภาวะจิต อันเป็นส่วนประกอบของกระบวนการไม่พอใจ ที่ ปราบกฏขึ้นจริงอยู่ในขณะนั้นให้ดับไป ก่อนที่จะไปกำหนดปวด

เช่นเบื้องต้นกำหนดพอง-ยุบอยู่ ต่อมาปวดเกิดขึ้น ย้ายไปกำหนดที่ปวด มีบางครั้งชักช้าอยู่ด้วยเหตุใด ๆ ไม่ กำหนดปวดในทันทีที่ปวดปรากฏตัวขึ้น รู้ตัวอีกทีความไม่ พพอใจยึดพื้นที่ปวดไปแล้ว ให้กำหนดทันทีที่ความไม่พอใจ หรือสมาธิของความไม่พอใจนั้น ๆ เริ่มตั้งแต่จิตเกร็ง จิต ไหวตัว ตั้งแต่เริ่มมีอาการมัว ๆ โมหะอวิชชาเกิด รู้ว่าคิด รู้ว่ารู้ปวด รู้ว่าไม่พอใจ อย่างใดอย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่จริง ในขณะนั้น มัชฌิมาจึงเกิดขึ้นเพราะอำนาจของมรรค ๘ ประหารอุทธัจจะโมหะ วิจิกิจฉา อาการสงสัย อาการอะไร ก็ตามที่กำลังก่อตัวขึ้น และรวมทั้งพยาบาทให้หมดไป

ทุกครั้งทุกขั้นตอนที่กระบวนการของกิเลส (ซึ่งทำให้พื้นที่ของอาการปวดสกปรกเศร้าหมอง) ดับลง ความบริสุทธิ์ผุดผ่องเกิดขึ้นแก่จิตแทนจนเต็มพื้นที่แล้ว ให้กลับไปกำหนดที่อาการปวดทันที เพื่อป้องกันรักษาและพัฒนาพื้นที่ปวด ซึ่งจิตกำลังท่องเที่ยวอยู่ในขณะนั้น ให้สะอาดหมดจด กว้างขวาง แผ่ไพศาลอย่างไร้ขอบเขต ไม่ให้กลับไปสกปรกด้วยกิเลสนิวรณ์อีก ให้มีความเป็นมัชฌิมาบริสุทธิ์ปราศจากอกุศลที่เป็นอันตรายแก่จิต ให้ยาวนานมากที่สุด

ทุกข์ทั้ง ๓ เหล่านั้นซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทที่ดับแล้วก็จะเกิดไม่ได้อีก เมื่อเหตุแห่งทุกข์ทั้ง ๓ เกิดไม่ได้ ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ จิตจึงก้าวสู่อุเบกขาเป็นมัชฌิมา

การปฏิบัติเพื่อรักษาและพัฒนา มัชฌิมา ให้ดำรงคงอยู่อย่างยาวนานมากที่สุดนั้น เป็นมัชฌิมาปฏิบัติ ซึ่งเป็น การนำจิตสู่เส้นทางแห่งมรรคผลนิพพานได้อย่างแนบสนิท เน้นนานไร้ขอบเขต จนสามารถพัฒนาอินทรีย์ โพชฌงค์ และวิปัสสนาญาณให้แก่กล้า มีพลังกำลังมากเพียงพอ

สามารถเข้าสู่มรรคผลนิพพาน ดับทุกข์เป็นสันตินิรันดรได้
สำเร็จดังปรารถนา

ผู้ต้องการทำกัมมัญฐานให้ได้ผล ไม่ว่าจะเป็นในส่วน
ของสมณะซึ่งให้ผลเป็นฌาน หรือวิปัสสนาซึ่งให้ผลเป็น
มรรคผลนิพพานก็ตาม จำเป็นต้องขจัดและสกัดอกุศลอัน
ทำให้ทุกข์ทั้ง ๓ ที่เป็นเหตุแห่งทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทเหล่านั้น
ไม่ให้เกิด หากมีการปล่อยไหลส่วนใดส่วนหนึ่งเกิดขึ้น ต้อง
กำหนดให้มรรค ๘ เกิดขึ้นอย่างถูกต้องทันที จะประหาร
อกุศลเหล่านั้นให้ดับลง ความเป็นกลางจะเกิดขึ้นพร้อมกับการ
ดับของอกุศลเหล่านั้นทันทีเช่นเดียวกัน ต้องดับตรงนั้น
อย่างนี้ ถึงจะเกิดเป็นมัชฌิมาขึ้นมาพร้อมได้

อีกประการหนึ่ง ทำไมเมื่อมีการสูญเสียแล้วจึงต้อง
รู้สึกผิดหวัง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะความต้องการกามเป็นเหตุ
เมื่อเรา “ต้องการ” ภาวตัณหาเกิด เหตุที่ต้องการเพราะเรา
มีความชอบกามตัณหา กล่าวคือเราชอบรูป-นามสังขารที่
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า **รูปารมฺมณํ วา สหฺพทารมฺมณํ
วา** ซึ่งเป็นส่วนปรมาตฺถ์ เป็นต้น ภาษาที่เราเข้าใจได้โดย
ทั่วไปคือ **อาการ** ได้แก่ อาการเห็น อาการได้ยิน อาการ
ได้กลิ่น อาการรู้รส อาการเคลื่อนไหว นิ่ง อาการเจ็บ ปวด

มีน ชา อาการคัน เมื่อย ร้อน เย็น แฉ่น ตึง อย่างใด
อย่างหนึ่งที่สัมผัสแล้วเป็นอิฏฐารมณ คือรู้สึกว่างสบาย

เมื่อรู้สึกว่างสบาย **ทัญญู** ความเห็นว่าดีเยือกเกิดขึ้น
มานะ เชื่อถือว่าเป็นของดีเกิดขึ้นแล้วใช้ไหม **ปสาทะ**
ความเลื่อมใสเอียงเอนเข้าข้างความสบายเกิดตามมาแล้ว
ความพอใจ ชอบใจความสบาย **กามตัณหา** เกิด อยากได้
สบาย **ภวตัณหา** เกิด เมื่ออยากได้แล้วความพยายามจะ
ให้ได้สบายตามอยากเกิด เป็น **อตุตถกิเลศนุโยโค** เพราะ
อำนาจของ **อภิชฌา**

เมื่อไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการก็โกรธ **พยาบาท** เกิด อยาก
พ้นจากความไม่ได้ **วิภวตัณหา** เกิด และพยายามที่จะ
ทำให้พ้น **อตุตถกิเลศนุโยโค** เพราะโทมนัสเกิด หรือถ้า
เกิดได้ในสิ่งที่ไม่ต้องการก็โกรธพยาบาทเกิดอีก อยาก
ทำลายซึ่งเป็นวิภวตัณหาเกิด ก็จะเพ่ง เกร็ง บังคับ
เพื่อให้มันหายด้วยอำนาจของ **โทมนัส** หรือแม้ได้ในสิ่งที่
ต้องการแล้ว กลับพลัดพรากหลุดไปก็โกรธ พยาบาทเกิด
เหมือนกัน อยากหนีให้พ้นสภาพนี้ **วิภวตัณหา** เกิด ก็จะ
เพ่ง เกร็ง บังคับ เพื่อหนี ด้วยอำนาจของโทมนัส **อตุต-**
กิเลศนุโยโคเกิด นั่นเป็นเพราะอะไร เพราะเกิดการ

ยึดติดในองค์ประกอบของทุกข์ทั้ง ๕ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดก่อกำเนิดให้ทุกข์ทั้ง ๓ อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทเกิด

กลุ่มที่ ๔ องค์ประกอบของทุกข์

องค์ประกอบซึ่งเป็นจุดกำเนิดของเหตุแห่งทุกข์ทั้ง ๓ เรียกโดยพิสดารว่า **ขันธ** มีความหมายว่ากอง กลุ่ม หมู่ หรือพวก มีอยู่ ๕ กองด้วยกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า **ปญจุปาทานกฺขนฺธา** เพราะยึดติดเขานี้แหละ **ทุกข์** จึงเป็นทุกข์ ตรงนี้ถ้าพระพุทธรองค์ไม่ตรัสไว้ ก็จะมีมองเข้าไปไม่ถึงที่สุด จะแก้ปัญหายุทธที่เกิดขึ้นให้ตรงเหตุไม่ได้ หรือกว่าจะแก้ได้ทุกข์ก็เกิดเรียบร้อยแล้ว

การที่ไปยึดติดในขันธหรือกองทุกข์ ซึ่งเป็นส่วนประกอบแห่งทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่ง ในแต่ละส่วนประกอบของกระบวนการรับรู้อารมณ์ของจิต ซึ่งเรียกชื่อโดยย่อว่าขันธ ๕^๑ มีการรับรู้อาการเห็น อาการได้ยิน อาการได้กลิ่น

^๑ หมายถึงขันธ ๕ ประการ ซึ่งมีความเด่นด้วย ๓ ลักษณะที่ไม่แปรเปลี่ยนเป็นอื่น คือ มีการเกิด การดำรงความเป็นอยู่และการดับ ที่สามารถปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบันนั้น

อาการรู้รส อาการเคลื่อนไหว นิ่ง อาการเจ็บ ปวด มีน ชำ คัน
เมื่อย ร้อน เย็น แน่น ตึง เป็นต้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทรงเรียกว่า “รูป-นามสังขาร” เพราะสามารถปรุงแต่งจิต
ให้รู้สึกตามอาการได้ เหล่านี้แหละเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิด
ความพอใจ ชอบใจ หรือไม่พอใจ ไม่ชอบใจ เกิดขึ้นตามมา
แสดงว่าเริ่มยึดติดแล้วใช้ไหม เมื่อเป็นเช่นนี้ อยากได้
อยากเป็น หรืออยากทำลาย เป็นต้น เลยเกิดเป็นรายการ
ต่อมา ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทจึงเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุนี้

ขั้นที่ ๕

องค์ประกอบของทุกข์ทั้ง ๕ กอง ที่เรียกว่าขั้นหรือ
ขั้นที่ ๕ มีดังนี้

กองที่ ๑ คือกองรูป หรือกลุ่มรูป หมวดหมู่ของ
รูป หมายถึงทั้งรูปสังขารและนามสังขาร ซึ่งทำหน้าที่เป็น
มหาภูตรูป คือ รูปที่เป็นฐานให้อุपाทายรูป อันมี “ลักษณะ
รูป” เป็นต้น อาศัยเกิดขึ้นพร้อมได้ เปรียบเหมือนกับต้นไม้
ซึ่งเป็นที่อาศัยของกาฝากหรือกล้วยไม้ ต้นไม้เปรียบเหมือน
มหาภูตรูป ส่วนกาฝากหรือกล้วยไม้ซึ่งก็เป็นต้นไม้ใช้ไหม
แต่เป็นต้นไม้ที่มาเกาะอาศัยต้นไม้อื่น เปรียบเหมือน
อุपाทายรูป อาศัยเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับมหาภูตรูป

ยกตัวอย่างเช่น อาการพองปรากฏ อาการยุบปรากฏ เราจะรู้ได้อย่างไรว่าเจ้าก้อนนี้คือก้อนพอง เจ้าก้อนนี้คือก้อนยุบ ที่เรารู้เพราะมันมีลักษณะพองอาศัยเกิดพร้อมกับก้อนพองนั้น มีลักษณะยุบอาศัยเกิดพร้อมกับก้อนยุบนั้น ใช่มั้ย

ลักษณะพองลักษณะยุบทั้งสองนั้นเป็นอุปาทาหารูปที่บัณฑิตเรียกว่า “ลักษณะรูป” ถ้าไม่มีก้อนหรืออัตรุปราภฏให้เห็น ลักษณะพองจะเกิดได้ไหม ถ้าไม่มีก้อนยุบหรืออัตรุปราภฏให้เห็น ลักษณะยุบไม่มีที่อาศัยก็จะปรากฏให้เราเห็นไม่ได้

ปวดก็เหมือนกัน ก้อนปวดโผล่มาลักษณะปวดก็อาศัยก้อนหรืออัตรุานั้นเกิด แล้วยอมให้จิตรู้สึกปวด จึงรู้ว่าก้อนอัตรุามีลักษณะปวดอาศัยอยู่ ลักษณะก็แค่อาศัยอาการปรากฏ แล้วหายไปพร้อมกันเท่านั้นเอง

เนื่องจากนามซึ่งมี **เวทนา** การเสวยอารมณ์ มีลักษณะของการเสวยอารมณ์ **สัญญา** การรู้อารมณ์ มีลักษณะของการรู้อารมณ์ **สังขาร** การปรุงแต่งจิต มีลักษณะของการปรุงแต่งอารมณ์ อาการทั้งหมดนี้เป็น **เจตสิกนาม** และ **วิญญาณ** ความรู้สึกตามอารมณ์ มีลักษณะของการรู้สึก

ตามอารมณ์ เป็นจิตนาม ท่านเรียกว่านามสังขาร เพราะสามารถปรุงแต่งให้จิตรู้สึกตามได้

ลักษณะของการเสวยอารมณ์ ลักษณะของการรู้ตามอารมณ์ ลักษณะของการปรุงแต่งอารมณ์ ลักษณะของการรู้สึกตามอารมณ์ เป็นอุปาทายรูป แต่เพราะมาอาศัยเกิดพร้อมกับก้อนนาม ท่านจึงเรียกอุปาทายรูปนี้ให้เป็นเกียรติแก่นามที่มันอาศัยอยู่ว่าเป็น “ลักษณะนาม”

อาทิ ลักษณะดีใจที่โผล่ขึ้นมาพร้อมกับความรู้สึกดีใจ เหมือนกับก้อนคนทั้งหลายที่นั่งอยู่นี้ คนสีขาว คนสีดำ คนสีแดง ถ้าไม่มีก้อนคน ลักษณะสีผิวก็เกิดไม่ได้ ลักษณะสีผิวเรียกว่าเป็นอุปาทายรูป เป็นรูปอาศัยก้อนคนอยู่ หรือลักษณะของความเป็นผู้หญิงผู้ชาย ถ้าไม่มีก้อนคนนี้ลักษณะผู้หญิงผู้ชายก็มีไม่ได้ ลักษณะดังกล่าวเป็นรูปอาศัย คืออาศัยก้อนคนเกิดขึ้น ลักษณะเหล่านี้จึงถูกขนานนามว่า “อุปาทายรูป” เป็นรูปอาศัย ส่วนก้อนผู้ให้อุปาทายรูปอาศัยทั้งหลาย ถ้าเป็นอาการของรูป จะถูกขนานนามว่า “มหาภูตรูป” ถ้าเป็นอาการของเจตสิกหรืออาการของจิต จะถูกขนานนามว่า “นาม”

กองรูปนี้ปรากฏจากรีกไว้ชัดเจนในธรรมสังคณี
อภิธรรมปิฎก ดังนี้

รูปารมมณํ วา ได้แก่ รูป หมายถึงรูปปรมาณู คือ
อาการเห็น

สพฺพทวารมมณํ วา เสียงปรมาณู คือ อาการได้ยิน

คนฺธารมมณํ วา กลิ่นปรมาณู คือ อาการได้กลิ่น

รสารมมณํ วา รสปรมาณู คือ อาการรู้รส

โณฏฺฐพฺพทวารมมณํ วา โณฏฐัพพาปรมาณู คือ อาการ
เคลื่อนไหว นิ่ง

ธมฺมารมมณํ วา ธรรมหรือธรรมารมณปรมาณู คือ
อาการเจ็บ อาการปวด อาการมีน อาการชา อาการคัน
อาการเมื่อย อาการร้อน อาการเย็น อาการแน่น อาการ
ตึง และ **กิเลสนิวรณ์ปรมาณู** ทั้งปวง เช่น อาการพอใจ
อาการดีใจ อาการอยากได้ เป็น **กามฉันทะ** อาการโกรธ
อาการหงุดหงิด อาการอยากทำลาย เป็น **พยาบาท** อาการ
ท้อถอย อาการเบื่อ เกียจคร้าน ง่วง เป็น **ถีนมิตตะ**
อาการคิด อาการวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ เป็น **อุทัจจ-**

กุกกัจจะ อากาสงสัย อากาศอย อาการง เป็น วิจิติจณา

กิเลสนิรณปรมัตถ์ทั้งหมดนี้ท่านเรียกว่าเป็นอกุศล เป็นส่วนที่เสีย ไม่ดี ไม่ควรสร้างหรือปล่อยให้เกิดขึ้น เพราะเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำลายกุศลคือความสะอาดของจิตที่ใช้สำหรับเป็นพื้นที่รองรับกุศลนำไปสู่การตรัสรู้ทั้งปวง

จึงเป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติต้องคอยขจัดและป้องกันไม่ให้เกิด และเมื่อเกิดขึ้นแล้วต้องขจัดด้วยมรรค ๘ ให้ดับไป จึงได้กุศล มี **วิมุตติ** ความหลุดพ้น **วิสุทธิ** ความสะอาด และ **สมาธิ** ความสงบกิเลส เป็นต้น เกิดขึ้นพร้อม

“รูป” ในที่นี้มีได้หมายถึงรูปบัญญัติ อันได้แก่รูปแขน รูปขา รูปคน รูปสัตว์ รูปต้นไม้ รูปสิ่งของ ฯลฯ ซึ่งรูปบัญญัติเหล่านี้จะไม่มีการดับ มีเพียงแยกส่วนประกอบ ออก หรือประกอบส่วนต่าง ๆ เข้าที่เดิม หรือเปลี่ยนส่วนประกอบใหม่ เพื่อให้มีรูปบัญญัติใหม่ ๆ เกิดขึ้นเท่านั้น หากแต่หมายถึงรูปปรมาตถ์ ได้แก่อาการเหี้ยมด อาการคู้ อาการเคลื่อน อาการนิ่ง อาการเห็น อาการได้ยิน อาการได้กลิ่น อาการรู้รส เป็นต้น ที่อาศัยรูปแขน รูปขา รูปคน รูปสัตว์เกิดขึ้น

ในจารึกธรรมสังคณีกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ยัม ยัม วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ เวทนา โหติ สญฺญา โหติ ฯลฯ^๑ ในเวลาใดก็ตามที่จิตปรารภ (จับ) อารมณ์ มีจับอาการเห็นหรืออาการได้กลิ่น เป็นต้น ซึ่งเป็นรูปปรมาตถ์ ในเวลานั้นมีผัสสะ (การกระทบ) มีเวทนา (การเสวย) มีสัญญา (รู้ลักษณะ) มีสังขาร (การปรุงแต่งจิต) มีวิญญาณ (การรู้ตามอารมณ์หรือรู้ตามอาการที่ปรุงแต่ง) เป็นต้น

^๑ อภ.ส. ๓๔/๑๖/๙

ตรงนี้มีอธิบายว่า เมื่ออารมณ์ที่เป็นเหยื่อล่อต่าง ๆ มีอาการเห็น เป็นต้น ปราภฏ ขณะจิตแห่งวิถิจิตเดียวกัน กับที่อาการเห็นซึ่งเป็นรูปปรมาตถ์ปราภฏนั้น ในเวลาและ ขณะนั้น **ผลฺโส โหติ** จิตได้สัมผัส คือ ถูก โดน ชน หรือ กระแทกเข้ากับรูปคืออาการเห็น พร้อม ๆ กับที่อาการเห็น ปราภฏแล้ว

กองที่ ๒ เวทนา โหติ ในขณะจิตแห่งการสัมผัส เดียวกันนั้น จิตได้เสวยรูปารมณ์ คือ เสวยอาการเห็น ซึ่งเป็นอาหารของจิต ณ ขณะพร้อมกับที่อาการเห็น เป็นต้น ปราภฏ กองเวทนาเกิดขึ้นมาเรียบร้อยแล้ว

กองที่ ๓ สัญญา โหติ ในขณะจิตเดียวกันกับที่ สัมผัส ความเป็นอาการเห็นได้เกิดขึ้น กล่าวคือสัญญา ในความหมายนี้ได้แก่จิตรู้ว่า บรรดารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรม ในส่วนปรมาตถ์ซึ่งเป็นอารมณ์หรือ อาหารของจิตทั้งหลายเหล่านี้ ขณะนั้นจิตรู้ว่ากำลังเสวย อะไรอยู่ ในที่นี้ได้แก่รู้ที่กำลังเสวยอาการเห็นอยู่ ความรู้ อย่างนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติชื่อเรียกเป็นปริยัติ ว่า “สัญญา” ซึ่งจะเกิดขึ้นพร้อมกับที่อาการเห็นปราภฏ กองสัญญาก็บริบูรณ์พร้อมเรียบร้อยแล้ว

กองที่ ๔ สงขาราท โหติ ย่อมมีการปรุงแต่งจิตแล้ว กล่าวคือในขณะที่สัมผัสอาการเห็น และรู้ว่าเป็นอาการเห็น (สัญญา) อยู่ นั่น ขณะจิตนั้นอาการเห็นได้ปรุงแต่งจิตให้รู้สึกตามอาการเห็นแล้ว กองสังขารคือการปรุงแต่งจิตได้เกิดขึ้นบริบูรณ์พร้อมแล้ว เปรียบเหมือนกับการรับประทานอาหาร ขณะที่อาหารเข้าปาก รสอาหารได้สัมผัสลิ้นพร้อมทั้งชิมซาบปรุงแต่งผู้รับประทาน ให้รู้สึกตามรสพร้อมกับการสัมผัสขณะนั้นแล้ว

กองที่ ๕ วิญญาณ โหติ (จิตต์ โหติ) จิตหรือความรู้สึกย่อมมี กล่าวคือในขณะที่จิตสัมผัสอาการเห็น และอาการเห็นได้ปรุงแต่งจิตให้รู้สึกเห็นตามอาการ ขณะนั้น กองวิญญาณหรือกองจิต คือความที่จิตรู้สึกตามอาการที่ปรุง เกิดขึ้นบริบูรณ์พร้อมแล้ว

ความเข้าใจเกี่ยวกับ “กองรูป”

กองรูป นั้นในคำอธิบาย ท่านกล่าวไว้ในปริยัติว่าหมายถึงมหาภูตรูป พุทธถึงมหาภูตรูปพวกเราอาจจะ งง ๆ ะ แต่พวกที่เรียนอภิธรรมจะรู้ว่า คำว่ามหาภูตรูปนั้น คือรูปที่ให้อุปาทายรูปอาศัยได้ ในที่นี้หมายถึงก้อนอาการทั้งหลาย

ส่วนอุปาทายรูป รูปอาคัยนั้น หมายถึงรูปที่แสดงลักษณะหรือเพศและอื่น ๆ ของมหาภูตรูป ซึ่งต้องอาศัยอยู่กับก้อนอาการอันเป็นมหาภูตรูป เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน กับก้อนอาการหรือมหาภูตรูปนั้น ถ้าไม่มีก้อนมหาภูตรูปก็เกิดไม่ได้

ในภาคสนามรูปทั้งสองนั้นจะแยกกันมิได้ จะเกิดก่อนหรือหลังกันมิได้ ต้องเกิดและดับพร้อมกันเท่านั้น ดังนั้นรูปในที่นี้จึงหมายถึงทั้งมหาภูตรูปและอุปาทายรูปอันเกิดขึ้นพร้อมกัน ไม่สามารถแยกกันเกิดทีละอย่างได้ดังคำอธิบายในปริยัติ เช่น

พองมีทั้งก้อนอาการ และมีทั้งลักษณะพองที่อาคัยเกิดพร้อมกับก้อนอาการนั้น จึงเป็นอาการพอง พอรู้ว่าอาการพองปรากฏ มหาภูตรูปและอุปาทายรูปปรากฏมีขึ้นพร้อมแล้วทั้งสอง อาการยุบปรากฏ อาการไต่ยีนปรากฏ อาการไต่กลืนปรากฏ อาการรู้รสปรากฏ อาการเคลื่อนนิ่ง (โณฐัพพะ) ถูก โดน ปรากฏ รวมทั้งอาการเจ็บ ปวด เป็นต้น ปรากฏ มหาภูตรูปและอุปาทายรูปปรากฏมีขึ้นพร้อมแล้วเช่นเดียวกัน

พระพุทธเจ้าจึงเทศน์ไว้ในรูปาวจรกุศล ธรรมสังคณี
อภิธรรมปิฎกว่า **รูปารมมณํ วา สหุทธารมมณํ วา
คนุถารมมณํ วา รสธารมมณํ วา โผฏฐัพพารมมณํ
วา ธมมารมมณํ วา**^๑ คือทั้งอาการเห็น อาการไต่ยีน
อาการไต่กลืน อาการรู้รส อาการถูกโดน ชน กระทบ
เคลื่อน นิ่ง อาการเจ็บ ปวด มึน ชา คั่น เมื่อย ร้อน เย็น
แน่น ตึง อยู่ในกลุ่มของรูป เพราะว่าประกอบพร้อมแล้ว
ทั้งมหาภูตรูป คือก้อน และอุปาทายรูป คือลักษณะที่
อาศัยก้อน

ส่วน “เวทนา” เคยเข้าใจว่า คือ เจ็บ ปวด มึน ชา
คั่น เมื่อย ใช้ไหม ในที่นี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า
เวทนาในชั้น ๕ นั้น คือ การเสวยอารมณ์ ตรัสไว้ใน
ธรรมสังคณี ที่อาจารย์จะยกมานี้แหละว่า **ยํ ยํ วา
ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย ผลฺลิส โหติ เวทนา โหติ** เป็นต้น
แปลเป็นใจความได้ว่า **ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย**
ก็อาการเห็น อาการไต่ยีน อาการไต่กลืน อาการรู้รส
อาการถูก โดน ชน กระทบ เคลื่อน นิ่ง อาการเจ็บ ปวด
มึน ชา คั่น เมื่อย เป็นต้น **ยํ ยํ วา ปนารพฺภ อารมณํ**

^๑ อภิ.สํ. ๓๔/๑๖/๙

อย่างใดอย่างหนึ่งที่จิตปรารถนา คือจิตไปจับอารมณ์นั้นเข้า
ตสุมี สมเย ในเวลานั้น **ผลฺโส โหติ** มีการสัมผัส **เวทนา**
โหติ การเสวยอารมณ์ก็มี สัมผัสปับกู้แล้วใช้ใหม่ ฉะนั้น
 อาการพองปรากฏ พอจิตไปจับอาการพอง ทันทีที่สัมผัส
 อาการพอง ก็เสวยอาการพองทันทีแล้วใช้ใหม่

ดังนั้นเวทนาในที่นี้จึงไม่ใช่ เจ็บ ปวด มึน ชา
 คัน เมื่อย แต่เป็นการเสวยอารมณ์ ซึ่งก็คือเสวย
 อาการเจ็บ ปวด มึน ชา คัน เมื่อย ด้วยเหมือนกัน
 ดังนั้นอาการเจ็บ ปวด มึน ชา คัน เมื่อย เป็นต้น จึงถูก
 จัดอยู่ในกลุ่มของรูป คือมีทั้งมหาภูตรูปและอุปาทายรูป
 อย่างครบครัน เหมือนอาการเห็น อาการได้ยิน อาการ
 ได้กลิ่น อาการรู้รส อาการถูก โดน ชน กระแทบ เคลื่อน
 ี่ง ทุกประการ จึงไม่ต่างกัน เมื่อใดจิตไปจับ ทันทีที่สัมผัส
 การเสวยอารมณ์เกิดทันทีใช้ใหม่ ดังนั้นเวทณาก็เกิดขึ้นทันที
 แสดงว่าเราเสวยอารมณ์แล้ว เวทนาได้เกิดแล้ว

สญฺญา โหติ ในขณะนั้นเรารู้ว่าเจ็บ ปวด มึน ชา
 คัน เมื่อย เป็นต้น แล้วใช้ใหม่ สัญญาเกิดมาพร้อมแล้ว
เจตนา โหติ จิตก็มุ่งไปที่อารมณ์เจ็บ ปวด มึน ชา คัน
 เมื่อย เป็นต้น อารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งที่กำลังรู้อยู่ขณะนั้น

แล้ว **จิตต์ โหติ** ความรู้สึกเจ็บ ปวด มีน ชา คั่น เมื่อย เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า **วิญญาณ** หรือจิตได้เกิดแล้ว สัมผัส ปุ๊ปเรารู้สึกทันทีใช้ใหม่ ขณะจิตเดียวกับการเสวยอารมณ์ และพร้อม ๆ กับการสัมผัสนั้นแหละ วิญญาณก็เกิดแล้ว จิตถูกปรุงแต่งแล้วใช้ใหม่ แสดงว่าในขณะนั้น **สังขาร** การปรุงแต่งเกิดแล้ว

ดังนั้นพอสัมผัสทั้งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงเกิดในขณะจิตเดียวกัน ทั้งรูปคือ อากาโรทั้งหลาย และนามคือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่ได้เกิดแบบ สโลโมชันเอามาไว้ทีละชิ้น ๆ นะ เกิดในขณะจิตเดียวกันเลย

อุปาทานชั้นที่ ๕

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า **ตสมิ สมเย ผสุโส โหติ** เมื่อมีการสัมผัส ขณะนั้น เวทนา โหติ การเสวยอารมณ์ก็มีแล้ว ในเวลาเดียวกัน ขณะจิตเดียวกัน **สญฺญา โหติ** สัญญาก็เกิดแล้ว **สงฺขารา โหติ** การปรุงแต่งก็มีแล้ว **เจตนา โหติ** ใจก็มุ่งไปแล้ว **จิตฺตํ โหติ** จิตหรือวิญญาณก็เกิดแล้ว **จิตฺตสฺสเอกคฺคตา โหติ** การจับที่อารมณ์เลิศเด่นเป็นหนึ่งแห่งจิตเกิดแล้ว เรายังไม่ได้กำหนดเลขนะ มันเกิดแล้ว

ตรงนี้พระพุทธเจ้าไม่ตรัสเรียกว่าสมาธินะ ทรงเรียกชื่อ
ในปริยัติว่า **จิตตตสเสกคฺคตา โหติ** มีอารมณ์เลิศอารมณ์
หนึ่งแห่งจิตเท่านั้น และ **วิตกโก โหติ** วิตกก์ การตรึก คือ
การตามรู้อารมณ์เกิดแล้ว **วิจาโร โหติ** วิจาร การรู้ตาม
อารมณ์ก็เกิดแล้ว

ตัวอย่างเช่น เมื่อปวดเกิดขึ้น **รูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ** เกิดทันทีเลยเหมือนกัน ไม่มีส่วนใดที่
ไม่เกิด และในองค์ประกอบเหล่านี้ ถ้าเราไปยึดติดเข้าไม่ว่า
อันใด มีปัญหาใช้ไหม พออาการปวดเข้ามา จิตเราไปจับ
อาการปวด แสดงว่ายึดติดปวดแล้วใช้ไหม อย่างนี้เป็นการ
ทำงานตามธรรมชาติการรับรู้ของจิต

ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาญาณขั้นต้น ขั้นกลาง จะเห็นว่าจิต สะอาดอยู่ตลอด รู้สึกว่าจิตเป็นกลาง เป็นอุเบกขา มีแต่ กุศลไม่มีกิเลสเลย แต่เมื่อปฏิบัติวิปัสสนาญาณขึ้นไปถึง ขั้นสูง ระดับสูง หรือสูงสุดแล้ว เมื่ออาการเกิดขึ้น ถึงแม้ว่า อาการนั้นจะดูสะอาดเป็นกุศล เป็นอุเบกขา เป็นมัชฌิมา อยู่ก็ตาม แต่ผู้ปฏิบัติจะรู้เห็นด้วยตนเองว่า จิตที่ไปรับรู้ อาการนั้น ๆ ไปด้วยอำนาจกิเลสที่มีภายในจิตเอง ที่บันทึกไว้ เรียกว่า “กิเลสอนุสัย”

และเมื่อใดก็ตามที่อนุสัยกิเลสถูกดับด้วยโลกุตตรมรรค มีโสดาปัตติมรรค เป็นต้น จิตไม่มีกิเลสซึ่งเป็นเครื่อง เหนี่ยวนำให้จับอาการ จึงปล่อยละวางไม่จับอาการอีก การสัมผัสจึงเกิดขึ้นไม่ได้ การเสวยอาการ (อารมณ์) ไม่มี สัญญา สังขาร และวิญญาณหมดทางเกิด ดับลงสู่กระแส นิพพาน การรับรู้อาการซึ่งเป็นรูป-นามสังขารส่วนกุศล สิ้นสุดลง จิตพ้นจากรูป-นามสังขาร ดับเรียบร้อยสู่สันติ นิรันดร

ย้อนกลับไปที่เคยผิดหนึ่ง เมื่ออาการปวดเข้ามา จิตไปจับอาการ แสดงว่ายึดติดปวดแล้ว แต่เป็นการยึดตามธรรมชาติการรับรู้ของจิต ถ้าไม่มีมรรค ๘ ป้องกันรักษาโมหะจะประกอบพร้อม ถ้าปวดเป็นอวิชชาธรรม คือรู้สึกสบาย ปวดจะกลายเป็นวัตถุทางกาย กลายเป็นบ่วงที่ผูกมัดจิตให้ติดกามหรือมารคือความสบาย กามเริ่มเกิด กิเลสเริ่มมีความสำคัญ จิตเริ่มมีทิวทัศน์เห็นว่าปวดสบาย ๆ นั่นดีพร้อมกันนั้นก็เริ่มยึดถือว่าปวดสบาย ๆ เป็นของดี มานะและอุปาทานเกิดพร้อม ความพอใจ พอใจ ปวดสบาย ๆ เกิดขึ้นมา กามตัณหาเกิด อยากได้ปวดสบาย ๆ สังโยชน์การผูกติดปวดเกิดแล้ว “อยากได้” ภาวตัณหาเกิด

นี่ยึดติดแล้วใช้ไหม

อยากได้แล้วพอไม่ได้เป็นอย่างไร

โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ เข้าทันทีใจเหี่ยว เสียตาย อาลัยอาวรณ์ทันทีเลย เพราะเราไปติดปวดสบาย ๆ (ติดรูป) เราติดปวดสบาย ๆ แต่ได้ปวดแรง ๆ มาแทน เลยเดือดร้อน **โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ** ก็เกิดอีก

ผู้ทำกัมมัญฐานต้องกำหนด ทำมรรค ๘ ให้เกิด เพื่อดับกิเลสที่อาศัยปวดเกิดขึ้นเหล่านั้นตามลำดับ

ถ้าเราไม่ยึดติด กิเลสเหล่านั้นก็เกิดไม่ได้ ไม่ต้องไปเสียเวลาดับ เพราะเป็นการทำให้ระยะทางสู่นิพพานยาวไกลออกไปอีก ไม่มีกิเลสปิดบังรูป คือ ปวดแล้วนี่ เรากำหนดปวดหนอได้ทันที ปวดจะอยู่ก็กำหนดไป เพื่อให้มรรค ๘ เกิด ป้องกันกิเลสและพัฒนากุศลให้เจริญ

ปวดจะหายก็หายไปสิ กำหนดพองหนอ-ยุบหนอไป

ถ้าพอง-ยุบไม่มี ก็กำหนดนั่งหนอ คุกหนอ นิ่งหนอไป ให้มรรค ๘ เกิดเพื่อป้องกันกิเลสและพัฒนากุศลให้เจริญ ไม่เห็นจะเดือดร้อนตรงไหน

โสกะ เข้าได้ไหม ไม่มีสิทธิ์เข้า ใจไม่เหี่ยว เสียตายก็ไม่เสียตาย ใจก็ไม่ระทม **โทมณัส** น้อยใจ เสียใจ อึดอัดขัดใจ ก็ไม่เกิดขึ้น ทุกข์ดับเลย ดับทันที สังสารวัฏฏ์ถูกตัด

วิปัสสนาญาณ อินทรีย์ โพชฌงค์ และวิสุทธิ พัฒนาขึ้น เจริญขึ้น สู่ความแก่กล้าสูงสุดได้

กำ ดุม กง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสเรียกชื่อผู้ปฏิบัติการอยู่
อย่างนี้ว่า “ภิกขุ” แปลว่า ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์

เพราะเห็นภัยในสังสารวัฏฏ์จึงดับ
กิเลสอันเป็น “กำ” แห่งวัฏฏะ ที่ยึดติด
“ดุม” แห่งวัฏฏะ ซึ่งได้แก่กรรมคือการ
กระทำ “กง” แห่งวัฏฏะ คือ วิบากซึ่ง
เป็นผลของการกระทำให้พินาศไป

ดุม คือการกระทำเกิดขึ้นไม่ได้ ไม่สามารถส่งพลัง
ถึงกงได้ กงคือวิบากอันเป็นผลของการกระทำสิ้นสุดลง
หมุนไม่ได้อีกต่อไปแล้ว หมดสภาพความเป็นสังสารวัฏฏ์ไป
ในทันทีโดยปริยาย

ผู้ใดก็ตามมีหิริ ความละอายใจต่อบาปอกุศล ใช้
ความเพียรทำให้มรรค ๘ เกิด เพื่อดับสังสารวัฏฏ์ที่เกิด
แล้วทำให้จิตสกปรก ด้วยความไม่ประมาทและมีโอตตปปะ
ความกลัวภัยในสังสารวัฏฏ์ ไม่ให้กิเลสกลับเข้ามาทำให้จิต
สกปรกได้อีก ใช้ความเพียรทำมรรค ๘ ให้เกิดขึ้น และ
ป้องกันไม่ให้กิเลสเกิดด้วยความไม่ประมาทอยู่เช่นนี้ ชื่อว่า
ภิกขุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์

สังสารวัฏฏ์นี้มีอะไรบ้าง มี กิเลสวัฏฏะ กรรมวัฏฏะ
วิปากวัฏฏะ มี ๓ สังสารวัฏฏ์ อย่างเช่น

เราไปยึดติดพอง-ยุบสบาย ๆ เป็นเหตุให้พอใจพอง-
ยุบ อยากได้พอง-ยุบ กามกิเลสเกิดขึ้นแล้ว กิเลสวัฏฏะ
เริ่มเกิด เริ่มวนที่ตรงนี้ จากนั้นก็พยายามเพ่ง เกร็ง บังคับ
เพื่อให้ได้พอง-ยุบที่ปรารถนา ถ้าพอง-ยุบไม่มีก็พยายาม
ที่จะสร้างขึ้นมาก หรือถ้าพอง-ยุบที่มีอยู่ถูกใจก็พยายาม
บังคับไม่ให้เปลี่ยนแปลง แสดงว่ากรรมวัฏฏะ การกระทำ
เริ่มวนตามมาแล้ว

ผลที่เกิดจากกรรมหรือการกระทำคือได้พอง-ยุบ कै
หรือพอง-ยุบเทียมมา พอง-ยุบเหมือนกันแต่เป็นพอง-ยุบ
ที่เกิดจากการสร้าง เกิดจากอึดตา เป็นพอง-ยุบอุปาทาน
ที่เป็นอกุศล เป็นอันตรายต่อผู้สร้างมันขึ้นมา ไม่ใช่เกิด
ตามธรรมชาติความเป็นจริงของเขา

ไม่ใช่ทั้งสมณะและวิปัสสนาในพระพุทธศาสนา ไม่ใช่วิชาที่เป็นแนวทางตรัสรู้เพื่อดับทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผู้ปฏิบัติย่อมได้เพียงอุปาทานที่เป็นอกุศลในหลาย ๆ ลักษณะแทน เพราะการเพ่ง เกร็ง บังคับนั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำลายวิปัสสนาญาณและวิสุทธิ ทำลายอินทรีย์และโพชฌงค์ให้อ่อนกำลังถอยลง ส่วนสิ่งที่เจริญมากขึ้นคือ พอง-ยุบอุปาทาน ซึ่งเข้ามาแทนพอง-ยุบปกติ นี่ประการที่หนึ่ง ประการที่สองบางที่ไม่บังคับเพื่อสร้างพอง-ยุบ แต่บังคับด้วยการเพ่ง จะเกิดพอง-ยุบเทียมที่เด่น ตบ ตบ เหมือนกับหัวใจหรือชีพจรเต้น เพียงแต่มันไม่ได้ไปเต้นที่หัวใจ แต่ไปเต้นที่พอง-ยุบหรือที่อื่น ๆ แทน ซึ่งถ้าขึ้นฝืนทำอยู่ อาจถึงขั้นวิปริตได้

ละอุปาทานชั้น ๕ พ้นทุกข์ได้

ถ้าเราไม่ติดพอง-ยุบ ตามกำหนดดูตามความเป็นจริง ใจเป็นกลางอยู่ มากกำหนดไป ไม่มากก็ไม่ได้เดือดร้อน จิตอยู่กับพอง-ยุบด้วยมัชฌิมา กิเลสเข้าไม่ได้ ความอยากได้พอง-ยุบด้วยความชอบไม่มี

เมื่อปวดมากก็กำหนดปวดได้ปกติ ไม่รังเกียจปวด ไม่รู้สึกเดือดร้อนเพราะได้สิ่งที่ไม่ชอบ พองหายก็ไม่เดือดร้อน เพราะพลัดพราก ไสยะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภทนี้ไม่สามารถเกิดได้

เมื่ออยู่กับพอง-ยุบก็กำหนดพองหนอ ยุบหนอ ปกติไป เวลาที่พอง-ยุบเบาลง กำหนดรู้หนอ รู้หนอ พอง-ยุบเร็วขึ้นก็กำหนดรู้หนอ รู้หนอไป ทันทีที่พอง-ยุบไม่มีกำหนดนิ่งหนอ หรือนิ่งหนอ ถูกหนอ หรือแล้วแต่ว่าครูให้อะไรไว้ ก็กำหนดไปตามนั้น ให้จิตเป็นมัชฌิมาอยู่

บางคนไม่ได้ติดตรงนี้ แต่ไปติดตรงพองอย่างนี้ดี พองอย่างนี้ไม่ดี คือไปติดตรงสัญญา ไปติดที่ลักษณะของเขา อยากได้พองอย่างนั้น ไม่อยากได้พองอย่างนี้ แสดงว่าอุปาทานเกาะแล้ว

เมื่ออุปาทานในชั้น ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ปัญหาคือถ้าได้ตามที่อยากแล้ว เกิดพลัดพรากไปก็เป็นทุกข์ พอไม่ได้ก็เป็นทุกข์ ไปได้อย่างอื่นแทนก็เป็นทุกข์ ทั้งโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ เกิดขึ้นตามมา

ดังตัวอย่างเหล่านี้จะเห็นได้ว่า ในชั้น ๕ นั้นไม่ว่าจะเป็นชั้นใด รูปก็ตาม เวทนา หรือสัญญา สังขาร วิญญาณก็ตาม ถ้าเราอุปาทานคือเกาะอาศัยให้เป็นเพียงแค่ชั้น ๕ ก็จะเป็นกุศลนำไปสู่มรรคผลนิพพานได้ ไม่อาศัยก็ไปนิพพานไม่ได้

แต่ถ้าอุปาทาน คือ ยึดเกาะด้วยอำนาจความชอบ หรือความซัง ซึ่งเป็นอกุศล ก็จะกลายเป็นวัตถุกามหรือ บ่วงมารทันที เป็นเหตุให้ทุกข์ทั้ง ๓ อันได้แก่ ได้ในสิ่งที่ ไม่อยากได้ อยากได้แล้วไม่ได้ หรือได้ในสิ่งที่อยากได้แล้ว เกิดพลัดพรากไป จึงเป็นเหตุให้ทุกข์ทั้ง ๕ ประเภท คือ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสะ เกิดได้ทันที

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า อุปาทานคือยึดติด ขั้นทั้ง ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นทุกข์ เพราะขั้น ๕ แต่ละกองนั้นเป็นสมาชิกลงในกองทุกข์ ดังนั้นใครไปยึดเข้า คนนั้นเป็นทุกข์ ไม่มีทางรอดได้

ขั้น ๕ โดยย่อและสภาวะของกามาวจรกุศล

ขั้น ๕ เหล่านี้เมื่อย่อลง ส่วนที่เป็นรูปได้แก่อาการ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส เคลื่อน นิ่ง เจ็บ ปวด มีน ชา คั่น เมื่อย ร้อน เย็น ตึง แน่น เป็นส่วนของ “อาการ” มี ลักษณะของความเป็นทุกข์ เมื่อจิตไปจับอาการ อาการจึง ประจักษ์ชัดให้รับรู้ทุกข์ไปพร้อม ๆ กับการรู้อาการ จิตจึง เป็นทุกข์ตาม

เจตสิกนามได้แก่เวทนา สัญญา สังขาร อาศัยการ
สัมผัสระหว่างจิตกับอาการเกิดขึ้น ในเมื่ออาการเป็นทุกข์
เวทนาไปเสวยอาการจึงเป็นการเสวยทุกข์ สัญญารู้อาการ
จึงเป็นการรู้ทุกข์ สังขารถูกอาการปรุงแต่งจึงถูกทุกข์ปรุงแต่ง
ให้ทุกข์

วิญญานรู้สึกตามอาการจึงเป็นการรู้สึกตามทุกข์
วิญญานหรือจิตนามจึงเป็นทุกข์
อาการซึ่งเป็นเหตุแห่งความรู้สึก จึงเป็นเหตุแห่งทุกข์
วิญญานจึงเป็นทุกข์ทันทีที่มีการสัมผัสอาการ

นั่นหมายความว่าเวทนา (การเสวยอารมณ์) เกิดแล้ว
สัญญารู้ลักษณะของอารมณ์ที่สัมผัสแล้ว สังขารจิตถูก
ปรุงแต่งแล้ว อาการทั้งส่วนที่เป็นรูปและเจตสิกบริบูรณ์
แล้ว วิญญานความรู้สึกได้เกิดขึ้นพร้อมแล้ว

เช่น พอรู้ “อาการ” “ความรู้สึก” ก็เกิดขึ้นพร้อมแล้ว
ดังนั้นทั้งรูป เจตสิกนาม และจิตนามหรือวิญญาน จึงเกิด
พร้อมกันอย่างครบครันแล้ว

อาการ กับ ความรู้สึก

ในระหว่าง “อาการ” กับ “ความรู้สึก” นั้น ทุกข์จริง ๆ คือความรู้สึกใช้ใหม่ ถ้าไม่มีความรู้สึกจะทุกข์ใหม่ อันนี้ชัดเจน แต่ถ้าไม่มีอาการ จิตไม่รู้จะไปเกาะกับอะไร ความรู้สึกก็มีไม่ได้ใช้ใหม่

ดังนั้น “อาการ” ซึ่งเป็นเหตุแห่ง “ความรู้สึก”

จึงเป็นก่อนทุกข์ที่เป็นเหตุแห่งทุกข์

เรามีปัญหาตรงที่ถ้าเราเกาะอยู่กับอาการต่าง ๆ เหล่านี้ อาทิ อาการเห็น อาการได้ยิน อาการได้กลิ่น เจ็บ ปวด มีน ชา คัน เมื่อย เป็นต้น โดยที่กิเลสไม่เข้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า เราอาศัยอยู่ด้วยกามาวจรกุศล คือ การท่องเที่ยวอยู่ในกามอันเป็นส่วนกุศล แต่ถ้ากิเลสเข้าอันนี้ไม่ใช่กุศลแล้ว กลายเป็นอกุศลไป

ทำไมจึงเรียกว่าเป็นกามาวจรกุศล ก็เพราะว่า :-

อารมณ์เหล่านี้จิตเขาชอบ แต่พวกเราเองบางอย่างชอบ
บางอย่างไม่ชอบ ส่วนจิตนั้นเขาชอบหมดทุกอารมณ์

ยกตัวอย่างเช่น เราชอบพอง-ยุบใช้ไหม ถ้าไม่ได้
พอง-ยุบ รู้สึกราวจะเสียใจหน่อย ๆ แล้วปวดชอบไหม
ไม่ชอบ แต่ปวดมาที่ไรจิตเราไปจับทุกที่ ถ้าจิตไม่ไปจับ
ไม่ไปเสวยอารมณ์ปวด เราจะรู้สึกปวดตามไหม ไม่ปวด
ถ้าเราไม่มีความรู้สึกตาม เราก็ไม่ปวดใช้ไหม ที่นี้ถึงเรา
ไม่ชอบแต่ทำไมจิตเขาชอบ ก็เพราะปวดเป็นอาหารชนิดหนึ่ง
ที่จิตชอบไปเสวย เสวยมาจากภาษาเขมรนะ ภาษาไทย
คือกิน

ฉะนั้น ในส่วนที่เราไม่ชอบแต่จิตเขาชอบ จึงเป็นกาม
ของจิต เพราะเป็นกามของจิต จึงถูกเรียกว่าเป็นกาม แต่
เมื่อใดก็ตามที่เรากำหนดตามไป ตามไป โดยไม่ให้โลภะ
โทสะ โมหะ กิเลสหยาบเข้าได้ จะเป็นพอง เป็นยุบ เป็น
เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ขว้าง ย่างเหยียด คู้ เคี้ยว
กลืน ก็ตาม เมื่อเรตามกำหนดรู้ไปอย่างนี้ พระสัมมา
สัมพุทธเจ้าตรัสว่า เรากำลังอยู่ในกามาวจรกุศล คือกำลัง

ท่องเที่ยวอยู่ในกามอันเป็นส่วนกุศล หมายความว่าขณะที่กำลังเสวยอารมณ์เหล่านั้นอยู่ โลภะ โทสะ โมหะ กิเลส หยาบไม่เข้า และสาเหตุที่จิตชอบไปเกาะอารมณ์เหล่านี้ ก็เพราะว่าภายในจิตมีอนุสัยกิเลส (กิเลสที่นอนเนื่องอยู่เฉพาะภายในจิต) เป็นผู้เหนี่ยวนำให้ยึดเกาะอยู่ ตอนนี้อย่างมองไม่เห็น (อนุสัยกิเลส) ปฏิบัติไปจนถึงสมาธิขั้นสูง ๆ จึงจะเห็น ดังได้อธิบายไว้แล้วในตอนต้น

ตรงนี้จะเห็นได้ว่าพออาการอย่างใดอย่างหนึ่งปรากฏขึ้น จะเป็นอาการของรูปทั้งหลาย หรืออาการของเจตสิกนามทั้งหลาย อันได้แก่เวทนา สัญญา สังขาร อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือว่าความรู้สึกของจิตตามอาการเหล่านั้นก็ตาม

เมื่อใดที่ขั้น ๕ เหล่านั้นมี **ปิยรูป** คือ ลักษณะเหนี่ยวนำให้รู้สึกว่าร่าเริง **สาตรูป** ลักษณะเหนี่ยวนำให้รู้สึกน่าเจริญใจ ขณะนั้นถ้าจิตไปจับอาการเราก็จะรู้สึกชอบทันที

ถึงแม้ว่าเรารู้ แต่เราไม่มีความสามารถห้ามจิตให้หยุดให้คง การไปจับอาการได้ใช้ไหม พองขึ้นมาจิตมันก็ไปเกาะเสียงขึ้นมามันก็ไปเกาะ ปวดขึ้นมาจิตมันก็ไปเกาะอีก เรา

ห้ามไม่ได้เลย ที่เราห้ามไม่ได้เพราะว่ามันเป็นอาหารของจิต จิตเขาจะรับประทานอาหารของเขา

ถ้าเขาไม่รับประทานอาหารเมื่อไหร่ เขาก็จะอยู่ไม่ได้ และดับไป (จิตจะตาย) สู้กระแสพระนิพพานทันที เหมือนดังไฟขาดเชื้อเพลิงดับลงฉนั้นนั่น นี่เป็นลักษณะของเขา เปรียบเหมือนสะเดา พอออกช่อโยมรีบเอามาถวายพระก่อนเพื่อนเลย แต่เอาไปให้เด็ก เด็กจะรับประทานไหม ไม่รับประทาน ถ้าเอาไปให้คนแก่ คนแก่ชอบ เพราะสะเดาเป็นอาหารของคนแก่ฉนั้นใด ปวดนั้นเราไม่ชอบแต่จิตชอบ เพราะมันเป็นอาหารของจิต จิตเลยไปเกาะฉนั้นนั่น ส่วนเราไม่ชอบจึงเดือดร้อน

ในเมื่อเราไม่มีอารมณ์ที่เหนียวนำให้น่ารัก น่าเจริญใจ เห็นมีแต่อารมณ์ทุกข์ และมีสติเพียรกำหนดจนจิตบริสุทธิ์ เป็นอุเบกขา ดำรงมัชฌิมาอยู่ ฝ่ายกามไม่มี ความชอบก็เลยไม่มี ความชังก็ไม่มีด้วย เมื่อไม่มีความชอบ เวลาใดได้เขา เราก็คงไม่ตั้งใจใช้ไหม เวลาไม่ได้เขาเราก็คงไม่เสียใจ ได้อย่างอื่นมาแทนก็ไม่เสียใจ เพราะเราไม่มีความชอบใด ๆ

พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสแสดงโทษของกามไว้ ให้ละ
กามทั้งปวงเสีย เปรียบเหมือนกับเรือข้ามฟาก คนที่เป็น
เจ้าของเรือกับผู้โดยสารจะต่างกัน เจ้าของเรืออยู่กับเรือ
อาศัยเรือเป็นที่ทำมาหากิน ฉะนั้นจะทิ้งเรือไปไม่ได้ พอ
ถึงฝั่งโน้นก็ต้องกลับมาฝั่งนี้พร้อมกับเรือ ทั้งวันทั้งคืนเป็น
อย่างนั้น คนโดยสารก็อาศัยเรือเหมือนกัน แต่อาศัยเพื่อ
ข้ามฟากเท่านั้น พอถึงฝั่งเขาก็ทิ้งเรือขึ้นฝั่งไปกันหมดไม่เหลือ
เยื่อใย ไม่มีความผูกพันใด ๆ ในเรือ

เช่นเดียวกับ รูปารมมณฺ ภา สหุทารมมณฺ ภา
 คนุธารมมณฺ ภา รสารมมณฺ ภา โผฏฐพพารมมณฺ ภา
 ฐมมารมมณฺ ภา

การอาศัยอาการเห็น อาการได้ยิน อาการได้กลิ่น
 อาการรู้รส อาการถูก โดน ชน กระแทบ เคลื่อน นิ่ง ขว
 ย่าง ซ้ายย่าง เหยียด คู้ เคี้ยว กลืน เหลียว หัน ก้ม เงย
 หรือ เจ็บ ปวด มีน ชา คั่น เมื่อย ทั้งหมดนี้เปรียบเหมือน
 เรือที่บัณฑิตใช้เพียงอาศัยโดยสารเป็นพาหนะ เพื่อนำพา
 ข้ามพ้นทุกข์ไปสู่มรรคผลนิพพานเท่านั้น

การอาศัยชั้นนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเรียกว่า
อุปาทานเหมือนกันนะ มีความจำเป็นต้องอุปาทานชั้น ๕
แบบนี้ จึงเดินทางไปถึงมรรคผลนิพพานได้ เมื่อถึงแล้ว
จิตจะละอุปาทานชั้น ๕ เข้าสู่นิพพานเองฉันใด เหมือน
ผู้โดยสารที่ถึงฝั่งแล้วละเรือขึ้นฝั่งไปเองฉันนั้น

อุปาทานชั้น ๕ แบบนี้กิเลสไม่เกิด เหมือนผู้โดยสาร
จะพอใจเรือหรือไม่พอใจก็ตาม ยึดเรือเพียงแค่อาศัยไปถึง
ฝั่งเท่านั้นจบ

แต่ถ้าหากเป็นเจ้าของเรือ อาศัยเรือเป็นเครื่องทำมา
หากินอยู่ ไปถึงฝั่งก็ไม่อยากขึ้นฝั่ง เรือสวยไม่สวยผูก
อะไรต่าง ๆ เขาจะทุกข์ร้อน เหมือนหัวใจของตนเองถูก
ทำลาย อย่างนี้ความอยากได้เกิด พออยากได้เกิด ถ้า
ไม่ได้มันจะเสียใจ ใจเหี่ยวแห้ง **โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส อุปายาสะ** เกิดขึ้นแล้ว ได้ในสิ่งที่ไม่อยากจะได้
ไม่อยากจะให้มันเกิดกับเรือ อยากให้เรือแข็งแรง ถ้า
หากว่าไปถูกชนถูกกระทบเข้า เสียใจใช้ไหม หรือบางที่
หากต้องพลัดพราวอย่างเรือพังจะเสียใจมาก

ถ้าเป็นเพียงผู้โดยสาร เรือจะผูกจะพังก็ช่วยกันซ่อม ซ่อมเสร็จก็จบ เพียงแค่ให้มันไปได้เท่านั้น เป็นเพียงผู้อาศัย ที่อยู่ในเรือ เพียงแค่จะข้ามไป ไม่ติดใจนี้ ชนิดหนึ่งพอ ไปได้เราก็ก็นั่น ถ้าเสียหายเยอะไปไม่ได้เราก็ก็นั่น ไม่เห็นต้องเสียใจอะไร แค่เสียเวลาเปลี่ยนเรือลำใหม่เท่านั้น เพราะยังไปถึงฝั่งเราก็ก็นั่นอยู่ดี ลักษณะผู้โดยสารเป็น อย่างนั้น คือกำหนดตามรู้ไปเท่านั้นเอง

ถึงอย่างนั้นพระพุทธเจ้ายังตรัสว่า เป็นกามาวจร คือ การท่องเที่ยวอยู่ในกาม ท่องเที่ยวอยู่ในอารมณ์ที่จิต ชอบนะ อย่าประมาทไปเพลินชอบเรือเข้า นี่เป็น ลักษณะของเขา

สาเหตุที่ตัณหา อันมีกามตัณหา ภวตัณหา วิภว-
ตัณหา ซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์เหล่านี้เกิด ก็เพราะไปยึดติด
ด้วยอำนาจของความพอใจ ยึดติดรูปทั้งหลาย ติดเวทนา
คือเสวยอารมณ์ที่ถูกใจ อารมณ์ที่ไม่ถูกใจ ไปยึดติดสัญญา
ว่าพออย่างนี้ดี ชอบ อย่างนี้ไม่ดี ไม่ชอบ ปวดแรง ๆ
ไม่ชอบ ปวดน้อย ๆ ชอบ เย็นมาก ๆ ไม่ชอบ ชอบเย็น
น้อย ๆ ร้อนแรง ๆ ไม่ชอบ ชอบร้อนน้อย ๆ อย่างนี้เป็นต้น
ติดสังขาร คือการปรุงแต่งจิต อยากรู้อย่างนี้เป็นอย่างนั้น
ในสิ่งที่เราถูกใจ ติดความรู้สึก คือติดในจิต ติดวิญญาณ
ว่ารู้สึกอย่างนี้ดี รู้สึกอย่างนี้ไม่ดี

สรุปว่าเมื่อใดก็ตามที่เราติดรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จุดใดจุดหนึ่ง ส่วนประกอบของทุกข์ทั้งหมดก็จะเกิดขึ้นพร้อมกันทันที เพียงแต่เด่นอันไหนแค่นั้น เหมือนเราไปส่งเพื่อนที่ตู้รถไฟ รถไฟจะมีที่ตู้ก็ตาม แต่ตู้ที่เด่นที่สุดของเราคือตู้ที่เพื่อนเราอยู่นั่นเอง รถไฟทั้งขบวนเคลื่อนที่ไปทุกตู้เคลื่อนไปพร้อมกันทั้งหมด แต่ตู้ที่ชัดเจนสำหรับเราคือตู้ที่เพื่อนเราอาศัยโดยสารอยู่เท่านั้น ดังนี้

เหตุเกิดของตัณหา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความยึดติดในชั้น ๕ ว่า **อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทฺทโย อริยสจฺจํ** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลความแท้จริงสุดประเสริฐเหล่านี้ คือเหตุเกิดขึ้นของทุกข์ ธรรมดา **ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา** ตัณหาเหล่านี้อันใด ทำให้มีการเกิดใหม่ขึ้น **นฺนฺทิราคสฺสคตา ตตฺตร ตตฺตฺราภินฺนฺทินิ** ดำเนินไปพร้อมกับความกำหนัดยินดี ด้วยความพอใจยิ่ง ๆ ขึ้นไป แล้ว ๆ เล่า ๆ **เสยฺยถิทํ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา** คือ กามตัณหา ความชอบ ภวตัณหา ความอยากได้ วิภวตัณหา ความอยากทำลาย

ในที่นี้มีอธิบายว่า ตัณหาใดก็ตามที่ทำให้เกิดภพใหม่ คำว่า “ภพ” ในที่นี้ คือการเป็นขึ้น หรือปรากฏการณ์ การเกิด ตัวอย่างเช่น พอง-ยุบซัด ๆ ทำให้เราพอใจ ในที่นี้ พอง-ยุบซัด ๆ เป็น **ปิยรูป** ลักษณะน่ารัก เป็น **สาตรูป** ลักษณะที่เจริญใจ ทำให้การเกิดใหม่คือทิวาฐิตุความเห็น ว่า “ดี” มีขึ้น

ความเห็น ว่า “ดี” ทำให้การเกิดใหม่ คือ “พอใจ” ซึ่งเป็นกามตัณหา มีขึ้น พอใจทำให้ “อยากได้” ภาวตัณหา เกิดใหม่มีขึ้น ความ “อยากได้” ทำให้การสร้าง การเพ่ง เกร็ง บังคับ ซึ่งเป็นกรรม เป็น **อตตกิลมณานุโยโค** เกิด ใหม่ขึ้นมา ด้วยอำนาจของจิตที่เป็นนิจจัง สุขัง อตตทา

การสร้าง การเพ่ง เกร็ง บังคับ ทำให้วิบากหรือผล ของการกระทำใหม่เกิดขึ้น ถ้าผลที่เกิดใหม่นั้นเป็นไปตั้งใจ ปรารธนา ความรู้สึกที่ดีซึ่งเป็นทิวาฐิตุก็จะเกิดขึ้นมาใหม่ ความพอใจในผลที่ได้ ซึ่งเป็นกามตัณหาก็คงเกิดตามมาอีก ความอยากรักษาสิ่งที่ดีนั้นหรือความอยากทำใหม่ให้ ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งเป็นภาวตัณหาก็คงเกิดขึ้นอีก การเพ่ง เกร็ง บังคับ ซึ่งเป็นกรรม เป็น **อตตกิลมณานุโยโค** เพื่อให้ได้ ก็เกิดใหม่ขึ้นมา ด้วยอำนาจของจิตที่เป็นนิจจัง สุขัง

อัสสา การสร้าง การเพ่ง เกร็ง บังคับ ทำให้วิบากหรือ
ผลการกระทำใหม่เกิดขึ้นวนเวียน เป็นสังสารวัฏฏ์อย่างนี้
ไม่มีที่สิ้นสุด

แต่ถ้าผลที่เกิดขึ้นใหม่ไม่เป็นไปตามความอยากได้
ความรู้สึกว่าไม่ดีซึ่งเป็นทวิภูฏิ จะเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่
เกิดขึ้น ความไม่พอใจซึ่งเป็นพยาบาท เพราะไม่ได้ตาม
กามตัณหาที่ต้องการ ก็จะเกิดใหม่ขึ้นมาอีก ความอยาก
ให้มันหาย อยากทำลาย หรือไม่ก็อยากหนี อยากพ้น
ซึ่งเป็นวิภวตัณหา จะเกิดใหม่ตามมา การเพ่ง เกร็ง
บังคับ ให้มันหายเพื่อทำลาย เพราะอยากหนี อยากพ้น
จากสิ่งที่ไม่ชอบ อันเป็นการสร้างนิจจัง สุขัง อัสสา ซึ่ง
เป็นมิจฉากัมมันตะก็เกิดใหม่ตามมาอีก

ถ้าผลที่เกิดขึ้นใหม่ไม่เป็นไปตามความปรารถนาอีก
ความรู้สึกไม่ดีจะมากยิ่งขึ้นซึ่งเป็นทวิภูฏิ ความเห็นจะเกิดใหม่
ขึ้นมา ความท้อแท้ ท้อถอย เปื่อหน่าย เกียจคร้าน ซึ่ง
เป็นถีนมิทธะจะเกิดตามมา ความอยากที่จะไม่ทำ ความ
อยากหนี ความอยากละทิ้งไปหากาม ซึ่งเป็นวิภวตัณหา
เกิดตามมาอีก การเพ่ง เกร็ง บังคับ ให้มันหายเพื่อทำลาย
สิ่งที่ไม่ชอบ เป็นกรรม อันเป็นการสร้างนิจจัง สุขัง อัสสา
ซึ่งเป็นมิจฉากัมมันตะเกิดใหม่ตามมาอีก

ถ้าผลที่เกิดขึ้นใหม่เป็นวิบากที่ไม่เป็นไปตามความปรารถนา ความลึกลับสงสัยไม่แน่ใจ ว่าที่ทำไปนั้นถูกหรือไม่ ใช้แนวทางหรือเปล่า ตนเองมีวาสนาพอไหม เหล่านี้เป็น วิชิจกัณหาที่เกิดขึ้น ทำให้ฟุ้งคิดนึกวิพากษ์วิจารณ์หาเหตุผล ด้วยความพอใจในสิ่งที่ชอบ เป็นอุทธัจจกุกกุกจะใน กามตัณหา

คิดจะเอาสิ่งที่ชอบเข้ามาแทนที่สิ่งที่ไม่ชอบ ภวตัณหา เกิด พยายามสร้างหรือบังคับเอาสิ่งที่ชอบมาแทนที่สิ่งที่ไม่ชอบเป็นกรรม เป็นมิจจกัมมมันตะ มรรค ๘ ไม่เกิด เพราะเป็นการทำอนิจจังให้เป็นนิจจัง เป็นการทำทุกขังให้เป็น สุขัง เป็นการทำให้อนัตตาเป็นอัตตา เป็น **อตุตถกิสมณานุ-โยโค** เป็นทางผิดไม่มีประโยชน์สำหรับผู้หลงเดินไป สังสารวัฏฏ์ของเขาไม่มีทางที่จะสิ้นสุดได้ บางคนชอบบังคับ ให้อารมณ์เกิด หรือมันเกิดที่ไรก็บังคับทุกที ฝึกมาจน เคยชินแล้ว เป็นอุปาทานประเภทเดียวกับเจ้าของเรือไปเลย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ตัณหาทั้ง ๓ มี
 กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหานี้แหละ ทำให้มีการ
 เกิดใหม่เกิดขึ้นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และทำสรรพสัตว์
 ทั้งหลาย ให้ยินดีเพลิดเพลินหลงใหล ต่อการที่จะสร้าง
 หรือทำให้การเกิดใหม่มีขึ้น ด้วยอำนาจเหนี่ยวนำของกาม
 บ้าง พยาบาทบ้าง

เมื่อการเกิดมีขึ้นได้ ภพก็มี เมื่อภพมีชาติก็มี เมื่อ
 ชาติมีชราก็มี เมื่อชรามีมรณะก็มี ทุกข์อันเกิดจากการเกิด
 ก็มีได้ ทุกข์อันเกิดจากความแก่ ความเจ็บ ความตาย
 ความโศกเศร้า เสียหาย อาลัยอาวรณ์ ใจระทม กาย
 ระบม น้อยใจ เสียใจ อึดอัด ชัดใจ คับแค้นใจก็มีได้

ทุกข์อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ ๕ ประเภทนั้น มีอยู่ ๓ เหตุ
 คือ อยากได้แล้วไม่ได้ ได้สิ่งที่ชัง พลาดพรากจากสิ่งที่ชอบ
 รวมทั้งทุกข์อันเกิดจากการยึดติดในขั้น ๕ ก็เกิดได้ทั้งหมด

จึงตรัสว่า ตัณหาทั้ง ๓ นั้นเป็นสมุทัย เหตุที่ทำให้
 ทุกข์เกิด ดังนี้

คำว่า “อยาก” กับ “ตัณหา”

ทำความเข้าใจตรงนี้หน่อย คำว่าตัณหาที่ทุกคนจะตีความว่า หมายถึงความอยากใช้ไหม ตัณหาไม่ได้มีความหมายว่า “อยาก” เสมอไปนะ เช่นกามตัณหาหรือกิเลสกามหรือมาร ได้แก่ความพอใจ ชอบใจ สุขใจนี้แหละ ยังไม่ถึง “อยาก” เลย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงจัดว่าเป็นตัณหาแล้ว

จะเห็นได้ว่าแค่ความพอใจ ก็เป็นตัณหาแล้ว พระองค์ทรงบัญญัติชื่อเรียกตัณหาประเภทนี้เป็นภาษาปริยัติไว้ว่า “กามตัณหา” อย่าเข้าใจผิดว่ามีแต่ “อยาก” เท่านั้น และ “อยาก” นั้นก็อย่าเข้าใจว่าเป็นตัณหาทั้งหมดนะ เช่นท่านทั้งหลายทำกัมมัญฐานอย่างเต็มที่อยู่นี้ อยากออกจากทุกข์ อยากดับตัณหากิเลส อยากตัดสังสารวัฏฏ์ มีความศรัทธา มีความเพียร เป็นพลังทำให้มรรค ๘ เกิดทั้งวันทั้งคืนเต็มที่อยู่นี้ เป็นกุศลหรืออกุศล ใช่ เป็นกุศล กำลังปฏิบัติการดับตัณหาอยู่ จะเป็นตัณหาได้อย่างไร

อย่างนี้บัณฑิตทั้งหลายเรียกว่า “กุศลฉันทะ” เป็นของดีนะ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ตัณหานี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ คือเป็นเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น

ดังนั้นเวลาจะดับทุกข์ ต้องดับที่เหตุคือตัณหา และเราต้องการดับตัณหา จึงปฏิบัติการเพื่อดับมันอยู่ ขณะนั้นกำลังทำลายตัณหาอยู่ ไม่ได้สร้างตัณหาขึ้น คำว่าอยากในที่นี้จะเป็นกิเลสตัณหาได้อย่างไร

เหตุเกิดตัณหาโดยพิสดาร

พระองค์ทรงเทศน์ไว้ในมหาสติปัฏฐานว่า ถ้าตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มี **ปิยรูป** คือ ลักษณะอันเป็นที่รัก **สาตรูป** ลักษณะอันเป็นที่เจริญใจอยู่ เช่นชอบความชัด เป็นต้น ตัณหาเวลาเกิดจะเกิดที่ **จกขุ** (ตา) การเห็น **โสท** (หู) การได้ยิน **ฆาน** (จมูก) การได้กลิ่น **ชีวหา** (ลิ้น) การรู้รส **กาย** (ตัว) การรู้เคลื่อนไหว นิ่ง **มโน** (ใจ) การรู้ธรรม ได้แก่ เจ็บ ปวด มีน ชำ คั้น เมื่อย ร้อน เย็น แฉ่น ตึง สุข ทุกข์

กุศลและอกุศลอันใดก็ตามที่มีลักษณะ **ปิยรูป** คือมีลักษณะอันเป็นที่รัก **สาตรูป** มีลักษณะอันเป็นที่เจริญใจ หรือชอบใจ **อุปปชชมานา อุปปชชติ** ตัณหาเวลาเกิดจะเกิดที่นี้ ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันเป็นที่รัก อันเป็นที่เจริญใจนี้ เวลาตั้งอยู่จะตั้งอยู่ที่นี้ ที่ตา หู จมูก

ลึ้น **กาย** **ใจ** อันเป็นที่รัก อันเป็นที่เจริญใจนี้ ดังนั้นเหตุ
แห่งทุกข์จึงเกิดที่นี่ ทุกข์จึงอาศัยเกิดที่ตรงนี้

หรือว่า **รูป** คืออาการเห็น **เสียง** คืออาการได้ยิน
กลิ่น คืออาการได้กลิ่น **รส** คืออาการรับรส **โผฏฐัพพะ**
คืออาการเคลื่อนไหว นิ่ง **ธรรมารมณ** คืออาการของ
ธรรมารมณ เช่นอาการเจ็บ อาการปวด อาการมีน
อาการชา อาการคัน อาการเมื่อย อาการร้อน อาการเย็น
อาการแน่น อาการตึง อาการสุข อาการทุกข์ อาการกุศล
และอาการอกุศล เป็นต้น

อันใดก็ตาม ที่มีลักษณะ **ปิยรูป** คือ มีลักษณะอัน
เป็นที่รัก **สาตรูป** มีลักษณะอันเป็นที่เจริญใจหรือชอบใจ
อุปปชชมานา **อุปปชชติ** ตัณหาเวลาเกิด จะเกิดที่ **รูป**
เสียง **กลิ่น** **รส** **โผฏฐัพพะ** **ธรรมารมณ** อันเป็นที่น่าชอบใจ
ที่น่าเจริญใจนี้ เวลาตั้งอยู่ จะตั้งอยู่ที่ **รูป** **เสียง** **กลิ่น** **รส**
โผฏฐัพพะ **ธรรมารมณ** อันเป็นที่น่าชอบใจ ที่น่าเจริญใจนี้
เหตุแห่งทุกข์จึงเกิดที่นี่ ทุกข์จึงอาศัยเกิดที่ตรงนี้

ในทำนองเดียวกัน **สัมผัส** มี **จักขุสัมผัส** สัมผัสทาง
ประตูดตา เป็นต้น **สมุผสุสชา** **เวทนา** มี **จักขุสมุผสุสชา**

เวทนา การเสวยอาการเห็น เป็นต้น **วิญญาน** มีจักขุ-
 วิญญาน ความรู้สึกที่จิตรับรู้โดยผ่านทางประตูตาเวลา
 เสวยอาการเห็น เป็นต้น **รูปวิตก** การตามรู้อาการ
 เห็น เป็นต้น **รูปวิจารณ์** การรู้ตามอาการเห็น เป็นต้น
 ที่น่าชอบใจ น่าเจริญใจมีอยู่ ตัณหาเวลาเกิดจะเกิดที่นี้
 เวลาตั้งอยู่จะตั้งอยู่ที่นี้ ดังนั้นเหตุแห่งทุกข์จึงเกิดที่นี้ ทุกข์
 จึงอาศัยที่นี้เกิด

เป็นที่สังเกตว่า **วิตก วิจารณ์** ตามความหมายของ
 พระพุทธเจ้า ไม่เหมือน “วิตกวิจารณ์” ของพวกเรา เป็น
 แต่เพียงคำพ้องเสียงเท่านั้น ควรระมัดระวังการเข้าใจผิด
 และตีความเป็นวิปัสสนีก ตามความเห็นของตนให้ดี ไม่
 เช่นนั้นอาจจะเสียการ

ขั้นที่ ๕ เกิดพร้อมกันกับเวทนา

ดังนั้นในขณะที่เวทนา (การเสวยอารมณ์) เกิด รูป
 สัญญา สังขาร และวิญญาน ก็ปรากฏขึ้นพร้อม ๆ กับ รูป
 เสียง กลิ่น รส เคลิอ่อน นิ่ง ธรรมารมณ์ ตา หู จมูก ลิ้น
 กาย ใจ วิญญาน สัมผัส ตัณหา วิตก วิจารณ์

สรุปรวมคือขั้นทั้ง ๕ ย่อมเกิดขึ้นมาพร้อมใน
ขณะจิตเดียวกันทั้ง ๕ ขั้น ดังนั้นอุปาทานการที่จิต
ยึดเกาะขั้น ๕ จึงเกิดขึ้นพร้อมกับการสัมผัส และเมื่อใด
ก็ตามที่ขั้น ๕ เหล่านี้มี **ปิยรูป** ลักษณะอันเป็นที่รัก
สาตรูป ลักษณะอันเป็นที่เจริญใจหรือชอบใจ **อุปปช-**
มานา อุปปชชติ ตัณหาเวลาเกิด จะเกิดที่ขั้น ๕ อัน
เป็นที่น่ารัก น่าเจริญใจนี้ เวลาตั้งอยู่ จะตั้งอยู่ที่ขั้น ๕
อันเป็นที่น่ารัก น่าเจริญใจนี้ ทิฏฐิความเห็นก็อาศัยตรงนี้

ตัณหา ๓ อย่างมีกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา
ซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์จึงเกิดที่นี่ ทุกข์จึงอาศัยเกิดที่ตรงนี้
สังสารวัฏฏ์การเวียนเกิดจึงเริ่มขึ้นตรงนี้ ถ้าดับตัณหาทั้ง
สามลงได้ สังสารวัฏฏ์ก็จบ ขาดลงเพียงนั้น ทุกข์ดับสิ้นลง
เพียงนั้น เวียนเกิดไม่ได้อีกต่อไป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงแนะนำให้ดับทุกข์ ด้วย
การดับที่เหตุแห่งทุกข์ คือ ตัณหา เมื่อเหตุแห่งทุกข์ดับ
ทุกข์ก็จะดับลง ไม่เกิดอีกต่อไป

๖

นิโรธ

เมื่อย้อนหลังกลับไปดูจะเห็นได้ว่า ในขณะที่เกิด
ผัสสะ ตัณหาได้เกิดพร้อมกับการส่ายธรรมารมณ์แล้ว
เพราะตัณหานั้นอยู่ในกลุ่มของธรรมารมณ์ แสดงว่าขั้นที่
๕ คือกลุ่มหรือหมวดหมู่แห่งทุกข์กับเหตุแห่งทุกข์
หรือ อาการ กับ ความรู้สึก เกิดมาพร้อมเรียบร้อยแล้ว

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้ว่า หากเราไม่ต้องการจะให้ทุกข์เกิด ต้องดับที่ต้นเหตุเหล่านี้ และทรงประกาศว่า ต้นเหตุเหล่านั้นเองเป็นสิ่งที่ทำให้จิตยึดเกาะ อารมณ์ต่าง ๆ ด้วยโลภะ โทสะ โมหะ จึงเป็นเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดอย่างแท้จริง

ดับต้นเหตุ เหตุแห่งทุกข์

มีหลักฐานที่พระองค์ตรัสไว้ในพระธรรมจักร และในมหาสติปัฏฐานตรงกันว่า อิหํ โข ปน ภิกขเว ทุกฺขนิโรธ อริยสจฺจํ โย ตสฺสาเยว ตณฺหาเยว อเสสวिरาคนิโรธ จาโค ปฏฺินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย^๑

อิหํ โข ปน ภิกขเว ทุกฺขนิโรธ อริยสจฺจํ ภิกขุทั้งหลาย ความจริงอย่างประเสริฐเหล่านี้ คือการดับทุกข์ดับธรรมดา โย ตสฺสาเยว ตณฺหาเยว อเสสวिरาคนิโรธ ในการดับต้นเหตุอันใดเหล่านั้น โดยการคลายกำหนดอย่างชนิดไม่มีเศษเหลือ จาโค คือการสละทิ้ง ปฏฺินิสฺสคฺโค คือการทำให้คืนกลับออกไป มุตฺติ การทำให้หลุด ทำให้พ้น หรือการปล่อยวาง (ความจริงแล้วมุตติแปลว่าหลุดพ้น)

^๑ วิ.ม. ๔/๑๕/๑๙, ที.ม. ๑๐/๒๙๘/๓๔๐, ส.ม.พ. ๑๙/๑๖๖๕/๕๒๙

อนาลโย ชนิดที่ไม่มีมีความผูกพัน ไม่มีเยื่อใย หมดข้อ
ผูกพันต่อกัน

เมื่อใดก็ตามที่เราทำตรงนี้ได้ เมื่อนั้นทุกข์ก็จะดับ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานว่า นิโรธ
คือความดับทุกข์ เวลาจะดับทุกข์ เราต้องรู้ว่าทุกข์นั้นเกิด
ที่ไหน

ทุกข์เกิดที่ไหน ที่ **ปิยรูป** ลักษณะอันเป็นที่พอใจ
ชอบใจ **สาตรูป** ลักษณะอันเป็นที่เจริญใจ ปิยรูปและ
สาตรูปเกิดขึ้นที่ไหน ตัณหาจะเกิดที่นั่น ถ้าจะดับตัณหา
ต้องดับที่ตรงนั้น

สถานที่เกิดของตัณหาที่มีที่ไหนบ้าง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **โลเก ปิยรูป สาตรูป**
ลักษณะอันเป็นที่รัก อันเป็นที่เจริญใจในโลกเกิดที่ไหน

เกิดที่ **อายตนะภายนอก** ซึ่งมี ๖ ประการ ได้แก่
รูป คืออาการเห็น **เสียง** คืออาการได้ยิน **กลิ่น** คือ
อาการรู้กลิ่น **รส** คืออาการรู้รส **โผฏฐัพพะ** คือ อาการ
เคลื่อนไหว นิ่ง และ **ธรรมารมณ์** อันได้แก่ เจ็บ ปวด มีน
ชา คัน เมื่อย ร้อน เย็น แฉ่น ตึง ซึ่งเป็นกุศลและอกุศล

เกิดที่ **อายตนะภายใน** มี ๖ ประการ ทำหน้าที่เป็นช่องให้จิตผ่านออกไปรับอารมณ์ ตรงจุดที่รับอารมณ์ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ตัว ใจ

เกิดที่ **วิญญาน** ความรู้สึกตามที่อารมณ์ปรุง มี ๖ ประการ ได้แก่ จักขุวิญญาน โสทวิญญาน เป็นต้น

เกิดที่ **สัมผัส** คือการปะทะ เกิดพร้อมกับอายตนะภายในมีตา เป็นต้น **ปรารภ**^๑ คือ จับถูกอายตนะภายนอกมีรูป เป็นต้น เรียกตามชื่ออายตนะภายในที่ไปสัมผัส มี ๖ ประการด้วยกัน ได้แก่ จักขุสัมผัส ความรู้สึกเห็นชัดหรือไม่ชัด ที่เกิดพร้อมกับตาสัมผัสอาการเห็น เป็นต้น

เกิดที่ **สมุสสุชา เวทนา** ความ “รู้” การเสวยอารมณ์ ที่เกิดพร้อมกับการสัมผัส มี ๖ ประการ ได้แก่ **จกขุสมุสสุชา เวทนา** การเสวยอาการเห็น ที่รู้พร้อมกับตาสัมผัสอาการเห็น เป็นต้น

เกิดที่ **สัญญา** การรู้ลักษณะของอารมณ์ มี ๖ ประการ ได้แก่ รูปสัญญา รู้ว่าเป็นอาการเห็น เป็นต้น

^๑ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ยัม ยัม วา ปนารพฺห ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ เวทนา โหติ ฯลฯ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ อย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อจิตปรารภ คือ จิตเข้าไปจับอารมณ์ในเวลานั้น มีการเสวยอารมณ์

หรือเกิดที่ **สัญญาเจตนา** จิตที่มุ่งสู่อารมณ์ที่เกิดพร้อมกับสัมผัส มี ๖ ประการ ได้แก่ **รูปสัญญาเจตนา** ใจมุ่งอยู่ที่อาการเห็น พร้อมกับขณะที่สัมผัสอาการเห็น เป็นต้น

เกิดที่ **ตณฺหา** เมื่อมีการสัมผัสอารมณ์ใด สัญญาเจตนา ก็มุ่งสู่อารมณ์นั้น นั่นตณฺหาภายในจิตมีพร้อมกับการสัมผัสแล้ว ถ้าไม่มีตณฺหาก็คงไม่เกาะติดอารมณ์ มี ๖ ประการ ได้แก่ **รูปตณฺหา** จิตเกาะอาการเห็น สัททตณฺหา จิตเกาะอาการได้ยิน เป็นต้น

เกิดที่ **วิตก** การตรึกตามอารมณ์ คือการตามรู้ อารมณ์ที่จิตเกาะ ไปพร้อม ๆ กับขณะที่จิตเกาะท่องเที่ยวตามอารมณ์ มี ๖ ประการ ได้แก่ **รูปวิตก** การตรึกตามรู้ อาการเห็น **สัททวิตก** ตรึกตามรู้อาการได้ยิน เป็นต้น

เกิดที่ **วิจาร์** การรู้ตามอารมณ์ มี ๖ ประการ ได้แก่ **รูปวิจาร์** การรู้ตามอาการเห็น **สัททวิจาร์** การรู้ตามอาการได้ยิน เป็นต้น

ทั้งหมดดังกล่าวมาแล้วนี้ ถ้าที่ใดก็ตามมี **ปิยรูป** คือ ลักษณะของความน่ารัก มี **สาตรูป** ลักษณะของความน่า เจริญใจ ตัณหาจะเกิดที่นี่ จะละตัณหาต้องละที่ตรงนี้ เวลาจะดับตัณหาต้องดับที่ตรงนี้ ตัวอย่างเช่น :-

ลักษณะน่ารัก น่าเจริญใจเกิดขึ้นที่อาการเห็น ตัณหา เวลาจะเกิดมันเกิดตรงอาการเห็นนี้ เวลาจะตั้งอยู่มันก็ ตั้งอยู่ตรงอาการเห็นนี้ ดังนั้นเวลาจะดับ ตัณหาต้องดับตรง อาการเห็นอันเป็นที่รัก เป็นที่เจริญใจนี้ เวลาจะละตัณหา ก็ต้องละที่อาการเห็นอันเป็นที่รัก เป็นที่เจริญใจนี้

ถ้าหากว่ามันไปเกิดที่ตา เห็นชัดหรือว่าไม่ชัด เป็น ที่รักเป็นที่เจริญใจ เวลาจะดับต้องดับที่ตาอันเป็นที่รัก อันเป็นที่เจริญใจ หากเกิดที่เสียง ตัณหาต้องดับที่เสียง

สรุปว่าปิยรูปและสาตรูปเกิดที่ไหน จะดับตัณหาต้อง ดับที่ตรงนั้น เกิดที่รูปก็ต้องดับที่รูป เกิดที่เสียงต้องดับ ตรงเสียง เกิดที่กลิ่น ที่จุ่มก ที่ลิ้น ที่กาย ที่ใจ ตัณหา ต้องดับ ตรงที่นั้น ๆ เกิดที่เวทนาก็ดับที่เวทนา เกิดที่สัญญา สังขาร หรือวิญญาณ ก็ต้องดับตรงนั้น ตรงที่มีปิยรูป สาตรูป อาศัยอยู่ ดับที่ไหนนิโรธก็เกิดขึ้นที่นั่น เหตุแห่งทุกข์เกิด ที่ไหนต้องดับที่นั่น

เหมือนกับเวลาที่เราจะดับไฟ ไฟลุกห่างจากเราไปสัก ๑ เส้น (๔๐ เมตร) สิ่งแรกที่เราเห็นคือเปลวไฟกับควันไฟ คือเห็นตรงส่วนที่จะทำให้เราทุกข์ก่อน เชื้อไฟเราจะไม่เห็นจนกว่าจะเดินเข้าไปใกล้ ๆ จึงพบว่าอ้อ..อันนี้ไฟมันติดไม้ มันไหม้พื้นไหม้หญ้าอยู่ เวลาดับเราจะเอาน้ำสาดไปที่เปลวไฟหรือที่พื้น ถ้าสาดไปที่เปลวไฟ สาดจนหมดแม่น้ำเจ้าพระยา ไฟจะดับไหม ต้องสาดไปที่พื้น พอพื้นเปียกไม่เป็นเชื้อไฟ ไฟก็ดับ เกิดต่อไปไม่ได้

ทุกข์ก็เหมือนกัน ต้นเหตุเกิดขึ้นที่ไหนให้ดับที่นั่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศน์ไว้ว่า ตัณหาซึ่งเป็นเหตุเกิดของทุกข์ เกิดที่ปิยรูป สาตรูป แล้วปิยรูป สาตรูป ติดอยู่ที่ไหน ติดอยู่ที่รูป เกิดพร้อมกับรูป อาคัษรูปเกิด จึงต้องดับที่รูป ปิยรูป สาตรูป ติดอยู่ที่เวทนาก็ดับที่เวทนา ติดที่สัญญา ก็ดับที่สัญญา ติดที่เสียงก็ดับที่เสียง ดับอะไร ดับตัณหา ในปิยรูป ในสาตรูป เหมือนไฟที่ติดอยู่กับพื้น ก็ต้องดับที่ความเป็นพื้น ตัณหาเกิดขึ้นที่ไหนให้ดับที่นั่น นิโรธความดับทุกข์จึงสามารถเกิดขึ้นได้ อันนี้เป็นแผนการทำงานที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้

๓/

มรรค

วิธีการดับตัณหาเพื่อให้นิโรธเกิด ก็เหมือนกับวิธีการทำลายเชื้อเพลิงให้หมดไป และไฟไม่สามารถติดได้อีก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าการที่จะทำให้ตัณหาดับไม่เหลือเยื่อใย ให้นิโรธคือความดับทุกข์ปรากฏขึ้นนั้น จะต้องรู้วิธีการที่ถูกต้อง นั่นคือต้องทำให้มรรคเกิดได้อย่างถูกวิธี

อิทํ โข ปน ภิกขเว ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา
อริยสัจ แปลเป็นใจความได้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ก็แล
 ความจริงสุดประเสริฐเหล่านี้ คือปฏิบัติการเพื่อทำให้ทุกข
 ดับ **อยมเว อริโย อฏฺฐังคิกो มคฺโค** ได้แก่ความจริง
 อย่างประเสริฐ คือมรรค ๘ องค์เหล่านี้แน่นอน ที่สามารถ
 ดับเหตุแห่งทุกขสู่สมัชฌิมาได้

เสยฺยถิ คืออย่างไร

สมฺมาทิฏฺฐิ เห็นถูกต้อง **สมฺมาสงฺกปโป** ตรัสถูกต้อง
สมฺมาวาจา คำภาวนาถูกต้อง **สมฺมากมฺมฺโต** ปฏิบัติ
 การ คือทำได้อย่างถูกต้อง **สมฺมาอาชีโว** ดำรงชีพ คือ
 ความเป็นอยู่ถูกต้อง **สมฺมาวายาโม** ทำความเพียรถูกต้อง
สมฺมาสตี ดำรงสติถูกต้อง **สมฺมาสมาธิ** ทำสมาธิ คือ
 การสงบทุกขและเหตุเกิดของทุกขได้อย่างถูกต้อง

มรรค ๔ เครื่องมือทำให้ทุกข์ดับ ขยายความโดยสังเขปดังนี้

สัมมาทิฏฐิ : เห็นถูกต้อง

หมายถึง รู้ด้วยความเห็นอย่างถูกต้อง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า กตมา จ ภิกขเว สัมมาทิฏฐิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เห็นถูกต้องเป็นอย่างไร

ยัม โข ภิกขเว เหล่านี้แลภิกษุ

ทุกฺขเ ญาณํ รู้ทุกข์ **ทุกฺขสมุทฺทเย** ญาณํ รู้เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด **ทุกฺขนิโรธ** ญาณํ รู้ทุกข์ดับ **ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย** ญาณํ รู้การทำให้ทุกข์ดับหรือเห็นปฏิบัติการดับทุกข์ **อยมํ วุจฺจติ ภิกขเว สัมมาทิฏฐิ** อย่างนี้แลภิกษุเรียกว่าเห็นถูกต้อง

แสดงว่าเห็นนอกไปจากนี้ชื่อว่าเห็นไม่ถูกต้อง

ทุกฺขเ ญาณํ รู้ทุกข์ คือเห็นอะไร โดยย่อเห็นทุกข์ คือเห็นความรู้สึก หากไม่มีความรู้สึกจะทุกข์ไหม ถ้าแปลตรง ๆ **ทุกฺขเ** ญาณํ ก็คือเห็นวิญญาณ และวิญญาณ หมายถึงความรู้สึก

ทุกขสมุทเย **ญาณ** รู้เหตุแห่งทุกข์ คือเห็นอาการ
ใช้ใหม่ เพราะเมื่ออาการปรากฏ แล้วจิตไปจับอาการ
อาการก็ย่อมจิตให้รู้สึกตาม ความรู้สึกตามอาการจึงเกิดขึ้น
เมื่อความรู้สึกเป็นทุกข์...

ฉะนั้น อาการจึงเป็นเหตุแห่งทุกข์ เห็นเหตุที่ทำให้
ทุกข์เกิด ได้แก่เห็นตั้งแต่อาการของรูป อาการของเวทนา
อาการของสัญญา อาการของสังขาร เหล่านี้ พอจิตไปจับ
อาการ (เจตสิก) อาการก็ย่อมจิตให้รู้สึกตาม จิตไปจับ
อาการของรูป (รูปปรมาณ) รูปก็ย่อมจิตให้รู้สึกตามอาการ
เหมือนกันทั้งหมด สรุปว่า **อาการคือเหตุแห่งทุกข์** ย่อ
ลงมาแล้วเหลือแค่นี้

ทุกขนิโรธ **ญาณ** รู้นิโรธ คือเห็นทุกข์ดับ เรารู้ว่า
ความรู้สึกคือทุกข์ใช้ใหม่ นิโรธจึงเป็นการเห็นความรู้สึกดับ

ทุกขนิโรธคามินิยา ปฏิปทา **ญาณ** เห็นมรรค
เกิด มรรคนี้เกิดขึ้นแล้ว ทำหน้าที่ดับเหตุแห่งทุกข์ซึ่งก็คือ
อาการ มรรคเกิดจึงเห็นอาการดับ

สัมมาทิฏฐิ นั้น ทำหน้าที่เหมือนหอคอยคุ้มงาน ปฏิบัติการ เมื่อใดก็ตามที่เรา “เห็น” เมื่อนั้น “ความรู้สึกเห็น” กับ “อาการเห็น” มีขึ้นพร้อมแล้ว อย่างนี้เป็นต้น ขณะนั้นได้เห็นทุกข์ คือ เห็น “ความรู้สึกเห็น” แล้ว เห็น เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด คือ เห็น “อาการเห็น” แล้ว เห็น ความรู้สึกเห็นดับ และเห็นอาการเห็นดับ แสดงว่าเราเห็น นิโรธและมรรคด้วยพร้อม ๆ กัน

เห็นทีละขั้นทีละตอนดังอธิบายตามปริยัติอย่างนี้ ยัง ไม่ถูกต้องตามพุทธประสงค์ เพราะที่ทรงประสงค์นั้นจะต้องเห็น **อาการเห็นและ ความรู้สึกเห็น** ดับพร้อมกันกับมรรคเกิด

รวมความคือเห็นอริยสัจ ๔ เกิดขึ้นพร้อมในขณะจิต เดียวกัน หมายความว่าในขณะที่เห็นทุกข์ ก็เห็นทั้งสมุทัย นิโรธ และมรรคพร้อมกัน กล่าวคือ **เห็นความรู้สึกกำลังดับพร้อมกับอาการดับนั่นเอง** ชื่อว่าเห็นทุกข์ และใน ขณะที่ทุกข์กำลังดับเท่ากับนิโรธกำลังเกิด พร้อมกับที่ สมุทัยคืออาการกำลังดับ หมายความว่าพร้อมกับ **มรรคเกิด**

เหมือนกับไฟแช็กสมัยก่อนจะต้องใช้น้ำมัน พอเรา
จุดไฟติดปั๊บ มีดหายใจใหม่ หายทันทีหรือว่าอีกสักพักค่อย
หายใจ หายทันทีเลยใช้ไหม ในขณะที่เดียวกัน ไฟแช็กใหม่
ทันที น้ำมันหมดทันที เขาจะทำกิจ ๔ อย่างทันที เดียว
อาจารย์จะชี้ให้คุณ เช่น :-

พอพองขึ้นมา อาการมีใหม่ ความรู้สึกมีใหม่ ฉะนั้น
รู้ว่าพอง ทุกข์และเหตุแห่งทุกข์เกิดขึ้นทันที ไม่ใช่มาคนละที่
พอพองเข้ามา ความรู้สึกพองกับอาการพองเกิดขึ้นพร้อม
กันเลย นี่เป็นตัวอย่าง

ทีนี้เราเห็นพองโผล่มาอย่างนี้ เห็นทุกข์เกิด เห็นเหตุ
แห่งทุกข์เกิด ต่อจากนั้นการเห็นว่าพองดีหรือไม่ดีนี้ คิด
ไปแล้วใช้ไหม ในความรู้สึกของเรา คิดว่าพองนี้ดีใช้ไหม
ถ้าเห็นอย่างนี้พอใจแล้วใช้ไหม นั่นเป็นความเห็นที่ไม่ดี
ไม่ถูก พอใจเข้ามาสมาธิเสียหรือยัง เสียแล้ว อกุศลเข้า
แล้ว กามเข้าแล้ว อย่างนี้ไม่ถูก

ในอรรถกถากล่าวว่า อย่างนี้ไม่ต้องทำกัมมัฏฐานก็
เห็นได้ ใครก็เห็นได้ เพราะเห็นกันมาตั้งแต่เกิดแล้ว แล้ว
อย่างไรถึงจะถูก

ตอนที่กำหนดพอใจหนอ พอใจหนอ พอใจหนอ เห็น
พอใจยุบลง ในขณะนั้นเห็น “ความรู้สึก” ยุบลงใหม่ เห็น
ความรู้สึกนี้เห็นทุกข์แล้ว แต่เป็นการเห็นทุกข์ยุบลงใช้ใหม่
ถ้าเห็นทุกข์ยุบลง แสดงว่านิโรธเกิดแล้ว เห็นนิโรธเกิด
พร้อมกับเห็นทุกข์ แต่เห็นขณะทุกข์ดับพร้อมกับขณะอาการ
พอใจดับลง ดังนั้นจึงเป็นการเห็นเหตุแห่งทุกข์พร้อมกับ
เห็นมรรคเกิดใช้ใหม่

เห็นทุกข์ เห็นเหตุแห่งทุกข์ เห็นทุกข์ดับพร้อม ๆ กับ
มรรคเกิดนี้ เห็นพร้อมกันหรือว่าเห็นคนละที เห็นพร้อมกัน
ขณะจิตเดียวกันเลย

พอใจหนอ เห็นพอใจยุบลง จึงเห็นทั้งทุกข์ สมุทัย
นิโรธ มรรค พร้อมกัน เห็นอย่างนี้จึงชื่อว่าเห็นถูกต้อง
ไม่ใช่เห็นสโลโม้นอย่างอาจารย์ยกตัวอย่างเมื่อกี้นี้ละ

ฉะนั้นเราเห็นพองขึ้นมา ยุบขึ้นมา ดีใจ เสียใจ เกิด
ขึ้นมา นี้ ยังไม่เข้าตำรา พระพุทธเจ้าไม่ตรัสว่า **ปัจจุเวกขติ**
ย่อมพิจารณา ไม่ตรัสว่าเห็นถูกต้อง ถึงเราตามดูเป็น
อนุปัสสี อยู่ก็ไม่ถือว่าถูกต้อง

แล้วต้องเห็นตอนไหนจึงทรงถือว่าถูกต้อง **ปฏิสณฺณจิตฺต** ต้องเห็นพร้อมกับที่มันดับหรือกลับออกไปจากจิตอย่างนี้ เห็นพร้อมกับที่มันคลายออกไป **อนุปสฺส** ตามดู ตามรู้ ตามเห็นการดับการคลายออกไปอย่างนี้ จึงจะเรียกว่าเป็น **ปจฺจเวกฺขติ** ย่อมพิจารณา จึงเรียกว่า **โยนิโสมนสิการ** รู้อย่างแยบคายหรือรู้โดยอุบายอันแยบคาย รู้ตั้งแต่ กระบวนการดับทุกข์ คือ มรรค ๘ ดับอาการดีใจหรือ อาการเสียใจ ตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงดับสนิทไม่มีเหลือเศษ จึงเรียกว่า **ปชานาติ** รู้ทั่ว คือ รู้ตั้งแต่เริ่มดับจนหมดสิ้น รู้ทั่วเห็นทั้งทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค พร้อมกัน อริยสัจ ๔ ครบ เห็นอย่างนี้จึงเห็นถูกต้อง

ทำความเข้าใจตรงนี้นิด เวลาทำกัมมัฏฐานปรากฏว่า เห็นถูกต้องกับไม่ถูกต้องอันไหนเยอะกว่ากัน ไม่ถูกต้อง เยอะแยะไปหมดเลยใช้ไหม

ดังนั้นทำให้ถูกต้องให้เยอะ ๆ เลย เพราะเมื่อเห็น ถูกต้องจะเป็นมัชฌิมา ทันทิที่ที่กำหนด ความพอใจยุบลง ยุบลง กายหายไป เข้าสู่อุเบกขาเป็นมัชฌิมาใช้ไหม อย่างนี้ ถือว่าถูกต้อง ก่อนทุกข์สลายลง สลายลง แสดงว่าเราดับ ทุกข์ได้ใช้ไหม เราเรียนวิชาการดับทุกข์ไม่ใช่หรือ วิชาการ

ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าคือวิชาการดับทุกข์ ดังนั้นต้องเห็น
อย่างนี้ หลักการดูคือแบบนี้

หลักการทำงาน นอกจากจะรู้ว่าถ้าทำให้มรรค ๘
เกิดได้จริงแล้ว จะมีลักษณะที่สามารถรู้ได้ เห็นได้นั้น
เป็นอย่างไร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงแต่ละส่วนของ
งานที่ประกอบกันเข้าเป็นเครื่องมือในการดับ และป้องกัน
กิเลสตัณหาอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ที่ดับได้แล้ว ไม่ให้เกิดใน
ตำแหน่งต่าง ๆ ไว้ตามลำดับดังต่อไปนี้

งานชิ้นแรก **สังกัปปะ** พระพุทธเจ้าตรัสว่า ต้องเป็น
สัมมาสังกัปปะ ด้วยนะ ไม่ใช่สังกัปปะเฉย ๆ สังกัปปะคือ
วิตกกั ถ้าเป็นภาษาเรา “วิตก” คือคิดไป ฟุ้งไป กังวลไป
จิพาณะ แต่ของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า เดียว
อาจารย์จะพาไปดู ไม่อย่างนั้นจะโดนข้อหาว่าอาจารย์คิดเอง

พระองค์ตรัสไว้ในธรรมสังคณี ตอนหนึ่งว่า **รูปารมฺมณํ**
วา อากาเรเห็น **สพฺพทารมฺมณํ** **วา** อากาเรได้ยิน **คณฺฐา-**
รฺมฺมณํ **วา** อากาเรได้กลิ่น **รสารมฺมณํ** **วา** อากาเรรู้รส
โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ **วา** อากาเรถูก โดน ชน กระทบ

เคลื่อน นิ่ง ขว้างข้าง ซ้ายข้าง เหยียด คู้ เคี้ยว กลืน
เหลียว หัน ก้ม เงย แล้วก็ **ธมฺมารมฺมณํ** วา อากาโรจับ
ปวต มิน ฆา คัน เมื่อย เป็นต้น

ยํ ยํ วา ปนารพฺภ จิตปรารภ คือ จิตจับอารมณ์
เหล่านั้นอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง

ตสฺมี สมเย ในขณะนั้น **ผลฺโส โหติ** มีการสัมผัส
ปรากฏ **เวทนา โหติ** การเสวยอารมณ์มีแล้ว **สญฺญา**
โหติ รู้ลักษณะก็มีแล้ว อย่างเช่นปวตนี้ สัมผัสปุบก็รู้ว่า
ปวตทันทีแล้วใช้ไหม พองนี้สัมผัสปุบก็รู้ว่าพองทันที
เจตนา โหติ ใจมุ่งไปแล้ว **จิตฺตํ โหติ** ความรู้สึกเกิดแล้ว
จิตฺตสฺสsekคคตา โหติ ความเป็นอารมณ์เลิศเป็นที่หนึ่ง
แห่งจิตปรากฏแล้ว **วิตกฺโก โหติ** การตามรู้อารมณ์เกิด
แล้ว ตามรู้นี้วิตกก็เกิดขึ้นแล้ว **วิจาโร โหติ** รู้ตามอารมณ์
เกิดแล้วใช้ไหม

พอรู้ว่าพอง การตามรู้พองมีแล้ว นี่คือวิตกข์ของ
พระพุทธเจ้า พอวิตกข์เกิด วิจาร์คือรู้ตามพอง เกิดตาม
มาแล้ว ใช้หรือเปล่า จบแล้วแค่นั้น

สังกัปปะคือการตามรู้อาการpong ในขณะที่pongขึ้นมา เรารู้ว่าpong แสดงว่าการตามรู้มาแล้ว ถ้ารู้เพียงแค่นี้ถึงจะเป็นสัมมาสังกัปปะที่ถูก แต่ก็ยังเป็นเพียงสังกัปปะโดยเหตุ คือเหตุที่ทำให้มรรค ๘ เกิดเท่านั้น สรรพสัตว์ทั่ว ๆ ไป ทุกภพชาติมีเอง ทำได้เองอยู่แล้วโดยธรรมชาติ ไม่ต้องใช้ความสามารถอะไร ไม่ต้องอาศัยผู้ตรัสรู้อย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือพระสาวกสัมพุทธเจ้าสอนก็ได้ ใช้หรือเปล่า

ในระดับนี้ **สัมมาทิฏฐิ** จะเห็นเพียงทุกข์กับเหตุแห่งทุกข์คือสมุทัยเท่านั้น

สัมมาสังกัปปะ จะเป็นเพียงตามรู้ความรู้สึกกับอาการ คือตามรู้ทุกข์และเหตุแห่งทุกข์

สัมมาวายามะ ความเพียรจะเป็นเพียงจิตมุ่งจับตามความรู้สึกกับอาการที่เห็น ซึ่งเป็นการมุ่งตามทุกข์และเหตุแห่งทุกข์ไปเท่านั้น

สัมมาสติ จะเป็นเพียงตามดู ตามรู้ความรู้สึกกับอาการซึ่งเป็นทุกข์และเหตุแห่งทุกข์เท่านั้น

สัมมาสมาธิ จะเป็นเพียงแค่จิตมุ่งตามรู้ความรู้สึกกับอาการ ตามความเลิศจนเป็นที่หนึ่งของอารมณ์นั้นอยู่

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ตรัสเรียกว่ามีสติ ในมหา
สติปัฏฐานทรงเรียกว่า **ยาวเทว ภาณมตฺตาย** คือแค่
สักว่าอาศัยรู้ตามเท่านั้น ซึ่งตรงตามในอัมมจักกัปปวัตตน-
สูตรว่า **ภาณกรณี** ทำการรู้ให้เกิดขึ้น

คนไม่ทำกัมมัฏฐานก็ทำได้ใช้ไหม ไม่ต้องมีพระพุทธรูปเจ้า
มาตรัสรู้เขาก็ทำได้ ทั้งหมดนี้เป็นได้แค่พื้นฐานเบื้องต้นที่
จะรองรับมรรค ๘ เท่านั้น

ในมหาสติปัฏฐานตรัสไว้คู่กับ **ปฏิสฺสทิมตฺตาย** ซึ่ง
แปลตามรูปศัพท์จะได้ความว่า เพียงสักว่าสติเห็นการทวน
กลับ คือในตอนแรกผู้ปฏิบัติจะเห็นกาย เวทนา จิต หรือ
ธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นมา แต่ตอนนี้เห็นการกลับ
ออกไปสู่ความดับ ตรงกับที่ตรัสไว้ในคิริमानนทสูตรว่า
ปฏิสสยจิกฺขติ มีความหมายว่า เห็นพร้อมกับการทวนกลับ
ออกไปของรูปนามสังขาร ซึ่งจะเกิดเหตุการณ์นี้ได้ด้วยการ
ทำให้มรรค ๘ เกิดเท่านั้น ที่อริยบัณฑิตอาจารย์ทั้งหลาย
เรียกว่า “กำหนด” นั่นเอง

และหากยังไม่ทำให้มรรค ๘ เกิด ยังไม่ถือว่าเป็น
สัมมาสังกัปปะ เพราะยังไม่มีพละอนุภาพ ตักดานุภาพ
มากเพียงพอที่จะขัดหรือป้องกันกิเลสเหตุแห่งทุกข์
ใด ๆ ได้

ตัวอย่างเช่น คิดเกิดขึ้นมา มี **ความรู้สึกคิด** ใหม่ มี
แสดงว่าเห็นทุกข์แล้วใช้ใหม่ มี **อาการคิด** ใหม่ มี แสดง
ว่าเราเห็นเหตุแห่งทุกข์แล้วใช้ใหม่ ขณะนั้นการตามรู้ความ
รู้สึกคิด กับอาการคิดมีหรือยัง มีแล้วใช้ใหม่ แสดงว่า
สังกัปปะมีหรือยัง มีแล้ว ในขณะนั้นจิตก็มุ่งไปตามความ
รู้สึกคิดกับอาการคิด แสดงว่าความเพียรมีหรือยัง มีแล้ว
ขณะนั้นสติตามรู้ความรู้สึกคิดและอาการคิดหรือยัง ตามรู้
แล้ว แสดงว่าสติมีแล้วใช้ใหม่ ขณะนั้นจิตคือความรู้สึก
มุ่งจับอยู่ที่อารมณ์คิด ซึ่งเลิศเด่นเป็นที่หนึ่งอยู่แล้วใช้ใหม่
แสดงว่ามีสมาธิเกิดหรือยัง มีแล้ว

แต่ในขณะนั้นกำลังคิดอยู่นะ แสดงว่าขณะนั้นสงบอยู่
หรือพุ่งอยู่ ดังนั้นสมาธิชนิดนี้ จึงยังไม่ใช้สมาธิถูกต้องที่จะ
นำไปสู่การตรัสรู้ได้ มรรคเกิดได้แค่ ๕ องค์หายไป ๓
องค์ และแต่ละองค์ก็เป็นแค่เบื้องต้นเท่านั้น โมหะกิเลส

ยังอาศัยอยู่ ยังไม่เป็นกุศล ยังไม่สมบูรณ์ จึงเป็นแค่
เบื้องต้น หรือเป็นแค่เหตุปัจจัยที่จะทำให้มรรค ๘ เกิด
เท่านั้น ยังไม่ใช่สมาธิในสมณะ ที่จะใช้รองรับวิปัสสนา
วิชาการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ดังนั้นจงตั้งใจ
ติดตามดูกันต่อไป

สัมมาสังกัปปะ : ตรีกฤกต้อง

เมื่อครู่นี้เรามาถึงตรงสังกัปปะ ในวิตกหรือสังกัปปะนี้
มีลักษณะพิเศษคือ มันเป็นปัจจัยของวาทาได้ จะบ่งชี้ให้รู้
ว่าวาทาที่จะใช้พูดเป็นบริกรรมภาวนานั้น ต้องใช้วาทาเช่นไร
จึงถูกต้อง เช่น พอคิดปรากฏขึ้นมา รู้อาการคิด สังกัปปะ
หรือวิตกก็เกิดแล้ว แค่นี้เท่านั้น วาทาก็รู้ว่าต้องเป็นคิด
แค่นี้ใช้ได้แล้ว ไม่ใช่วิตกของเรานะ วิตกของเราไปทั่วทุก
ทั่วท่าเลย

วิตกของพระพุทธเจ้าแค่รู้อาการ เพื่อการรู้ว่าวาทา
ที่ถูกต้องจะว่าอย่างไรแค่นี้เท่านั้น แสดงว่าสมาธิพื้นฐาน
ยังไม่เสีย สติพื้นฐานมีแล้ว แต่สติในมรรคยังไม่มี สมาธิ
ในมรรคก็ยังไม่เกิด

จะเห็นได้เลยว่า สมาธิทั่ว ๆ ไปที่ทำกันอยู่ส่วนใหญ่ ก็เป็นประมาณนี้แค่นั้น ดังนั้นการใช้วาทะที่ถูกต้องตาม สังกัปปะ บริกรรมตามอาการซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์ ในที่นี้ คืออาการคิด มรรค ๘ จะเกิดพร้อมกันทั้งหมดเป็นมรรค สมังคี เข้าประหารอาการคิด อาการคิดซึ่งเป็นเหตุแห่ง ทุกข์ดับลง มรรคเกิด ความรู้สึกคิดซึ่งเป็นทุกข์ดับตาม นิโรธปรากฏ อริยสัจครบบริบูรณ์

ขั้นตอนในการทำให้มรรค ๘ เกิด

ขั้นตอนการทำให้มรรค ๘ เกิดนั้น มีดังนี้ ในขณะที่ กำหนด จะเห็นได้ว่าสังกัปปะคือปัจจัยของวาทะ ถ้าไม่มี สังกัปปะพูดไม่ได้ใช้ไหม เป็นไปเลย ถ้าพอง-ยุบเข้ามา เรากำหนดพองหนอ ยุบหนออยู่ รู้สึกพองขึ้นมานี้ ทุกข์ อยู่ที่ไหน อยู่ที่เราารู้สึกพองใช้ไหม เหตุแห่งทุกข์อยู่ไหน อยู่ที่เราอาการพอง

ขณะที่รู้อาการพอง แสดงว่าสังกัปปะเกิดแล้ว สังกัปปะ เป็นปัจจัยของวาทะ จึงทำให้เรากล่าวคำกำหนดว่า “พอง หนอ” ได้ใช้ไหม

แต่จะเป็นมิจฉาสังกับปะหรือสัมมาสังกับปะให้ตรวจดู
ตรงนี้ว่า ขณะที่พองเกิด พอใจมีไหม ถ้ามี ทุกข์อยู่ที่ไหน
อยู่ที่ความรู้สึกพอใจ แสดงว่าขณะนั้น เราจะกำหนดพอง
ได้ไหม ไม่ได้ เพราะเลยไปแล้ว ประเด็นอยู่ที่ว่า กำลัง
พูดถึงการกำหนดพองอยู่ใช่ไหม ขณะที่กำหนดพองหนอนี้
พอใจจะมีได้ไหม ไม่ได้

ถ้ามีพอใจ ทุกข์ก็เปลี่ยนไปอยู่ที่ความรู้สึกพอใจ
สังกับปะตามรู้เหตุแห่งทุกข์ เปลี่ยนมารู้อาการพอใจแล้ว
สัมมาวาจาต้อง พอใจหนอ กำหนดที่พอใจใช่ไหม ขณะนั้น
กามเข้าแล้ว

ดังนั้นถ้าจะกำหนดพอง ขณะนั้นต้องไม่มีกามและ
พยาบาทก็มีไม่ได้

ถ้าหากว่า โกรธ โมโห รำคาญ พยาบาทเข้าแล้ว
ทุกข์อยู่ที่ความรู้สึกพยาบาทนั้น ๆ เหตุแห่งทุกข์อยู่ที่อาการ
พยาบาทนั้น ๆ กำหนดที่พองไม่ได้อีกแล้ว

อยากให้ชัดมีไหม ถ้ามี แสดงว่าทุกข์อยู่ที่ไหน อยู่ที่
รู้สึกอยากให้ชัดใช่ไหม เรากำหนดพองหนอได้ไหม ไม่ได้
ขึ้นกำหนดพอง มรรค ๘ ไม่เกิด ดังนั้นถ้าเราจะกำหนด

พอง แล้วมีพอใจเป็นต้นเข้ามานี้ ออฟไซด์หรือยัง ล้าหน้า
ไปแล้วใช้ใหม่ ฉะนั้น อย่างก็คือเบียดเบียน อย่างให้ชัด
คือเบียดเบียนด้วยอำนาจของอภิชนา ไปเจอไม่พอใจเข้า
ก็อยากให้หาย จึงเบียดเบียนด้วยอำนาจของโพนัส ไม่ว่า
จะเบียดเบียนด้วยอำนาจของอะไรก็ตาม ถ้ามีอยู่ก็เป็น
มิจนาลงกับปะ ฉะนั้นคำบริกรรมกำหนดพองไม่ได้

ฉะนั้นเมื่อจะกำหนดพอง กามต้องไม่เกิด พยาบาท
ไม่เกิด เบียดเบียนทั้งสองอย่างต้องไม่เกิด เราจึงมากำหนด
ที่พองได้ พองจึงจะเป็นสัมมาสักกับปะได้ตลอด เหมือนกับ
อารมณ์เป็นกลางอื่น ๆ

ดังนั้นพอเรากำหนด พองหนอ ยุบหนอ แล้วกิเลส
เข้าไม่ได้ จึงเป็นสักกับปะที่ประกอบด้วยสติ เพราะมรรค
๘ เกิด ทำหน้าที่ป้องกันและขจัดโมหะ สติกับปัญญาจึง
เกิดขึ้นมา สามารถกำหนดได้ตลอดกาล

ดังนั้นกลุ่มที่เป็นกามาวจรจิตซึ่งเป็นกลางส่วนนี้ จะ
เป็นอาการเห็น อาการได้ยิน อาการได้กลิ่น อาการรู้รส
อาการถูก โดน ชน กระแทบ เคลื่อน นิ่ง พอง-ยุบ
ขว้าง ข้างข้าง เหลียว หัน เหยียด คู้ ก้ม เงย

หรืออาการเจ็บ ปวด มีน ชา คั่น เมื่อย แน่น ตึง อะไร
พวกนี้ เราก็สามารถกำหนดเขาได้ตลอด เหมือนกับพอง-
ยุบทุกประการ ยกเว้นที่ไปท่องเที่ยวในอกุศลอยู่ เช่น
พอใจเป็นต้น หรือไปเฟื่อง เกร็ง บังคับให้หาย ตัวนี้เป็น
กลุ่มของอกุศล เป็นมิจฉาสังกับปะ ต้องกำหนดให้หายไป
จึงจะได้ส่วนที่เป็นกุศลคืนมา

ตัวอย่างเช่น กำหนดพองหนอ ยุบหนอ ปรากฏว่า
ปวดเกิดขึ้น เรามัวซำอยู่ไม่ทันกำหนด ความไม่พอใจปวด
(พยาบาท) เกิดแซงหน้าขึ้นไปก่อน จิตย้ายไปที่ไม่พอใจ
พยาบาทเป็นมิจฉาสังกับปะเกิดแล้ว วาจาต้องใช้ตาม
มิจฉาสังกับปะนั้นนั่นแหละ คือ ไม่พอใจหนอ พอกำหนด
ไม่พอใจหนอ วาจา กัมมันตะ อาชีวะ วายามะ สติ สมาธิ
มรรคทำงานทันที เกิดพร้อมกันในขณะจิตเดียวกัน เมื่อใด
ก็ตามที่เรากำหนด เมื่อนั้นเขาเกิดทันที

ตรงนี้ **พระอานนท์** บอกว่า **ปริศนุญเจน** เพราะ
การกำหนด **สมมาวาจา** ชื่อว่าวาจาถูกต้อง **มคฺโค**
สญฺชายติ^๑ มรรคจึงจะเกิดมาพร้อม

^๑ พ.ปฎิ. ๓๑/๕๓๕/๔๓๘

ฉะนั้นถ้าไม่กำหนด มรรคไม่เกิด เมื่อมรรค ๘ เกิดแล้ว จะทำหน้าที่ประหารอาการพอใจในทันที พร้อมกับที่มรรค เกิดขึ้น อาการพอใจดับลง ความรู้สึกพอใจดับลง กระบวนการ พราจากจากมเกิดขึ้นอย่างบริบูรณ์ มิจฉาสังกับปะ กลับ กลายมาเป็นสัมมาสังกับปะอย่างบริบูรณ์พร้อมเช่นกัน อาการพอใจดับ มรรค ๘ เกิด ความรู้สึกพอใจดับ นิโรธ เกิด อริยสัจ ๔ ครบ สัมมาทิฏฐิบริบูรณ์

ความสำคัญของการกำหนดและวิธีการกำหนด ที่ถูกต้องเพื่อให้มรรคมืองค์ ๘ เกิด

ทำไมกำหนดแล้วมรรคจึงเกิด มีเหตุผลอะไร การ กำหนดที่จะทำให้มรรค ๘ เกิดนี้ มืองค์ประกอบสำคัญ อยู่ ๔ ส่วนด้วยกัน ขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ ดังนี้คือ

๑. ปริกรรมนิमित เครื่องหมายที่ใช้ในการบริกรรม ตาม คือ รูปารมฺมณํ วา สหฺตฺถารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา รสธารมฺมณํ วา โผฏฐัพฺพารมฺมณํ วา ธมฺมารมฺมณํ วา อารมณฺต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น แต่จะต้องเป็น ปรมัตถ์ ปรมัตถ์กับบัญญัติต่างกัน ปรมัตถ์มีลักษณะ ที่ไม่เปลี่ยนแปลง คือ มีการเกิดขึ้น เสื่อมลง แล้วก็ดับ มีแค่นี้ หรือที่เราเรียกว่าเกิด ดับ

ฉะนั้นเมื่อเกิดแล้วต้องดับ เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้
จบแค่นี้ แต่อะไรก็ตามที่เกิดแล้วไม่ดับมันเปลี่ยนได้ สิ่งนั้น
เป็นบัญญัติ อารมณ์ปรมาตถ์ใดปรากฏ เอาชื่อปรมาตถ์นั้น
ปริกรรมตามอาการแห่งปรมาตถ์นั้นไป ตั้งแต่จิตเริ่มรู้จน
หมดอายุของปรมาตถ์นั้น ๆ ปรมาตถ์นั้นจึงมีชื่อว่าปริกรรม-
นิमित เครื่องหมายที่ใช้ในการปริกรรม

ปรมาตถ์กับบัญญัติต่างกันอย่างไร

ปรมาตถ์ **อตฺต** **อตฺต** เนื้อความของปรมาตถ์นั้น ก็คือ
ความไม่เปลี่ยนแปลง ไม่เปลี่ยนแปลงอย่างไร

ปรมาตถ์นั้นจะมี ๓ ลักษณะ คือ **อนิจจัง** ไม่คงเส้น
คงวา **ทุกขัง** ทนอยู่ในสภาพเดิมได้อย่างลำบาก **อนตตา**
ก่อนตัวตนดับไม่เหลือ หรือที่มักเรียกกันว่าไม่มีก่อนตัวตน

ถ้าจะพูดให้เข้าใจง่ายคือ มีเพียงการเกิด การเสื่อม
และการดับ ให้เห็นในปัจจุบันขณะนั้นเท่านั้น และลักษณะ
ทั้ง ๓ อย่างของปรมาตถ์ จะปรากฏพร้อมกับการทำให้
มรรค ๘ และขณิกสมาธิเกิดอย่างถูกต้องเท่านั้น เมื่อเป็น
อย่างนี้จึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้อีก

ส่วน**บัญญัติ**มี ๒ ลักษณะ คือ **บัญญัติ**ที่มาจาก
การประกอบ ได้แก่จากก้อนเล็ก ๆ อัดตาเล็ก ๆ รวมตัว
ประกอบกันขึ้นเป็นอัตราก้อนใหญ่ และ**บัญญัติ**จากอัตราก้อนใหญ่ถ้าแบ่งตัวกระจายออกไป ก็เป็นอัตราก้อนเล็ก ๆ

ดูผิวเผินแล้วคล้ายอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือเกิด
เสื่อม ดับ แต่ความจริงแล้วเป็นเพียงแค่คล้ายดับ เทียมดับ
(ปฏิรูปกนิพพาน) ไม่สามารถเห็นดับได้ในปัจจุบันด้วย
มรรค ๘ ยกเว้นผู้แก้**บัญญัติ**ที่มักจะคาดคะเนเอาเอง
ว่า **ดับ** ทำให้ผู้ศึกษาหลงทางไปใช้วิปัสสนีก หลุดจาก
พุทธศาสตร์ไปเป็นตรรกศาสตร์ตามตนเอง

**ถ้าปัจจุบันขณะนั้นไม่เห็นดับปรากฏจริง ๆ แสดง
ว่าไม่สามารถทำให้มรรค ๘ เกิดได้ ทำได้เพียงโน้มน้าว
ให้ความรู้สึกของเราคาดเดาหรืออนุมานเอาเท่านั้น**

เรื่องราว**บัญญัติ**นั้นเอาแค่นี้ คนที่ไม่ได้ทำกัมมัฏฐาน
ให้ถูกต้องบ้างเลย อธิบายไปก็ยากที่จะเข้าใจ พูดไปก็ไม่มี
ประโยชน์ ดีไม่ดีจะหาว่าอาจารย์พูดไม่รู้เรื่องกำกวมอีก
ต่างหาก เรามาดูตัวอย่างความต่างระหว่างปรมาตมกับ
บัญญัติให้ชัด ๆ กันดีกว่า เอา “รูป” เป็นตัวอย่างดีไหม
ตามมาให้ดีนะ

“รูปปรมัตถ์” กับ “รูปบัญญัติ” ต่างกันอย่างไร

เริ่มจากรูปบัญญัติ เลยนะ ร่างกายนี้เป็นรูปบัญญัติใช้หรือเปล่า ถ้าคนไม่เคยทำกัมมัฏฐานจะชี้แจงไม่ถูกต้องจะฟังก็ไม่ค่อยเข้าใจนะ เพราะอะไร เพราะรูปร่างกายมันไม่มีเกิดและดับ

เนื่องจากร่างกายนี้ประกอบอยู่ด้วยธาตุบัญญัติ ธาตุบัญญัติกับธาตุปรมัตถ์ต่างกันนะ ธาตุบัญญัติเช่นธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ มีอยู่ในตัวคน พอคนตายเอาไปเผา น้ำก็ระเหยกลายเป็นไอ พอผนังเซลล์แตก ธาตุลมก็ปนอยู่ในอากาศไม่ดับ ลมก็หิวน้ำไปด้วย พอไปถึงสัปเหร่อมันก็เข้าไปในจมูกสัปเหร่อ จากคนตายกลายเป็นสัปเหร่อ พอไปเจอลูกหลานร้องไห้แงแฉแงนั้นก็เข้าจมูกลูกหลานตอนนี้คนตายกลายเป็นลูกหลานไปหมดแล้ว ไปเจอหมา หมา กา ไก่ ต้นไม้ หายใจเข้าไปก็อยู่ในสิ่งเหล่านั้น กลายเป็นสิ่งเหล่านั้นไปแล้ว ไม่เห็นดับตรงไหน

ส่วนที่เหลือก็ปนไปกับลม ลมคนตาย ต้นไม้ตาย ลมหายใจของคน ของสัตว์ ประเทศนี้หายใจไม่หมดก็ไปประเทศโน้น ไม่รู้จักจบสิ้น ไม่ดับ ถ้าดับ หลายล้านปีมานี้คงหมดโลกไปนานแล้ว

น้ำเหมือนกัน พอเหลือจากคนหายใจ ต้นไม้หายใจ สัตว์หายใจ มันก็ปนไปกับน้ำที่ระเหยออกมาจากในคลอง หนอง บึง ระเหยออกมาจากหม้อข้าว จากลมหายใจของคน ของสัตว์ จากอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำเหงื่อ น้ำหนอง น้ำเลือด น้ำตา น้ำมูก น้ำลาย ปนอยู่ในอากาศที่เราหายใจ

เราจะรู้ได้อย่างไรว่าอากาศที่เข้าจมูกเรา ณ ปัจจุบันนี้ มาจากไหน ถ้ามันดับไปจะเหลือไหม แสดงว่าจริง ๆ แล้ว ไม่ดับ หายใจไม่หมดก็ไปควบแน่นเป็นเม็ดฝนหล่นลงมา หล่นมาบนกองขี้เถ้าที่สัปเหรอกองไว้ข้างนอกใช้ไหม น้ำพาขี้เถ้าสลายลงไปในดิน ต้นไม้ก็ดูดไป ต้นหญ้าดูดไปเป็น ลูกหญ้า มะพร้าวดูดไปเป็นลูกมะพร้าว น้ำมะพร้าว แล้ว คนก็เอามากินกลายเป็นคนอีก ไม่มีดับ

ลักษณะอย่างนี้ไม่ใช่ปรมาตถ์ เพราะเปลี่ยนแปลงได้จากคนตายกลายเป็นคนเป็นก็ได้ เป็นต้นไม้ก็ได้ เป็นสัตว์ เป็นลูกเป็นหลานของคนตายก็ได้ เป็นสัปเหรอกก็ได้ นี่เปลี่ยนแปลงได้ไม่มีดับ เหมือนศาลาหลังนี้ ถ้าเรารื้อออกไป หลังคาที่เป็นแผ่นทองอยู่นี้ มันดับตรงไหน คานก็ลงไปวางโน้น เสาก็กว้างอยู่นั้น ไม่เห็นดับ จะเห็นแค่มันเปลี่ยนแปลงเท่านั้น

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ ไม่ดับ จัดเป็นบัญญัติไม่ใช่
ปรมาตถ์

แล้ว **ปรมาตถ์** คืออย่างไร ยกตัวอย่างเช่น เหยียดหนอ
อาการเหยียดหายไปหรือยัง หายไปแล้ว แขนยังเหยียด
อยู่ไหม แขนยังเหยียดอยู่ รูปบัญญัติยังเหยียดอยู่ แต่
รูปปรมาตถ์คืออาการเคลื่อนไหวหมดหรือยัง หมดไปแล้ว

ในเมื่ออาการเคลื่อนไหวหมดไปแล้ว ตอนนี้อาการอะไร
ปรากฏอยู่ อาการนิ่งใช้ไหม หาอาการเคลื่อนไหวใหม่ ไป
แอบอยู่ตรงไหน ไม่มีแล้วใช้ไหม ดับคือดับแบบนี้ ดับเลย
เหมือนไฟดับหาเจอไหม ไม่เจอ อย่างนี้บัณฑิตเรียกว่า
“ดับ” สามารถพิสูจน์เห็นได้

ไม่ได้หมายความว่าร่างกายเป็นปรมาตถ์ แล้วเหมา
เอาว่าชื่อหรือคำเรียกชื่อเป็นบัญญัติ

เอามะม่วงไปเทียบกับทุเรียนมันจะเทียบกันได้อย่างไร
คนละเรื่องกันนะ มะม่วงต้องเทียบกับมะม่วงใช้ไหม

รูปบัญญัติต้องเทียบกับรูปปรมัตถ์ นามบัญญัติต้อง
เทียบกับนามปรมัตถ์จึงจะสมกัน ไม่ใช่เอาหมูไปเทียบกับ
ช้าง จะมีคุณสมบัติใกล้เคียงกันได้ได้อย่างไร นั่นคือทำไป
ด้วยความเข้าใจผิด รู้จริง ๆ ไม่มี

พวกเราซึ่งเป็นนักศึกษาเมื่ออ่านตำราหรือฟังครูบา
อาจารย์ ต้องรู้จักใช้ปัญญาตน เหตุผล และพื้นฐานที่มี
อย่างถูกต้อง วิเคราะห์เอาเองโดยธรรม ไม่ควรใช้ความเห็น
หรือความชอบส่วนตัวเป็นเครื่องตัดสิน เพราะเราจะรู้ได้
อย่างไรว่า ข้อมูลที่ได้นั้นตรงตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน
หรือไม่

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในเกสปุตตสูตรตอนหนึ่ง
ว่า **มา ทิฏฺฐินิซุฆมานกฺขนฺติยา** อย่าเพิ่งเชื่อแม้ว่าตรงกับ
ความเห็นของครูบาอาจารย์เรา **มา ภพฺพรูปตาย** อย่า
เพิ่งเชื่อเพียงแค่มียุคชื่อน่าเชื่อถือได้ **มา สมโณ โน**
ครุติ อย่าเพิ่งเชื่อแม้สมณะที่สอนเป็นครูเรา

กลับมาที่เดิมนะ **ปริกรรมนิมิต** หมายถึงเครื่องหมายที่ใช้ในการปริกรรม ได้แก่ อาการเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส เป็นต้น ต้องเป็นส่วนที่เป็นปรมาัตถ์ทั้งหมดเท่านั้น ไม่ใช่ส่วนที่เป็นบัญญัติ

อย่างธาตุดินมีลักษณะแข็ง ลักษณะแข็งนี้ตาเรามองไม่เห็น ที่นี้เราไปปั้นดิน กว้างคืบ ๔ นิ้ว ดินมันขาว ๆ ก็เอาสีแดงใส่สักหน่อย แล้ววางสูงจากพื้นคืบ ๔ นิ้ว ห่างจากตักคืบ ๔ นิ้ว จากนั้นปริกรรม ปฐวีดิน ปฐวีดิน เพื่อให้มันติดตา ธาตุดินจริง ๆ มันเห็นด้วยตาได้ไหมล่ะ ไม่ได้ แสดงว่าคำปริกรรมนี้ตรงตามปรมาัตถ์ไหม ไม่ตรง ไม่ตรงนี่ไม่เป็นสัมมาวาจา มรรค ๘ ไม่เกิด

คำปริกรรมที่ถูกต้องตามปรมาัตถ์ต้องเป็น **ตถาบัญญัติ**^๑ เป็นสัมมาวาจา จึงทรงให้ใช้เป็นคำปริกรรมในการปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ ตามหลักวิชาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทั้งสมณะและวิปัสสนาได้

คำปริกรรมที่ถูกต้องในที่นี้จึงเป็นเห็นหนอ เห็นหนอ ใช่มั้ย ไม่ใช่ตาอยู่แล้วภาวนาว่าปฐวีดิน ลักษณะแข็ง

^๑ คำบัญญัติที่ตรงตามสภาวะปรมาัตถ์

ของดินจะเห็นด้วยตาได้อย่างไร เอาตาไปดูดิน ใช้อินทรีย
 ผิดประเภท ตาต้องดูรูป ดังนั้นต้องภาวนาว่าเห็นหนอ จึง
 จะถูกต้อง ใช้คำภาวนาไม่ถูกต้องมรรค ๘ ไม่เกิด ถือว่า
 ไม่ใช้การกำหนด สมาธิที่เกิดไม่ใช่สมาธิที่ถูกต้อง เป็น
 สมาธิที่ใช้ในกิจอื่น ๆ นอกกระบวนการตรัสรู้ สมาธิที่พระ
 พุทธเจ้าเทศน์ในพระธรรมจักรนั้นไม่ได้ทำแบบนี้ คนละ
 เรื่องกัน

สมาธิระดับนี้ ผู้ปฏิบัติมีความจำเป็นต้องสร้างวิริยะ
 ทางจิตขึ้นมา และต้องให้มากเพียงพอที่จะสมดุลกับสมาธิ
 นั้น **จิตตวิสุทธิ** ความหมดจดในการเห็นสภาวะจิตจึงจะ
 ปรากฏ เป็นสมาธิที่ต้องนำไปเป็นส่วนประกอบกับวิริยะ
 เพื่อให้พื้นฐานการเห็นสภาวะจิตสมบูรณ์

ดังนั้นจะเป็นสมาธิในระบบอื่นและชนิดอื่นไม่ได้ จะ
 เป็นได้ต้องเฉพาะสมาธิในระบบและชนิดนี้เท่านั้น จึงสามารถ
 ใช้เป็นพื้นฐานของทั้งสมณะและวิปัสสนา วิชาการตรัสรู้ของ
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้

เรื่องของปริกรรมนิมิต เครื่องหมายที่จะใช้ในการ
 บริกรรม คืออาการเห็น อาการได้ยิน อาการได้กลิ่น
 อะไรพวกนี้ คงพอเข้าใจ แต่ถ้าขณะนั้นกิเลสเข้ามาต้อง

ดับกิเลส เพราะว่าเราจะเอากุศลใช้ใหม่ จึงต้องดับเขา เพราะเขาเป็นอกุศล อาการคิด อาการนึก ดีใจ เสียใจ โกรธ โมโห เป็นต้น นี่เป็นพวกกิเลส เกิดมาแล้วสมาธิเสียหาย พวกนี้ต้องดับเขาให้หมด ดับแล้วจึงเข้าถึงกุศลใหม่ ขว้างอย่างหนอ ซ้ายอย่างหนอ เหยียดหนอ จะอยู่ในกุศลตลอด ต้องใจแข็ง ๆ หน่อยนะ

ถ้าเมื่อใดก็ตามเราสามารถกำหนดติดต่อกันเรื่อย ๆ อย่างเพียงพอถึงขนาด ทำวันนี้ก็น่าจะได้ผลวันนี้ กำหนดทุกอย่างให้เข้มแข็งเต็มที่ ชนิดกิเลสเข้าไม่ได้เลย ฌานก็สามารถถึงได้ภายในวันเดียว มรรคผลนิพพานก็สามารถถึงได้ภายในวันเดียวเช่นกัน

แต่ถ้าเราย่อหย่อนก็ไม่ถึง ต้องเข้มแข็ง เพราะธรรมเหล่านี้เป็นธรรมของมหาบุรุษใช้ใหม่ พระพุทธเจ้าได้รับการขนานนามว่าเป็นมหาบุรุษ ถ้าเราต้องการจะได้สิทธิ์ มีหุ้นส่วนในธรรมของพระพุทธเจ้า ต้องทำให้เข้มแข็งเหมือนมหาบุรุษ ถึงเป็นผู้หญิงก็ต้องเป็นมหาบุรุษให้ได้ ผู้ชายก็เป็นมหาบุรุษให้ได้ เด็กก็เป็นมหาบุรุษให้ได้ คนแก่ก็เป็นมหาบุรุษให้ได้เช่นกัน

แต่ส่วนมากที่เราทำกันนี้ มหาบุรุษ เหลือแต่ “หลุด” อย่างเดียว หลุดบ่อยเหลือเกิน ก็เลยเป็นมหาบุรุษไม่ได้สักที ต้องเอามหาบุรุษคืนมา ต้องเอาคืนมาให้ได้นะ ต้องเข้มแข็งกันหน่อยละงานนี้

๒. ปรกิรรมภาวนา คำที่ใช้ในการบริกรรมหรือคำภาวนานี้ จะต้องตรงตามนิमितที่สั่งกับปะตามรู้อยู่ หรือตรงตามที่วิตกกังบ่งชี้ วาจาจึงเป็นสัมมาวาจา

วาจาที่ตรงตามปรกิรรมนิमितเป็นอย่างไร

กล่าวคือ เมื่อพองโผล่มา สั่งกับปะหรือวิตกกังตามรู้ อาการพอง บ่งชี้ให้รู้ว่าวาจาที่ใช้บริกรรมต้องเป็นพองหนอ ปวดโผล่มาต้องปวดหนอ ชาโผล่มาต้องชาหนอ ถ้าโผล่มาแล้วไม่รู้ว่าจะไร ต้องรู้หนอ คือรู้ว่ามีอยู่แต่ไม่รู้ว่ามันชื่อว่าอะไร ต้องกำหนดรู้หนอ ต้องแบบนี้ ต้องตรงเป๊ะอย่างนี้เลย

ไม่ใช่ว่าภาวนาอะไรก็ได้ อะไรมาก็ช่าง ฉันเอาอย่างเดียวภาวนาไป อย่างนี้กำหนดไม่ถูกต้อง ไม่เรียกว่ากำหนด ส่วนมากที่ทำอย่างนั้น เพราะเขาไม่รู้วิธีการทำให้มรรคเกิด วิชานี้ต้องเรียนจากพระพุทธเจ้าสืบต่อกันมาโดยไม่ขาดครูเท่านั้น

ปัจจุบันนี้การเรียนการสอนวิชากรรมมูลฐาน ถ้ารู้ไม่จริงแล้วก็จะเทียบกับหลักการศึกษาวิชายไสยศาสตร์ เวลาไปเรียนคาถาอาคม หลังจากขึ้นครูและทดสอบเพื่อตรวจดูคุณสมบัติแล้ว อาจารย์จะให้เขียนคาถา “อิหะเจ” เป็นต้นเป็นงานแรก เขียนไปลบไป เขียนไปลบไป อะไรจะมาก็ไม่สนแล้ว เขียนแต่คาถาอย่างเดียว นาน ๆ เข้าจิตเพ่งอยู่ทุกวัน บังคับจิตเอา ไม่ให้ไปสนใจอย่างอื่น เพื่อไม่ให้อย่างอื่นเข้า ทำอย่างนี้บ่อย ๆ ทุกวัน ๆ นานเข้าเกิดสมาธิจิต อุปาทานเห็นตัวอักษรติดตา แล้วใช้จิตบังคับให้ขยาย บังคับให้หด บังคับให้ลอยออกมา บังคับให้กลับที่เดิม สมมุติเรียกเลียนแบบพระพุทธเจ้าว่า ปฏิภาคนิมิตสามารถเสกของได้แล้ว บางท่านกว่าจะถึงตรงนี้ ผงชอล์กที่ลบจากการเขียนคาถาบนกระดาน มีมากกว่าครึ่งกระสอบเสียอีก บางคนเป็นกระสอบ

สมาธิชนิดนี้ทำมากไม่ได้ วันละครึ่งชั่วโมงนี่ถือว่ามากแล้ว ทำมากกว่านั้นอุปาทานมีกำลังเกินมักเพี้ยน เขาเรียกกรรมแตก อ้วนแตกเสียยิ่งดีกว่า เชื้อโรคที่ทำให้ท้องเสียหมดไปก็หายป่วยแล้ว กรรมแตกนี้เข้าโรงพยาบาลสมเด็จเจ้าพระยาหรือศิริชัยญาณโนนเลย บางทีหาย บางทีไม่หายตลอดชีวิตก็มี

ไสยศาสตร์นี้ ครูที่ฉลาดจะไม่ให้ทำสมาธินาน อย่าง
มาก ๒๐ นาที ๓๐ นาทีต่อวันเท่านั้น ถ้าใครอยากขลังมาก
อยากขลังเร็ว เอาใจใส่ทำมากเกินไป กรรมแตกก็เพี้ยน
เขาถือว่านอกครู คือไม่เชื่อฟังครูนั่นเอง เพราะสมาธิพวกนี้
เกิดจากการเพ่งเอากิเลสเข้า อย่างนี้ไม่ใช่สมาธิของพระ
พุทธเจ้า สมาธิของพระพุทธเจ้าทำทั้งวันทั้งคืนเป็นร้อยปี
ก็ทำได้ ถ้ามีชีวิตอยู่ก็ไม่มีปัญหาอะไร อยากทำก็ทำไป
แถมยังใช้แก้บ้าแก้เพี้ยนให้แก่คนได้อีกด้วย

คำกำหนดที่เรียกว่า **ปริกรรมภาวนา** นั้น ต้องเป็น
ตถาบัญญัติ คือ ต้องตรงตามส่วนปรมาัตถ์ของปริกรรม
นิमितจึงจะเป็นสัมมาวาจา ใช้คำกำหนดตามนั้นมรรค ๘
จะเกิดขึ้นได้ ปริกรรมนิमितชนิดไหนปรากฏ ต้องปริกรรม
หรือภาวนาให้ตรงตามนั้นเลย เช่น พอง ต้องพองหนอ
ปวด ต้องปวดหนอ คิด ต้องคิดหนอ เป็นต้น ไม่เช่นนั้น
มรรคจะไม่เกิด

๓. อุกคหนิมิต คำว่า อุกคหนิมิต หมายความว่า
 ปริกรรมนิमितที่เราจะเอามาใช้เป็นฐานในการภาวนา ต้องเป็น
 นิमितที่เกิดขึ้นเดี๋ยวนั้น คือสติจับเอานิमितที่เกิดขึ้นเดี๋ยวนั้น
 ต้องเกิดขึ้นจริง ๆ นะ ถ้าไม่เกิดขึ้นจริงในขณะนั้นไม่ต้อง
 เอา ไม่ต้องไปสร้าง ในระบบการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า
 เป็นระบบธรรมนิยม ซึ่งเป็นระบบความจริง ไม่ใช่ระบบ
 เทวนิยม ไสยศาสตร์นิยม หรือระบบความขลังนิยม ที่
 ต้องเสกต้องสร้างจึงจะเกิดได้

ในปริกรรมนิमितเขาเกิดมีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ เวลา
 ใช้จริงต้องใช้นิमितที่เกิดขึ้นเดี๋ยวนั้น ในหลาย ๆ สูตรที่
 เกี่ยวกับการทำกัมมัฏฐาน เช่น การแผ่เมตตา กรุณา
 มุทิตา หรือแม้กระทั่งการทำอานาปานสติหรือสติปัฏฐาน
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงเทศน์ตรงกัน คือ **ปริมุขํ สติ**
อุပ္ปยุเจตฺวา ตั้งสติกำหนดอารมณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า
 ทุก ๆ อารมณ์ คืออารมณ์ที่เกิดขึ้นเดี๋ยวนั้น

สมมุติว่าเรากำลังกำหนดพองอยู่ พอคิดปรากฏขึ้นมา
 พองเป็นอดีตหรือยัง เป็นอดีตแล้ว เพราะคิดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น
 เฉพาะหน้า เป็นอุคคหนิมิตที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น ฉะนั้น
 คิดจึงเป็นนิमितที่ต้องกำหนดตามเดี๋ยวนั้น จะตรงกันอย่างนี้
 หมดทุกคัมภีร์ ไม่มีคัมภีร์ไหนคลาดเคลื่อนเลย

๔. ปฏิภาคนิมิต การเทียบเคียงนิमित เวลากำหนดเทคนิคการทำ **ปฏิภาคนิมิต** การภาวนาต้องให้พอดีกับ **ปริกรรมนิमित** ฉะนั้น เมื่อใดที่อาการเริ่มเกิด เราก็เริ่มภาวนา พออาการหยุด คำภาวนาก็ต้องจบให้พร้อมพอดีกับอาการ อย่างเช่น พองเกิดก็พอง... พอพองหยุดก็หนอ ปวดเกิดก็ปวดหนอ ปวดหนอ ปวดหนอ จนปวดหยุดไป หรือว่าเหี่ยยดก็เหี่ยยด...หนอ ต้องเปะอย่างนี้ ไม่ใช่ปากว่าเหี่ยยดหนอไปเรื่อยตามเรื่องของปาก ส่วนแขนก็เหี่ยยดหนอไปตามเรื่องของแขน ถ้าเป็นอย่างนี้มรรค ๘ ไม่เกิด ไม่ตรงกับสัมมากัมมันตะ เดี่ยวจะได้พูดถึง

ดังนั้นคำภาวนาเวลาปริกรรม จะต้องตรงตามปริกรรมนิमित ชนิดทาบสนิทพร้อมกันตั้งแต่เริ่มเกิด และตามทาบสนิทไปจนถึงปริกรรมนิमितดับ คำปริกรรมหยุดตรงพอดีกับที่นิमितนั้นดับ และใส่หนอติดตันที่ ต้องตรงเปะอย่างนี้เลย อทินนาทานจึงจะไม่เกิด มรรค ๘ จึงจะเกิดได้ ปฏิภาคนิมิตจึงต้องทำให้เกิดขึ้นเรียบร้อยอย่างนี้

คำว่า “กำหนด” นั้น ไม่ใช่ภาวนาอะไรก็ได้ไปเรื่อย ๆ เปื่อย ๆ นะ แต่มีหลักการ มีเหตุผล มีที่ไปที่มา เพราะ

การกำหนดเป็นการทำให้มรรค ๘ เกิด จึงจำเป็นต้องกำหนดให้ถูกต้อง พระอานนท์เทศน์ไว้ในปฏิสัมภิทามรรคว่า **ปริศนุญฺเจน** เพราะการกำหนด **สมุมาวาจา มคฺโคสญฺชายติ** มรรค ๘ ย่อมเกิดมาพร้อม

ถึงแม้จะ 모르ว่ามรรคเป็นอย่างไร แต่ถ้าเรากำหนดถูกต้อง มรรคย่อมเกิดมาพร้อมเอง และเราสามารถสังเกตได้ว่ามันเกิดตอนไหน เช่น สมมุติว่าคิดเข้ามา เรากำหนดคิดหนอ คิดดับลง เราจะเห็นว่ากิเลสคือคิดหายไปแล้ว แสดงว่ามรรคเกิดแล้ว

เวลาที่เรากำหนดตามรู้กามาวจรกุศล มีอาการเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ไปจนถึงธรรมารมณ์ มีเจ็บ ปวด มึน ชา คัน เมื่อย เป็นต้น จะเห็นเพียงแค่ว่าจิตมุ่งรู้ตามไป ตามไปแค่นั้นเอง ถ้ากำหนดให้ดีแล้ว จะเป็นอุปปนาสมาธิตลอดสมาธิตั้งแต่อุปจารสมาธิระดับอ่อน กลาง แก่ จนถึงฌาน จะเกิดไล่ลำดับไป อกุศลต่าง ๆ ที่เป็นกิเลสจะทิ้งช่วงห่างไปห่างไป จนถึงขั้นไม่เกิด ด้วยอำนาจของกุศลต่าง ๆ มีสมาธิ เป็นต้น สะกดไว้ เป็น **วิกขัมภนปหาน** จิตจึงเป็นมัชฌิมาตลอด ผู้ปฏิบัติเห็นจริง ๆ ได้แค่นั้น

ฉะนั้น บรรดาโมหะทั้งหลายจะเป็นคิด เป็นนึก เป็น
อุทฺธัจจนิวรรณ เหล่านี้ย่อมไม่มีช่องที่จะเกิดได้ อย่าไป
เข้าใจว่าอยากจะได้ปัญญามันต้องคิดนะ นั่นคนละเรื่อง
วิปัสสนากัมมัฏฐานไม่ใช่วิปัสสนึก เป็นวิปัสสนาถ้าคิดนึก
มา กุศลอันมีสมาธิ เป็นต้น จะเสียหาย อุทฺธัจจจะ
เข้ามาแทน มีทางเดียวต้องทำลายอกุศลคือ “คิด” ซึ่งเป็น
อุทฺธัจจะ (ความฟุ้ง) ตัวทำลายสมาธินี้ให้หายไป จะได้สมาธิ
ขึ้นมาแทนที่

ตรงนี้ พระบรมศาสดาตรัสในอานาปานสติสูตรว่า
อภิปโมทญ์ จิตฺตํ ลิกฺขติ เป็นการศึกษาวิธีการทำจิต
ให้สะอาดอยู่ ขณะนั้นย่อมเห็นจิตสะอาด **สมาทหํ จิตฺตํ**
ลิกฺขติ ขณะจิตนั้นกำลังศึกษาการทำจิตให้มีสมาธิอยู่
วิโมจยํ จิตฺตํ ลิกฺขติ กำลังศึกษาวิธีพรากกิเลส วิธีล้าง
บาป วิธีไถ่บาป วิธีลอยบาปออกจากจิตอยู่ **อนิจฺจานุปสฺสี**
ลิกฺขติ กำลังศึกษาวิธีการตามดูอนิจจังอย่างถูกต้องอยู่
วิราคานุปสฺสี ลิกฺขติ กำลังศึกษาวิธีการคลายกำหนด
วิธีการสํารอกกิเลสออกจากจิตอยู่ **นิโรธานุปสฺสี ลิกฺขติ**
กำลังศึกษาวิธีการตามดูนิโรธอยู่ **ปฏินิสฺสัคคานุปสฺสี**
ลิกฺขติ กำลังศึกษาวิธีสละคืนกิเลสให้ออกไปจากจิตอยู่

แสดงว่าตรงนั้นใจสะอาด ตรงนั้นสมาธิเกิด ตรงนั้น
กำลังไถ่บาป กำลังล้างบาป กำลังลอบบาป กำลังชำระ
บาป กำลังพรากกิเลสออกจากจิต กำลังดับกิเลส

ตรงนั้นไตรลักษณ์ปรากฏชัดเจน ตรงนั้นนิโรธเกิด
ตรงนั้นมรรคเกิด ตรงนั้นการสำรอกกิเลสเกิด ตรงนั้น
การสละกิเลสเกิด มองเห็นได้ด้วยตนเองไม่ต้องคิดเลย
ตรงกันข้าม ปัญญาเกิดพร้อมกับการทำลายคิดต่างหาก
ต้องทำลายความคิดจึงได้ปัญญามา เหล่านี้ถูกเรียกว่า
ภาวนามยปัญญา

ฉะนั้น ภาวนามยปัญญากับจินตามยปัญญา จึงต่างกัน
โดยสิ้นเชิง และคุณภาพของงานก็ต่างกันอย่างชนิดไม่มี
สิทธิ์เทียบ

เรากลับมาดูตรงนี้นะ ตรงสังกัปปะ คือพอเรารู้ว่า
ทุกข์ตรงนั้นคืออะไร รู้ว่าเป็นพอง เป็นยุบ เป็นคิด เป็นนึก
ฯลฯ เท่านั้น สังกัปปะก็เกิดแล้ว แต่มีข้อแม้ว่าถ้าเป็นส่วน
ที่เป็นอกุศล มีกาม พยาบาท เปียดเบียน เป็นต้น ต้อง
ทำลายให้หายไปทั้งหมดเพื่อสู่มัชฌิมา จะได้ **อุกฤษฐมหา-**
กุศล^๑ ขึ้นมา จึงเป็นสัมมาสังกัปปะ ที่นี้กระบวนการที่จะ

^๑ อุกฤษฐมหากุศล [อุทฺ+กุณฺ] ความวิเศษยิ่ง, ความดีเลิศ, ความอุกฤษฏ์

ทำลายเขา จะต้องใช้มรรคทั้งขบวน คือมรรคทั้ง ๘ องค์
จะเห็นทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน

สรุปตรงนี้ว่า สังข์กับปะเป็นปัจจัยของวาทา วาทาต้อง
ตรงกันปะะไม่มีข้อแม้ใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะว่าถ้าคำภาวนา
ไม่ตรง ปริกรรมนิमितอาจจะถูก แต่ปริกรรมภาวนาใช้ไม่ได้
แล้ว เมื่อสมาธิวาทาไม่เกิด มรรคก็ไม่อาจเกิดได้ กำหนด
ได้ก็ไม่ถูก

ทำกัมมัฏฐานในระบบวิชาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า
ไม่ว่าจะเป็นสมถกัมมัฏฐาน หรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน
อย่างไรก็ไม่ได้ผล เพราะสังข์กับปะกับวาทามีปัญหากัน
ดังนั้นต้องทำเสียให้ถูก อันนี้ชัดเจน

ที่นี้กลับมาเรื่องสังข์กับปะ สรุปว่าสังข์กับปะมี ๒ อย่าง
คือ **มิจฉาสังข์กับปะ** กับ **สัมมาสังข์กับปะ** มิจฉาสังข์กับปะ
ได้แก่ กาม พยาบาท หรือเบียดเบียนที่เข้ามา เบียดเบียนนี้
หมายถึงเรื่องของจิตนะ ไม่ใช่เรื่องทางกาย ยังไม่ถึงทาง
กาย เพราะฉะนั้น เบียดเบียนจึงเป็นแค่ความรู้สึกอยากจะ
ให้มันหาย อยากจะให้มันขัด อยากจะให้มันเกิด แค่นั้นเอง

สังกัปปะเป็นเรื่องของจิต จิตพอใจ ดีใจ ชอบใจ
เรียกว่า **กามสังกัปปะ** เป็นกามตัณหา

ส่วนอยากได้ อยากเป็น อยากเห็น อยากดูให้มันชัด
เป็นภวตัณหา ในสังกัปปะท่านเรียกว่าเปียดเปียน เป็น
วิหิงสาสังกัปปะ

แล้วโกรธ โมโห ไม่พอใจ ตามอำนาจของอารมณ์ที่
เราไม่ชอบ หรืออารมณ์ที่ชอบแล้วไม่ได้ หรือได้แต่มัน
พลัดพรากไป เขาเรียกว่า **พยาบาทสังกัปปะ**

ทั้งหมดทั้งกลุ่มเลยนั้นแหละ

ไม่ใช่หมายความว่าต้องคิดไปทำร้ายใครเขา แต่ว่า
ไม่พอใจ โกรธ โมโห นี่แหละเป็นเหตุ เป็นเหตุอย่างไร
เป็นเหตุตรงที่อยากให้มันหาย อยากทำลาย พออยากให้
มันหาย อยากทำลายก็เปียดเปียนแล้ว เรียกว่าวิหิงสา
สังกัปปะ เป็นวิภวตัณหาแล้ว แต่เป็นแค่สภาวะจิตหรือ
เป็นแค่จิต เหล่านี้เป็นมิจฉาสังกัปปะ

ดังนั้น ต้องทำให้เป็นสัมมาสังกัปปะ คือ ต้องทำลาย
มิจฉาสังกัปปะออกไป ถ้าทำได้สำเร็จ เท่ากับว่าสามารถ
ทำลายตัณหาและพยาบาทออกไปได้ทั้งหมด

ถ้าเป็นการฝึกสมาธินอกกระบวนการตรัสรู้ เมื่อได้สมาธิแล้ว พอใจ ดีใจ ชอบใจ กามเกิดแล้ว บางกลุ่มเข้าใจผิดก็หลงไหลเพลิดเพลिनยินดีอยู่ บางกลุ่มที่รู้ว่าเป็นกามแสวงหาทางออกด้วยการเปลี่ยนอารมณ์ มาพิจารณาอสุภะใหม่ เพ่งศพ เพ่งกระดูก เพื่อให้จิตคลายจากกาม ให้เห็นความสกปรก น่ารังเกียจ น่าสะอิดสะเอียนของกาย แทน

อย่างนั้นคลายกำหนดในกามได้บ้างก็จริง แต่ใช้ว่าจะสามารถดับกามได้ เป็นเพียงแต่สะกดไว้ด้วยจิตสมาธิ^๑ เท่านั้น กามยังคงอยู่ เป็นแต่จิตตามยปัญญา เป็นเพียงแค่ตรวจสอบไม่เห็นกาม ก็เข้าใจเอาเองว่ากามไม่มีแล้ว และคิดว่ากามต้องเป็นเรื่องของเพศเท่านั้น จึงเป็นเรื่องเข้าใจเอาเองและเข้าใจผิด เมื่อใดก็ตามจิตสมาธิที่สะกดไว้อ่อนหรือหมดกำลัง กามก็จะปรากฏตัวให้เห็นได้อีกอยู่ดี

ในแนวทางการศึกษาวิชาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ให้ดับกามด้วยมรรค ๘ เพื่อสร้าง **เนกขัมมสังกัปปะ** คือ

^๑ จิตสมาธิ หมายถึงสมาธิที่เกิดขึ้นกับจิต

พรากกามออกไปซะ เอาแค่ดับ กามก็หมดไปแล้ว เอาแค่ดับเป็นอย่างไร เป็น **มัชฌิมา** ใหม่ เท่านั้นเอง

อย่างโกรธ โทสะ หรือพยาบาทเข้ามานี้ ก็เอาแค่ **อัพพยาบาท** พยาบาทหายไป ไม่ใช่ต้องแผ่เมตตา ถือว่าเมตตาเสร็จกิจเรียบร้อยแล้ว ไม่ใช่ต้องแผ่สงสาร ถือว่ากรุณาเสร็จกิจเรียบร้อยแล้ว ไม่ต้องคิดว่าจะช่วยอะไรเขาอยู่ เพราะในขณะทำอย่างนั้น แผ่เมตตาอยู่อย่างนั้น กำลังคิดอยู่ใช้ไหม อุทธัจจะเข้าแล้ว ฟุ้งแล้ว สมาธิเสียแล้ว ตรงนั้นเป็นมัชฌิมาหรือเปล่า ไม่เป็นแล้วนะ อันนี้คือความถูกต้องที่มองเห็น

เมื่อไหร่ก็ตามที่ “กำหนด” ให้มรรค ๘ เกิด พยาบาทหายไป อย่างนั้นจิตเป็นสมาธิ จิตมัชฌิมาเกิดพร้อมกับสมาธิ หมายความว่าสัมผัสสังกัปปะเกิด พยาบาทที่มีดับลงหายไป ที่ไม่มีก็ป้องกันไม่ให้เกิด พอพยาบาทหายไปเราก็ไปฝาก (กำหนด) ไว้ที่พองหนอ เจ็บหนอ ปวดหนอ เพื่อรักษาสัมผัสสังกัปปะ เป็นอัพพยาบาท กามไม่มี เป็นเนกขัมมะคือพรากจากกามอยู่เช่นกัน

แต่ถ้าไม่พอใจ พยาบาทเกิด เป็น พยาบาทมิจฉา-
 สังกัปปะ อยากให้หาย อยากให้พ้น ๆ ไปเป็น วิภวตัณหา
 เปียดเบียนแล้วนะ เป็น วิหิงสาสังกัปปะ ต้องทำให้พยาบาท
 หายไป พยาบาทดับไม่มีเหลือ ต้องทำให้เปียดเบียนหาย
 วิภวตัณหาดับ สัมมาสังกัปปะจึงจะเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น จะมองเห็นในสัมมาสังกัปปะว่า ความจริง
 เป็นการดับตัณหาดี ๆ นี่เอง พระพุทธองค์ตรัสว่า ตัณหา
 เป็นเหตุแห่งทุกข์ ดับตัณหาจึงเป็นการดับเหตุแห่งทุกข์ใช้ไหม
 เป็นการทำให้นิโรธเกิด อันนี้ชัดเจน

ฉะนั้น เริ่มจากสังกัปปะ คือ เห็นก่อนว่าเหตุแห่งทุกข์
 เป็นอะไร เช่นพองขึ้นมา เราเห็นอาการพอง ยุบขึ้นมา
 เราเห็นอาการยุบ ดีใจขึ้นมา เราเห็นอาการดีใจ ดีใจนี้
 กามเข้าหรือยัง เข้าแล้ว เสียใจเข้ามาเห็นอาการเสียใจ

พอเห็นอาการแบบนี้สังกัปปะเข้าแล้ว แต่แค่เห็นอาการ
 นี้กุศลยังไม่เกิด เป็นสัมมาสังกัปปะก็จริง แต่เป็นสังกัปปะ
 โดยเหตุเท่านั้น โมหะอกุศลยังมีเข้าอยู่ ยังไม่ใช่สัมมา-
 สังกัปปะที่ประกอบด้วยกุศล เป็นเพียงแค่มองไม่มีกามอยู่ ไม่มี

พยาบาทอยู่ ไม่มีการเบียดเบียน แต่โมหะยังอยู่อกุศลยังมี
ได้อยู่ ก่อนที่จะกำหนดยังมีช่องที่โมหะเข้ามาได้ ตรงนี้
วิตกกังยังเข้าได้อยู่ เดียวไปถึงตอนท้ายแล้วจะชี้ให้ดู ตอนนี
ยังไม่ถึงคิว

พอเห็นพองจึงกำหนดพองหนอใช้ไหม เห็นปวดจึง
กำหนดปวดหนอตระงที่เห็นทันที และตรงที่กำหนด ถึงแม้
เราจะกำหนดทันที แต่ก็จะเป็นการกำหนดทีหลังการเห็น
ทุกทีใช้ไหม จะช้ากว่าอาการเห็นนิดหนึ่งทุกครั้ง ฉะนั้น
วิตกกัง วิจารณ์ที่มีโมหะอาศัย ยังมีเข้ามาในจิตได้อยู่ สติใน
มรรคยังเข้าไม่เต็ม ขาดไปตรงนี้

ยิ่งพองมาตั้งนานถึงกำหนด นี่ยิ่งขาดหนักเข้าไปอีก
แสดงว่ายังไม่เป็นปัจจุบันจริง ๆ ยังไม่เป็นอารมณ์เดียว
จริง ๆ ต้องให้พอดีกัน ถ้าเราฝึกดี ๆ นะ จิตเขาจะกำหนด
ไปพร้อมกันเลย ไม่ก่อนไม่หลัง เป๊ะ ๆ เลย ตอนนั้นวิตกกัง
วิจารณ์จะหายไป มรรค ๘ จะเข้าแทนที่อย่างสมบูรณ์
ทั้งหมด สังกัปจะเกิดพร้อมกับมรรค ๘ อย่างเต็มพื้นที่
ของอารมณ์ จึงเป็นกุศลบริบูรณ์ทั้งหมด อย่างนี้เป็น
สัมมาสังกัปปะร้อยเปอร์เซ็นต์

ดังนั้นสังกัปปะจึงมี ๒ ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ ๑ **สังกัปปะโดยเหตุ** คือเหตุที่ทำให้มรรค
๘ เกิด

สังกัปปะชนิดนี้เป็นปัจจัยของวาทา ทำหน้าที่ตรึงตามรู้
เหตุแห่งทุกข์ คือ อากาธแห่งอารมณ์ ที่เรียกว่าปริกรรม
นิमितทั้งปวง เพื่อเหนี่ยวนำบ่งชี้บัญญัติภาษา สำหรับใช้
ในการปริกรรมภาวนา ให้ตรงตามอาการที่ปรากฏ เป็น
ตถาบัญญัติตามปริกรรมนิमित เป็นสัมมาวาทา สังกัปปะ
ชนิดนี้จึงเกิดก่อนวาทา และมรรคที่เหลือทั้งหมด

ขั้นตอนที่ ๒ **สังกัปปะโดยผล** เป็นผลที่เกิดจาก
มรรค ๘

เป็นความสะอาดของจิต คือ เห็นกาม พยาบาท
เห็นความอยากที่มีอยู่ดับลง และเห็นการรักษาพื้นที่จิตที่
สะอาดแล้ว ให้คงสภาพความสะอาดเป็นมัชฌิมา เป็นกุศล
ไว้ พร้อมกับมรรค ๘ เกิด เป็นการขยายพื้นที่ทำอินทรีย์
วิปัสสนาญาณและโพชฌงค์ให้เจริญ ให้เหมาะสมกับการ
รองรับโลกุตตรมรรคที่จะเกิดขึ้นต่อไป

อภัย วุจฺจติ ภิกขเว สมฺมาสงฺกปโป สังกัปปะชั้นตอน
ที่ ๒ นี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า “สัมมา-
สังกัปปะ”

สัมมาวาจา : ปริกรรมภาวนาถูกต้อง

ขั้นตอนการทำงานของสัมมาวาจาเริ่มต้นจากสังกัปปะ
คือตรึกตามที่เห็นทุกซ์กับเหตุแห่งทุกซ์ เมื่อเห็นเหตุแห่ง
ทุกซ์หรือเห็นอาการแล้ว ก็สามารถตัดสินใจได้ว่า คำที่
จะใช้สำหรับกำหนดหรือปริกรรมภาวนานั้น ควรใช้วาจาว่า
อย่างไร จึงจะตรงตามที่กำหนด และถูกต้องตามตถาบัญญัติ
ในการทำให้มรรค ๘ เกิด บัณฑิตทั้งหลายมีพระพุทธเจ้า
เป็นต้น ตรัสเป็นหลักฐานไว้ว่า “สังกัปปะหรือวิตกก็เป็น
ปัจจัยของวาจา” เพราะฉะนั้น วาจาต้องตรงกับสังกัปปะ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศน์ว่า วาจาที่กำหนดแล้ว
ทำให้มรรคเกิดไม่ได้ เรียกว่า “มิจฉาวาจา” มีอยู่ ๔
ลักษณะ คือ

๑. มุสาวาท เจตนาของคนพูดที่ต้องการให้ผิดจาก
ความเป็นจริง ให้ตรงข้ามกับความเป็นจริง คือ มุสา เช่น

คิดจนจะแย่อยู่แล้ว แต่ไปกำหนดว่าไม่คิดหนอ ไม่คิดหนอ อาจารย์ถามว่าทำไมกำหนดว่าไม่คิดหนอ เขาตอบว่า ไปบอกว่าคิดเดี๋ยวมันยิ่งคิดใหญ่ ดังนั้นเลยกำหนดไม่คิดหนอ ไม่คิดหนอ แล้วเป็นไง ก็เห็นคิดอยู่นั่นแหละ ลักษณะอย่างนี้ เรียกว่าพูดเท็จ แบบนี้มรรคไม่เกิด คิดไม่ดับ เพราะไม่ใช่สัมมาวาจา ไม่ใช่วาจาที่ถูกต้อง วาจาที่ใช้ไม่ใช่ตถาบัญญัติ ไม่ตรงตามปรมัตถ์

ปรมัตถ์นี้ถ้าเราคิดก็ต้องบอกว่าคิดหนอ ปวดก็ปวด หนอ ดีใจก็ดีใจหนอ ต้องตรงเป๊ะเลย อย่างนี้เป็นสัมมาวาจา เป็น **มุสาวาทา เวรมณี** คือเว้นจากเจตนาที่จะใช้คำภาวนา ซึ่งไม่ตรงกับปรมัตถ์ที่ปรากฏจริง คำภาวนาที่ตรงกับความเป็นจริงเท่านั้น ที่ใช้เป็นคำภาวนาหรือคำกำหนดให้มรรค ๘ เกิดได้ คำภาวนาอย่างนี้จึงเป็น **ปริกรรมภาวนา**

๒. ปิสุณา วาจา เจตนาพูดส่อเสียด คือ เป็นเจตนาพูดที่ทำให้แยกออกเป็นสองอารมณ์ สามอารมณ์ เช่น เรา กำลังเดินอยู่ ขว้างหนอ ซ้ายหนอ อาการเดินอยู่ที่เท้า ความรู้สึกหรือจิตจับอยู่ที่เท้า สติตามรู้อยู่ที่เท้า อย่างนี้กำหนดตามหรือภาวนาตามแล้วมรรค ๘ เกิด

และในขณะที่เดินอยู่นั้น ทันทีทันใดเกิดมีเสียงปรากฏขึ้น ใจอยู่ที่ไหน ใจอยู่ที่เสียง อากาไรได้ยินอยู่ที่ไหน อยู่ที่เสียงนั้น ความรู้สึกได้ยินอยู่ที่ไหน ก็อยู่ที่เสียง แสดงว่า สังกัปปะอยู่ที่เสียง สติอยู่ตรงเสียงนั้น แต่เรากลับห่วงการเดินไม่สนใจเสียง เราสนใจที่ซ่ายอย่างหนอ ขว้างอย่างหนอ ลากมาที่ขาทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นยังได้ยินอยู่ เป็นสองอารมณ์ ทันทีเลยใช้ไหม แบ่งออกเป็นสองพวกแล้วใช้ไหม ทั้ง ๆ ที่ใจอยู่ที่เสียงนั้น แต่ลากมาที่ขานี้ ไม่มีสมาธิ แบบนี้มรรคไม่เกิด

ถ้าเสียงมาต้องย้ายไปกำหนดที่เสียงทันที ปล่อยจากเท้าเลยไม่ต้องสนใจเท้า ต้องกำหนดได้ยินหนอให้ทันตอนที่เสียงนั้นเริ่มดังขึ้น เสียงเงียบแล้วค่อยกลับมาที่เท้า อย่างนี้จึงจะเป็นทีละอารมณ์ เป็นสัมมาวาจา **ปิสุณาย วาจาย เวมณี** เว้นจากเจตนาใช้คำส่อเสียด เป็นปริกรรมภาวนา ก็จะตรงตามสัมมาสังกัปปะ กำหนดหรือภาวนาแล้ว ทำให้มรรค ๘ เกิดได้

๓. ฆรูสา วาจา เจตนาพูดคำหยาบ คือต้องการพูดเพื่อให้ครูดสี เบาความเด่นของอารมณ์ให้เศร้าหมองลง ผู้พูดเจตนาให้ผู้ฟังตบด้วย หรือผู้ฟังตบแล้วถึงเกิดความ

เจ็บแสนทรมาน เช่น เวลาปวดขึ้นมา เราอยากให้ปวดหาย กำหนดปวดหนอ คำกำหนดพยายามเน้นหนักที่ปวดไปด้วย เพื่อครูดสีบังคับให้ปวดหายหรือเบาไป เหมือนเอากะดาษทรายหยาบ ๆ ไปถู ความคมของกระดาษทรายจะครูดสี ให้สิ่งที่ถูถูหลุดเหี้ยนบางเบาลงไป เหมือนเป็นการปรามไม่ให้เด่นทาบรัศมีอะไรทำนองนั้น ในที่นี้เพื่อต้องการบังคับให้ปวดเบาบางหมดความเด่นลง คำพูดที่ใช้ในขณะครูดสีปวดนั้นเรียกว่า คำหยาบประเภทที่ ๑ คำภาวนาอย่างนี้ถ้านำมาใช้กำหนด มรรค ๘ ไม่เกิด ไม่ใช่ปริกรรมภาวนา สภาวะที่ปรากฏตามความเป็นจริงขณะนั้นคืออาการเน้นให้ปวดหาย

ดังนั้น การเพ่ง การเกร็ง การบังคับ เพื่อให้ปวดหายหรือเพื่อคลายความเข้มของปวดลง จึงเป็นต้นเหตุของผรุสวาทา การเพ่ง เกร็ง บังคับนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนว่า “วิเนยฺย” พึงขจัดให้หมดไปเสีย ไม่ใช่มีแต่ขจัดปวดอยู่ แต่เป็นยังงี้ ที่เรากำหนดกันนะ ไม่ตรงตามเป็นจริงใช้ไหม

อีกอย่างหนึ่งการที่ไปเพ่ง เกร็ง บังคับ ให้ปวดหายนี้ อตฺตาเข้าหรือยัง พระพุทธเจ้าให้ใช้อัตตา เราไปใช้อัตตา

มันจึงไม่ถูก ผิดสูตรของพระพุทธเจ้า ไม่ตรง ต้องใช้ให้ตรง ให้ถูก คือถ้าปวดเกิดขึ้นให้กำหนดปวดตามปกติ ไม่ให้เพ่ง เกร็ง บังคับหรืออย่างอื่น ๆ เพื่อให้ปวดหาย แต่ถ้าปล่อย ปล่อยให้การเพ่ง เกร็ง บังคับ เป็นต้น เกิดขึ้นมาได้แล้ว ต้องกำหนดที่การเพ่ง เกร็ง บังคับ ฯลฯ เหล่านั้น เพื่อดับมัน

เมื่อดับมันได้พรุสาวาจาจะหายไป กลายเป็นสัมมาวาจา ไม่ใช่กำหนดบังคับที่ปวดเพื่อให้หายอยู่ เพราะเมื่อบังคับเท่าไรปวดก็ไม่ยอมหายสักที เป็นใจ ใจท้อถอยเหี่ยวแห้งหมดเรี่ยวหมดแรง ขี้เกียจ ขี้คร้าน นิ่งง่วง นิ่งเหงา นิ่งหงอยไปทุกวัน แล้วเป็นอะไรขึ้นมา โสกะเข้ามาแล้วใช้ใหม่

ทุกขทั้ง ๕ ประเภท จำได้ไหม มีโสกะใจเหี่ยวแห้งหมดแรงใจ เป็นต้น ใช้ใหม่ที่เกิดขึ้น เพราะอย่างนั้นเราต้องบังคับตัวเองให้ฮึดขึ้น วิริยะจึงจะมา แต่ห้ามไปกำหนดในลักษณะที่เค้นปวด บังคับปวด เหมือนอะไร เปรียบเทียบง่าย ๆ เหมือนชกมวยกับกระเจก ตัวเราออกกำลังเต็มที่ชกแรง ๆ ได้ เพราะเป็นการออกกำลังกาย ทำให้เราขยันใช้ใหม่ แต่ห้ามชกโดนกระเจกนะ โดนเมื่อไหร่ผิดกติกาทันทีเลยใช้ใหม่ กระเจกแตกแน่นอน

เราออกกำลังกายได้เพื่อให้มีกำลัง เพื่อให้เหงื่อออก ยิ่งต้องการกำลังมาก ก็ต้องบังคับตัวเองให้ขยันออกกำลังกาย บ่อย ๆ นาน ๆ และต้องเพิ่มความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าชก ป้อแป้อย่างนี้ วิริยะชาด การตื่นตัวชาด กำลังลด ถือว่า ผิดสูตร ฉะนั้น ห้ามชกโดนกระຈก แต่ต้องออกกำลังชก แรง ๆ ไม่อย่างนั้นเราจะป้อแป้หมดแรงไปเอง

ดังนั้น ฆรูสาวาจา (คำหยาบ) คือไปกตเขา เวลา กำหนดไปครูด ไปสี ด้วยอำนาจของโทสะ อยากให้เขา หาย พออยากให้เขาหาย ลังกับปะก็เป้นเปียดเปียนแล้ว ใช้ไหม แต่ตอนนั้นเรารู้ไม่ทัน พอรู้ไม่ทัน วาจาก็พูดไป ตามนั้น อยากให้หายด้วย กตเขาไปด้วย พอเรากตวาจา กลายเป็นคำหยาบทันที อยู่ในลักษณะของการกตให้เลวลง กตให้หายด้วยอำนาจของโทมนัส ความเสียใจ ไม่พอใจ อยากให้เขาหายเกิดพร้อมกับปาณาติบาต เป็นมิจฉากัมมันตะ นั้นแหละ อย่างนี้มรรค ๘ ไม่เกิด

คำหยาบอีกชนิดหนึ่ง คือ คำประชด เจตนาพูดยก ให้สูงขึ้น หรือประคองไม่ยอมให้ต่ำลง เป็นการบังคับเพื่อ สร้าง หรือเพื่อช่วยผลักดันให้เด่นขึ้น หรือประคองไว้ด้วย กามไม่ให้เสื่อมลง เป็นการสร้างนิจจัง ผืนการเป็นไปตาม

อำนาจไตรลักษณ์ บังคับให้คงอยู่ด้วยอำนาจของอภิชฌา
 อย่างเช่น พอง-ยุบนี้ เราไม่อยากให้เขาหาย พอง-ยุบจะ
 หายก็ประคองรักษาไว้ คำกำหนดที่เกิดพร้อมนี้จึงเป็นคำ
 หน่วงรั้งประคองไม่ให้พอง-ยุบหาย ด้วยอำนาจของความ
 พอใจในพอง-ยุบ เป็นการเบียดเบียนประคองพอง-ยุบ
 ไม่ให้เปลี่ยนแปลงด้วยพอใจรักใคร่

อย่างนี้ท่านเรียกว่า ประชด ตรึงไว้จากที่ใช้ในขณะนั้น
 จะลดกำลังลง ลังเกตไหม เช่น กำหนดพองหนอ ยุบหนอ
 พองหนอ ยุบหนอ พอพอง-ยุบเบาลง ก็กำหนดเบาลง
 ด้วยใช้ไหม นั่นแหละคือเราประคอง เมื่อพลังกำหนด
 เบาลง วิริยะจะเริ่มขาด แล้วเดี๋ยวเราก็หลับไปเลย

ที่จริงพอง-ยุบเบาลง ให้กำหนดว่า รู้หนอ รู้หนอ
 ใช้หรือเปล่า แต่ตอนนั้นเราลืมครูปไปแล้ว เราเอาตัวเราเอง
 เป็นอาจารย์แล้วใช้ไหม ครูปบอรู้หนอ รู้หนอ เข้มแข็งไว้
 วิริยะก็ไม่ขาด เป็นการแก้คำประชด แต่ที่นี้เราอยากได้
 พอง-ยุบ เราก็พองหนอ ยุบหนอ พอพอง-ยุบเบา ก็
 กำหนดพองหนอ ยุบหนอ ลดกำลังเบาตาม เพื่อประคอง
 พอง-ยุบอันเป็นที่รักไว้ เพราะฉะนั้นมันเลยเพลอ นิ่งเฉย
 ซื่อป้อเงียบไปเลย

เมื่อก่อนนั้นถ้าเจียบอย่างนี้ จะไม่รู้เลยว่าสมาธิเสีย จะเข้าใจว่า อ้า..ตอนนี้จิตเรามั่นเฉยแล้ว นิ่งแล้ว เป็น เอกัคคตาแล้วนี่ แสดงว่าเรามีสมาธิแล้ว ปิติเข้าแล้ว สุข เข้าแล้ว กำลังคิดอยู่ก็วิตกกังวล วิจารณ์แล้วนี่ ปฐมฌานถึง แล้ว ความจริงในขณะนั้นสมาธิเสียอยู่ เข้าใจผิด

ฉะนั้น ตรงนี้ถ้าเราไปประคอง วาจาจะเป็นประชด ยกเกินพอดีใช้ไหม เช่น เป็นเจ้านาย ลูกน้องคือพูดไม่รู้เรื่อง โมโหขึ้นมาก็พูดกับลูกน้องว่า “ครับเจ้านาย กระผมจะเชื่อฟัง” ยกเกินพอดีคือประชดขึ้นมาแล้ว ผรุสวาจา คำหยาบในกลุ่มมิจฉาววาจาประเภทประชดนี้ จะเกิดพร้อมกับการเมสุมิจฉาวจาร ในมิจฉากัมมันตะ เป็น มิจฉาววาจา ใช้ภาวนาแล้วมรรค ๘ ไม่เกิด ไม่เรียกว่า กำหนด

เพราะฉะนั้น เวลากำหนดห้ามไปประคองเขา แต่เรา ต้องบังคับตัวเองให้ชะมักเขม้น ถ้าไม่ชะมักเขม้นไม่ได้จะ กำหนดไม่ตื่นตัววิริยะชาต เตียวหนังเฉยเลย นิ่งหลับแล้ว ไม่ได้อะไร ชาตุน

ผลุสา วาจา คำหยาบนี้ เป็นมิจฉาวาจา เวลา กำหนดต้องงดเว้น ไม่ใช่ปรักรรมภาวนา ทำแล้วมรรค ๘ ไม่เกิด ดังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า **ผลุสาย วาจา** **เวรมณี** เจตนาต้องการงดเว้นจากคำหยาบ คือ กำหนด เขาตามปกติ จึงจะเป็นสัมมาวาจา มรรค ๘ จึงจะเกิด

๔. สมุปปลาป เจตนาพูดเพื่อเจ้อคืออย่างไร เพื่อเจื่อนี้หมายความว่าไม่มีความจริงอะไร แต่ผู้พูดต้องการ ให้ผู้ฟังยอมรับว่ามีจริง บางคนนี่พอง-ยุบไม่มีหรอก เพราะอะไร เพราะว่าทำไม่ถูก สาเหตุที่ทำไม่ถูกเพราะไม่ได้ศึกษา ว่าเขาทำกันอย่างไร เอาตัวเองเป็นประมาณ เลยมืดมา ตลอด

พอมมาถึงอาจารย์ถามว่าเป็นไง พอง-ยุบมีไหม มี เจ้าข้า เป็นไงบ้าง พอง-ยุบเร็วไป ช้าไป หายไป มีไหม ไม่มีเจ้าข้า พองหนอ ยุบหนอตลอด เวทนามีไหม ไม่มีเจ้าข้า คตินึกมีไหม ไม่มีเจ้าข้า ได้ยินเสียงไหม ไม่ได้ยินเจ้าข้า อะไร ๆ ไม่มีสักอย่าง มีแต่พองหนอ ยุบหนอ อย่างเดียว ครุ่นะเตรียมปวดหัวได้แล้ว เพราะพระพุทเจ้า ตรัสว่าเป็นอนิจจัง อันนี้เขาอนิจจังเต็มทีเลยใช้ไหม พระพุทเจ้าบอกไม่เที่ยง อันนี้เที่ยงขึ้นมาแล้ว เพราะฉะนั้น แสดงว่ามันต้องมีปัญหา

เคยมีนะที่เป็นแบบนี้ พออาจารย์ให้ทดลองนั่ง จัด
ท่านั่งให้ถูกต้อง สติอยู่ที่สะดือนะ ดูความเคลื่อนไหวของ
ท้องตรงสะดือ หลับตาประมาณนี้ เงยหน้าประมาณนี้
ลองดูซิ เห็นมันเคลื่อนไหวไหม เห็นเจ้าขา เอ้า ลองพูดตามซิ

อาจารย์คิดว่าพอง-ยุบขึ้นมาสักที่สองที่เท่านี้แหละ
ลืมตาแป่วขึ้นมาแล้ว บอกว่าอ้อ พอง-ยุบเขากำหนด
แบบนี้หรือเจ้าคะ อาจารย์ถามว่า อ้าว...แล้วทุกวันกำหนด
ยังงี้ อีฉันท่องเอาเจ้าขา นี่กว่าเหมือนพุทโธชะอีก อาจารย์
ก็ว่า ไปทำพุทโธเขาเสียอีกนะ พุทโธเขาว่าตามลมเหมือนกัน

ฉะนั้นไม่มีความจริง ไม่มีอะไรเลย ท่องเอาอย่างนี้เขา
เรียกว่าเพ้อเจ้อใช้ไหมล่ะ เพ้อเจ้อนี้ ไม่ใช่ปริกรรมภาวนา
เพราะมรรค ๘ ไม่เกิดเหมือนกัน เดี่ยวจะบอกว่ากำหนด
ยังงี้ก็ได้อีกใช้ไหม ไม่ใช่ล่ะ ต้องกำหนดให้ถูกต้อง ถ้า
กำหนดถูกต้องแล้ว พระอานนท์รับรองว่ามรรค ๘ จะเกิด
เพราะเป็นสัมมาวาจา ฉะนั้น สัมผัสปลापะพุดเพื่อเจ้อนี้
เป็นมิจฉาวาจา ต้องงดเว้นจึงเป็นสัมมาวาจา มรรค ๘
จึงจะเกิด

พระอานนท์บอกว่า **ปริคคหฺญาเจน** เพราะการกำหนด
สัมมาวาจาชื่อว่าวาจาถูกต้อง **มคฺโค สญฺชายติ** มรรคจะ

เกิดมาพร้อม ถ้าใช้วาจาไม่ถูก ไม่ได้ชื่อว่ากำหนด เพราะถึงแม้ว่าปริกรรมนิमित (อาการ) มีอยู่ก็จริง แต่ปริกรรมภาวนาไม่ตรง หรืออุคคหนิमितไม่ตรง ปฏิภาคนิमितก็ยังไม่ไปไม่ได้ อย่างนี้ใช้ไม่ได้ ต้องตรงเป๊ะเลย ทั้งหมดต้องตรงถึงจะใช้ได้ วาจาต้องเป็นแบบนี้ จึงจะชื่อว่าเป็นสัมมาวาจา คือต้องเว้นจากมิจฉาวาจาทั้ง ๔ นี้

สัมมากัมมันตะ : ปฏิบัติการได้ถูกต้อง

สัมมากัมมันตะนี้ หมายถึงการลงมือปฏิบัติการถูกต้อง คือ ทำถูก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า กตโม จ ภิกขเว สุมมากมฺมฺนโต ดูก่อนผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ทำงานถูกต้องเป็นอย่างไร ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากเจตนาฆ่าหรือเจตนาประหาร อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากเจตนาเอาทานที่ไม่ได้ให้ และ กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี คือเว้นการทำผิดในเพราะกาม หรือความชอบเป็นเหตุ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากเจตนาฆ่า เช่น ปวดเข้ามานี้ ชอบไหม พอไม่ชอบก็จะเพ่ง เกร็ง บังคับให้ปวดหาย การบังคับให้ปวดหายนี้เพราะอะไร เพราะโทมนัส น้อยใจ เสียใจ ที่ปวดซึ่งเป็นสิ่งที่เราขังมันเข้ามา

ก็เลย เฟ่ง เกร็ง บังคับ ใส่กำลังไปที่ปวดใช้ไหม เปรียบเหมือนเวลาชกมวยกับกระจก แทนที่จะชกไม่ให้โดนกระจกตอนนี้เป็นไง ชกเป้าชกแล้วอยากจะให้เงาหาย ชกชะกระจกแตกเลยใช้ไหม เวลากำหนดปวดเหมือนกัน พอไปเฟ่ง เกร็ง เตี้ยปวดหัว เตี้ยแน่นหน้าอก จีปาณะ ต่อบากีหนูแว่ว ตาละลาย เห็นอะไรมั่วไปหมดเลย เพราะระบบประสาทถูกบังคับ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในโอวาทปาติโมกข์ คาถาแรกครึ่งหลังว่า **น หิ ปพฺพชิตฺ ปฺรฺพชาติ สมฺโน โหติ ปรี วิเหจยนฺโต** บรรพชิตคือผู้งดเว้น ต้องไม่ฆ่า ไม่เบียดเบียนผู้อื่น จึงมีความสงบ ถ้ายังฆ่ายังเบียดเบียนเขาอยู่ ความสงบไม่มี

เมื่อปวดปรากฏเราซังมัน กำหนดไม่ทันเลยเฟ่งจะให้มันหาย ขณะเริ่มเฟ่งนี้ฟุ้งหรือยัง ใจหนึ่งก็อยู่ที่เฟ่งที่บังคับนั้นแหละ แต่อีกใจหนึ่งจะอยู่ที่ปวด กลายเป็นสองอารมณ์ ฟุ้งแล้ว ไม่สงบแล้ว ถึงในใจจะภาวนาว่า “ปวดหนอปวดหนอ” แต่เป็นสองอารมณ์อยู่ คำพูดที่ใช้ภาวนาเป็น **ปิสุณา วาจา** พูดส่อเสียด คือทำให้เป็นสองอารมณ์ ไม่ใช่ **เอโกทิวา** เป็นอารมณ์เดียว อารมณ์เดียว ตามที่คัมภีร์สั่งไว้ ดังนั้นมรรค ๘ ไม่เกิด นี้อย่างหนึ่ง

เพ่งอยากให้มันหาย กัมมันตะก็เป็นปาณาติบาต
เจตนาฆ่าประหัตประหารปวด เป็นมิจจากัมมันตะ วาจาก็
เป็นพรุสาคำหยาบครูดสีปวด เป็นมิจจาวาจา ถึงวาจาจะ
กำหนดได้ตรงตามสังกัปปะ แต่มรรค ๘ ก็ไม่อาจเกิดได้
ฟังไม่หาย

ผู้ต้องการความสงบ จึงต้อง **ปาณาติปาตา เวรมณี**
เว้นการฆ่าการเบียดเบียน วาจาก็ต้อง **พรุสาย วาจา**
เวรมณี เว้นจากคำหยาบ ใช้ปริกรรมภาวนาให้ตรง ในที่นี้
ได้แก่ เพ่งก็กำหนดว่า เพ่งหนอ เกร็งก็กำหนดว่า เกร็ง
หนอ บังคับก็กำหนดว่า บังคับหนอ

เนื่องจากเป็นกัมมันตะการงานทางกาย ในขณะที่
กำหนด ผู้กำหนดต้องคลายอาการเพ่ง เกร็ง หรือบังคับ
ด้วยตนเองไปพร้อมกัน มรรค ๘ เกิดขึ้นทำลายโทมนัส
พร้อมกับการคลายเพ่ง เกร็ง หรือบังคับนั้น ฟุ้งกับเพ่ง
เกร็ง หรือบังคับ เป็นต้น ก็จะดับหายไปพร้อมกัน

เพราะฉะนั้น เวลาที่เรากำหนดอยู่ เราอยากให้หาย
ปวด ในสังกัปปะจิตเบียดเบียนแล้ว ถ้าตรงนั้นกำหนด
ไม่ทัน เลยไปเพ่ง เกร็ง บังคับ เพื่อให้เขาหาย อัดตาเข้า

หรือยัง **อดตกิลมถานุโยโค** การตามยึดติดในความเพียร เพื่อทำให้เกิดความลำบากหรืออึดตา

พระพุทธเจ้าเทศน์ไว้ อัดตากับอนัตตานี้ต่างกันนะ โดยสภาวะอนัตตาบังคับไม่ได้ การวางจิตนี้ไม่ให้บังคับ ถ้าบังคับ ผิด แต่ถ้าบังคับตัวเราให้ขยันให้อดทนให้ทนทาน ได้ นี่เป็นกุศล ไม่อย่างนั้นจะชี้เกียจ อกุศลเกิด สวนกันนะ

ระหว่างความเพียรกับความชี้เกียจ อันไหนเป็นกุศล ก็เห็นชัดเจนอยู่แล้ว ถ้าไม่บังคับมันจะเอนไปทางชี้เกียจ ชี้เกียจนี้เป็นถีนมิทธะ จิตท้อถอยเป็นนิรวรณ เริ่มถอยหลัง ไม่ไปหน้าแล้ว เทคนิคในการกำหนด ถ้าเป็นสภาวะนี้ **ห้ามแตะต้อง ปล่อยเขาไปตามธรรมชาติ**

พระพุทธเจ้าเทศน์ไว้ **ยถาภูตํ ญาณทสุสนํ** คือ กำหนดรู้เขาตามสภาวะความเป็นจริงของเขาตามธรรมชาติ ไม่มีการเสริมแต่ง เหมือนกูกักฝีมือเลิศที่สุดของโลกทำอาหารให้เรา ถ้าอยากรู้รสอาหารอันสุดยอดระดับโลก อย่าเอา พริกไทยใส่ อย่าเอาน้ำปลาใส่ อย่าเอาเกลือใส่ อย่าแต่ง รส แต่งกลิ่น เพราะรสระดับโลกเขาจะเสีย กลายเป็นรส อาหารระดับเราไปใช้ไหม เพราะฉะนั้นไม่ต้องไปแตะ เขา ทำมาอย่างไรก็รับประทานอย่างนั้นแหละ

อันนี้เหมือนกัน **ยถาภูตํ ฅาณทสฺสนํ** เห็นตามธรรมชาติ ไม่ให้ไปบังคับ ไม่ให้ไปประคอง ถ้าเราบังคับนี้กลายเป็นปาณาติบาต เฝง เกร็ง บังคับ เพื่อประหารตรงนี้ต้องกำจัดเฝง เกร็ง บังคับ ปาณาติบาตนี้แหละไม่ให้เกิด

ถ้าเราประคองกลายเป็นอหินนาทาน เป็นการบังคับเพื่อรักษา ต้องกำจัดการประคองซึ่งเป็นอหินนาทานไม่ให้มี ถ้ามีเป็นสองอารมณ์ มรรค ๘ ไม่เกิด ปฏิภาคนิมิตไม่ได้ ความสงบเกิดไม่ได้ มีแต่ฟุ้งอย่างเดียว นี่ข้อหนึ่ง

๒. อหินนาทานา เวมณิ งดเว้นทานที่ไม่ได้ให้ หมายความว่าเขายังไม่ให้ แต่เราฉวยโอกาสยึดมาเอง ในภาคกัมมัฏฐาน อหินนาทานนั้น เป็นเรื่องของการทำงานที่มีความบกพร่องในประสิทธิภาพ คุณภาพ และปริมาณ

ปัญหาส่วนใหญ่ จะอยู่ที่ความบกพร่องในเทคนิค การทำปฏิภาคนิมิต และเทคนิคการปรับอินทรีย์ กล่าวคือในขณะที่ลงมือทำนั้น การจัดการเพื่อประสานงานระหว่าง **ปริกรรมนิมิต** คือ อารมณ์ปรมัตถ์ที่ใช้ มีอาการเห็นเป็นต้น ที่กำลังปรากฏเป็น **อุคคหนิมิต** เห็นประจักษ์ใน

ปัจจุบันนั้น กับ **ปริกรรมภาวนา** คำที่ใช้กำหนดหรือภาวนาขณะนั้น ถูกต้องตรงตามปริกรรมนิमितที่ทรงบัญญัติไว้เป็นปริยัติภาษา ที่เรียกว่าตถาบัญญัติหรือไม่

และในขณะที่กำหนดหรือภาวนานั้น คำกำหนดที่เรียกว่าปริกรรมภาวนาขณะนั้น ต้องเทียบได้สนิทพอดีกับปริกรรมนิमितที่กำลังปรากฏจริง เป็นอุคคหนิमित ณ ปัจจุบันอย่างพอดีบพอดี อย่างทั่วถึงบริบูรณ์ เต็มเปี่ยมทั้งพื้นที่ของ**ปริกรรมนิमित**นั้น ที่เรียกว่า**ปฏิภาคนิमित** กล่าวคือต้องไม่ก่อนหรือหลัง เร็วกว่าหรือช้ากว่า ต้องพอดี ๆ กันทั้งหมด สัมமாகมันตะจึงเป็นการทำให้ปฏิภาคนิमितเกิดได้อย่างถูกต้องนั่นเอง

เรื่องนี้อาจารย์ตรวจดูพวกเราแล้ว การเคลื่อนมือก็ดี การเคลื่อนเท้าก็ดี เร็วกว่าปากกำหนดนะ ดูให้ดีนะ ทดสอบเลยก็ได้ นี่ เหยียด...หนอ ถูกไหม ไม่ถูก ผิดตรงไหนมั่ง อ้อ มือมันไปก่อนใช้ไหม แล้วปากพูดทีหลัง ผิดทีเดียวไหม หรือผิดหลายที หนอแล้วไม่หยุดใช้ไหม มันต้องสามัคคี คนนั่นเห็นตรงนี้บ้าง คนนี้เห็นตรงโน้นบ้าง หลาย ๆ คนช่วยกันก็เห็นรอบคอบถี่ถ้วนขึ้น

เพราะฉะนั้นปฏิภาคนิมิตต้องอย่างนี้เลย เหยียด...
หนอ (แสดงอาการเหยียด พร้อมออกเสียงคำบริกรรม)
เข้าใจไหมล่ะ อย่างนี้ถึงจะร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่ใช่เหยียดหนอ
ไปทางไหนก็ 모르 กลัวเขาจะว่าก็เลยท่องเอา ครูพักลักจำ
ไม่ได้นะต้องเป๊ะ ต้องเป็นศิษย์มีครู

อย่างนี้ปฏิภาคนิมิตจะทาบสนิทกับอาการใช้ไหม คำ
บริกรรมก็ตรงพอดีกันเป๊ะ รับประกันคุณภาพ มรรคไม่
เสียหาย ไม่อย่างนั้น เหยียดหนอตรงนี้ อาการกิดตั้งนาน
แล้ว แต่ปากยังไม่ว่าใช้ไหม โดนคอรัปชั่นหรือยัง ถ้าเป็น
การจ้างทำถนน จ่ายก็จ่ายแล้วแต่ของไม่ได้ ถนนไม่เสร็จ
เหยียดแค่นี้คุ้มไหม สามคะแนนได้คะแนนเดียว ได้นิดเดียว
ไม่ถึงเต็ม

แล้วหนอคืออะไร หนอคือนิ่งแล้ว แต่นิ่งอะไร ยัง
เคลื่อนไหวอยู่ แสดงว่าวาจาเป็นข้อไหน มุสา ปิสุณา ผรุสา
หรือสัมผัปปลาปะ พุตเทิจ พุตส่อเสียด พุตคำหยาบ
พุตเพ้อเจ้อ อันไหน วาจาเป็นอันไหน

เสร็จแล้วงานนี้ เต็มใจเข้าไปเจอพญามารจะรบกันถูก
หรือไม่ จะสู้ได้อย่างไร แคเลือกอาวุธก็ไม่ถูกแล้ว เลือก
กระบี่ไม่ถูก ต้องเลือกกระบี่ให้ถูก แล้วต้องฟันให้ตรง

ด้วยนะ เลือกปrikกรรมนิมิตไม่ถูก คำที่จะใช้ปrikกรรมให้ตรงนิมิตไม่ถูก วาจาเป็นอะไร อย่างนี้มุขานี่ เพราะอะไร เพราะอาการมันเคลื่อน แต่ปากบอกว่านิ่งใช้ไหม อย่างนี้เขาเรียกว่ามุสา

ถ้าหากว่าเป็นเพื่อเจ้า คือ มันไม่มีเลย แต่ทำท่ากำหนดเหมือนว่ามี ตัวอย่างเมื่อก็ พอง-ยุบไม่มี เจ้าของนั่งท่องเฉย ๆ อาการพอง-ยุบจริง ๆ ไม่มีเลย ท่องเอาเองเหมือนอย่างกับว่ากำหนดพอง-ยุบจริง ๆ อย่างกับท่องคาถาอาคมนั่นแหละ เพราะอย่างนั้นถึงได้ชื่อว่าเพื่อเจ้า

ท่องเอาอย่างนี้ไม่ได้ชื่อว่ากำหนด อันนี้มรรคเสีย มรรคไม่เกิด มรรคเกิดได้จริงแค่เหยียดตรงนี้ แค่นี้ แล้วหนอตตรงนี้ มรรคก็เสีย

เพราะฉะนั้นนี่ ข้างหน้าโดนคอร์ปชั่น ข้างหลังโดนช่อราษฎรบังหลวง อทินนาทานเข้าหรือยัง เรียบร้อย มรรคไม่เกิด มันเกิดแค่นี้เองนอกนั้นไม่เกิดเลย แล้วจะคุ้มไหมล่ะ ต้องทำให้มรรคเกิดเต็ม ๆ เลย สত্যงค์หนึ่งเราก็ไม่ยอมให้คอร์ปชั่น ต้องละเอียดถี่ถ้วนแบบนี้เลย คุณภาพจึงจะดี มรรคจะมีแรงมีพลังมาก ประหารอกุศลและรักษา

กุศลได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมากมฺมโนโต** อย่างนี้แลผู้เห็นภัยทั้งหลาย เรียกว่าการทำงานถูกต้อง

๓. กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดิฉันในกาม กามก็คือกามตัณหา มีความพอใจ ชอบใจ สุขใจ ถูกใจ สมใจ อันเป็นเหตุให้ภวตัณหา ความอยากได้ อยากเป็น อยากรู้เกิด ทำให้ประคองบังคับเพื่อสร้าง หรือรักษาอารมณ์ที่ชอบนั้นเกิดขึ้น และเมื่อไม่ได้ตามที่อยาก จะโกรธ โมโห ไม่พอใจ กลายเป็นพยาบาทเกิดขึ้นแทน ทำให้วิภวตัณหา คือ อยากให้หาย อยากทำลาย เป็นต้นเกิดขึ้น การเพ่ง เกร็ง บังคับเพื่อให้หาย เพื่อทำลาย จะเกิดขึ้นตามลำดับ

ตัวอย่างเช่น กำหนดพอง-ยุบอยู่ เกิดพอใจพอง-ยุบกามเกิดแล้วใช้ไหม ถ้าไม่กำหนดพอใจให้หายไปก่อน ความอยากรักษาพอง-ยุบอันเป็นที่ชอบใจ ซึ่งเป็นภวตัณหาเกิดแล้วใช้ไหม แล้วตรงนี้เราไม่ได้กำหนดอาการอยากให้หายไปอีก ก็จะไม่ประคองพอง-ยุบไว้ เวลาพอง-ยุบเปลี่ยนแปลงเบาลง ก็จะหลงประคองพอง-ยุบไม่ให้เบาลงไปอีก ด้วยอำนาจของอภิชฌา เป็นกาเมสุมิจฉาจารแล้วใช้ไหม มรรค ๘ ไม่เกิด

การประคองพอง-ยุบไว้ก็ดี หรือประคองไม่ให้เบาลง
ไปกว่านั้นอีก การงานตรงนี้เป็นกาเมสุมิจณาจาร เป็นการ
ประพฤติผิดในเพราะกามเป็นเหตุ เป็นมิจณากัมมันตะ เป็น
การทำผิด ถ้าต้องการทำให้มรรค ๘ เกิด ต้อง **กาเมสุ
มิจณาจารา เวมณี** เว้นจากการประพฤติผิดในเพราะ
กามเป็นเหตุ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า **อภัย วุจฺจติ
ภิกฺขเว สมฺมกมฺมนฺโต** อย่างนี้แล ผู้เห็นภัยทั้งหลาย
เรียกว่า การทำงานถูกต้อง

สัมมาอาชีวะ : อาชีพถูกต้อง

คือเลี้ยงความมีชีวิตให้ดำเนินไปอยู่ ด้วยการดำรง
ความบริสุทธิ์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า **กตโม จ ภิกฺขเว
สมฺมาอาชีโว** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การดำรงชีวิตอยู่อย่าง
ถูกต้องเป็นอย่างไร **อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก** ดูก่อน
ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย สาวกที่ประเสริฐที่สุดใน
ศาสนธรรมคำสั่งสอนของเรานี้ **มิจฺจอาชีโว ปหาเย ละ
อาชีพฺพิต สมฺมาอาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปติ** สำเร็จการดำรง
ชีวิตอยู่ด้วยอาชีพที่ถูกต้อง **อภัย วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมา-
อาชีโว** อย่างนี้แหละผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ ชื่อว่าอาชีพ
ถูกต้อง

คราวนี้มาดูคำว่า **อาชีวะ** หมายถึงการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ ยังไม่ตาย หรือรักษาชีวิตที่ยังเป็นอยู่ให้ดำเนินสืบเนื่องต่อไปได้ ซึ่งจะมีทั้งอย่างที่เหมาะสมว่าถูกต้อง และอย่างที่ไม่เหมาะสมว่าไม่ถูกต้อง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสลักษณะของอาชีพที่ถูกต้องว่า **มิจฉาอาชีโว** ปหาย ให้ละการดำรงชีวิตอยู่ในทางที่ผิด **สมมาอาชีเวน** ชีวิกัมปะติ สำเร็จความเป็นอยู่ด้วยการดำรงอยู่อย่างถูกต้อง

ดำรงอยู่ในทางที่ผิดนั้นเป็นอย่างไร ก็มิจฉากัมมันตะ การงานที่ผิดนี้ใจเป็นเครื่องบ่งชี้ การงานถูกต้องอาชีพก็ถูกต้องใช้ไหม การงานไม่ถูกต้องอาชีพก็ไม่ถูกต้อง การงานไม่ถูกต้อง คือการงานที่ลังกัปปะเป็น **มิจฉาสังกัปปะ** ได้แก่ เป็นกามลังกัปปะ ตริกตามกาม พยาบาทลังกัปปะ ตริกตามพยาบาท วิหิงสาลังกัปปะ ตริกตามการเบียดเบียน

การงานที่ว้าจ่าเป็น **มิจฉาวาจา** คือมุสาวาท พุดเท็จ ปิสุณา พุดส่อเสียด ผรุสา พุดคำหยาบ สัมผัสปลลาปะ พุดเพื่อจ้อ การงานที่กัมมันตะทางกายเป็น **มิจฉากัมมันตะ** คือ ต้องการเพ่ง เกร็ง บังคับ เบียดเบียนเขา เพื่อประหารประหารเขาด้วยโทมนัส เป็นปาณาติบาต เพื่อประคับประคองรักษาเขาด้วยอริชฌา เป็นกาเมสุมิจฉาจาร

การทำงานที่ไม่เรียบร้อย ขาดสติ ขาดความเพียรที่เพียงพอ ขาดความรอบคอบพิถีพิถัน ทำให้งานการสร้างมรรค ๘ เสียหาย มีข้อบกพร่องในเนืองานมาก ความสะอาดผ่องใสเรียบร้อยไม่เพียงพอ เห็นความขุ่นมัวเศร้าหมองสกปรกของจิตปรากฏอยู่ พุ้งอยู่ ขาดสมาธิ ปรากฏเห็นเป็นอทินนาทานอยู่ การดำรงชีวิตอย่างนี้ของผู้ทำกัมมัฏฐานเป็นมิจฉาชีพ ควรละเสีย แล้ววิธีจะทำอย่างไร สังเกตรู้ได้อย่างไร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า **มิจฉาอาชีพ** **ปหาย สมฺมาอาชีเวน ชีวิกํ กปเปติ** วิธีละมิจฉาชีพ ความขุ่นมัวเศร้าหมอง สู้การดำรงสมฺมาอาชีพความสะอาดบริสุทธิ์ที่ทรงแนะนำไว้ คือ **การกำหนด** นั่นเอง การกำหนดอย่างถูกต้อง ถูกวิธี จะทำให้มรรค ๘ เกิด ดังนั้นการจะละมิจฉาชีพสู่สมฺมาอาชีพได้ถูกต้องตามพุทธวิธีในวิชาการตรัสรู้เพื่อดับทุกข์ หรือตามหลักสูตรการศึกษา สมณธรรมก็ต้องละด้วยมรรค ๘

เพราะการทำให้มรรค ๘ เกิด สามารถชำระจิตที่สกปรกขุ่นมัวเศร้าหมอง ให้สะอาดผ่องใสได้ สามารถรักษาจิตที่สะอาดผ่องใสแล้ว ให้ดำรงคงความผ่องใสอยู่ได้

สามารถพัฒนาความพอใจให้แผ่ไพศาลไป ในพื้นที่จิตอัน
ความพอใจเข้าไม่ถึงได้

สามารถทำให้สมณะ ซึ่งมีผลเป็นสมาธิในระบบการ
ตรัสรู้เพื่อดับทุกข์ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้น และ
พัฒนาถึงขีดระดับสูงสุดคือถึงฌานได้

สามารถพัฒนาอินทรีย์ พลละ โพชฌงค์ และวิปัสสนา-
ญาณ ให้เจริญจนแสรบ หมายถึงแก่กล้าถึงขั้นถึงที่สุด
คือ วุฏฐานคามินิวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นได้ สามารถพัฒนา
มรรคตั้งแต่บุพภาคมรรค (มรรค ๘) ให้แก่กล้าจนถึง
โลกุตตรมรรค ๔ มีโสดาปัตติมรรค เป็นต้น ให้ปรากฏได้
มีตัวอย่างดังต่อไปนี้ เช่น

ครั้งแรกเรากำหนดพอง-ยุบอยู่ อาการพอง อาการ
ยุบ เป็น **ปริกรรมนิमित** เครื่องหมายที่จะบริกรรมเป็น
อุคคหนิมิต หมายถึง เครื่องหมายในการบริกรรมที่ปรากฏ
จริงอยู่ขณะนั้น ถ้าไม่กำหนด โมหะเข้าอยู่ มรรคไม่เกิด
เป็นอกตินาทาน ถ้ากำหนดรู้อาการพอง อาการยุบ เป็น
สังกัปปะ ซึ่งเป็นปัจจัยให้ใช้วาทาภาวนาถูกต้อง คำภาวนา
จึงว่า พองหนอ หรือยุบหนอ เป็น **ปริกรรมภาวนา** ตรง
ตาม **ปริกรรมนิमित** ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็น **อุคคหนิมิต** จริง

ขณะนั้น ภาวนาพร้อมกับการตามรู้pongตลอดพื้นที่ ตั้งแต่เริ่มpongจนpongหาย ยุบเกิดก็กำหนดยุบหนอ ตามรู้ยุบพร้อมกับขณะกำหนดไปเช่นเดียวกับpong

การกำหนดอย่างนี้มรรค ๘ เกิด และทำหน้าที่รักษาพื้นที่pong-ยุบให้สะอาด พร้อมกับป้องกันพื้นที่pong-ยุบไม่ให้สกปรกไปพร้อมกันด้วย การดำรงชีวิตความเป็นอยู่ที่pong-ยุบ จึงเป็นสัมมาอาชีวะ เพราะความสะอาดปรากฏแก่จิตตลอดทั้งวิถีจิต

ต่อมาในขณะกำหนดpong-ยุบ เกิดความประมาท “พอใจ” pong-ยุบแทรกขึ้นมา กามเกิดเป็น **กามมิจฉาสังกัปปะ** เมื่อpong-ยุบเบาลง อยากให้pong-ยุบคงอยู่ จึงประคองpong-ยุบไว้ ป้องกันไม่ให้เบาลงไปอีก อยากให้pong-ยุบคงอยู่ เป็น **วิหิงสามิจฉาสังกัปปะ** ประคองpong-ยุบไว้ วาจาเป็น **ผรุสามิจฉาวาจา** กัมมันตะเป็น **กาเมสุมิจฉาจาร** มิจฉากัมมันตะ จิตสกปรกชุ่มมัว เสร้าหมองด้วย**กามตัณหา** ด้วย**ภวตัณหา** วาจาสกปรกด้วย**ผรุสา** กายสกปรกด้วยฟุ้ง เกร็ง บังคับ ประคองด้วย**อำนาจอภิขณา** เป็น**กาเมสุมิจฉาจาร** **ปาณาติบาต** และ**อทินนาทาน** ทำกัมมัญ्ञฐานกำหนดpongหนอ-ยุบหนอ

อยู่ มรรค ๘ ไม่เกิด เป็น**มิจฉาอาชีวะ** ควรดเว้น แล้ว
ทำให้**สัมมาอาชีวะ**เกิดด้วยมรรค ๘ คือกำหนดให้หาย
ไปทั้งหมด

วิธีละหรืองดเว้น**มิจฉาอาชีวะ**และทำให้**สัมมาอาชีวะ**
เกิด มีลำดับการทำงานดังต่อไปนี้

“พอใจ” ปรากฏขึ้นเป็น **ปริกรรมนิमित** ที่เป็น **อุคคห-
นิमित** ปรากฏจริงขณะนั้น พอใจเป็น **กาม** เห็นอาการ
พอใจเป็น **กามมิจฉาสังกัปปะ** สังกัปปะเป็นปัจจัยของ
วาทา ดังนั้นวาทาที่ใช้เป็น **ปริกรรมภาวนา** ต้องเป็น
“พอใจหนอ” **สัมมาวาทา**จึงเกิดขึ้น ในขณะที่ภาวนาวา
พอใจหนอนั้น การเพ่ง เกร็ง บังคับ เพื่อให้พอใจหายด้วย
โทมนัส ซึ่งเป็น **ปาณาติปาต** ต้องไม่มี

เพ่ง เกร็ง บังคับเพื่อประคองรักษาด้วย **อภิขมา**
เป็นกาเมสุมิจฉาจารย์ต้องไม่มี มีสติตามกำหนดรู้จิตที่กำลัง
ท่องเที่ยวตามพื้นที่ “อาการพอใจ” อย่างถี่ถ้วน ตั้งแต่เริ่ม
รู้สึกพอใจไปจนสิ้นสุด อย่างนี้มรรค ๘ จะเกิด พร้อม
ประหารความพอใจให้ดับลง กามจึงถูกพรากออกไปเป็น
สัมมาสังกัปปะ ความสกปรกเศร้าหมองขุ่นมัวเพราะกาม

ความพอใจหมดไป ความสะอาดผ่องใสเพราะปราศจาก
 กามเข้ามาแทนที่

การดำรงชีวิตอย่างนี้เป็น **มิจุฉาอาชีว์ ปหาย** ละ
 การดำรงอยู่ในทางที่ผิด **สมฺมาอาชีเวน ชีวิกัม กปฺเปติ**
 สำเร็จความเป็นอยู่ ด้วยการดำรงอยู่อย่างถูกต้อง

เมื่อกามคือ “พอใจ” ดับแล้ว ให้กลับมากำหนดที่
 พอง-ยุบ ในเวลาใดก็ตามพอง-ยุบเบาลง **ใจอยาก** ให้
 พอง-ยุบอยู่คงที่ พอง-ยุบก็เป็นอดีตไปแล้ว **ความอยาก**
ได้พอง-ยุบคงที่ เป็นปัจจุบัน เป็นปริกกรรมนิมิตที่เป็น
 อุดคคหนิมิตปรากฏขึ้นจริงในขณะนั้น อาการอยากได้ปรากฏ
 สังกัปปะเกิด เป็นวิหิงสามิจฉาสังกัปปะ ความเบียดเบียน
 เกิดเป็นปัจจัยของวาทา ปริกรรมวาทาจึงต้องเป็น **“อยาก**
ได้หนอ” เป็นสัมมาวาทา

ในขณะภาวนา สติตามรู้บนพื้นี่ของอาการอยากได้
 ไปพร้อม ๆ กับจิต ตั้งแต่เริ่มรู้สึกอยากได้ไปจนสิ้นสุด คำ
 กำหนดบริบูรณ์เป็น **ปฏิกาคณินิมิต** กำหนดอย่างนี้มรรค ๘
 เกิด ประหาร **วิหิงสามิจฉาสังกัปปะ** ดับลง เป็นสัมมา-
 สังกัปปะ วาทาเป็นสัมมาวาทา กัมมันตะเป็นสัมมากัมมันตะ

มิจฉาอาชีวะความชุ่มมัวเศร้าหมองเพราะวิหิงสา อาการ
อยากได้ซึ่งเป็นความเบียดเบียนหมดไป ความสะอาด
ผ่องใสของจิตเกิดขึ้นมาแทนที่ เป็นสัมมาอาชีวะ

เมื่อเพ่ง เกร็ง บังคับ ประคองพอง-ยุบไม่ให้เบาลง
ด้วยอำนาจอภิชฌา อยากได้พอง-ยุบเกิดขึ้น ปริกรรมนิमित
ที่ปรากฏเป็นอุคคหนิमित ในขณะนั้นคือการประคอง เห็น
อาการประคอง แสดงว่าสังกัปปะเกิดแล้วเป็นมิจฉาสังกัปปะ
แต่เป็นส่วนของกายกรรม สังกัปปะเป็นปัจจัยของวาทา
ดังนั้น ปริกรรมภาวนาจึงต้องเป็น **“ประคองหนอ”** จึง
ถูกต้องเป็นสัมมาวาทา

ถ้ากำหนดอยู่ที่อยากได้หนอหรือพองหนอ-ยุบหนอ
ไม่ถูกต้อง เป็นมิจฉาวาทา มรรค ๘ ไม่เกิด ขณะที่กำหนด
สติตามรู้ทั่วพื้นที่ของอาการประคอง ตามจิตไปตั้งแต่เริ่ม
ประคองจนสิ้นสุด แต่เนื่องจากประคองเป็น **มิจฉากัมมันตะ**
ซึ่งเป็นกายกรรม เวลากำหนดต้องคลายการประคองไป
พร้อมกับการกำหนดด้วย มรรค ๘ จึงเกิดพร้อมรักษา
พื้นที่การประคอง ซึ่งเป็นการเพ่ง เกร็ง บังคับด้วยอภิชฌา
เพื่อขจัดอภิชฌาซึ่งเป็นกาเมสุมิจฉาจารย์ มิจฉากัมมันตะ
ให้หายไปด้วยมรรค ๘ กลายเป็นสัมมากัมมันตะเกิดขึ้น

ความชุ่มฉ่ำเศร้าหมองอันเกิดจากอกุศล ซึ่ง เป็น
 มิจฉาชีพเพราะ **อตตกิลมถานุโยโค** จะหายไป เป็น
 มิจฉาอาชีพ **ปหาย** ละการดำรงอยู่ในทางที่ผิด กลายมา
 เป็นมัชฌิมา จิตบริสุทธิ์ กายบริสุทธิ์ เป็น **สมมาอาชีพเวน**
ชีวิกัม กปะเปติ สำเร็จความเป็นอยู่ ด้วยการดำรงอยู่อย่าง
 ถูกต้อง

จะเห็นได้ว่าสัมมาอาชีพจะมีได้ ต้องอาศัยการทำให้
 มรรค ๘ เกิด ถ้าทำให้มรรค ๘ เกิดไม่ได้ ถึงกายจะ
 บริสุทธิ์ได้ แต่จิตก็บริสุทธิ์ไม่ได้ สัมมาอาชีพไม่สมบูรณ์
 ความบริสุทธิ์ชั่วขณะชั่วคราวก็มีไม่ได้ ความบริสุทธิ์ถึงขั้น
 เสถียรถาวร ในระดับมรรคผลนิพพาน ที่เรียกว่าสมณธรรม
 ก็มีไม่ได้ ไม่ว่าจะเรียกชื่อหัวข้อธรรมตามคัมภีร์อย่างไร
 ก็ตาม ถ้าทำให้มรรค ๘ เกิดไม่ได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ไม่รับรองว่าเป็นคำสั่งสอนของพระองค์ ไม่สามารถเข้าถึง
 มรรคผลนิพพานได้ แต่ถ้าทำให้มรรค ๘ เกิดขึ้นได้
 มรรคผลนิพพานสามารถที่จะเข้าถึงได้

ดังพุทธดำรัสที่ตรัสกับ สุภัททปริพาชก ว่า

ยสฺมี โข สุภทฺท ฌมฺมวีนเย อริโย อฏฺฐจฺจติโก
มคฺโค น อุปลพฺภติ ตตฺถ สมโณปิ น อุปลพฺภติ
ทฺติโยปิ ตตฺถ สมโณ น อุปลพฺภติ ตติโยปิ ตตฺถ
สมโณ น อุปลพฺภติ จตฺตฺตโยปิ ตตฺถ สมโณ น
อุปลพฺภติ

นี่เป็นหลักฐานการศึกษาความเป็นสมณะ ตามคำ
สั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีใจความว่า

“สุภัททะ คำสั่งสอนใดแล ไม่มีอริยมรรค ๘ องค์
คำสั่งสอนนั้น สมณะธรรมแม้ขั้นที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔
มิได้”

อิมสฺมี โข สุภทฺท ฌมฺมวีนเย อริโย อฏฺฐจฺจติโก
มคฺโค อุปลพฺภติ อีเชว สุภทฺท สมโณ อิตฺ ทฺติโย
สมโณ อิตฺ ตติโย สมโณ อิตฺ จตฺตฺตโย สมโณ

ความว่า

“สุภัททะ อริยมรรค ๘ องค์ มีในคำสั่งสอนนี้แล
สุภัททะ สมณะธรรมขั้นที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ มีได้ที่นี้
ที่คำสั่งสอนนี้”

ดังนั้น ผู้ต้องการเข้าถึงมรรคผลนิพพาน ตามรอย
พระพุทธบาทที่ถูกต้อง ต้องทำให้มรรค ๘ เกิด จึงสามารถ
เข้าถึงสมณธรรมสำเร็จ

สัมมาอาชีวะนี้ พระอานนท์ขยายไว้ในปฏิสัมภิตามรรค
ขุททกนิกายว่า

โงทานฏฺเฐน เพราะความฟ่องแผ้ว คือจิตที่สกปรก
หายไป สลายไป หหมดไป ความฟ่องแผ้วเกิดขึ้น

สมฺมาอาชีโว ดำรงความเป็นอยู่ของชีวิตได้อย่าง
ถูกต้อง ชื่อว่าสัมมาอาชีวะ

มคฺโค สญฺชายติ มรรคย่อมเกิดมาพร้อมกับความ
ฟ่องแผ้วนั้น

ชัดเจนแล้วนะ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า **อัย
วุจฺจติ สมฺมาอาชีโว** อย่างนี้เรียกว่า อาชีพถูกต้อง

สัมมาวาจาโม : เพียรถูกต้อง

เพียรถูกต้องข้อที่ ๑ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

กตโม จ ภิกขเว สัมมาวาจาโม

ภิกษุทั้งหลาย เพียรถูกต้องเป็นอย่างไรวะ

อิธ ภิกขเว ภิกขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณฺ อกุสลาณํ
ธมฺมานํ อนุปฺปาทาย

ภิกษุทั้งหลาย ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ ในศาสนธรรม
คำสั่งสอนนี้ เพื่อป้องกันอกุศลที่ยังไม่เกิด ไม่ให้มันเกิดขึ้น
กำหนดอะไร กำหนดอยู่ในปริกกรรมนิमित หรืออารมณ์ที่
เป็นกามาวจรกุศล ที่เป็นอุคคหนิमितในขณะนั้น เช่น รูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ที่เป็นปรมัตถ์
ใช้ปริกรรมภาวนาและทำปฏิกากนิमितให้ถูกต้อง มรรค ๘
จะเกิดขึ้น ป้องกันรักษาพื้นที่ของปริกกรรมนิमितที่กำหนด
ให้คงความเป็นกุศลอยู่

คุณสมบัติ ของผู้จะทำงานตรงนี้สำเร็จ คือ

ฉันทะ **ชเนติ** ต้องเต็มใจกำหนด

วามยติ ต้องเพียรกำหนด คือต้องเพียรประคอง
ความเพียรไว้ไม่ให้ตกต่ำด้วย

วิริยํ อารภติ ต้องปรารภความเพียร คือต้องพัฒนา
ความเพียรให้ยิ่งยวดขึ้นไป จนถึงความเพียรแก่กล้าที่สุด
ไม่มีช่องว่างให้กิเลส แม้แต่โมหะอวิชชาเข้าได้เลย ใจ
เข้าถึงแดนแห่งความบริสุทธิ์ร้อยเปอร์เซ็นต์

เทคนิคการทำ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

จิตตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ ความรู้สึกหรือทุกข์ หรือ
จิตอยู่ที่ไหน กำหนดที่นั่น แล้วตรงนี้ต้องกำหนดอะไรถึง
จะสามารถป้องกันอกุศลที่ยังไม่เกิด ไม่ให้มันเกิด

ตรงนี้ผู้ปฏิบัติต้องกำหนดส่วนที่เป็นรูปาวจรกุศล ซึ่ง
เป็น **สัมมาสังกัปปะ** จำได้ไหมมีอะไรบ้าง ส่วนที่เป็น
สัมมาสังกัปปะ คืออารมณ์ที่เป็นกลางทั้งหลาย ที่เรียกว่า
มหาภูตรูป คือ ก้อนที่อุบาทหารูปอาศัยเกิดขึ้นพร้อมได้

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า

รูปารมฺมณํ วา สหฺตฺถารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ
วา รสธารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ฌมฺมารมฺมณํ
วา ยํ ยํ วา ปนารพฺภ

ในส่วนที่เป็นกามาวจรกุศล เมื่อจิตท่องเที่ยวอยู่แล้ว
ได้บุญ นั่นคือกำหนดในส่วนที่เป็นอาการเห็น อาการได้ยิน
อาการได้กลิ่น อาการรู้รส อาการถูก โดน ชน กระแทบ
เคลื่อน นิง พอง-ยุบ ขว้าง-ขว้าง ซ้ำย-ย้าง เหยียด คู้ เคี้ยว
กลืน เหลียว หัน ก้ม เงย เจ็บ ปวด มีน ชา คัน เมื่อย
ร้อน เย็น แฉ่น ตึง คือ กำหนดอารมณ์ที่เป็นกลาง
เหล่านี้ ที่เกิดขึ้นที่ละอารมณ์ ติดต่อกันจนไม่มีช่องว่าง
เมื่อไม่มีช่องว่างเลย อกุศลเข้าได้ไหม เข้าไม่ได้ ฉะนั้น
จิตจึงยังคงความสะอาดเป็นกุศลอยู่

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศน์ไว้ในธรรมสังคณิตอนหนึ่งว่า

ยสฺมี สมเย ในเวลาใดก็ตาม

รูปูปตติยา มคฺคํ ภาเวติ ยังมรรคให้เจริญอยู่ด้วย
การเข้าถึงรูป **วิวิจุเจว ภาเมहि** ในขณะนั้น พรากกาม
ออกหมดแล้วอย่างแท้จริงด้วย **วิวิจุจ อกฺขเลหิ ธมฺเมหิ**
พรากออกุศลออกหมดแล้วด้วย

อกุศลคือ **พยาบาท** ได้แก่หงุดหงิด รำคาญ โกรธ
โมโห เป็นต้น **ถีนมิทระ** ได้แก่ท้อแท้ ท้อถอย ชี้เกียจ
ซี้ดรั้น เหนื่อยหน่าย เป็นต้น **อุทธัจจะ** ได้แก่ คิด นึก
พิจารณา วิพากษ์ วิจารณ์ วิเคราะห์ เป็นต้น **วิจิกิจฉา**
ลังเล สงสัย ไม่แน่ใจ เงอะงะ เช่ซ้อ หาเหตุผล จ้อง
คอย รอ เป็นต้น พวกนี้เป็นอกุศลทั้งหมด

เมื่อใดที่กิเลสพวกนี้เข้ามา เมื่อนั้นเข้าไม่ถึงรูป เพราะ
ไปติดกิเลสมลทินเหล่านี้ที่บังขวางไว้อยู่ เมื่อสามารถกำจัด
กิเลสนิ वर्ณมฺลทินเหล่านี้ ได้เสียก่อนอย่างแท้จริงด้วย
มรรค ๘ ไม่มีนิ वर्ณมฺลทินอะไร ๆ เหลือแล้ว จึงสามารถ
ทำให้มรรค ๘ เกิด และเจริญบนพื้นที่ของรูป มีพอง-ยุบ
เป็นต้น ได้อย่างแท้จริง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า

**สวิตกกัม สวิจารัม วิเวกขัม ปิติสุขัม ปจมัม ฌานัม
อุปสมุปชช วิหริติ**

ในขณะนั้นเหลือเพียงวิตกกัม วิจาร และปิติสุข อันเกิดพร้อมกับวิเวก วิเวกคือจิตสงบเป็นที่ละอารมณ์ ๆ อยู่ในรูปาวจรกุศลทั้งหลาย ที่ปรากฏเห็นจริงในปัจจุบันนั้น ไม่มีกิเลสอะไรเข้ามาได้อีกแล้ว จิตจะเกาะอยู่กับพองหนอ ยุบหนอ ขว้างหนอ ซ้ายหนอ เป็นต้น ไปได้นาน ๆ

สมาธิตั้งแต่ตรุณอุปจารไปจนถึงฌาน ก็สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ ตรงนี้เราจะเห็นได้ชัดเจน จะมีแต่อาการของรูป-นามสังขาร อันเป็นกุศลที่จิตอาศัยท่องเที่ยว และเราใช้เป็นฐานที่ตั้งสร้างสติด้วยมรรค ๘ เพื่อทำหน้าที่ป้องกันและขจัดกิเลสอกุศลทั้งหลายไม่ให้เกิดขึ้นอยู่ ถึงตรงนี้ทรงเรียกว่า **ปจมัม ฌานัม อุปสมุปชช วิหริติ** เป็นผู้เข้าอาศัยอยู่ในปฐมฌาน

เป็นอย่างไร ชัดเจนใช้ไหม ถ้าทำได้แบบนี้สมาธิ
เข้าถึงฌานได้ภายในวันนี้ อกุศลเข้าไม่ได้ จิตก็จะสะอาด
อินทรีย์จะแก่ได้ภายในวันเดียว โลกุตตรมรรค ๔ ตาม
ลำดับ ตั้งแต่เบื้องต้นไปถึงเบื้องปลาย คือ โสตาปัตติมรรค
สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และอรหัตตมรรค ซึ่ง
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติชื่อเป็นปริยัติสัทธรรม
เรียกว่า “สมณธรรม” ขึ้นใดชั้นหนึ่ง อันเป็นผลทางการ
ศึกษาวิชาการตรัสรู้เพื่อดับทุกข์ สู่ความเป็นสมณะ สามารถ
เกิดภายในวันเดียว อย่างนี้ชื่อว่า สัมมาวายามะ เพียร
ถูกต้องข้อที่ ๑

ท่านอาจารย์โกณฑัญญะอรหันต์ ได้ทำให้เห็นเป็น
ตัวอย่างมาแล้ว พวกเราในฐานะลูกศิษย์ท่าน เอาอย่าง
ท่านบ้างดีไหม

เพียรถูกต้องข้อที่ ๒ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า
อุปกุณฺณํ ปาปกาณฺ์ อกุสลาณฺ์ ธมฺมาณฺ์ ปหานาย
 เพื่อกลละบาปอกุศลที่เกิดขึ้น บาปอกุศลโดยสรุป
 คือ กลุ่มงานที่เป็นมิจฉาสังกับปะ มิจฉาวาจา มิจฉากัม-
 มันตะ มิจฉาอาชีวะ ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในครั้งการ
 ประชุมจาตุรงคสันนิบาต ที่วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์
 ดอนหนึ่งว่า

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ การไม่ทำบาปด้วยประการ
 ทั้งปวง บาปนั้นภาษามหาเรียกว่ากรรมอันลามก กรรม
 อันลามก คือ การทำให้เกิดความสกปรก

สพฺพ แปลว่า ทั้งปวง หมายความว่าไม่ควรทำบาป
 ทุกประการนั้นแหละ

สำหรับผู้ฝึกใหม่ ๆ สมาธิจิตมีน้อย จิตจะอยู่กับ
 อารมณ์ที่เป็นกามาวจรกุศล มีพอง-ยุบ เป็นต้น ได้ไม่นาน
 เพราะธรรมชาติของจิตไม่อยู่ในอารมณ์เดียวนาน ๆ ชอบ
 ชัดส่ายไปหาอารมณ์ใหม่อยู่เรื่อย ๆ เผลอเมื่อไรก็ไปกิน
 กิเลสแล้วใช้ใหม่ เมื่อกิเลสเข้ามาแล้วจะทำอย่างไร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

วิวิจฺเจว กาเมหิ เมื่อ काम มีความยินดี พอใจ ชอบใจ สุขใจ ภูมิใจ ภูมิใจ อยากได้ อยากเป็น เป็นต้น เข้ามา เรา ต้องพรากกิเลส काम เหล่านี้ออกไปให้หมดด้วยมรรค ๘ สังกัปปะจึงจะเป็นเนกขัมมสัมมาสังกัปปะ

วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ พรากอกุศลทั้งสิ้นด้วย

อกุศลมี **พยาบาท** ได้แก่หงุดหงิด รำคาญ โกรธ โมโห เป็นต้น **ถีนมิตฺตะ** ท้อแท้ ท้อถอย ชี้เกียจ ชี้คร้าน เหนื่อยหน่าย เป็นต้น **อุทฺธัจจกุกกฺกัจจะ** คิด นึก พิจารณา วิพากษ์ วิจารณ์ วิเคราะห์ เป็นต้น **วิจิกิฉณา** ลังเล สงสัย ไม่แน่ใจ งอแง ๆ ะ ๆ เซ่อ ๆ ซ่า ๆ หา เหตุผล จ้อง คอย รอ เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้ต้องพรากออกไปให้หมดด้วยมรรค ๘ กิเลส ต่าง ๆ ทั้งหลายเปรียบเหมือนฝุ่นละออง ที่พอกปิดบัง กระจกคือจิตไว้ เมื่อส่องดูเงาหน้าคือรูปาวจรกุศลหรือที่ ทรงเรียกว่า “รูป” ที่กระจก (จิต) จะมีแต่มลทินกิเลส มากมายพอกอยู่ เงาหน้าในกระจก คือ รูปซึ่งปรารภณา จะมอง จึงไม่อาจมองเห็น

เงาหน้าหรือรูปในที่นี้ ได้แก่อาการเห็น อาการได้ยิน
อาการพอง อาการยุบ เป็นต้น ดังนั้น จำเป็นต้องขจัด
ละอองฝุ่น คือกิเลสเหล่านี้ให้หมดก่อน ต้องเช็ดออก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า

วิโมจย จิตฺตํ ลิกฺขติ ต้องศึกษาวิธีการพรากกิเลส
วิธีล้างบาป วิธีไถ่บาป วิธีชำระบาป วิธีลอบบาป วิธี
ตัดบาปกรรมทิ้งออกไปด้วยมรรค ๘ บาปอกุศลทั้งหลาย
เหล่านั้นจึงหมดไป

พระอรหันต์ปฏิสัมภิทาอาณนท์ อดีตพุทธอุปัฏฐาก
ได้แนะนำเทคนิคการจัดการ เพื่อดับบาปอกุศลตรงนี้ไว้ มี
ปรากฏจารึกอยู่ในปฏิสัมภิทามรรค ขุททกนิกาย เป็นการ
เสริมพุทธดำรัสตรงนี้อีกหนึ่งว่า

โส สมโย อาวุโส ยนุตัม จิตตัม อชฺฌตฺตยฺเยว
สนฺติญฺจติ สมนิสีหติ เอโกทิ โหติ สมาธิยติ ตสฺส
มคฺโค สยฺชายติ

“อาวุโส ในเวลานั้น ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์นั้น จิตใด
ที่ฟุ้ง ยังจิตนั้นให้อยู่ภายในความฟุ้งนั้นนั่นเทียว ให้ตั้งวาง
อยู่ตรงนั้น ให้หยุดอยู่แค่นั้น ย่อมทำให้เป็นอารมณ์เดียวขึ้น
ทำให้อาการฟุ้งที่มีอยู่สงบระงับไป มรรค ๘ ย่อมเกิด
พร้อม ขณะความสงบระงับเกิดแก่ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์
นั้น” นี่คือเพียรถูกต้องข้อที่ ๒

เพียรถูกต้องข้อที่ ๓ ตรงนี้เหมือนกัน พระสัมมา
สัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

อนุปฺปนฺนานํ กุสฺลानํ ฅมฺมานํ อูปาทาย

เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

ตัวอย่างเช่น พอง-ยุบเกิดขึ้น กำหนดพองหนอ ยุบ
หนอ มรรค ๘ เกิด รักษากุศลทั้งหลายอยู่ มีสมาธิ
เป็นต้น เมื่อเกิดพอใจขึ้น กามเป็นอกุศลเกิด ขณะปัจจุบัน
นั้นกุศลทั้งหลายไม่มีแล้วใช่ไหม เมื่อไม่พอใจ พยาบาทเกิด
อกุศลเกิด เป็นมิจฉาสังกับปะ หรือเฟ่ง เกร็ง บังคับ
ไม่ว่าจะด้วยอริชฌาหรือโทมนัสก็ตาม เป็นมิจฉากัมมันตะ
นี่ก็เป็นอกุศลเกิด กุศลไม่มี

วิธีทำให้กุศลเกิด คือ :-

เมื่อพอใจ (อกุศล) เกิดขึ้นมา ให้ย้ายจากการกำหนด
พอง-ยุบ มากำหนดที่พอใจ กำหนดว่า พอใจหนอ พอใจ
หนอ

ถ้าไม่พอใจ (พยาบาทอกุศล) เกิด ก็ย้ายมากำหนดที่
ไม่พอใจว่า ไม่พอใจหนอ ไม่พอใจหนอ

ถ้าเฟื่อง เกร็ง บังคับเกิด ก็ย้ายมากำหนดที่เฟื่อง เกร็ง
บังคับ

ถ้ากำหนดได้ถูกต้องตามวิธีการ มรรค ๘ จะเกิด
พร้อม และพร้อมทั้งที่มรรค ๘ ปรากฏขึ้นนั่นเอง

จะประหารกามอกุศล คือ พอใจ

ประหารพยาบาทอกุศล คือ ไม่พอใจ

ประหารมิจฉากัมมันตะ คือ การเฟื่อง เกร็ง บังคับ
หรือการประคองให้ดับลงไปพร้อมกัน

อกุศลทั้งหลายดับลง กุศลทั้งหลายเกิดขึ้นมาแทนที่
สัมมาวาจา มะ ความเพียรถูกต้องในข้อที่ ๓ จึงเกิดขึ้นมา
พร้อมกัน ดังได้ขยายความพิสดารไว้แล้วในความเพียร
ข้อที่ ๒

เพียรถูกต้องข้อที่ ๔ เมื่อได้กุศลตามนัยความเพียร
ถูกต้องในข้อที่ ๓ มาแล้ว จะทำอย่างไรต่อ พระสัมมา
สัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

อุปปนฺหนํ กุสฺลํ ธมฺมานํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย
ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปสฺสาย ภาวนาย ปาริปุริยา จนฺทํ
ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี

แปลได้ใจความว่า

เพื่อการทำกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้ดำรงคงอยู่ ไม่ให้เสื่อม
ไม่ให้เลือนหาย ตรงกันข้ามเป็นการทำให้กุศลทั้งหลาย
เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปอย่างสมบูรณ์ ไพบูลย์จนถึงขั้นสูงสุด
บริบูรณ์อย่างเต็มที่มั่นคงทุกสัดส่วน ดังนี้

ในภาคปฏิบัติความเพียรถูกต้องข้อที่ ๔ นั้น ผู้ปฏิบัติ
ยินดีเพียงแต่กำหนดอารมณ์กามาวจรกุศลยังไม่พอ

ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์บัณฑิตชนคนมีปัญญา ที่ต้องการ
มรรคผลนิพพาน เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย ควร
สร้างและใช้ความเพียรอันเป็นคํักยภาพแห่งตนให้ยิ่ง ๆ ขึ้น
จนถึงขีดสูงสุด กล่าวคือ เมื่อผู้ปฏิบัติได้ขจัดอกุศลให้ดับลง
และสร้างกุศลให้เกิดขึ้นมาได้แล้วดังในข้อ ๒ และข้อ ๓

สำหรับในข้อที่ ๔ นี้ เป็นเรื่องของปฏิบัติการ ๔ ชั้นคือ

๑. การรักษากุศลที่ได้แล้วไม่ให้เสื่อม
๒. ทำให้กุศลที่รักษาได้แล้วนั้นเข้มแข็ง แข็งแกร่ง
มั่นคงอย่างไพบูลย์ไม่มีข้อบกพร่อง
๓. พัฒนากุศลที่เข้มแข็งมั่นคงอย่างไพบูลย์แล้วนั้น
ให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ...ยิ่งขึ้นไปถึงไหน
๔. ไปถึงขีดแก้กล้าอย่างสูงสุด อย่างบริบูรณ์ทุก
สัดส่วน ทุกแง่มุมของกุศลที่เป็นองค์ประกอบ อย่างชนิดที่
เรียกว่า หาข้อบกพร่องเป็นเศษเหลือให้เห็นไม่มี หรือที่
เรียกว่าแก้กล้าเต็มที่แล้ว

ตัวอย่างเช่น เบื้องต้นเรากำหนดส่วนที่เป็นกามอกุศล
มีพอใจ เป็นต้น ในขณะที่กำหนด มรรค ๘ เกิด ประหาร
พอใจซึ่งเป็นกามอกุศลดับลง และพร้อม ๆ กันนั้นกุศล
ทั้งหลายในโพธิปักขิยธรรมเกิดมาแทนที่ เราก็ย้ายไปกำหนด
รูปาวจรกุศลที่กำลังปรากฏ มีพอง-ยุบซึ่งเป็นอารมณ์หลัก
หรืออารมณ์รองอื่น ๆ อันได้แก่ อาการเห็น อาการได้ยิน
อาการได้กลิ่น อาการรู้รส อาการถูก โดน ชน กระแทบ
เคลื่อน นิ่ง เจ็บ ปวด มึน ชา คัน เมื่อย ร้อน เย็น
แน่น ตึง เป็นต้น ซึ่งเป็นอารมณ์ที่มีความเป็นกลางอยู่
ตามหลักการของความเพียรข้อ ๑

ขณะนั้น เป็นการเริ่มพัฒนากุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญ
รุ่งเรืองแก่กล้ายิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ ตามหลักความเพียรถูกต้อง
ในข้อที่ ๔ ดังปรากฏในจารึกฉัम्मสังคณี กามาวจรอัฐ-
มหากุศลจิต ทุติยภาณวาร ตอนหนึ่งว่า

กตเม ฌมมา กุสลา ยสฺมี สมเย รูปูปตติยา
มคฺคํ ภาเวติ วิวิจฺเจว กามะหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฌมฺเมหิ
สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปิติสฺสขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหระติ ปจฺวิกสิณํ ตสฺมี สมเย ผสฺโส โหติ ฯเปฯ
อวิกุเขโป โหติ ฯเปฯ อิมะ ฌมมา กุสลา ฯ

ความจริงที่ถูกต้องเป็นอย่างไร ในเวลาใดก็ตามที่
โยคาวจรบุคคลสังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย
แล้ว ยังมรรคให้เจริญด้วยการเข้าถึงรูป พร้อมทั้งวิตก
พร้อมทั้งวิจาร์ ปิติและสุขอันเกิดแต่วิเวก บรรลุปฐมฌาน
อาศัยอยู่

ในเวลานั้นโยคาวจรบุคคล ได้สัมผัสกับปฐวิกสิณ
เตโชกสิณ อาโปกสิณ วาโยกสิณ กสิณสีเขียว กสิณสี
เหลือง กสิณสีแดง เป็นต้น แล้ว อวิกุเขโป ความฟุ้งหมด
ไปแล้ว เหล่านี้ชื่อว่า ความจริงที่ถูกต้อง

กุศลคือความจริงที่ถูกต้อง ความจริงที่ถูกต้องในที่นี้ คือฌาน ฌานจะเกิดขึ้นได้ด้วยการอาศัยรูปทำให้มรรค ๘ เกิด ในขณะที่อาศัยรูปทำให้มรรค ๘ เกิดนั้น กามและอกุศลไม่มีเหลือในจิต และในขณะที่อาศัยรูปทำให้มรรค ๘ เกิด กสิณทั้งหลายซึ่งเป็นองค์ประกอบของรูป และรูปอันมีปฐวิกสิณ เป็นต้น ได้ปรากฏเรียบร้อยแล้ว

ดังนั้นถือตามนัยแห่งหลักฐานนี้ เมื่อผู้ใดก็ตามกำหนดตามรู้รูป มีพอง-ยุบเป็นต้นเวลาใด เวลานั้น ผู้นั้นชื่อว่าได้ทำกสิณทั้ง ๑๐ ประการ มีปฐวิกสิณ เป็นต้น ไปพร้อมด้วยแล้วใช้ใหม่

นี่ต้องแบบนี้เลย ตามหลักฐานนี้แล้วฌานเข้าถึงได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสถึงสมาธิที่ถูกต้องในสัมมาสมาธิ ซึ่งเป็นสมาธิที่เกิดด้วยอานาจมรรค ๘ ว่า สามารถได้ถึง จตุตถฌาน ฌานที่ ๔ ซึ่งเป็นฌานที่มีกำลังสมาธิมากที่สุด สมาธินทรีย์คือการพัฒนาสมาธิได้ถึงแก่สุด

การจะพัฒนาให้ได้ผลดังกล่าว ผู้บำเพ็ญต้อง **จนท ขเนติ** คือมีฉันทะเต็มใจกำหนดอย่างเต็มที่ ไม่ฟุ้งหรือ หย่อนศรัทธา **วายามติ** ต้องประกอบด้วยเพียรไว้ไม่ให้ ตกต่ำ **วิริย** **อารภาติ** ต้องปรารภความเพียร คือต้อง

พัฒนาเพียรให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปถึงขีดสุด **จิตต์ ปคฺคณหาติ**
ปทหติ จิตหรือความรู้สึกหรือทุกข์อยู่ที่ไหน กำหนดที่นั่น
 นั่นเอง

เช่นรู้สึกพอง กำหนดที่พองว่า พองหนอ รู้สึกยุบ
 กำหนดที่ยุบว่า ยุบหนอ รู้สึกขวย่าง กำหนดที่ขวย่างว่า
 ขวย่างหนอ รู้สึกซ้ายย่าง กำหนดที่ซ้ายย่างว่า ซ้ายย่าง
 หนอ รู้สึกเหยียด กำหนดที่เหยียดว่า เหยียดหนอ รู้สึกคู้
 กำหนดที่คู้ว่า คู้หนอ รู้สึกเคี้ยว กำหนดที่เคี้ยวว่า เคี้ยว
 หนอ รู้สึกกลืน กำหนดที่กลืนว่า กลืนหนอ เป็นต้น

อารมณ์ที่เป็นกลางเหล่านี้ อารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง
 ปราภฏเป็นอุคคหิมิตขึ้นมา กำหนดอารมณ์นั้นให้ติด ๆ กัน
 อย่างนี้ นอกจากจะเป็นการป้องกันอกุศลที่ยังไม่เกิด ไม่ให้
 เกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นการรักษากุศลที่เราได้ไว้แล้วไม่ให้เสีย
 และยังเป็นการพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นไปอีก

วิปัสสนาญาณ อินทรีย์ โพชฌงค์ใดที่เกิดแล้ว ส่วนใด
 ยังไม่แก่ก็จะแก่ ที่แก่แล้วจะบริบูรณ์เต็มเปี่ยมเต็มที่อย่าง
 ไม่มีข้อบกพร่อง หรือชั้นสมาธิใดก็ตามที่ยังไม่เกิดก็จะเกิด
 ที่เกิดแล้วก็จะพัฒนาไปถึงแก่สูงสุด เข้าถึงฌานมีปฐมฌาน
 ทุตติยฌาน เป็นต้น

สมาธิซึ่งอยู่ในส่วนหนึ่งของอินทรีย์เมื่อแก่แล้ว จิตจะสะอาดบริสุทธิ์ เมื่อจิตสะอาดบริสุทธิ์มากเพียงพอ และปรับอินทรีย์ให้สมดุลกันได้ดีแล้ว ก็จะสามารถรองรับโลกุตตรมรรคได้ โลกุตตรมรรคก็จะปรากฏ ผลสูงสุดของวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ มรรค ผล นิพพาน มีโสดาปัตติมรรค เป็นต้น จะปรากฏได้ดังนี้

เพราะฉะนั้นถ้าเรามีความเพียรมุ่งมั่นอยู่อย่างนี้ ตั้งใจทำอย่างนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า

อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาวายาโม

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แลเรียกว่าเพียรถูกต้อง ด้วยเหตุนี้เพียรอย่างอื่นน่าจะไม่ใช่ตำรา อย่างเพียรนั่งเฝ้า ๆ ได้หลาย ๆ บัลลังก์ นั่งนาน ๆ เพียรทรมานตนให้ลำบาก แต่ไม่ได้พัฒนาวิปัสสนาญาณ ไม่ได้ปรับอินทรีย์ จิตก็คิดวิพากษ์วิจารณ์วิเคราะห์ไปทั่ว แสดงว่าเพียรไม่ถูก เพียรถูกต้องต้องมีความสงบเกิดขึ้น และเพียรเพื่อพัฒนามรรค ๘ เพื่อความสงบให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป สัมมาวายามะโดยนัยอธิบายอย่างสุดปัญญาของผู้บรรยาย ก็คงได้โดยประมาณเท่านั้นแล

สัมมาสติ : สติถูกต้อง

ต่อไปนี้มาดู**สัมมาสติ** สติที่ถูกต้องบ้าง ในสัมมาสตินี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

กตมา จ ภิกขเว สมฺมาสติ ภิกษุทั้งหลาย สติ
ถูกต้องนั้นเป็นอย่างไร

อิธ ภิกขเว ภิกษุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ
อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌมา-
โทมนสฺส

ภิกษุทั้งหลาย ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ ในศาสนธรรม
คำสั่งสอนนี้ อาศัยอยู่ด้วยการตามกำหนดรู้กายอย่างหนึ่ง
ภายในกาย อาศัยอยู่ด้วยการตามกำหนดรู้เวทนาอย่างหนึ่ง
ในเวทนาทั้งหลาย อาศัยอยู่ด้วยการตามกำหนดรู้จิตอย่าง
หนึ่งภายในจิต อาศัยอยู่ด้วยการตามกำหนดรู้ธรรมอย่าง
หนึ่งในธรรมทั้งหลาย

อาตปปี สมฺปชาโน สติมา ด้วยความเพียร ด้วย
ปัญญา ด้วยสติ วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌมาโทมนสฺส พึง
ขจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย อย่าง วุจฺจติ ภิกขเว
สมฺมาสติ ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้เรียกว่าสติถูกต้อง

เรามาดูคำอธิบายสักกนิทหนึ่งเพื่อให้เกิดความเข้าใจในที่นี้คำว่า **กายะ กายานุปสฺสี วิหริติ** อาศัยอยู่ด้วยการตามกำหนดรู้กายอย่างหนึ่งในกาย ในความหมายกายอย่างหนึ่งในกายนั้น แสดงให้เห็นว่ามีกายเยอะแยะอยู่ในกาย ทรงให้ตามกำหนดรู้ทีละกายที่ปรากฏจริงในขณะนั้น

ถ้าตีความตามกายบัญญัติในคำว่า **กายะ** ซึ่งแปลว่าในกายนั้น จะหมายถึงร่างกายหนึ่งเป็นเอกพจน์ เป็นกายใหญ่หรือเป็นกายหลัก

กายานุปสฺสี แปลว่าตามดู ตามรู้ ตามเห็นร่างกายหนึ่ง ถ้าแปลตามศัพท์เต็ม ๆ จะได้ว่า อาศัยตามรู้ร่างกายหนึ่งในร่างกายหนึ่งซึ่งเป็นกายใหญ่หรือกายหลัก เลยมีผู้ตีความไปว่าในร่างกายนั้น มีร่างกายเล็ก ๆ ร่างกายหนึ่งบ้าง หรือบางท่านก็ตีความว่าน่าจะมีหลาย ๆ ร่างกายบ้าง หรือบางท่านก็ว่าไม่ใช่อย่างนั้น แต่เป็นร่างกายละเอียด ๆ ประณีตบ้าง ร่างกายทิพย์ ร่างกายธรรม อาศัยอยู่ในกายหลักบ้าง

เมื่อเป็นดังนี้ จึงเกิดความเห็นในธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าส่วนนี้ แดกแยกออกไปตามความคิดคาดคะเนเอาแห่งปัญญาตน มิใช่ตามการเห็นแจ้งด้วยดวงตาวิปัสสนาญาณแต่ประการใด

การแตกแยกด้วยธรรมทิวฏฐิ คือเห็นธรรมที่ต่างกันจึงเกิดขึ้น ทำให้ความเป็นปึกแผ่น มั่นคง คมชัด ในธรรมถูกทำลายลงไป นักศึกษาผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาทั้งหลายจึงเกิดความสับสน ลังเล สงสัย ไม่แน่ใจ ขาดความมั่นใจ ไม่สามารถคลำหาประตูเข้าสู่ศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ถูกต้อง

ดังนั้นการประกาศพระศาสนาด้วยธรรมทิวฏฐิ ตามความคิดคาดคะเนของท่านเหล่านั้น จึงกลายพันธุ์ไปเป็นการประกาศความวิเศษ ซึ่งไม่ต่างอะไรกับกลุ่มผู้ที่นับถือภูตผีปีศาจ เจ้าพ่อเจ้าแม่ หรือไสยศาสตร์ ด้วยประการฉะนี้

จะเห็นได้ว่า จากระบบการเอากิเลสออกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เลยกลายไปเป็นระบบเอากิเลสเข้า

ระบบอนัตตาของพระพุทธเจ้าก็กลายเป็นอัตตาไป ถึงแม้จะอ้างว่าอนัตตา ก็เป็นเพียงจินตตามยปัญญา คือคิดเอา นึกเอา คาดเดาเอา

แม้จะเรียกว่าวิปัสสนาก็เป็นเพียงแต่ชื่อเท่านั้น มิใช่วิปัสสนาตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ และพระพุทธสาวก อนุพุทธสาวก ได้สั่งสอนแนะนำสืบกันต่อ ๆ มาตามอริยประเพณี

อันนี้เฉพาะในภาคปฏิบัติศีลธรรมนะ สาเหตุเป็นอย่างนี้ ความจริงแล้วออกไปนอกพุทธพจน์ตั้งแต่เริ่มเข้าใจเรื่องกายผิติดเพี้ยนเป็นต้นมาแล้ว ดังนั้นความเข้าใจผิดหรือเพี้ยนในหมวดของเวทนา หรือจิต หรือธรรม หรือความเข้าใจผิดในวิธีปฏิบัติอื่น ๆ ก็ล้วนเป็นสาเหตุให้การปฏิบัติตามคำสอนนอกพระพุทธรพจน์เกิดขึ้นได้โดยนัยเดียวกัน

คราวนี้เรากลับมาดูกายที่ใช้เป็นอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือที่เรียกว่าเป็นกายปรมัตถ์ ซึ่งลักษณะปรมัตถ์นั้นจะมีเกิดแล้วดับ เป็นอย่างนี้ทุกก่อนอัตตาปรมัตถ์ และเพราะก่อนอัตตาปรมัตถ์ดับจึงเป็นอนัตตา

เช่นธาตุดินมีลักษณะแข็ง สัมผัสได้ด้วยกาย พออ่อนเกิดแข็งก็ดับ และเมื่อแข็งดับแล้วหาที่อยู่ ที่ซ่อน ที่หลบ ที่เก็บ ไม่พบแล้ว ไม่มีที่อยู่ หาที่อยู่ไม่ได้ ไม่ว่าโลกนี้ โลกหน้าหรือว่าโลกไหน ๆ ก็ไม่ใช่ที่ซ่อนของเขา เพราะเขาดับเหมือนกับไฟที่ดับ ชัดเจนไหม นี่เรียกว่าดับ

แต่ถ้าเป็นธาตุดินบัญญัติ หรืออุปาทานเอาว่าเป็นธาตุดิน เช่นขี้เถ้า เป็นต้น มักจะใช้ตาสัมผัสและไม่มีการดับ มีเพียงแต่เปลี่ยนแปลงสถานะไป และไม่สามารถเห็นประจักษ์ได้ในปัจจุบันนั้น ต้องรอเวลา ต้องใช้เวลา ต้อง

ถึงเวลา เป็นกาลิโก นอกจากจะคิดถึงไปในอดีตหรืออนาคต
ในมโนภาพเท่านั้น ต่างจากปรมาตม์ซึ่งเป็นพระธรรมคำสอน
ของพระพุทธเจ้าที่เป็นอกาลิโก ไม่เกี่ยวกับเวลา สามารถ
เห็นได้ในปัจจุบันนั้น

ตัวอย่างเช่น แขน นี้ดูให้ดีนะ เหยียด..หนอ แขนยัง
เหยียดอยู่ไหม ยังเหยียดอยู่ อาการเหยียดยังอยู่ไหม อาการ
เหยียดดับไปแล้ว เมื่ออาการเหยียดดับไปแล้ว หาเจอไหม
ว่าไปซ่อนอยู่ที่ไหน ดับต้องเป็นอย่างนี้ ทำถูกเดี๋ยวนี เห็น
เดี๋ยวนี ไม่เกี่ยวกับเวลาเป็นอกาลิโก

อาการเหยียดดับไปแล้ว ขณะนี้อาการอะไรปรากฏอยู่
อาการนี้ เห็นไหม กิริยาของแขนยังเหยียดอยู่ แต่
อาการเหยียดดับไปแล้ว เป็นอาการนี้ปรากฏแทน แขน
เป็นรูปบัญญัติไม่มีการดับ จะอยู่ในท่าเหยียด ท่าคู้ ท่างอ
ท่าตั้ง ท่านอน ท่าเคลื่อนไหว ท่านิ่ง ก็ยังเห็นเป็นแขนอยู่ดี
เพียงแต่ท่าทางอากัปกิริยาเปลี่ยนไปเท่านั้น ไม่เห็นแขนจะ
ดับได้ตรงไหน ถ้าดับได้ย่อมมองไม่เห็นแขน

ส่วนอาการเหี่ยยดคืออาการเคลื่อนออก อาการคู้คืออาการเคลื่อนเข้า อาการนิ่งคืออาการหยุดไม่เคลื่อน เหล่านี้มีการเกิดและดับให้เห็นชัดเจน กล่าวคือเมื่ออาการเคลื่อนปรากฏ อาการนิ่งก็ดับ พออาการนิ่งปรากฏ อาการเคลื่อนก็ดับเช่นกัน ดับแล้วก็หาไม่เจอว่าอยู่ที่ไหน เพราะไม่มีที่อยู่อีกต่อไปแล้ว

อาการเหี่ยยดอาการคู้เหล่านี้ จึงเป็นส่วนหนึ่งของรูปกายปรมาณู ปรมาณูทั้งหลาย จำเป็นต้องอาศัยบัญญัติเกิดขึ้น จะเกิดขึ้นตามลำพังนั้นไม่ได้ เช่นอาการเหี่ยยดอาการคู้ อาการนิ่ง จำเป็นต้องอาศัยแขนเกิดขึ้น เป็นต้น ถ้าไม่มีแขน อาการเหี่ยยด อาการคู้ อาการนิ่งเหล่านี้ก็ไม่ได้

ดังนั้นแขนซึ่งเป็นรูปบัญญัติ พร้อมทั้งอาการซึ่งเป็นรูปปรมาณู จึงถูกบัญญัติชื่อเป็นภาษาปริยัติว่า “วิชขามานบัญญัติ” บัญญัติที่ถือว่าเป็นวิชา ใช้เป็นอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานได้ เมื่อทำให้วิปัสสนาญาณอย่างถูกต้องเกิดขึ้นมา และพัฒนาสู่ความแก่กล้า ก็จะคลายออกจากบัญญัติไปตามลำดับความแก่กล้าของวิปัสสนาญาณสู่ปรมาณูล้วน ๆ ได้เอง ก่อนจะถึงมรรคผลนิพพานในที่สุด คล้ายกับเราปอกเปลือกมะพร้าวที่ละชั้น ๆ จนถึงเนื้อมะพร้าวจึงรับประทานได้ฉนั้น

ดังนั้น “กาย” นี้ ตามหลักฐานในคัมภีร์หลายแห่งที่
ตรัสถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงไม่ให้ถือเอาโดยนิमित หรือ
ถือเอาโดยอนุพยัญชนะ คือไม่ให้ถือเอาโดยความเป็นรูป
คน รูปสัตว์ รูปสิ่งของ หรือถือเอาโดยความเป็นรูปแขน
เป็นรูปขา เป็นรูปตัว เป็นรูปหัว เป็นต้น ผู้ปฏิบัติจึงเหลือ
เพียงถือเอาตามอาการซึ่งเป็นรูปปรมาณู หรือถือเอาตาม
ความรู้สึกตามอาการซึ่งเป็นวิญญูณ ที่เรียกว่าจิตนาม
ปรมาณูเท่านั้น

เวลาจะทำกัมมัฏฐานวิชาการตรัสรู้ของพระสัมมาสัม
พุทธเจ้า ไม่ว่าจะเป็นสมถกัมมัฏฐานที่ให้ผลเป็นฌานสมาบัติ
ซึ่งเป็นฌานจำพวกโลกุตตรฌาน หรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน
ที่ให้ผลเป็นมรรคผลนิพพานก็ตาม จะต้องทำให้มรรค ๘
เกิดจึงสามารถถึงได้ และ**การจะทำให้มรรค ๘ เกิด
อุปกรณ์หรือวัตถุดิบส่วนสำคัญที่ใช้ในการทำ คือ
ปรมาณู จะต่างก็เพียงเป็นรูปปรมาณูหรือนามปรมาณู
เท่านั้น** ไม่ใช่เพียงแค่ท่องชื่อปรมาณูแล้วจะใช้ได้

มีตัวอย่างสักหน่อยจะเห็นชัดเจนขึ้น

สมมติว่าเราไปซื้อลูกเงาะ เราสั่งแม่ค้าว่าเอาเงาะ
กองนี้กิโลหนึ่ง เราซื้อที่เปลือกเงาะหรือซื้อที่เนื้อ ซื้อที่

เปลือก แต่ใจเราอยู่ที่เปลือกหรืออยู่ที่เนื้อ อยู่ที่เนื้อ เวลา
รับประทาน กินทั้งเปลือกหรือกินเฉพาะเนื้อ

ในทำนองเดียวกัน เวลาทำกัมมัฏฐานวิสาการตรัสรู้
เพื่อดับทุกข์ของพระพุทธเจ้า จะต้องเลือกอารมณ์ที่เป็น
วิชขามานบัญญัติ คือบัญญัติที่มีปรมาต্মอยู่ด้วยเท่านั้น
เหมือนเราเลือกซื้อผลเงาะ เราก็เลือกซื้อเฉพาะเปลือกเงาะ
ที่มีเนื้อเงาะอยู่เท่านั้น ซึ่งเปรียบเหมือนวิชขามานบัญญัติ
ส่วนเปลือกเงาะที่ไม่มีเนื้อเงาะอยู่ เงาะดิบ ๆ มีแต่เปลือก
เปล่า ๆ ซึ่งเปรียบเหมือนอวิชขามานบัญญัติ คือบัญญัติ
ที่ไม่มีวิชา ไม่มีความรู้ เราก็ไม่เอา เวลารับประทานเรา
รับประทานเฉพาะเนื้อ ปอกเปลือกทิ้งไป

เหมือนกับเวลาทำกัมมัฏฐาน เราก็ปอกเปลือกคือ
บัญญัติออกไป ด้วยการทำวิปัสสนาญาณชั้นต้นให้เกิดขึ้น
เพื่อเข้าถึงปรมาต্ম ซึ่งเปรียบเหมือนเนื้อเงาะที่เป็นวิปัสสนา-
ญาณชั้นสูง และรับประทานเฉพาะเนื้อเงาะนั้น ซึ่งเปรียบ
เหมือนการได้มรรคผลนิพพาน

ดังนั้นในกายนี้จึงมีร่างกายหรือรูปร่างของกาย หรือ
อากัปกริยาของกายซึ่งเป็นกายบัญญัติและนามบัญญัติ ที่
เรียกว่าอวิชขามานบัญญัติ และอีกส่วนหนึ่งเป็นอาการ
กาย ซึ่งเป็นกายปรมาต্মและนามปรมาต্ম อันได้แก่เจตสิก

และจิต ที่เรียกว่าวิชชามานบัญญัติ อาศัยอยู่เยอะแยะเลย
ใช้ไหม เช่น อาการพอง อาการยุบ อาการเหี่ยยด อาการ
คู้ อาการเคี้ยว อาการกลืน แล้วแต่ว่า **อุคคหนิमित** หรือ
ว่า **ปริมุขั** ที่ปรากฏในขณะนั้นจะเป็นอะไร เราต้องกำหนด
อันนั้นไป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **อาตาปี** ต้องกำหนด
ด้วยความเพียร ความเพียรทางจิตนะ จิตต้องมีความเพียร
ไม่ใช่เพียรแต่กายใจก็เหี่ยวอยู่นะ จิตต้องเข้มแข็ง ถ้ามัน
หลับ ๆ ตื่น ๆ สะลึมสะลือ ท้อแท้ท้อถอย เกียจคร้าน
ต้องให้มันฟื้น ต้องให้มันขยัน ไม่ใช่กำหนดด้วยความ
เกียจคร้าน ต้องกำหนดด้วยความเพียร กำหนดด้วยปัญญา

ปัญญาในที่นี้แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งคือ
บริหารกปัญญา ปัญญาในการจัดการ หรือที่เรียกตาม
ภาษาเราว่าปัญญาในการบริหารจัดการ อันนี้กำหนด
อย่างไรถึงจะถูกต้อง บริหารถูกไหม ถ้าเราทำได้ถูกต้อง
ไม่ต้องห่วง ภาวนามยปัญญาเขาจะให้ผลของเขาเอง

เหมือนการทำงานอะไรก็ตาม เมื่อเราทำให้ดี ผลของ
งานที่ออกมาก็จะดี เช่นเราปลูกต้นไม้ หากเราดูแลดีเมื่อ
ถึงเวลาเขาจะให้ผลของเขาเอง เราไม่ต้องไปยุ่ง ไปบังคับ

ให้เขาออกดอกออกผล เขาไม่ยอมออกเราจะทุกข์ ปล่อย
เขา ให้เขาออกดอกออกผลของเขาเอง เราทำหน้าที่ดูแล
เขาให้ดีก็แล้วกัน อันนั้นคือ ภาวนามยปัญญา

เพราะฉะนั้นใครก็ตามที่ต้องการปัญญาดี ๆ บริหาริก-
ปัญญาดังทำให้ชั้นเยี่ยม กำหนดให้ดี ให้ถี่ถ้วนทุกวิถีจิต
ประกันคุณภาพได้

เคล็ดลับของการทำให้ปัญญาดีนั้น อริยบัณฑิตา-
จารย์ทั้งหลายสอนสืบต่อกันมาว่า ผู้ที่จะเป็นอาจารย์เก่ง ๆ
วิถีจิตต้องเก่ง หากวิถีจิตไม่เก่ง ถึงจะท่องพระไตรปิฎกได้
ทั้งหมด ยังไงก็เป็นอาจารย์วิปัสสนาที่เก่งไม่ได้ อย่างว่าแต่
เป็นอาจารย์กัมมัฏฐานเลย เป็นนักเรียนกัมมัฏฐาน ก็ทำ
กัมมัฏฐานไม่เก่ง กลับกัน ถ้าวิถีจิตเก่ง แม้ว่าจะไม่สามารถ
ท่องพระไตรปิฎกได้ทั้งหมด ก็สามารถเก่งได้ เพราะอะไร
เพราะการเรียนกัมมัฏฐานนี่คือเรียนอภิธรรมภาคสนาม
เห็นแจ่ม ๆ ตามคัมภีร์ปะ๊ะ โดยไม่ต้องดูคัมภีร์เลยก็ได้

ไม่เชื่อลองไปถามท่านอาจารย์สารีบุตร อัครสาวก
เบื้องขวา ดู แต่ที่ต้องดูคัมภีร์เพราะต้องการรู้ว่าพระพุทธเจ้า
ทรงบัญญัติเรียกชื่อสิ่งเหล่านั้น ตามสมมุติบัญญัติในปริยัติ
สังฆธรรมว่าอย่างไร จะได้เรียกชื่อถูกต้องตามพระองค์

เหมือนเราเป็นครูประจำชั้น ทำไมต้องรวมนักเรียนเพื่อเรียกชื่อ ก็เพื่อจะดูว่านักเรียนคนนั้นชื่ออะไร ในแต่ละวันมาหรือเปล่า พอจำได้แล้ววันหลังไม่ต้องเรียกชื่อก็ได้ อยากเจอก็จี๋มถามเป็นรายบุคคลเลย จะเป็นลักษณะนี้เพราะฉะนั้นเวลาเราต้องการให้ปัญญาดี เราสร้างได้ แต่วิถีจิตต้องเก่งนะ ต้องละเอียดลออถึงใช้ได้

กลับมาเรื่องสติ สติในที่นี้มุ่งเฉพาะสติที่เกิดจากมรรค ๘ เป็นขณิกสติ คือสติในมรรค ๘ ที่ทำหน้าที่ตามรู้เกิดพร้อมกับชั่วขณะที่มรรค ๘ ประหารกิเลส ดับเหตุแห่งทุกข์ คือเกิดมาทำหน้าที่ตามรู้ขณะที่ประหารและป้องกันกิเลส ไม่ใช่สติระลึกรู้ หรือสติตามรู้ หรือสติรู้วารู้ ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายเรียกชื่อไว้ในหลาย ๆ คัมภีร์ว่า “อุทาสีโน” คือเพียงแค่ตามรู้เฉย ๆ เท่านั้น ยังไม่สามารถตามเห็นการขจัดกิเลส มิโมหะอวิชชาเป็นต้นได้ จึงยังไม่เรียกว่ามีสติในที่นี้ ถ้าเพียงแค่นี้ใครก็ทำเองได้ ยังไม่ใช่ปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

ต่อเมื่อเราทำให้มรรค ๘ เกิดได้ กระบวนการของมรรค ๘ จะขจัดโมหะ ดับกิเลส ดับอะไร ๆ ที่เป็นเหตุแห่งทุกข์ การตามรู้ในขณะที่ทำการดับด้วยมรรค ๘ นั้นจึงเรียกว่ามีสติตามพระพุทฺธประสงค์ได้

สติ ของผู้ปฏิบัติจึงตามเห็นกิเลสดับ เห็นทุกข์ดับ เห็นความเป็นมัจฉิมาของจิตมั่นคงอยู่ เพราะสติทำหน้าที่ตามรู้การประหารกิเลสพร้อมมรรค ๘ เกิด ปัญญารู้ตามที่สติรู้ ดังนั้นปัญญาจึงเห็นทุกข์ เห็นกิเลส เห็นเหตุแห่งทุกข์ดับไปพร้อมกับสติตามรู้ นั่น เช่น

กำหนดอะไรแล้วใจเกาะได้ดีดีไหม นานไหม **สติ** **อปลวติ ลกฺขณํ** ลักษณะของสติไม่ลอย คือจมเกาะติด การกำหนดอยู่ ลอยนี้ท่านเปรียบเหมือนน้ำเต้า ถ้าน้ำเต้าแห้ง ๆ โยนลงน้ำมันก็ลอย น้ำไหลไปทางไหน ลมพัดเคลื่อนซัดไปทางไหน มันก็ลอยไปลอยมาไปตามนั้นไม่มั่นคงหาทิศทางทางที่แน่นอนไม่ได้ เปรียบเหมือนไม่มีสติ ต้องให้มันจม

การจมนี้เปรียบเหมือนมีสติ เพราะจมลงจึงสามารถเสถียรมั่นคงได้ และขณะที่เคลื่อนตัวจากลอยลงมาสู่จมจะตัดกระแสน้ำให้หมดอำนาจขาดเป็นช่องลงไปได้ เหมือนเอาโคลนมาแปะไว้ข้างฝา แล้วเอานิ้วจิ้มลงไปทีโคลน จะเห็นโคลนขาดเป็นช่องนิ้วจมลงไปได้

เพราะฉะนั้นเมื่อเราปฏิบัติไปถึงระดับสูง ๆ แล้ว เวลา กำหนดจะเห็นมันขาดเป็นช่อง ๆ ไป เช่น กำหนดหงุดหงิด หงุดหงิดหนอ หงุดหงิดหนอ สติจะตามเห็นหงุดหงิดถูก มรรค ๘ ประหารจมลง ๆ จนดับไป ปัญญาก็จะตามรู้เห็น การจมลง ๆ หรือการขาดไป ๆ ดับไป ๆ นั้น

เมื่อหงุดหงิดดับไปหมดแล้ว ก็ย้ายสติไปตามเกาะจมนับรู้กับอาการกายอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือจิตอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ กำหนดไป แต่ในที่นี้หมายถึงอาการกายอย่างหนึ่ง ในขณะที่กำหนดอาการกายนั้นอยู่ต้อง **วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส** ต้องจัดการเพ่ง เกร็ง บังคับ ทั้งปวงในโลกอย่าให้เกิด เพราะเพ่ง เกร็ง บังคับเข้านี้ สัมมากัมมันตะเสีย กลายเป็นมิจจกัมมันตะไป

พระพุทธองค์ตรัสไว้ชัดเจนว่า **วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา** เพ่ง เกร็ง บังคับในโลกนี้ ด้วยอำนาจของอภิชฌาอยากได้ หรือภวตัณหาอยากให้ชัด ให้กำจัดเสีย

อีกอย่างหนึ่งพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า เวทนาสุ เวทนา-
นุปลสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
อภิขฺฌมาโทมนสฺสํ อาศัยอยู่ด้วยการตามกำหนดรู้เวทนา
อย่างหนึ่งในเวทนาทั้งหลาย ด้วยความเพียร ด้วยปัญญา
ด้วยสติ พึงขจัดอภิขฌาและโทมนัสในโลกเสีย

บรรดาเวทนานั้นมีมากมาย ทั้ง สุขเวทนา การเสวย
อารมณ์ที่เกิดจากสุขคือกิเลสดับ ทุกขเวทนา การเสวย
อารมณ์ที่เกิดจากทุกข์คือกิเลสเกิด อทุกขมสุขเวทนา
การเสวยอารมณ์ที่เป็นกลางเพราะกิเลสเกิดไม่มีและสุข
เพราะกิเลสดับก็ไม่มี

กำหนดอยู่กับอารมณ์ที่เป็นมัชฌิมาหรือที่เรียกว่า
“กามาวจรกุศล” อยู่ เช่น รูปารมฺมณํ วา อากาโรเห็น
สพฺพทารมฺมณํ วา อากาโรได้ยิน คนฺธารมฺมณํ วา อากาโร
ได้กลิ่น รสธารมฺมณํ วา อากาโรรู้รส โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ
วา อากาโรถูก โดน ชน กระแทบ เคลื่อน นิ่ง ฐมฺมารมฺมณํ
วา อากาโรเจ็บ ปวด มีน ซา คั่น เมื่อย ร้อน เย็น แน่น
ตึง และอื่น ๆ เป็นต้น

ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย ผลฺโส โหติ เวทนา
โหติ

ยัม ยัม วา ปนารพุก อารมณโศอารมณหนึ่งก็ตาม
แม้เริ่มรับรู้ ตสฺมี สมเย ในเวลานั้น ผลโส โหติ กำลัง
สัมผัสอยู่ เวทนา โหติ กำลังเสวยอารมณ์อยู่

การเสวยอารมณ์ที่เป็นอทุกขมสุขหรือมัชฌิมาอย่างนี้
เกิดขึ้นด้วยการทำให้มรรค ๘ องค์เกิด เป็นกิจเป็นงาน
เบื้องต้นของผู้ทำกัมมัฏฐาน ผู้หวังความสำเร็จในการศึกษา
วิชาการตรัสรู้ เพื่อดับทุกข์ของพระพุทธรเจ้าทุกคน จะต้อง
ทำให้เรียบร้อยบริบูรณ์อย่างชนิดไม่มีที่ติ จึงจะสามารถ
ปฏิบัติเข้าสู่ความเป็นมัชฌิมาขั้นสูงถึงสูงสุด เข้าสู่มรรคผล
นิพพานได้ คือการดับอนุสัยกิเลสที่ละเอียดสุขุมลุ่มลึก ซึ่ง
แฝงฝังอยู่ในจิต ด้วยโลกุตตรมรรคทั้ง ๔ อันมีโสดาปัตติ-
มรรค สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค อรหัตตมรรคตาม
ลำดับเท่านั้น

เมื่ออนุสัยกิเลสถูกโลกุตตรมรรคขั้นใดขั้นหนึ่งประหาร
ดับลง จิตว่างจากอนุสัยกิเลสซึ่งเป็นตัวกลาง โนมน้าว
เหนี่ยวนำให้จิตเกาะยึดติดในกามาวจรกุศล จิตวิมุตติ
หลุดพ้นจากกิเลสหยาบ กิเลสละเอียดสุขุมทั้งปวง เข้าถึง
ความสะอาดบริสุทธิ์หมดจดผ่องใสสูงสุด เป็นอุเบกขา
เป็นมัชฌิมาร้อยเปอร์เซ็นต์ จึงออกจากการเสวยรูป-นาม

สังขารที่เป็นกามาวจรกุศล ซึ่งเป็นทุกข์ทั้งปวงที่ยังเหลืออยู่ พร้อมกับที่อนุสัยกิเลสดับ

ดังนั้นการออกจากรูป-นามสังขารทั้งปวง และการดับของอนุสัยกิเลส จึงเกิดขึ้นพร้อมกันกับที่โลกุตตรมรรคเกิดพร้อมกับวิญญาณดับ ชั้นที่ ๕ ทั้งปวงดับ เข้าสู่ความดับที่เรียกว่ามรรคผลนิพพาน เป็นสมุจเฉตนิพพาน ถือว่าเสวยสุขเวทนาเพราะทุกข์ดับ และชื่อว่าเสวยอทุกข์ขมสุขเวทนาเพราะมีนิพพานเป็นอารมณ์

ในสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกข์ขมสุขเวทนา ที่ยังเสวยอารมณ์ที่เป็นรูป-นามสังขารอยู่ ส่วนนั้นเป็นสามิสเวทนา คือ เป็นเวทนาที่ยังอิงอาภิสอยู่ ส่วนใดก็ตามที่ออกจากรูป-นามสังขารทั้งปวง ส่วนนั้นเป็นนิรามิสเวทนา

การกำหนดตามรู้เวทนาเหล่านี้ เห็นแจ้งอย่างนี้ ชื่อว่าอาศัยตามกำหนดรู้เวทนาอยู่ เป็น **สัมมาสติ** อย่างหนึ่ง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี
วิหฺรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
อภิขฌาโทมนสฺส

มีใจความว่า อาศัยอยู่ด้วยการตามกำหนดรู้สภาวะจิต
อย่างหนึ่งในจิต ด้วยความเพียร ด้วยปัญญา และด้วยสติ

ในขณะที่เรากำหนดอารมณ์ที่เป็นกามารจรกุศล ไม่ว่าจะ
จะเป็นอาการกายหรือเวทนา หรือสภาวะธรรมอย่างใด
อย่างหนึ่งอยู่ก็ตาม เมื่อสภาวะจิตดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ตรัสไว้ในสติปัฏฐานว่า

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สราคํ วา จิตฺตํ สราคํ จิตฺตनुติ
ปชานาติ วีตฺราคํ วา จิตฺตํ วีตฺราคํ จิตฺตनुติ ปชานาติ

ภิกษุทั้งหลาย ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ ในที่นี้ เมื่อ
จิตพร้อมด้วยราคะมีอยู่ ย่อมกำหนดรู้จิตอย่างทั่วถึงถี่ถ้วน
พร้อมด้วยราคะนั้น คือกำหนดรู้ถี่ถ้วนเรียบร้อยดี ทั้งอาทิ
กัลยาณัง ขณะที่จิตพร้อมทั้งราคะเริ่มเกิด มัชฌะกัลยาณัง
ขณะที่กำลังดำเนินไปอยู่ และปริโยสานกัลยาณัง ขณะที่
สิ้นสุด หรือในขณะที่จิตไม่มีราคะ ย่อมกำหนดรู้จิต
ไม่มีราคะอย่างถี่ถ้วนทั่วถึงเรียบร้อยดี ทั้งอาทิกัลยาณัง
มัชฌะกัลยาณัง ปริโยสานกัลยาณัง อย่างไม่มีข้อบกพร่อง

เมื่ออธิบายว่า เมื่อราคะคือกิเลสประเภทกามเกิดขึ้นมาพร้อมกับจิตจะทำอย่างไร กำหนดอะไร ก็กำหนดราคะที่กำลังเกิดขึ้นนั้นแหละ กำหนดอย่างไร เช่นพอใจเข้ามาก็กำหนดพอใจ ชอบใจก็กำหนดชอบใจ อยากได้กำหนดอยากได้ อยากให้ชัดกำหนดอยากให้ชัด อยากรู้อยากเห็นก็กำหนดที่อยากรู้อยากเห็นนั้นแหละ

ขณะที่กำหนดมรรค ๘ จะเกิดขึ้นพร้อมกับประหารราคะที่มีอยู่ในจิตให้ดับลงพร้อม ๆ กัน

พระอานนท์พุทธอุปัฏฐาก ได้ແลงต่อหน้าพระอรหันต์ปฏิสัมภิทาทั้งหลาย^๑ ในการประชุมสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๑ ที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา เขาเวภารบรรพต กรุงราชคฤห์ จาริกอยู่ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค ยุคนัทธกถา ขุททกนิกาย ตอนหนึ่งว่า :-

^๑ มีพระอรหันต์ผู้ทรงอภิญญาเข้าประชุมทั้งสิ้น ๕๐๐ องค์

โส อาวุโส สมโย ยนุตัม จิตุตัม อชฺฌตฺตญฺเอย
 สนฺติฏฺฐติ สนฺนิสีหติ เอโกทิ โหติ สมาธิยติ ตสฺส
 มคฺโค สญฺชายติ

อาวุโส ในเวลานั้น ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์นั้น จิตใด
 พุ่งด้วยราคะ ยังจิตให้อยู่ภายในความพุ่งด้วยราคะนั้นนั่นทีเียว
 ตั้งอยู่ที่ราคะนั้น หยุดอยู่แค่ราคะนั้น ทำให้เป็นอารมณ์เดียว
 เกิดขึ้นที่ราคะนั้นอยู่ ย่อมทำให้สงบระงับ

ทำให้สงบระงับทำอย่างไร กำหนด

พระอานนทก็กล่าวต่อไปว่า ตสฺส มคฺโค สญฺชายติ
 มรรคย่อมเกิดขึ้นพร้อมแก่ผู้ทำอย่างนั้น นั่นคือจิตที่มา
 พร้อมด้วยราคะและเราทำให้ราคะสิ้นไป หหมดไป พ้นจาก
 จิตไป

เมื่อราคะมา เรา รู้ กำหนดเห็นราคะออกไปจากจิต
 จนหมด เมื่อราคะหมดจากจิตไม่มีแล้วทำอย่างไร พระ
 สัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า

วีสฺสาคํ วา จิตุตัม วีสฺสาคํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ

ในขณะที่จิตไม่มีราคะ ย่อมกำหนดรู้อย่างถึถ้วนทั่วถึง
 เรียบร้อยดีทุกอารมณ์ที่จิตไม่มีราคะ ตั้งแต่เริ่มเกิดไปจนถึง
 ดับ อย่างไม่มีข้อบกพร่อง

ตรงนี้ให้กลับไปกำหนดอารมณ์ที่เป็นกามาวจรกุศลตามวิธีของกายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา และธรรมานุปัสสนา เช่นหายใจเข้า หายใจออก หรือพอง-ยุบ ขว้างอย่าง ซ้ายอย่าง เคี้ยว กลืน เจ็บ ปวด มีน ชำ คัน เมื่อย เป็นต้น เพื่อรักษาความไม่มีราคะให้จิตสะอาดไว้ และพัฒนาความสะอาดของจิตให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนถึงวิปัสสนาญาณแก่ อินทรีย์แก่ โพชฌงค์แก่ สามารถเข้าสู่มรรคผลนิพพานได้

ส่วน **สโทสံ วา จิตตัม** จิตพร้อมกับโทสะ หรือว่า **สโมหัม วา จิตตัม** พร้อมกับโมหะ หรือว่า **สงฺขิตตัม วา จิตตัม** จิตหดหู่ ห่อเหี่ยว หมดเรี่ยวหมดแรง วิริยะขาด ศรัทธาขาด เหนื่อยหน่ายเกียจคร้าน หรือว่า **วิกฺขิตตัม วา จิตตัม** จิตฟุ้งซ่าน

การจัดการเพื่อดับกิเลสเหล่านี้ทั้งปวง เป็นจุดดั่งที่กล่าวแล้วในราคะ และการกำหนดจิตที่ไม่มีราคะเพื่อเข้าสู่ความหลุดพ้น และรักษาจิตให้ยังคงความหลุดพ้นไว้

มหคฺคตัม วา จิตตัม จิตมีความเลิศจนใหญ่ หมายถึงจิตที่เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลสใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นใหญ่แก่ตัวของตัวเอง สะอาดด้วยมรรค ๘ เป็นตทัง-

คปหาณ ขยายกว้างแผ่ไพศาลออกไปทุกพื้นที่ จนสมาธิมีกำลังสะสมเพิ่มขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่อุปจารสมาธิขั้นต้น จนถึงอัปนาสมาธิระดับฌาน เป็นวิกขัมภณปหาณ การข่มกิเลสด้วยสมาธิสะดวกไว้ และขยายแผ่กว้างรักษาความสะอาดไปตามกามาวจรกุศลอารมณ์ทุกที่ ตามมรรค ๘

หมายถึงจิตที่มีความบริสุทธิ์เด่นเป็นใหญ่ ท่านจึงหมายเอาสมาธิตั้งแต่พลวอุปจารสมาธิขึ้นไปถึงฌาน ทำให้เจโตวิมุตติบริบูรณ์ ความหลุดพ้นด้วยการใช้สมาธิสะดวก ไม่ให้เสวยอารมณ์ที่เป็นกิเลสกว้างขวางมากขึ้น จนอินทรีย์วิปัสสนาญาณ และโพชฌงค์แก่กล้าสูงสุด เพื่อรองรับโลกุตตรมรรค

ปชานาติ ผู้ปฏิบัติต้องการปัญญา ต้องรู้ไปพร้อมกับการกำหนดอย่างถี่ถ้วนทั่วถึง ละเอียดยลลอ รอบคอบ

อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ จิตไม่มีความเป็นใหญ่ ถูกกิเลสมลทินทั้งหลายเข้าคลุกเคล้าผสมปนเป ให้สกปรกมอมแมมเสียสมาธิอยู่บ่อย ๆ สมาธิตั้งได้เพียงแค่ตรุณอุปจาร อย่างมากก็แค่มีขณิกอุปจาร มีกำลังไม่ถึงพลวอุปจาร กำลังสะดวกของสมาธิไม่เพียงพอจะให้จิตสะอาดถึงระดับฌาน กำลังความบริสุทธิ์จึงไม่เพียงพอจะรองรับโลกุตตรมรรคได้

ตรงนี้ผู้หวังผลสูงสุดทั้งในด้านสมาธิและการดับทุกข์ ต้องปรับปรุงเพื่อยกระดับการปฏิบัติของตน ให้ถึงขนาดที่เพียงพอ ที่พระศาสดาทรงเรียกว่า **สามิจิปปิปนโน** คือ ปฏิบัติสมควรจะได้ ก็จะมีสมประสงค์เอง

ปชานาติ ผู้ปฏิบัติต้องการปัญญา ขณะกำหนด อกุศลที่เกิดขึ้นเพื่อดับอกุศล พร้อมกับการสร้างกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือขณะกำหนดอารมณ์กามาวจรกุศล เพื่อพัฒนากุศลอยู่ก็ตาม ต้องรู้อย่างถ่องถ้วน ทัวถึง ละเอียด ลออ รอบคอบ

สอตุตรัม วา จิตตัม จิตที่มีจิตอื่นยิ่งกว่า เหนือกว่า ท่านให้ความหมายไว้ว่า ถ้าเราอยู่ตรงที่ไม่มีสมาธิหรือ เสียสมาธิ ตรุณอุปจารสมาธิก็เหนือกว่า ถ้าอยู่ที่ตรุณ-อุปจารสมาธิ มัชฌิมอุปจารสมาธิก็เหนือกว่า ถ้าอยู่ที่ มัชฌิมอุปจารสมาธิ พลวอุปจารสมาธิก็เหนือกว่า ถ้าอยู่ที่ พลวอุปจารสมาธิ ปฐมฌานก็เหนือกว่า ดังนี้ เป็นต้น

นั่นเป็นกำลังของสมาธิที่ไล่ไปตามลำดับ แต่ถ้าเป็น ความบริสุทธิ์ของจิตเพื่อรองรับโลกุตตรมรรค จิตที่ ท่องเที่ยวอยู่ในกามาวจรกุศลด้วยมรรค ๘ จนกำลังสมาธิ ถึงระดับพลวอุปจาร ถือว่าจิตสะอาดบริสุทธิ์สูงสุดเพียงพอ ที่จะรองรับโลกุตตรมรรคทั้ง ๔ ได้แล้ว

ดังนั้น ท่านจึงหมายเอาตั้งแต่จิตท่องเที่ยวในกามาวจร
กุตลด้วยมรรค ๘ ระดับตรุณอุปจารสมาธิไปถึงมัชฌิม-
อุปจาร สมาธิ เป็นจิตที่มีจิตอื่นยิ่งกว่า

ในภาคนามหรือภาคการปฏิบัติ อาจจะมีอะไรที่ปรากฏ
ให้เห็นนอกเหนือจากรายละเอียดที่กล่าวแล้วนั้นตัวอย่าง
เช่น มีรูปปรมัตถ์ คือ อาการเห็นเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันหลาย ๆ
อาการ

ในมหาปัฏฐานกล่าวว่า **อารมณ์ปจฺจโย** ทั้งหมด
เป็นอารมณ์ที่เป็นปัจจัย ซึ่งจิตไปเสวยไปรับรู้พร้อมกัน
ในเวลาเดียวเหมือนกันหมด อย่างอาการเห็นนี้ จิตไปเสวย
ไปรับรู้ได้ทุกอารมณ์ แต่อารมณ์ไหนจะเป็นบริกรรมนิมิตที่
เป็นอุคคหนิมิต

เมื่อเป็นดังนี้ก็ต้องเลือกดูว่าอารมณ์ไหน **อธิปติ-
ปจฺจโย** เป็นอธิปติ อารมณ์ไหนเด่นเป็นใหญ่ยิ่งกว่าอารมณ์
อื่น ๆ อารมณ์นั้นนั่นแหละเป็นบริกรรมนิมิตที่เป็นอุคคหนิมิต
เป็นปัจจัยที่ใช้ในการสร้างคำภาวนาที่เรียกว่าบริกรรมภาวนา
ใช้เป็นคำกำหนดได้ อาการเห็นนอกนั้นที่เหลือเป็น **สขุตุตฺตร
วา จิตฺตํ** เป็นจิตที่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ส่วนอาการเห็นไหนเด่น
มีพลังดึงดูดจิตให้จับได้ดีกว่า จิตจะเสวยอาการนั้น

เด่นถึงขั้นเป็นอธิบดีลักษณะเป็นอย่างไร

อนนุตรปจฺจโย มีกำลังมาก คือเห็นชัดมากกว่าเพื่อน มีความเด่นเป็นปัจจัย หรือ

สมนนุตรปจฺจโย สิ่งที่เกิดมาพร้อมกับความเด่น เห็นชัดทั้งหลาย อันไหนรูปร่างลักษณะที่แปลกประหลาด ผิดไปจากหมู่พวก นี่จะเป็นปัจจัยให้จิตสนใจ

สหชาติปจฺจโย สิ่งที่เกิดมาพร้อมกับความประหลาด เช่นสีสันที่แปลกออกไป เป็นต้น ทำให้เด่นเป็นอธิบดีได้ หรือเช่นกำหนดพอง-ยุบอยู่ เสียงเกิดขึ้นรับรู้ได้ แสดงว่า เสียงเด่นกว่า เป็นปัจจุบัน พอง-ยุบเป็นอดีตไปแล้ว ให้ กำหนดที่เสียง กำหนดเสียงอยู่ เกิดรำคาญเสียง ในขณะนั้น ถึงเสียงจะมีอยู่ แต่รำคาญที่เกิดทีหลังนั้นเด่นกว่า ต้อง กำหนดที่รำคาญ

ไม่ว่าจะกำหนดอะไรต้อง **ปชานาติ** กำหนดต้องรู้ อย่างถี่ถ้วนทั่วถึง ละเอียดลออ รอบคอบ โดยตลอด ปฏิกรรมนิมิตตารมณฺ์ ที่ปรากฏเป็นอุคคหนิมิตขณะนั้น

อนุตฺตํ วา จิตฺตํ จิตที่ไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า เหนือกว่า ถ้าเป็นเรื่องของอุปจารสมาธิ หมายถึงพลวอุปจาร ถ้าเป็นรูปฌาน หมายถึงจตุตถฌาน ถ้าเป็นอรุปฌาน หมายถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะ ถ้าเป็นความสะอาดบริสุทธิ์ของจิตที่จะรองรับโลกุตตรมรรค ท่านหมายถึงความสะอาดในระดับพลวอุปจารสมาธิเป็นต้นไป

ถ้าเป็นภาคสนามคือรูป-นามสังขารหรือรูปาวจรกุศลที่กำลังกำหนดอยู่นั้น เเด่นเป็นอธิบดีเต็มที่อยู่แล้ว ไม่ต้องย้ายไปที่อื่นให้ใจกระตุกกระตัก แต่ไม่ใช่ว่าใจไปรับอารมณ์ที่เป็นอธิบดีอื่นแล้ว ทว่าแอบดิ่งกลับมา แล้วอ้างว่าจิตไม่สนใจที่จะไป อย่างนี้เล่นโกง ใช้ไม่ได้

กำหนดอะไรก็ต้อง **ปชานาติ** รู้ถี่ถ้วน ทัวถึง ครอบคลุม พื้นที่ของบริกรรมนิมิตไปพร้อมด้วยก็แล้วกัน

สมาหิตํ วา จิตฺตํ จิตตั้งมั่นพร้อม หมายความว่า ขณะที่กำหนดรูป-นามสังขารที่เป็นกามาวจรกุศลอยู่นั้น จิตและสติจะเกาะเป็นสมาธิอยู่กับอารมณ์ที่เป็นกุศลได้นานขึ้น นานขึ้น ตั้งแต่ระดับตรุณอุปจารถึงนานที่สุดในระดับฌาน โดยมีมรรค ๘ คอยขจัดความฟุ้งอันเกิดจากมลทินจิต และรักษาความสะอาดไว้ กำลังสมาธิจึงมีพลัง

มาก หนักแน่นเพียงพอที่จะถึงพลวอุปจารหรือฉาน เพื่อ
ให้สามารถรองรับโลกุตตรมรรคได้

อย่างไรก็ตาม ประการสำคัญอยู่ที่ผู้ปฏิบัติอยู่ใน
อารมณ์ใดก็ต้อง **ปชานาติ** รู้ถี่ถ้วนทั่วถึงไปพร้อมเหมือนกัน

อสมหิตํ วา จิตตํ จิตไม่ตั้งมั่น ไม่เป็นสมาธิ หรือ
สมาธิไม่มั่นคงพอ หรือเสียสมาธิ กำหนดแล้วหลุดออกไป
ท่องเที่ยวอยู่ในอกุศลหรือนิเวรณอย่างใดอย่างหนึ่งบ่อย ๆ

ปชานาติ ก็ให้กำหนดรู้กิเลสอกุศลหรือนิเวรณที่กำลัง
เกิดขึ้นจริงนั้นแหละ ให้ถี่ถ้วนทั่วถึงไปพร้อม ๆ กับอกุศล
เหล่านั้น ตั้งแต่เกิดไปจนถึงดับ

วิมุตตํ วา จิตตํ วิมุตตํ จิตตनुติ ปชานาติ หรือว่า
จิตหลุดพ้น ย่อมรู้ทั่วขณะที่จิตหลุดพ้น ขณะที่กำหนดกิเลส
อกุศลอยู่ เห็นมรรค ๘ เกิด ประหารกิเลสดับหลุดพ้น
ออกจากจิตไป การหลุดพ้นขณะกำหนดกิเลสดับลงอย่างนี้
เรียกว่า ตทังควิมุตติ ดับทุกซ์ดับกิเลสชั่วขณะ อย่างนี้
อุทปาทีนโร ดับกิเลสใดได้แล้ว กิเลสชนิดนั้นก่อนอื่นยัง
เกิดได้อีก ยังดับไม่เด็ดขาด

นิพพานชนิดนี้พระอรหันต์อุทายี ได้ยืนยันกับพระ
อานนท์พุทธอุปัฏฐาก มีปรากฏจารึกในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย
ว่า **ตทงฺคณิพฺพานํ ตทงฺคณิพฺพานนฺติ อาวุโส วุจฺจติ**^๑
อาวุโส(อานนท์) พระผู้มีพระภาคทรงเรียกว่า ตะทังคะ
นิพพาน ตะทังคะนิพพาน (ดับชั่วขณะ ดับชั่วขณะ) ดังนี้

สมาธิที่ได้ในขณะที่กำหนดกิเลสดับนั้นเรียกว่า ตรุณ-
อุปจารสมาธิ จากนั้นกำหนดท่องเที่ยวอยู่ในกามาวจรกุศล
มีพอง-ยุบ ขว้าง ข้างข้าง เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น เป็นต้น

เบื้องต้นจิตยังไม่มั่นคง กำหนดแล้วยังไม่นิ่งสนิท
ถึงแม้กิเลสไม่เข้าจนถึงกับทำให้เสียสมาธิได้ เพราะอินทรีย์
พัฒนาขึ้นมามากแล้วก็จริง แต่จิตหวั่นไหวจะทำท่าจะเสียสมาธิ
บ่อย ๆ อย่างนี้ท่านเรียกว่า มัชฌิมอุปจารสมาธิ คือ
อุปจารสมาธิที่มีกำลังความมั่นคงระดับกลาง

ถึงตรงนี้แม้ว่าจิตจะมีความหวั่นไหวปรากฏให้เห็นบ่อย ๆ
แต่ก็ไม่ถึงขั้นเสียสมาธิ ยังสามารถสร้างสมาธิเพื่อรักษา
จิตที่พ้นจากกิเลสนิวรณ์แล้ว ให้ยังคงความพ้นจากกิเลส
นิวรณ์ได้ เป็น **วิกัมภณวิมุตติ** การข่มได้ด้วยสมาธิที่ยัง

^๑ อ.นวก. ๒๓/๒๕๔/๔๓/๕

มีกำลังอ่อนอยู่ และเมื่อผู้ปฏิบัติตั้งใจทำให้เครื่องเคราละเอียด ลอถ่อถ้วน และทันอารมณ์ปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ความหวั่นไหว ของจิตจะลดลง นาน ๆ จะมีที่เริ่มก่อตัวจาง ๆ ให้เห็นเบา ๆ กำหนดรูปนามกามาวจรกุศลสังขารง่าย สมาธิมีความมั่นคง มากขึ้นเป็นพลวอุปจาร การสะกดหรือการข่มตรงนี้เรียกว่า **วิกขัมภนปหาน** ละด้วยสะกดไว้ วิมุตติความหลุดพ้น ตรงนี้เรียกว่า **วิกขัมภนวิมุตติ** การหลุดพ้นด้วยการข่ม ทำให้มีกำลังอุปจารสมาธิแก่มากยิ่งขึ้นจนถึงแก่สุดก่อนถึง ฌาน และสมาธิในฌานตั้งแต่ปฐมฌานขึ้นไปโดยลำดับ

เมื่อ **วิกขัมภนวิมุตติ** ความหลุดพ้นด้วยสะกด มี กำลังตั้งแต่ **พลวอุปจารสมาธิ** ขึ้นไปถึง **ฌาน** ทำให้กำลัง ความสะอาดของจิต มีพื้นที่มากเพียงพอต่อการรองรับ โลกุตตรมรรคแล้ว และเมื่อวิปัสสนาญาณ อินทรีย์ โพชฌงค์ พัฒนาแก่กล้าถึงสูงสุด ฐานคามินีวิปัสสนา ญาณเกิดและแก่กล้าเต็มที่ เมื่อปรับอินทรีย์ให้สมดุลดีแล้ว อนุโลม โคตรภู โลกุตตรมรรค โลกุตตรผล และปัจจุเวก- ชณจิตเกิดแล้ว การดับกิเลสในระดับสมุจเฉทปหาน คือ ดับกิเลสได้ได้แล้วกิเลสนั้นถูกดับโดยเด็ดขาด ไม่อาจเกิดขึ้น ได้อีก ท่านจึงเรียกการหลุดพ้นอย่างนี้ว่า **สมุจเฉทวิมุตติ** หลุดพ้นได้โดยสิ้นเชิง กิเลสที่พ้นแล้วไม่กำเริบอีกต่อไป

การดับพ้นจากรูป-นามสังขาร หรืออาารมณ์ที่เป็นกามาวจร-
กุศล หรือชั้นที่ ๕ ของจิตจึงเกิดขึ้น การหลุดพ้นทั้ง ๓
ระดับนี้ ไม่ว่าจะหลุดพ้นระดับไหนก็ตาม ผู้ปฏิบัติต้อง
ปชานาติ กำหนดรู้อย่างถ่องถ้วนทั่วถึง ละเอียดยลลอ รอบคอบ
เรียบร้อยดีไม่มีที่ติ ทั้งอาทิกัลยาณัง มัชฌมกัลยาณัง
ปรีโยสานกัลยาณัง เปื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด ไปพร้อม ๆ
กับความหลุดพ้นที่กำลังปรากฏขึ้น

อวิมุตตัม วา จิตตัม อวิมุตตัม จิตตุนติ ปชานาติ
จิตไม่หลุดพ้น ย่อมรู้ถ่องถ้วนว่าจิตยังไม่หลุดพ้น สำหรับผู้
ปฏิบัติแล้วมีความหมายได้ ๒ นัย **นัยหนึ่ง** หมายถึงผู้ที่
กำลังดับกิเลสด้วยบุพภาคมรรค (มรรคเบื้องต้น) อันได้แก่
มรรค ๘ ที่จะต้องทำให้เกิดเพื่อบุพหานะละกิเลสหยาบก่อน
นัยที่สอง หมายถึงผู้ดับกิเลสด้วยโลกุตตรมรรค ได้แก่
โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และ
อรหัตตมรรค ประหารอนุสัยกิเลสในระดับสมุจเฉทประหาน
คือดับกิเลสใดได้แล้วกิเลสนั้นไม่สามารถเกิดได้อีกต่อไป
จะมีการทำ ๒ ขั้นตอนคือ

การละกิเลสขั้นตอนที่ ๑ ผู้ปฏิบัติมีอินทรีย์สมดุลง
และพัฒนาได้อย่างถูกต้องดีแล้ว เมื่อกิเลสเกิดจะเห็นได้
ชัดเจนว่า จิตยังมีกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ยังไม่หลุดพ้น
จึงกำหนดให้มรรค ๘ เกิดเพื่อประหารกิเลส ในขณะที่
ประหารกิเลสดำเนินอยู่เข้าสู่ตรุณอุปจารสมาธิ ขณะนั้น
เห็นอยู่ว่ากิเลสก่อนนั้นยังมีเหลืออยู่ ยังไม่หมด จิตยังไม่
หลุดพ้น ก็จะกำหนดให้มรรค ๘ ประหารกิเลสก่อนนั้น
ต่อไป ไม่หยุดเสียในระหว่าง จนกระทั่งจิตพ้นจากกิเลส
ก่อนนั้นทั้งหมด

หรือเมื่อเห็นว่ากิเลสหยาบทั้งหลายอย่างใดอย่างหนึ่ง
ยังมีเหลืออยู่ มรรค ๘ ยังเกิดไม่ทั่วถึงถึถ้วนเพียงพอ ดับ
กิเลสยังไม่หมด ยังมีกิเลสบางส่วนเหลือปรากฏอยู่ สมาธิ
ในระดับอุปจารมีกำลังที่ยังน้อย ทำให้ **วิกขัมภนะ** การข่ม
มีกำลังไม่เพียงพอ ไม่สามารถรักษาความเป็นมัชฌิมา คือ
หลุดพ้นจากกิเลสหยาบ สะอาดเป็นกลางเป็นอุเบกขาไว้ได้
ทั้งหมด ยังเหลือจิตที่สกปรกด้วยกิเลสให้เห็นอยู่ ถึงแม้
จะมีอยู่เพียงนิดหน่อยเล็กน้อยมากเพียงใดก็ตาม ถือว่า
มัชฌิมาปฏิปทา การทำให้เกิดความบริสุทธิ์เป็นกลางของ
จิต อินทรีย์ วิปัสสนาญาณ โพชฌงค์ พละ และบุพภาค

มรรค คือ มรรค ๘ ยังแก่กล้าไม่เพียงพอสำหรับความ
เหมาะสมที่จะรองรับโลกุตตรมรรค จึงไม่สามารถเข้าถึง
มรรคผลนิพพานได้ เพราะเหตุของกิเลสเพียงเล็กน้อย
ที่เหลือนั้น

ดังนั้น ผู้ปฏิบัติที่ต้องการเข้าถึงมรรคผลนิพพาน เพื่อ
ดับทุกข์ให้สิ้นซาก จำเป็นต้องพัฒนามรรค ๘ (บุพภาค
มรรค) ซึ่งเป็นมรรคที่ต้องทำก่อนโลกุตตรมรรคให้เรียบร้อยดี
อย่างไม่มีที่ติ ทั้งในอารมณ์หลักและอารมณ์รอง อันมี
กายานุปัสสนาได้แก่งานในอานาปานปัพพะ อิริยาปถปัพพะ
สัมปชัญญปัพพะ ซึ่งเป็นส่วนของงานการขึ้นกัมมัฏฐาน
โดยเฉพาะสัมปชัญญปัพพะ ผู้ปฏิบัติต้องทำให้มรรค ๘
เกิดอย่างเรียบร้อยทั่วถึงถี่ถ้วน อย่างชนิดไม่มีที่ติให้
สำเร็จให้จงได้

ส่วนสภาวะได้แก่ธาตุมนสิการปัพพะ นวสีวิทิกาปัพพะ
และปฏิกูลมนสิการปัพพะ จะปรากฏชัดเจนเป็นบริกรรม
นิมิต ที่ผู้ปฏิบัติต้องทำให้มรรค ๘ เกิดทุกอารมณ์ที่ปรากฏ
อย่างทั่วถึงถี่ถ้วน เพื่อให้พลวอุปจารสมาธิหรือฌานเกิดขึ้น
เป็น **วิกขัมภนปหาน** ป้องกันกิเลสหยาบไม่ให้เกิด พร้อมทั้ง

พัฒนามัชฌิมาปฏิบัติ ให้จิตสะอาดมีพลังมากเพียงพอต่อการรองรับโลกุตตรมรรค อย่างนี้เป็น **เจโตวิมุตติ** หลุดพ้นกิเลสเหตุทุกข์ ด้วยอำนาจการข่มจิตตามกำลัง **อัปปนาสมาธิ** มีทั้งระดับพลวอุปจารสมาธิและฌาน

เมื่อใดที่กลุ่มงานโลกุตตรมรรค อันได้แก่อนุโลม โคตรภู โลกุตตรมรรค โลกุตตรผล ปัจจเวกขณะปรากฏ การรู้เห็นกิเลสที่หมดแล้ว และที่ยังเหลือเป็นอย่างนี้คือ การศึกษาสมณธรรมขั้นต้นทั้ง ๓ ทุกชั้น ตั้งแต่โสดาบันจนถึงอานาคามี จะเห็นทั้งกิเลสที่ **วิมุตต์** ว่า **จิตต์** คือพ้นแล้ว และ **อวิมุตต์** ว่า **จิตต์** กิเลสที่ยังไม่พ้น คงมีเพียงอรหัตตมรรคญาณเท่านั้นที่เมื่อปรากฏขึ้นแล้ว **ปัจจเวกขณะ-ญาณ** เห็นแต่กิเลสที่หมด ที่พ้นแล้ว ไม่เห็นกิเลสที่เหลือเป็น **วิมุตต์** ว่า **จิตต์** **วิมุตต์** **จิตตุนติ** **ปชานาติ** กิเลสที่หมดแล้ว จิตหลุดพ้นแล้วอย่างเดียว

การที่ทำสติในมรรค ๘ ให้เกิดขึ้น เห็นการหลุดพ้นจากกิเลสด้วยอำนาจของขณิกสมาธิ สมาธิที่เกิดจากมรรค ๘ เป็น **ตัทธกวิมุตติ** หลุดพ้นชั่วขณะอย่างนี้

การทำให้มรรค ๘ เกิดบนพื้นที่ของบริกรรมนิมิตที่เป็นส่วนของกามาวจรกุศล คือ อารมณ์เป็นกลางมีพอง-ยุบ เป็นต้น ทำให้ขณิกสมาธิเกิดขึ้นบนพื้นที่ของบริกรรมนิมิตนั้น พร้อมกับทำหน้าที่ป้องกันกิเลสไม่ให้เกิด และรักษาพื้นที่ของบริกรรมนิมิตไว้ ให้คงความสะอาดผ่องแผ้วเป็นมัชฌิมา เพื่อรองรับการท่องเทียวของจิตให้ยังคงเป็นกุศล เป็นการทำให้เกิดอัปนาสมาธิขึ้น ข่มกิเลสไม่ให้เกิดจิตจึงสงบระงับอยู่ตามกำลังของอัปนาสมาธินั้น ๆ ตั้งแต่อุปจารสมาธิไปจนถึงฌาน เป็นเจโตวิมุตติ หลุดพ้นด้วยอำนาจจิตที่ถูกข่มไว้ด้วยพลังสมาธิ สงบระงับอยู่

สติในมรรค ๘ เห็นด้วยปัญญาตามกำหนดรู้ตลอดไม่ให้คลาดโดยถ้อยถ้วนอย่างนี้ เป็นวิมุตติความหลุดพ้นที่ยังเป็นอวิมุตติ (ยังไม่หลุดพ้น) หมายความว่าไม่เห็นกิเลสปรากฏ เพราะอำนาจของขณิกสมาธิและอัปนาสมาธิ สะกดให้สงบระงับเหมือนเอาหินทับหญ้าไว้อยู่ ไม่เห็นหญ้าเพราะหินบังฉันทใด ก็ไม่เห็นกิเลสเพราะสมาธิปกปิดบังเอาไว้ฉันทนั้น จึงชื่อว่าความหลุดพ้นที่ยังมีความไม่หลุดพ้น นี้ชื่อว่าสัมมาสติ มาทางด้านเจโตวิมุตติหรือสมณะอย่างหนึ่ง

การละกิเลสชั้นตอนที่ ๒ มรรค ๘ กำหนดรู้ตามลำดับของวิปัสสนาญาณและวิสุทธิ ๗ ตั้งแต่นามรูปปริจเฉทญาณ จนถึงโคตรภูญาณ โลกุตตรมรรคตั้งแต่โสดาปัตติมรรค ถึงอนาคามีมรรค ปรากฏเป็นวิมุตติ(ความหลุดพ้น) ที่ยังมีวิมุตติ (ความไม่หลุดพ้น) เหลืออยู่

ส่วนผู้ที่อรรหัตตมรรคปรากฏแล้ว ถือว่าเป็นผู้ที่ปัจจุเวกขณญาณ จะรู้เห็นเพียงวิมุตติความหลุดพ้นเท่านั้น ถ้านับตามวิสุทธิ ๗ เริ่มจากทิวฐิวิสุทธิถึงญาณทัสสนวิสุทธิ ส่วนที่เป็นโสดาปัตติมรรค สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค ปรากฏ เป็นปัญญาวิมุตติที่ยังมีวิมุตติ อรรหัตตมรรค เท่านั้นที่เป็นวิมุตติอย่างเดียว

แต่ถ้าขณะบำเพ็ญอยู่ในส่วนของทิวฐิวิสุทธิ ถึง ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ มีการเพ่ง เกร็ง บังคับ ด้วยอำนาจของอภิขณาหรือโทมนัส มรรค ๘ ไม่เกิด เป็นมิจจกัมมันตะ วิสุทธิเหล่านี้เกิดไม่ได้ วิมุตติการหลุดพ้นไม่สามารถปรากฏได้

ดังนั้นการทำให้มรรค ๘ เกิด จึงเป็นองค์ประกอบ
สำคัญที่สุดสำหรับการทำให้วิมุตติทั้งปวงเกิด สติตาม
กำหนดรู้ความหลุดพ้นทั้งปวง ตามขั้นตอนเหล่านี้อย่างไม่
บกพร่อง เรียกว่า **สัมมาสติ** นี้อย่างหนึ่ง

สัมมาสตินอกจากที่กล่าวมาแล้วนี้ พระสัมมาสัม
พุทธเจ้าเทศน์ว่า ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสึ วิหริติ อาตปปี
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนสฺส
อาคัยตามกำหนดรู้สภาวะธรรมอย่างหนึ่ง ในธรรมทั้งหลาย
ด้วยความเพียร ด้วยปัญญา ด้วยสติ พึงขจัดอภิชฌา
การเพ่ง เกร็ง บังคับ ด้วยความโลภและโทมนัส การเพ่ง
เกร็ง บังคับ ด้วยความน้อยใจเสียใจ อย่างนี้เป็นสัมมาสติ
อย่างหนึ่งในสติตามกำหนดรู้ธรรมานุปัสสนา ซึ่งมีหลาย
ปัพพะ (หลายหมวด) แต่สรุปแล้วแบ่งได้เป็น ๓ หมวด
ใหญ่ ๆ คือ

- หมวดที่ว่าด้วยการขจัดอกุศลมี นิวรณปัพพะ
เป็นต้น ที่นักศึกษาวិชาการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ต้องขจัดให้หมดด้วยมรรค ๘ องค์

- หมวดที่ว่าด้วยการป้องกันรักษาและพัฒนากุศลให้
เจริญรุ่งเรือง เช่นอายตนปัพพะ ชันธปัพพะ เป็นต้น ที่
ต้องป้องกันรักษา พัฒนาให้เจริญได้ด้วยมรรค ๘ องค์

- หมวดที่มีทั้งการป้องกันรักษากุศล การขจัดอกุศล และการพัฒนากุศลให้เจริญรุ่งเรือง ได้แก่ สัจจบัพพะ เป็นต้น ซึ่งมีมรรค ๘ เป็นส่วนประกอบสำคัญในการขจัดอกุศล ในการป้องกันรักษา และการพัฒนากุศลเช่นเดียวกัน ส่วนขั้นตอนการทำและเทคนิคได้กล่าวไว้แล้วใน “สติถูกต้อง” ด้วยการกำหนดกาย เวทนา จิต ธรรม ไม่มีสิ่งใดต่างกัน จะไม่กล่าวซ้ำในที่นี้อีก

ดังนั้น **สัมมาสติ** ในภาคปฏิบัติการ ลักษณะอย่างน้อย ๓ ประการ จะปรากฏให้เห็นประจักษ์ตาปัญญา แก่ผู้ที่ปฏิบัติด้วยตนเอง คือ

๑. ย่อมเห็นความฟุ้งเพราะอกุศลต่าง ๆ เช่น นิรวณฺฑ ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ รูป-นามสังขารส่วนปรมาตฺถ์ที่เป็นอกุศล ซึ่งทำให้สมาธิเสีย จะถูกดับให้สงบลงด้วยมรรค ๘ ในปัจจุบันนั้น ด้วยปัญญาของตนเอง

๒. เห็นวิธีการขจัดอกุศลที่เกิดขึ้นด้วยมรรค ๘ เห็นเทคนิคการทำให้มรรค ๘ เกิด เห็นอกุศลที่กำลังดับด้วยมรรค ๘ สติและปัญญาเห็นความมั่นคงที่เกิดพร้อมกับความสะอาดหมดจดของจิต ตั้งแต่สมาธิมีกำลังน้อย จับได้

ระยะสั้น ๆ เป็นอุปจารสมาธิอ่อน ๆ และนานขึ้น ๆ จนกระทั่งสามารถกำหนดเห็นการจับอารมณ์ได้อย่างมั่นคงมากขึ้น จนมีกำลังสมาธิถึงพลวอุปจารสมาธิ หรือมากที่สุดจนเข้าถึงฌานสมาบัติได้

๓. สามารถเห็นความต่างระหว่าง**ขณิกสมาธิ** สมาธิที่เกิดจากมรรค ๘ **อุปจารสมาธิ** สมาธิที่เกิดจากการดับทุกข์จำพวกกิเลส หรือขจัดความสกปรกของจิตเพื่อทำจิตให้สะอาด **อัปนาสมาธิ** สมาธิที่เกิดจากการป้องกันรักษาความสะอาดของจิต ขณะที่จิตท่องเที่ยวอยู่ในกามาวจรกุศล

สติกำหนดตามรู้เห็นอย่างนี้ เรียกว่า สัมมาสติ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “อาตาปี” ต้องกำหนดด้วยความเพียร ทำด้วยความเข้มแข็ง เต็มใจ ตั้งใจทำ ห้ามทำด้วยความเหาะเหยๆ ห้อแท้ ห้อถอย เกียจคร้าน ช่างกะตาย ต้องทำด้วยปัญญา จัดการได้อย่างถูกต้อง เรียบร้อยถี่ถ้วนดี ทำด้วยสติ ตามรู้เห็นความสงบลงของกิเลสที่เกิดจากมรรค ๘ ประหาร

ในการศึกษาวิชาการตรัสรู้ สติจะมีอยู่ ๓ คือ สติใน
อินทรีย์ สติในพละ และสติในมรรค ๘

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประสงค์สติในมรรค ๘
นอกนั้นไม่เรียกว่าสติ เป็นเพียง “อุทาสีโน” คือแค่เห็น
และรู้ตามเฉย ๆ อย่างนี้ไม่ต้องพึ่งพระพุทธเจ้าตรัสรู้ก็ทำได้
เอง ทำแล้ววิปัสสนาญาณไม่เกิด เกิดแต่วิปัสสนีกญาณ

พระองค์ตรัสว่าขณะกำหนด วิเนยฺย โลเก อภิชฌา-
โทมนสฺส ต้องกำจัดการเพ่ง เกร็ง บังคับ ด้วยอำนาจของ
อภิชฌาและโทมนัส เมื่อใดก็ตามเรากำหนดตามรู้อย่างนี้
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่านี่คือ **สัมมาสติ** สติถูกต้อง

สัมมาสมาธิ : ทำสมาธิอย่างถูกต้อง

การเกิดขึ้นของสัมมาสมาธิเป็นอย่างไร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า กตมา จ ภิกขเว
 สัมมาสมาธิ อธิ ภิกขเว ภิกขุ วิวิจุเจว กาเมहि วิวิจุ
 อกุสเลहि ธมฺเมहि

ภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิได้แก่สมาธิที่ถูกต้อง เป็น
 อย่างไร ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ภิกษุในศาสนา
 พราจากจากกามทั้งหลายด้วย พราจากจากอกุศลทั้งหลายด้วย

สวิตกํ สวิจารํ วิเวกขํ ปิติสฺสํ ปจम् ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหริติ พร้อมทั้งวิตกํ วิจารณ์ อันเกิดแต่วิเวก
 ปิติ และสุข ย่อมอาศัยในปฐมฌานอยู่

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าจะเข้าถึงฌานจะต้อง
 วิวิจุเจว กาเมहि พราจากจากกามทั้งหลาย กามดังกล่าวมี
 อยู่ ๒ อย่างคือ วัตถุกามกับกิเลสกาม พราจากจากกาม
 ในที่นี้หมายถึง พราจากจากกิเลสกาม มีพอใจ ดีใจ ชอบใจ
 อยากได้ อยากเป็น อยากให้ชัด เป็นต้น สมาธิในระดับนี้
 เกิดจากมรรค ๘ พราจากกิเลสกามออกพ้นจากการเป็นพื้นที่
 ท่องเที่ยวของจิต และ วิวิจุจ อกุสเลहि ธมฺเมहि คอย
 พราจากอกุศลทั้งปวง มีพยายาม ได้แก่ โกรธ โมหะ

ถิ่นมิทระ ได้แก่ ห้อถอย เหนื่อยหน่าย **อุทธัจจะ** ได้แก่ คิด นึก พิจารณ์ วิพากษ์วิจารณ์ **วิจิกิจฉา** ได้แก่ ลังเล สงสัย เป็นต้น เหล่านี้ให้ออกไปจากจิตด้วยมรรค ๘

พระลัมมาสัมพุทเจ้าทรงแนะนำไว้ตรงนี้ว่า **รูป-
ปตติยา มคฺคํ ภาเวติ** ยังมรรคยอมให้เจริญขึ้นด้วยการ
เข้าถึงรูป (ปรมัตถ์) คือให้จิตไปท่องเที่ยวอยู่เฉพาะในวัตถุสาม
ที่เป็นกุศล โดยทำให้มรรค ๘ เกิด พร้อมคอยปกป้อง
รักษาพื้นที่ของวัตถุสาม ให้คงความสะอาดผุดผ่อง ไม่ให้
กิเลสกามเกิด ทรงเรียกพื้นที่ท่องเที่ยวของจิตเช่นนี้ว่า
กามาวจรกุศล

ดังนั้น การจะเข้าถึงรูปพร้อมกับการทำให้มรรค ๘
เกิดได้ ผู้ปฏิบัติต้องทำงาน ๒ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ ขณะนั้นต้องพรากกามและอกุศลที่มีอยู่
ในจิต ให้ออกไปให้หมดก่อนด้วยมรรค ๘ เพื่อให้จิตที่
สกปรกเพราะกิเลสกามและอกุศล กลับมาเป็นจิตที่ว่าง
ใสสะอาดเพียงพอที่จะเข้าถึงรูป ได้แก่อาการเห็น อาการ
ได้ยิน อาการได้กลิ่น อาการรู้รส อาการถูก โดน ชน
กระทบ อาการเจ็บ ปวด มีน ซา คั้น เมื่อย เป็นต้น ได้

ขั้นตอนที่ ๒ เมื่อจิตเข้าถึงรูปได้แล้ว ให้รักษาความ
สะอาดของรูปหรือวัตถุทาง ที่จิตกำลังท่องเที่ยวไว้ ให้ยัง
คงความสะอาดหมดจดผ่องใสด้วยมรรค ๘ ชื่อว่าขณะนั้น
ยังปราศจากกามและอกุศลอยู่

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า **สวิตกัม สวิจารัม วิเวกัม
ปีติสุขัม** ขณะนั้นมีวิตกัม วิचार อันเกิดพร้อมกันกับวิเวก ปีติ
และสุข **ปจัม ฌานัม อุปสมุปชช วิหริติ** เข้าถึงปฐมฌาน
อาศัยอยู่แล้ว

คำว่าวิตกัม วิचार ปีติ สุข เอกัคคตานั้น คงต้อง
ทำความเข้าใจสักเล็กน้อย เพราะศัพท์แสงเหล่านี้ในภาษา
ของพระพุทธเจ้า อาจจะไม่ตรงกับภาษาที่เราเข้าใจและใช้
กันอยู่

หลักฐานเหล่านี้มีปรากฏจารึกไว้ในธัมมสังคณี บท
ภาชนีย์ จิตตูปปาทกัณฑ์ว่า

**รูปารมฺมณํ วา สหฺทธารมฺมณํ วา คนฺธารมฺมณํ วา
รสารมฺมณํ วา โผฏฺฐพฺพารมฺมณํ วา ฌมฺมารมฺมณํ วา
ยํ ยํ วา ปนารพฺภ ตสฺมี สมเย ผสฺสโส โหติ เวทนา
โหติ สญฺญา โหติ เจตนา โหติ จิตฺตํ โหติ วิตกฺโก โหติ
วิจาโร โหติ ปีติ โหติ สุขํ โหติ จิตฺตสฺสเสกคฺคตา โหติ**

ในที่นี้จะเห็นได้ว่า **รูปปรมัตถ์** ได้แก่ อาการเห็น
 อาการได้ยิน อาการได้กลิ่น อาการรู้รส อาการถูก โดน
 ชน กระแทบ เคลื่อน นิ่ง อาการเจ็บ ปวด มีน ชา คัน
 เมื่อย ร้อน เย็น แห่น ตึง เป็นต้น **อารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง**
 ที่ปรารภ คือจิตไปจับ

ในเวลานั้นการสัมผัส การเสวยอารมณ์ การรู้จัก
 อารมณ์ จิตมุ่งสู่อารมณ์ ความรู้สึก การตรึกตามรู้อารมณ์
 การตรองรู้ตามอารมณ์ (ปีติ สุข) ความเป็นเลิศอารมณ์
 เดียวแห่งจิต ย่อมมีแล้ว

ในบาลีข้างต้นจะเห็นได้ว่า เพียงแค่รู้ผัสสะหรือเสวย
 อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง วิตกฺกํ วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา
 ก็มีบริบูรณ์เรียบร้อยแล้ว วิตกฺกํในความหมายนี้ เป็น
 เพียงแค่การ “ตามรู้” อารมณ์ เพื่อเป็นปัจจัยของ
 ราชาเท่านั้น

วิตกฺกํจึงเป็นการตามรู้อารมณ์ก่อนที่จะกำหนด
 และถึงแม้ เนกขัมมวิตกฺกํ พรากกามแล้ว ไม่มีกาม
 อัปพยาปาทวิตกฺกํ ไม่มีพยาบาท อวิหิงสาวิตกฺกํ ไม่มี
 เบียดเบียนแล้ว เป็นกุศลวิตกฺกํแล้วก็จริง แต่โมหะที่เกิด

ร่วมกับวิตกกัณห์นั้นยังมีอยู่ ถึงจะเป็นอารมณ์เดียว เป็นสมาธิ
จิตสงบเป็นจิตวิเวกอยู่ก็ตาม

แต่เมื่อขณะนั้นไม่มีมรรค ๘ คุ้มครอง จึงยังมีส่วนที่
โมหะอาศัยอยู่ได้ สาเหตุเพราะความเพียรทางจิตและสติ
ยังพัฒนาให้เจริญได้ไม่เพียงพอ ผู้ต้องการความก้าวหน้า
จึงจำเป็นต้องพัฒนาให้จิตและสติมีความเพียรเพิ่มขึ้น จนถึง
ขั้นจิตและสติกำหนดอารมณ์ได้เองโดยอัตโนมัติ

ความหมายของวิจารณ์คือ ถ้าวิตกกัณห์ “ตามรู้” อารมณ์ใด
วิจารณ์ “รู้ตาม” อารมณ์ที่วิตกกัณห์รู้นั้น

ส่วน **ปีติ** ในธรรมสังคณี อภิธรรมปิฎก อธิบาย
ความหมายไว้ว่า **ปีนยตีติ ปีติ** ธรรมที่ชื่อว่าปีติเพราะ
เอิบอím ปีตินั้นมี **สมปิยายนลกฺขณา** การเข้มข้นยินดี
เป็นลักษณะ มี **กายจิตตปีนนรสา ผรณรสา** การทำ
กายและจิตให้เอิบอímหรือซาบซ่านเป็นรสา มี **โอทคฺย-**
ปจฺจุปฺภูจฺจนา การฟูกายและใจเป็นปัจจุปัฏฐาน ปีติจึง
จำแนกออกได้เป็นสอง คือ ปีติอันเกิดแต่สมาธิและปีติที่
เกิดจากมรรค ๘

ปิตินันเกิดแต่สมาธิ มีอยู่ ๕ คือ ๑. ขุททกาศปิติ
ปิติน้อย ๒. ขณิกาศปิติ ปิตินั้น ๓. โลกกันติกาศ-
ปิติ ปิติกระเพื่อมเป็นคลื่น เกิดเป็นพัก ๆ ๔. อุพเพกคา-
ปิติ ปิติน้อยโลดโผน ๕. ผรณาศปิติ ปิตินั้น

ในปิติ ๕ เหล่านั้น ขุททกาศปิติ ปิติน้อย เมื่อ
เกิดขึ้น สามารถทำเพียงให้ชนชั้นในร่างกายที่เดียวเท่านั้น
แล้วหายไป ท่านเปรียบไว้เหมือนว่า ในสระแห่งหนึ่งมี
ปลาชีวิตอยู่อยู่ เห็นว่ายเป็นแพอยู่บนผิวน้ำ เมื่อเอา
ก้อนดินโยนใส่กลางกลุ่มแพปลาชีวิตนั้น มันจะตกใจโดดขึ้น
เกิดเสียงซู่ซ่าที่เดียวแล้วหายไป

ขณิกาศปิติ ปิตินั้น มีกำลังมากกว่าขุททกาศปิติ
เมื่อเกิดจะเกิดขึ้นเป็นขณะ ๆ ติดกันเป็นชุด ๆ มากบ้าง
น้อยบ้าง เหมือนกับสายฟ้าแลบแป๊บ ๆ เป็นชุด ๆ หรือ
เหมือนสระที่มีปลาชีวิตอยู่หนาแน่นมาก เมื่อโยนก้อนดินใส่
ปลาชีวิตชุดแรกตรงจุดที่ก้อนดินตก จะตกใจโดดขึ้นแล้ว
ตกลงมาชนปลาชีวิตตัวอื่นที่อยู่ใต้น้ำ ปลาที่ถูกชนก็ตกใจ
โดดไปชนปลาตัวอื่นต่อ ๆ ไปอีก เป็นลูกโซ่ ทำให้มีอาการ
ซู่ซ่า เป็นต้น เกิดขึ้นติด ๆ กันไป

โอกันติกาปีติ ปีติกระเพื่อมเป็นคลื่น เกิดเป็นพัก ๆ เมื่อเกิดขึ้นกระเพื่อมเหมือนคลื่นกระทบฝั่งหรือรู้สึกเหมือนเดินบนแพ

อุพเพงคาปีติ ปีติอย่างโลดโผน มีหลายลักษณะ เช่น มีกำลังทำให้กายโลดลอยขึ้น ทะลุฟาทะลุกำแพง

ผรณาปีติ ปีติซาบซ่าน เมื่อเกิดขึ้นจะรู้สึกซึมซาบซาบแผ่ไปตามสรีระทั้งสิ้น ดุจปัสสาวะเต็มกระเพาะกลั้นไว้ไม่ยอมถ่ายออก ก็จะซึมซาบไปตามร่างกายฉนั้น หรือเหมือนกับหลิบทูเขาที่ยื่นออกไปทางหัวงน้ำใหญ่ ย่อมซึมซาบชุ่มฉ่ำเอิบอิมด้วยน้ำ กำซาบอยู่ฉนั้น

ปีติที่เกิดจากสมาธิทั้ง ๕ นี้ เมื่อศึกษาตามลักษณะหรือในปรากฏการณ์แห่งสภาวะแล้ว แบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

- กลุ่มที่แสดงลักษณะของพลังแห่งปีติ มี ๒ ระดับ คือ **ขุททกาปีติ** ปีติที่มีกำลังน้อย เกิดทีเดียวแล้วหายไป และ **ขณิกาปีติ** ปีติที่มีกำลังมาก เกิดเป็นขณะติดต่อกันเป็นชุด ๆ

- กลุ่มที่แสดงประเภทของปิติ มี ๓ ประเภทคือ **โศกกันติกาปิติ** ปิติที่มีลักษณะเป็นเหมือนคนสิ้น หรือเหมือนถูกคลุมอยู่ในผ้า อยู่ในถ้ำ **อุพเพงคาปิติ** ปิติที่มีลักษณะโลดโผนพิสดาร **ผรณาปิติ** ปิติที่มีลักษณะซาบซ่าน ชุ่มชุ่ม

ปิติที่เกิดจากมรรค ๘ เป็นปิติที่เกิดจากการทำจิตที่สกปรก เศร้าหมอง ชุ่มมัว เพราะกามและอกุศล ให้สะอาดบริสุทธิ์ผ่องใสด้วยมรรค ๘ ความสะอาดบริสุทธิ์ผ่องใสนี้เรียกว่าปิติ และการรักษาความผ่องใสของจิตที่เกิดขึ้นแล้วด้วยมรรค ๘ ไม่ให้กลับไปสกปรกเศร้าหมองด้วยมลทินคือกิเลสอีก ชื่อว่าเป็นปิติเหมือนกัน

ในอานาปานสติซึ่งมีปรากฏจารึกในพระไตรปิฎกหลายแห่ง กล่าวไว้ว่า **จิตตปฏิสังเวที อสฺสสิขุสามีติ ๗ ปสฺสสิขุสามีติ สิกฺขติ** ในขณะนั้นจะหายใจเข้าหรือออกอยู่ก็ตาม ถ้าปรากฏการณ์ของจิตเกิดขึ้น ให้ศึกษาด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด คือ กำหนดตั้งแต่เริ่มเสวยอารมณ์ (เริ่มเกิด) ไปจนกระทั่งดับ **อภิปุโมทยํ จิตฺตํ อสฺส-สิขุสามีติ ๗ ปสฺสสิขุสามีติ สิกฺขติ** ในขณะนั้นจะหายใจเข้าหรือออกก็ตาม ชื่อว่ากำลังศึกษาวิธีการทำจิตที่สกปรกให้สะอาดผ่องใส จิตที่ชุ่มมัวให้โปร่งใส จิตที่เศร้าหมองให้

แหล่มน ช่น สดช่นอยุ่ ปิตินนคนี้จะเร่มเกดต้งแต่เร่มท่ำให้
มรรค ๘ เกดได้ถูคต้ง ไปจนถึงอรหัตตมรรคเกด นึ
อย่งหน่ง

สุขข เป็นสุข ในอรรคถกถกถ่ำไว้ว่า ปิติเกดแก่ผู้ใด
ย้อมท่ำผู้้นให้ถึงสุข หรือธรรมชชาติใดย้อมท่ำล่ำยควม
เปียดเปียนท่งก่ำและจิต ธรรมชชาตินั้นช่นว่า **สุขข** เป็นสุข

ในธัมมสังคณี บทท่งชนีย จิตตูปปาทกัณท์ว่า
รูปารมมณ วา ๗ล๗ ธมมารมมณ วา ยํ ยํ วา
ปนารพท ตสุมิ สมเย ผสฺสโส โหติ เวทนา โหติ
๗ล๗ วิตฏโก โหติ วิจาร์ โหติ ปิติ โหติ สุขํ โหติ
จิตตสฺสเกคคตา โหติ เมื่อล้งเกดตามนี้ จะเห็นได้ว่ำ
เมื่อใดมีการล้งมผัส มีการเสวยอารมณ เมื่อั้น วิตฏกั
วิจาร ปิติ สุข เอกคคตา มีเรียบร้อยแล้ว สุขจึงมีอยู่ ๒
คือ สุขก่ำหรือก่ำยิกสุข ได้แก่ควมระบมที่มีอยู่ห่ำไป
ถูท่ำล่ำยไป และสุขใจหรือเจตลิกสุข ควมระบมที่มีอยู่
ห่ำไป ถูท่ำล่ำยไป

สุขใจ เจตลิกสุข แบ่งออกตามกิจได้เป็น ๒ คือ

๑. สุขที่เกดพร้อมวิตฏกั วิจาร ถึงจะเป็นสุขที่เกด
พร้อมกับจิตตัสสเกคคตา ควมเลศเป็นหน่งแห่งจิต คือ

เป็นสมาธิ แต่ก็เป็นสมาธิที่ยังมีกิเลสอาศัยอยู่ เช่นอาการ
คิดปรากฏขึ้น จิตเข้าจับอาการ ผัสสะเกิด การเสวย
อาการคิดเกิด เจตนาจิตมุ่งอยู่ที่อาการคิด วิตกข์ การ
ตามรู้อาการคิด วิचार การรู้ตามอาการคิด ปีติ ความ
รู้สึกตื่นแฉ่มขึ้นขณะจับอาการคิด สุข ความเปื่อยตเบา
ขณะจับอาการคิดไม่มี เป็นกลางอยู่กับอาการคิด

สรุปแล้ว เพียงแค่สัมผัสอารมณ์ครั้งแรก สุขได้เกิด
มาพร้อมเรียบร้อยแล้ว สมาธิ ความเลิศจนเป็นอารมณ์
เดียวแห่งจิตอยู่ที่อาการคิด ก็มีเรียบร้อยแล้ว

ถ้ามีคำถามว่าอาการคิดนี้เป็นอาการของอุทฺธจจะ
ความฟุ้งหรืออุทฺทปเปความสงบ คิดคือฟุ้ง เป็นอุทฺธจจะ
ใช้ไหม ความฟุ้งเป็นอาการของการเสียสมาธิหรือว่ามี
สมาธิ เสียสมาธิใช้ไหม เป็นอาการของโมหะกิเลสหรือ
ปราศจากโมหะกิเลส เป็นโมหะกิเลสใช้ไหม

ดังนั้นถึงจิตจะมุ่งสู่อารมณ์เดียวที่คิด เป็นสมาธิอยู่
แต่นั้นเป็นสมาธินอกพื้นที่ของมรรค เพราะคิดนั้นเองเป็น
อาการฟุ้งด้วยโมหะกิเลสอยู่ ถึงแม้ขณะแรกที่จิตมุ่งจับที่
อาการคิดเป็นอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งไปอารมณ์อื่น แต่ก่อน
อรรถาการนั้นเองเป็นอาการฟุ้ง เมื่อจิตไปจับอาการคิด จึง

เป็นการจับอาการฟุ้ง อาการฟุ้งคิดจึงปรุงแต่งจิต ให้รู้สึก
คิดฟุ้งตามอาการคิดไปด้วย กล่าวคือ ถึงแม้จะอยู่ใน
อารมณ์ที่คิดเพียงอารมณ์เดียว ไม่ได้ฟุ้งไปอารมณ์อื่นเลย
แต่คิดนั้นคือฟุ้ง คืออุทฺธัจจะ ฟุ้งด้วยอำนาจโมหะกิเลสที่
อาศัยอยู่ภายในคตินั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ เมื่อใดที่จิตอยู่กับคิด เมื่อนั้นจึงเป็นจิตฟุ้ง
ดังนั้นสุขที่เกิดขึ้นกับจิตชนิดนี้ ยังเป็นสุขที่จิตฟุ้งเพราะ
มีกิเลสอยู่ ถึงแม้เราจะมีสติตามรู้อยู่ ตามเห็นอยู่ มี
สัมปชัญญะเป็นสัญญาารู้ตามอยู่ เห็นตามอยู่ อย่างนี้
บัณฑิตทั้งหลายเรียกเพียงว่า อุทาสีโน คือตามรู้และรู้ตาม
เฉย ๆ เท่านั้น ยังไม่ถือว่า มี สติสัมปชานโน คือสติ
และปัญญาในภาวนามยปัญญายังไม่มี เพราะยังฟุ้งอยู่ด้วย
โมหะกิเลส เพราะฉะนั้นสุขชนิดนี้ ท่านจึงเรียกว่าเป็นสุขที่
ปราศจากสติ ด้วยประการฉะนี้

๒. สุขที่เกิดพร้อม กับ สติ หมายถึงสุขที่เกิดพร้อม
กับการหายไปของกิเลสที่เบียดเบียนจิตอยู่ และสุขที่เกิด
เพราะปราศจากกิเลสเบียดเบียนจิต

สุขชนิดนี้จะเกิดพร้อม กับ มรรค ๘ หรือ โลกุตตรมรรค
๔ อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น เช่น เมื่อคิดเกิดขึ้นมา ถึงแม้
ขณะนั้น จิตจะมุ่งเป็นเอกัคคตารมณ์อยู่ที่คิด เป็นสมาธิ

แต่คิดนั่นเองคือฟังอยู่ จึงกลายเป็นว่ามีสมาธิอยู่กับการฟัง
สุขที่เกิดในช่วงนี้ จึงเป็นสุขที่ยังฟังอยู่ สติก็เห็นคิดกำลัง
ดำเนินอยู่ ปัญญารู้ตามคิดอยู่ อย่างนี้เป็นขั้นแรก

ถ้ารู้เพียงแค่นี้เป็นการรู้ได้แค่พื้นฐานเท่านั้น ต่อเมื่อ
เรากำหนดที่รู้สึกคิด ตามอาการคิดไปว่า คิดหนอ คิดหนอ
คิดหนอ จะเห็นอาการคิดเบาลง ๆ ๆ แล้วหายไปด้วย
อำนาจของมรรค ๘ เห็นความฟังเพราะคิดสงบลง ๆ ๆ
เป็นสมาธิเกิดขึ้น ๆ ๆ

สติตามรู้อย่างนี้เห็นอย่างนี้ ปัญญารู้ตามอย่างนี้เห็น
อย่างนี้ รู้เห็นความสงบที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับมรรคเกิด
อย่างนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า **สโต สมุปชาโน
โหติ** มีสติตามรู้และปัญญารู้ตาม เพราะสามารถสร้างสติ
ทำลายโมหะกิเลส เครื่องปิดบังปัญญาหลงเสียได้ ปัญญา
ชนิดนี้จึงเป็นฐานทำให้ปัญญาวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นตาม
ลำดับ จนถึงมรรคผลนิพพาน

สุขที่เกิดเพราะปราศจากกิเลสเบียดเบียนอย่างนี้ จึง
เรียกว่าสุขที่เกิดพร้อมกับสติ สุขจึงเป็นสุขทางใจหรือ
เจตสิกสุข ได้แก่ความระทมหรือกิเลส ทั้งในส่วนที่เป็น
กามและในส่วนที่เป็นอกุศลธรรม ถูกทำลายหายไปด้วย

มรรค ๘ เป็นการทำให้สมาธิในระดับอุปจาร ตั้งแต่ตรุณ-
อุปจารถึงพลวอุปจารเกิด และด้วยการสะกดรักษาพื้นที่จิต
ไม่ให้กิเลสกำและอกุศลทั้งหลายเกิดขึ้นนั้น ทำให้เกิด
สมาธิในระดับฌานขึ้น ตั้งแต่ปฐมฌานเป็นต้นไป

วิเวก ความสงัด

ดังนั้นในขณะที่ปฏิบัติอยู่นั้น จะเป็นขณะยืน เดิน นั่ง
นอน หรือเหยียด คู้ ก้ม เงย หรือทำงานในอิริยาบถใดอยู่
ก็ตาม ต้องกำหนดทำกายให้สงบอย่างถึถ้วน ทีละอาการ
ทีละอาการ ไม่ให้มีสองอาการปน หรือถ้ามีหลายอาการ
ก็เลือกเฉพาะอาการที่เด่นเป็นอธิบดี เพียงอาการเดียว
เท่านั้น เป็น กายวิเวก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า **ปสุสมุภยํ กายสงฺขารํ
สิกฺขติ** ให้ศึกษาการระงับการปรุงแต่งกาย คือกายจะ
กระตุกกระตัก จะเคลื่อนไหว จะเปลี่ยนแปลง ให้กำหนด
สกัดไว้ทั้งหมด ไม่ยอมเคลื่อนไหวกายตามที่จิตสั่ง

เมื่อกายสงบเป็นกายวิเวกดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะเห็นรูป-
นามสังขาร ทั้งส่วนที่เป็นวัตถุกาม ส่วนที่เป็นกิเลสกำ
และส่วนที่เป็นอกุศลชัดเจน

เมื่อขณะที่จิตเกาะยึดวัตถุกาม มีอาการพอง อาการยุบ เป็นต้นก็ดี หรือการที่จิตยึดเกาะกิเลสอกุศลอยู่กับอาการคิด วิตกข์ การตามรู้อารมณ์ วิจาร การรู้ตามอารมณ์ เป็นเอกัคคตารมณ์ มุ่งตามอยู่ที่อารมณ์เดียวคืออาการพอง-ยุบ หรืออาการคิด ก่อนกำหนดถึงแม้ว่าโมหะจะยังมีอยู่ แต่เป็นโมหะชนิดจิตสงบ อยู่ภายในอารมณ์พอง-ยุบหรือคิดนั้นเท่านั้น ตรงนั้นเป็น **จิตตวิเวก** สงัดใจอยู่

หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ขณะที่จิตเกาะอยู่กับอารมณ์รูป-นามสังขาร ส่วนที่เป็นวัตถุกามมีพอง-ยุบ เป็นต้น แม้จะเลิศจนเป็นอธิปัตติอยู่เพียงอารมณ์เดียวเวลานั้นถึงแม้ว่าจิตจะสงบอยู่กับพอง-ยุบเป็นสมาธิ เป็นจิตตวิเวกอยู่ก็จริง แต่เมื่อไม่ได้กำหนดสติในมรรค ๘ จึงยังมีกิเลสโมหะเข้าอาศัยอยู่ได้ หรือส่วนที่เป็นกามกิเลส มีพอใจ ชอบใจ เป็นต้น เมื่อเกิดขึ้นจิตจะมุ่งเกาะติด สงบอยู่ที่พอใจ ชอบใจ ซึ่งเด่นเป็นอธิปัตติอยู่ ในขณะนั้นเป็นจิตตวิเวก

ถึงแม้ก่อนอาการพอใจ ชอบใจนั้น คือก่อนพองด้วยกิเลสกามกัตตาม หรือส่วนที่เป็นอกุศล มีอาการไม่พอใจ เป็นต้น พอเกิดขึ้นจิตจะมุ่งเกาะติดสงบอยู่ที่อาการไม่พอใจ ซึ่งเลิศจนเป็นอธิปัตติอยู่ในขณะนั้น ถึงแม้ก่อน

อาการไม่พอใจจะเป็นก่อนฟุ้งก็ตาม จิตสงบตามรู้อยู่ภายใน
อาการไม่พอใจนั้น อย่างนี้เป็นจิตตวิเวก การสงบจิต

เมื่อเรากำหนดตามอาการพอง-ยุบ สติในมรรคจะเกิด
พร้อมกับมรรค ๘ กิเลสโมหะ การขาดสติ ญาณมรรค ๘
ประหารดับลง **สมุปชาโน** ปัญญาได้เห็นตามการดับของ
อาการพอง อาการยุบอยู่อย่างนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ มีจารึกในอานาปานสติ
ว่า **ปสฺสสมุภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสสิสฺสามิติ ... ปสฺส-**
สสิสฺสามิติ ลิกฺขติ เป็นการศึกษาวิธีการระงับสภาวะที่ปรุงแต่ง
จิต เป็น **อุปธิวิเวก** อย่างหนึ่ง หรือเมื่อกามกิเลสมีอาการ
พอใจ อาการชอบใจ เป็นต้น หรืออกุศลมีอาการโกรธ
อาการโมโห เป็นต้น ซึ่งเป็นพยาบาท และอาการคิดนึก
อุทธัจจะ เป็นต้น ซึ่งเป็นโมหะ

อาการฟุ้งเพราะกิเลสเหล่านี้ทั้งหมดอย่างใดอย่างหนึ่ง
เกิดขึ้น เรากำหนดทำให้มรรค ๘ เกิด พร้อมประหาร
กิเลสเหล่านี้ สติที่เกิดพร้อมกับมรรค ๘ จะตามเห็นอาการ
ของกิเลสเหล่านั้นดับลง **สมุปชาโน** ปัญญาที่จะรู้เห็นตาม
อาการของกิเลสเหล่านั้นที่กำลังดำเนินไปสู่ความดับอยู่

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **จิตตปฏิสังขติ อสฺส-
ลิสฺสามิติ - ปสฺสลิสฺสามิติ ลิกฺขติ** ขณะนั้นจะหายใจเข้า
หรือออกอยู่ก็ตาม ชื่อว่ากำลังศึกษาสมาธิจิต

ในที่นี้คืออาการพอใจ อาการชอบใจ อาการไม่พอใจ
อาการโกรธ อาการโมโห อาการคิด อาการนึก เป็นต้น
ตั้งแต่เริ่มเสวยอารมณ์

**อภิปฺปโมทญํ จิตฺตํ อสฺสลิสฺสามิติ - ปสฺสลิสฺสามิติ
ลิกฺขติ** ขณะนั้นชื่อที่กำลังศึกษาวิธีการทำให้จิตเข้มข้น
สดชื่น ผ่องใส โปร่งใส สะอาดหมดจดจากกิเลสเหล่านั้นอยู่

**สมาทหนํ จิตฺตํ อสฺสลิสฺสามิติ - ปสฺสลิสฺสามิติ
ลิกฺขติ** ขณะนั้นชื่อที่กำลังศึกษาวิธีการทำให้จิตสงบมั่นคง
จากกิเลสเหล่านั้น เป็นสมาธิอยู่

**วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสลิสฺสามิติ - ปสฺสลิสฺสามิติ
ลิกฺขติ** ขณะนั้นกำลังศึกษาวิธีพรากกิเลสเหล่านั้นให้ออก
จากจิต วิธีล้างบาป วิธีลอบบาป วิธีเฝ่บาป วิธีชำระบาป
ให้ออกไปจากจิตอยู่

**อนิจฺจานุปสฺสี อสฺสลิสฺสามิติ - ปสฺสลิสฺสามิติ
ลิกฺขติ** ขณะนั้นกำลังศึกษาวิธีการตามดูอนิจจัง คืออาการ
ของกิเลสเหล่านั้น มีพอใจ เป็นต้น ที่กำลังสลายตัวสู่
ความดับด้วยมรรค ๘ อยู่

วิราคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ - ปสฺสสิสฺสามีติ

สิกฺขติ ขณะนั้นกำลังศึกษาวิธีการตามดูการคลายกำหนดหรือการสำรอก ได้แก่การละ การปล่อย อาการของกิเลสเหล่านั้นออกจากจิตอยู่ด้วยมรรค ๘

นิโรธานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ - ปสฺสสิสฺสามีติ

สิกฺขติ ขณะนั้นกำลังศึกษาวิธีการตามดูนิโรธ ทุกข์ดับอยู่ คือจิตที่รู้สึกตามอาการของกิเลสเหล่านั้น ซึ่งกำลังดำเนินไปสู่ความดับอยู่ด้วยมรรค ๘

ปฏินิสฺสคคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ - ปสฺสสิสฺสามีติ

สิกฺขติ ขณะนั้นกำลังศึกษาวิธีการตามดู การสละคืนกิเลสเหล่านั้น อันมีอาการพอใจ เป็นต้น ให้ออกไปจากจิตอยู่ ดังนั้นกิเลสอกุศลอื่น ๆ ก็เป็นคุณจนยั้งกล่าวแล้วนี้

เมื่อเป็นดังนี้ กามกิเลสอกุศลและวิตกก็ วิจารณ์ ดับลงในขณะเดียวกันปัญญาารู้ตามกุศลต่าง ๆ มีสมาธิ เป็นต้น กำลังเกิดขึ้นพร้อมกันทันทีในขณะที่มรรค ๘ เกิดขึ้น นี่คือนุปธิวิเวกสังคกิเลสขั้นที่หนึ่ง

เมื่อกามกิเลสและอกุศลต่าง ๆ สงบลงสู่วิเวกดังนี้แล้ว ให้ย้ายสติตามจิตไปที่วัตถุกามที่ปรากฏเป็นเอกัคคตารมณ์ในขณะนั้น ประมัตต์ได้แก่อาการเห็น อาการได้ยิน อาการได้กลิ่น อาการรู้รส อาการถูก โดน ชน กระแทบ

เคลื่อนไหว อากาโรเจ็บ ปวด มีน ชา คัน เมื่อย ร้อน เย็น
แน่น ตึง เป็นต้น แล้วแต่ว่าอารมณ์ใดจะปรากฏ

ในขณะที่จิตตามสติไปสัมผัสกับอารมณ์ครั้งแรกนั้น
วิตกกัง วิจาร ปีติ และสุข ที่เกิดพร้อมกับเอกัคคตารมณ์
ในขณะนั้น ยังประกอบด้วยโมหะกิเลสอยู่ ถึงเป็นสมาธิก็
จริงแต่ก็ยังไม่บริสุทธิ์ ดังนั้นวิเวกที่เกิดขึ้นนั้น จึงยังเป็น
วิเวกที่มีโมหะกิเลสอาศัยอยู่ อย่างนี้เป็นแค่ **จิตตวิเวก**
ยังไม่ชื่อว่ามีสติสัมปชัญญะ

ต่อเมื่อเรากำหนดตามรู้วัตถุตาม คืออาการแห่ง
รูปารมณ์นั้น ๆ มีพอง-ยุบ เป็นต้น มรรค ๘ เกิดและเข้า
ป้องกันรักษาพื้นที่ของพอง-ยุบ ให้ยังคงสะอาดผ่องแผ้ว
และสงบจากกิเลส จึงเป็น **อุปธิวิเวก** อยู่ในขณะนั้น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ มีปรากฏจารึกในมัชฌิม-
ปัณณาสก์ มัชฌิมนิกาย พระสูตรต้นตปิฎกว่า อานนท
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม
เพราะ **อุปธิวิเวก** เพราะละอกุศลธรรมได้ เพราะระงับ
ความคร้านกายเสียได้โดยประการทั้งปวง บรรลุปฐมฌาน
มีวิตกกัง มีวิจาร มีปีติ และสุข อันเกิดแต่วิเวกอยู่

วิเวกในที่นี้จึงหมายถึง **อุปธิวิเวก** ดังนั้นวิเวกนี้จึง
เกิดได้เฉพาะจากมรรค ๘ เท่านั้น

เมื่อสามารถกำจัดกามและอกุศลได้หมดสิ้นแล้ว
สวิตกัม **สวิจารัม** **วิเวกขัม** **ปีติสุขัม** พร้อมทั้งวิตกัม พร้อมทั้ง
 วิจารณ์ อันเกิดแต่วิเวก ปีติ และสุข วิเวกในที่นี้หมายถึงจิต
 สงบอยู่กับรูปปรมาตม หรือวัตถุธรรม เป็นกามาวจรกุศล
 เช่นจิตสงบอยู่กับอาการพอง เป็นต้น **สวิตกัม** พร้อมกับการ
 ตามรู้พอง **สวิจารัม** พร้อมกับการรู้ตามพอง **วิเวกขัม**
 อันเกิดแต่จิตสงบอยู่กับพอง **ปีติ** ด้วยจิตสะอาดผ่องใส
สุขัม ไม่มีกิเลสอะไร ๆ เบียดเบียน

ตรงนี้ในภาคสนาม การเห็นตามความเป็นจริง คือ
 เราเห็นพองขึ้นมาก่อนการกำหนดพองหนอทุกครั้ง ตรงที่
 เห็นพองก่อนกำหนดนั้น วิตกัม วิจารณ์ อันเกิดพร้อมกับ
 วิเวก ปีติ และสุข เพราะตามรู้อยู่กับพองเป็นเอกัคคตา
 ไม่มีกิเลสกาม ไม่มีพยาบาท ไม่มีตัณหาอะไร ๆ เป็น
 สมาธิอยู่กับพองก็จริง แต่ยังมีโมหะเพราะขาดสติที่เกิด
 จากมรรค ๘ อันเกิดจากการกำหนดที่ถูกต้อง วิเวกตรงนี้
 จึงยังเป็นเพียงจิตตวิเวก และเมื่อเรากำหนดพองหนอ
 มรรคทั้ง ๘ องค์เกิดขึ้นพร้อมกัน ประหารโมหะที่อาศัย
 พองหมดไป

การตามรู้อาการพองพริ้วพร้อมกับมรรค ๘ เกิดในขณะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเรียกว่า **สติ** ไม่เรียกว่าวิตก การรู้ตามอาการพองตรงนั้นทรงเรียกว่า **สมุปขา** ในสัมปชัญญะหรือปัญญา ไม่เรียกว่าวิจารณ์อีกต่อไป

วิเวกที่เกิดขึ้นตรงนั้นจึงเป็น **อุปธิวิเวก** ปิติและสุขที่เกิดขึ้นพร้อมกับอุปธิวิเวกนี้ จึงเป็นปิติและสุขอันเกิดพร้อมกับขณะที่ฟุ้งดับลง เพราะกิเลสมีพอใจ เป็นต้น ถูกมรรค ๘ ทำให้สงบ

ดังนั้นผู้ปฏิบัติตั้งแต่ต้นมาถึงขั้นนี้ จึงเห็นรูป-นามสังขาร หรืออารมณ์ที่เป็นกามาวจรกุศล ๒ ส่วน คือส่วนที่เห็นก่อนมรรค ๘ เกิด ตรงนั้นเรียกว่าวิตก วิจารณ์ ปิติ สุข อันเกิดแต่ **จิตตวิเวก** เป็นสมาธิแต่โมหะกิเลสยังมีอยู่ และส่วนที่เกิดพร้อมกับมรรค ๘ เรียกว่า **สติ** สัมปชัญญะ ปิติ สุข อันเกิดแต่ **อุปธิวิเวก** เป็นสมาธิเพราะโมหะกิเลสสงบไป

ถ้าอาศัยอยู่อย่างนี้โดยที่กิเลสอะไร ๆ เข้ามาในจิตไม่ได้เลย พระพุทธองค์ตรัสว่า **ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺมปชฺช วิหริติ** เข้าอาศัยปฐมฌานอยู่แล้ว

ขณิกสมาธิ สมาธิที่เกิดขึ้นจากมรรค ๘

ถ้าท่านทั้งหลายเป็นคนช่างสังเกตจะเห็นว่า การสร้างและพัฒนาสมาธิ วิชาการตรัสรู้เพื่อดับทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ส่วนสำคัญที่สุดในระบบการจัดการคือ การทำให้มรรค ๘ เกิด เพราะการทำให้มรรค ๘ เกิด จะทำให้สมาธิชนิดหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษ เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับขณะที่มรรค ๘ เกิดด้วย

ความสำคัญของสมาธิชนิดนี้คือ เป็นสมาธิที่มีกำลังมากที่สุด มีอายุสั้นที่สุด อริยบัณฑิตอาจารย์ทั้งหลายได้เปรียบเทียบไว้ว่า **วิชชุปมานิกา** อุปมาเหมือนฟ้าแลบ มีกำลังสว่างมากมหาศาล แต่เกิดแป๊บเดียวดับ แล้วเกิดขึ้นเฉพาะช่วงที่ทำหน้าที่ในการประหารและป้องกันกิเลสเท่านั้น

เบื้องต้นในการทำกัมมัฏฐานนั้น จิตใจของผู้ทำยังมีกามกิเลสและบาปอกุศล ซึ่งเป็นนิวรณ์ปะปนอยู่หนาแน่น ยากต่อการเข้าถึงรูป-นามสังขารหรือวัตถุกาม เพื่อที่จะพัฒนาให้เป็นกามาวจรกุศล นำไปสู่สมาธิขั้นสูงคือฌานได้

ดังนั้นผู้ปฏิบัติจึงต้องทำลายกิเลสนิวรณ์ที่ขัดขวางที่เกิดให้เห็นเฉพาะหน้าขณะนั้น ให้ดับไปด้วยมรรค ๘ เสียก่อน และ...

ในขณะที่มรรค ๘ ประหารกิเลสตามและอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่นั้น จะมีสมาธิพิเศษชนิดหนึ่งเกิดขึ้นพร้อมทุกครั้งที่กำหนด ผู้ปฏิบัติจะเห็นมรรค ๘ ประหารกิเลส ยุบลง ยุบลง เห็นความฟุ้งของกิเลสถูกสะกดยุบลง ยุบลง เห็นตรงช่วงที่กำลังยุบลง เพราะสมาธิพิเศษที่เกิดพร้อมกับมรรค ๘ นี้ มีพลานุภาพในการทำลายกิเลสสูงมาก แต่ว่าก็มีอายุสั้น คือมีอายุแค่ขณะมรรค ๘ ปฏิบัติการดับทุกข์ดับกิเลสอยู่เท่านั้น ดังนั้นจึงเห็นได้เฉพาะตรงช่วงที่กิเลสกำลังถูกประหารยุบตัวลง

ด้วยเหตุนี้อริยบัณฑิตอาจารย์ทั้งหลายจึงขนานนามสมาธิที่เกิดจากมรรค ๘ นี้ ตามลักษณะของสมาธิว่า **ขณิกสมาธิ** คือสมาธิที่เกิดเป็นขณะ ๆ พร้อมกับมรรค ๘ เมื่อเกิดแล้วทำหน้าที่เพียงประหารกิเลสในช่วงที่ดำรงอยู่แล้วหายไป ไม่มีการสะสม

สรุปได้ว่า **ขณิกสมาธิ** เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้สมาธิในอินทรีย์เกิด และพัฒนาให้เจริญแก่กล้าสู่ความสูงสุดระดับฌานได้

ขณิกสมาธิทำให้อุปจารสมาธิ

และอัปนาสมาธิในการตรัสรู้เกิดได้อย่างไร

ในขณะที่มรรค ๘ เกิดขึ้น ประหารกิเลสให้ยุบลง
ระยะที่กิเลสเปลี่ยนแปลงยุบตัวลงช่วงนั้น...

ขณิกสมาธิเกิดขึ้น ตรงที่ระยะความฟุ้งของกิเลสยุบ
ลงแค่นั้น เมื่อความฟุ้งยุบตัวลงด้วยมรรค ๘ แล้วนิ่งค้ำ
คงความสงบอยู่แค่นั้น การสะกดเพื่อรักษาความสงบที่
เกิดแล้วจากมรรค ๘ ให้คงสภาพความสงบอยู่ไม่ให้เกิด
ฟุ้งขึ้นกว่านั้น เพื่อรอคอยมรรค ๘ ประหารซ้ำอีก การ
สะกดเพื่อรักษาระดับความฟุ้งให้อยู่ระดับนั้น ตรงนั้น เป็น
อำนาจของอุปจารสมาธิ เกิดแล้วสะกดกิเลสไว้

ดังนั้นทุกครั้งที่กำหนด มรรค ๘ ประหารกิเลสแต่ละ
ครั้ง ขณิกสมาธิเกิดมาพร้อมกับการประหารกิเลส ความ
ฟุ้งของกิเลสจะน้อยลง ๆ อุปจารสมาธิจะเพิ่มขึ้นจะแก่ขึ้น ๆ
จนมรรค ๘ ประหารกิเลสก่อนนั้นครั้งสุดท้าย อาการของ
กิเลสนั้นช่วงสุดท้ายดับหมดไป อุปจารสมาธิแก่ที่สุดแล้ว
ก็จะกลายเป็นอัปนาสมาธิเกิดขึ้น ผู้ปฏิบัติจึงสามารถ
ย้ายไปกำหนดเข้าถึงรูป-นามสังขารหรือวัตถุตามได้

ในขณะที่กำหนดอยู่กับรูป-นามวัตถุตามใด มรรค ๘ เกิดขึ้นทำหน้าที่กำจัดโมหะ ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่รูป-นาม วัตถุตามนั้น ขณิกสมาธิเกิดขึ้นพร้อมกับโมหะนั้นดับลง หายไป ความสะอาดผ่องแผ้วปราศจากมลทินใด ๆ ปรากฏ ขึ้น พร้อมทั้งความสงบเป็นอัปนาสมาธิอยู่ จิตเสวย วัตถุตามที่สะอาดนั้น อาศัยพื้นที่แห่งวัตถุตามนั้นท่องเที่ยว ไปตลอดพื้นที่อยู่อย่างนั้น ด้วยเหตุนี้พื้นที่แห่งวัตถุตามนั้น จึงถูกเรียกชื่อว่า **กามาวจรกุศล**

ดังนั้นสมาธิซึ่งใช้ดำเนินไปสู่การตรัสรู้ ที่พระสัมมา สัมพุทธเจ้าทรงรับรองว่า มีในคำสั่งสอนของพระองค์ ตั้งแต่ อุปจารสมาธิไปจนถึงอัปนาสมาธิ จะเกิดขึ้นและเจริญสู่ ความไพบูลย์แก่กล้าถึงที่สุดแห่งฌาน มีพลังกำลังมาก เพียงพอต่อการเป็นพื้นฐานรองรับการเกิดของโลกุตตร- มรรคได้ ก็เพราะถือกำเนิดจาก **ขณิกสมาธิ** และได้รับการคุ้มครองป้องกันรักษาอย่างดียิ่งจากขณิกสมาธิ (สมาธิ แห่งมรรค ๘)

เมื่อความโดยสังเขปในการเกิดของขณิกสมาธิ อุปจาร- สมาธิ อัปนาสมาธิ ฌาน ความสัมพันธ์กันของสมาธิและ หน้าที่ของแต่ละสมาธิ ก็มีโดยนัยดังกล่าวมาแล้วนี้ คิดว่า คงชัดประมาณนี้พอแล้ว อยากให้ชัดกว่านี้ไปศึกษาเอง แล้วกันนะ

ความมั่นคงของจิตสำคัญอย่างไร

เบื้องต้นผู้ปฏิบัติไม่ว่าใหม่หรือเก่าที่สืบทอดตาม
อินทรีย์ ๕^๑ หรืออินทรีย์ ๘^๒ ยังแก้ไม่พอ ไม่เกี่ยวกับ
ร่างกายคนนะ เพราะร่างกายจะแก้หรือไม่แก้ ถ้าความ
มั่นคงของจิตตสมาธิมีน้อย แม้เริ่มแรกจะตั้งต้นกำหนดที่
วัตถุตามมีพอง-ยุบ เป็นต้น มรรค ๘ และขณิกสมาธิเกิด
คอยป้องกันกิเลสตามไม่ให้เข้ามาปนเปื้อนพื้นที่พอง-ยุบ
ทั้งรักษาความสะอาดหมดจดของวัตถุตาม (ในที่นี้คือพอง-
ยุบ) ไว้ ให้คงความเป็นกามาวจรกุศลอยู่ก็ตาม

แต่เนื่องจากความมั่นคงของจิตหรือสมาธิมีน้อย
อินทรีย์ยังอ่อน จิตทนยึดเกาะอยู่กับวัตถุตามอันเป็นกุศล
ได้ไม่นานนัก กิเลสตามอันได้แก่ ยินดี พอใจ ชอบใจ
อยากได้ อยากเห็น อยากให้ชัด หรือกิเลสอันเนื่องด้วย
ความผิดหวังในกาม มีโกรธ ไม่พอใจ ไม่ชอบใจ อยาก
ทำลาย อยากให้หายไป หรือคิดนึก เป็นต้น เหล่านี้ที่
เรียกว่านิวรณ์ เครื่องปิดกั้นทำลายสมาธิ เมื่อเกิดขึ้นมา
พุ่งขึ้นมา สมาธิ ณ ขณะปัจจุบันนั้นเสียหายแล้ว

^๑ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิทรีย์ ปัญญินทรีย์

^๒ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิทรีย์ ปัญญินทรีย์ มนินทรีย์
โสมนัสสินทรีย์ ชิวิตินทรีย์

ผู้ปฏิบัติจำเป็นต้องหันไปกำหนดกิเลสตาม หรือกิเลสอันเนื่องด้วยกิเลสตาม กิเลสใดเหล่านั้น ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันให้เร็วที่สุดทันที

มรรค ๘ พร้อมขณิกสมาธิปรากฏขึ้นประหารกิเลสตาม หรือกิเลสอันเนื่องด้วยกิเลสตามที่ปรากฏนั้นให้ดับสงบลง ๆ เป็นอุปปาสมาธิ ไกล่อัปนาสมาธิไปทุกขณะที่กำหนด และเมื่อกิเลสตามหรือกิเลสอันเนื่องด้วยกิเลสตาม ก้อนนั้นดับลง เป็นอัปนาสมาธิขึ้นมาแล้ว ก็ให้ย้ายไปกำหนดวัตถุตามที่ปรากฏเป็นบริกรรมนิมิตในปัจจุบันนั้น

เพื่อให้มรรค ๘ พร้อมขณิกสมาธิป้องกันรักษาวัตถุนั้น ๆ ให้คงความสะอาด สงบ เป็นอัปนาสมาธิให้ทั่วถึงทุก ๆ วัตถุกามที่ปรากฏเป็นบริกรรมนิมิตนั้น ให้พื้นที่บริกรรมนิมิตเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกามาวจรกุศล เป็นพื้นที่แห่งอัปนาสมาธิ เมื่อจิตท่องเที่ยวอยู่ ณ ที่กามาวจรกุศลเหล่านั้น โดยไม่มีกิเลสอะไร ๆ รูปแบบไหน ๆ เข้าได้อีก

อินทรีย์ วิปัสสนาญาณ และโพชฌงค์ จะถูกพัฒนาไปสู่ความแก่กล้า ผู้ปฏิบัติจึงสามารถพัฒนาสมาธิให้ถึงสูงสุดแห่งฌานได้เช่นเดียวกัน

การตรวจสอบสมาธิ

การตรวจสอบเฉพาะสมาธินั้น ผู้ปฏิบัติสามารถตรวจสอบพัฒนาการของตนเองเกี่ยวกับสมาธิได้ **ด้วยการเห็นด้วยปัญญาของตนเองในขณะที่กำลังปฏิบัติเท่านั้น** สามารถสังเกตได้ดังนี้คือ ถ้าเมื่อใดก็ตามการปฏิบัติของเรา ยังประกอบด้วยกำหนดวัตถุตามเป็น **อัปนาสมาธิ** ถ้ากิเลสตามเกิดเป็น **สมาธิ** เสีย กำหนดกิเลสตามดับเป็น **อุปปจารสมาธิ** เกิดขึ้นมา ถ้าสลับไปสลับมาอย่างนี้ เรียกว่า ยังมีกามกิเลสเข้าให้เสียสมาธิได้อยู่ อริยบัณฑิตอาจารย์ท่านเรียกขานการศึกษาเรื่องสมาธินี้โดยรวมว่า **ตรุณอุปปจารสมาธิ** คือ อุปจารอ่อน ๆ

ส่วนสมาธิที่เกิดขณะกำหนดอยู่กับวัตถุตามที่เป็น กามวจรกุศล มรรค ๘ พร้อมขณิกสมาธิเกิดขึ้นป้องกันรักษาพื้นที่ไว้อย่างดี ถึงแม้กิเลสตามหรือกิเลสเนื่องด้วยกิเลสตามอื่น ๆ จะเกิดไม่ได้ก็ตาม แต่จิตยังมีความมั่นคงน้อย การกระเพื่อมไหวแรง ๆ จะพุ่ง จะเพลिन จะพลอไปรับกิเลส ยังปรากฏให้เห็นเป็นโมหะอวิชชา ต้องกำหนดบ่อย ๆ อยู่ สมาธิที่เกิดขึ้นนี้โดยรวมพัฒนาอยู่ในระดับที่เรียกว่า **มัชฌิมอุปปจารสมาธิ** เป็นอุปปจารสมาธิระดับกลาง ๆ

เมื่อการพัฒนาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนการกระเพื่อมไหวแรง ๆ อ่อนกำลังลงมากที่สุด แทบไม่ขยับในแต่ละครั้งที่ไหวตัว และห่างมากในแต่ละครั้ง จนความนิ่งสนิทอัปนาสมาธิเพิ่มยาวนานมาก ในแต่ละบัลลังก์แทบไม่มีขยับไหวตัวให้เห็น ตรงนี้ท่านเรียกว่า **พลวอุปจารสมาธิ** เป็นอุปจารสมาธิระดับแก่กล้า

องค์ประกอบเหมือนปฐมฌาน คือ มีวิตก กิ วิจาร พร้อมกับวิเวก ปีติ สุข และความสะอาดผ่องแผ้ว พร้อมทั้งสมาธิสติสัมปชัญญะที่เกิดจากมรรค ๘ เพียงแต่ว่ากำลังของสมาธิและความมั่นคงอ่อนกว่าเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม กำลังของสมาธิในระดับนี้ ก็มากเพียงพอต่อการที่จะรองรับสมณธรรมในระดับโลกุตตรมรรค มีโสดาปัตติมรรค เป็นต้น ได้แล้ว

พระขีณาสพหรือพระอรหันต์ที่เกิดขึ้น เพราะสมาธิระดับนี้เป็นพื้นฐาน จึงถูกขนานนามว่า **สุขขวิปัสสก** คือ ผู้เห็นแจ้งอย่างแท้จริง หมายถึงเห็นมรรคผลนิพพานโดยปราศจากฌาน

เมื่อสมาธิถูกพัฒนาให้มั่นคงขึ้นไปกว่านั้น จนความ
ขยับไหวเพื่อจะพึงรับกิเลสของจิต ไม่ปรากฏให้เห็นได้เลย
มีเพียงรู้อารมณ์รูป-นามสังขาร หรือวัตถุกามที่เป็นกามา-
วจรกุศล ปรากฏเป็นอารมณ์เดียวเดี่ยว ๆ อยู่ในขณะปัจจุบัน
นั้น วิตกก็ วิจาร การรู้อารมณ์ที่ก่อนกำหนดยังมีอยู่

ขณะนั้น ตรงนั้นยังมีโมหะแฝงอาศัยอยู่ วิตกก็ วิจาร
ตรงนั้นท่านกล่าวว่า เป็นวิตกก็ วิจาร อันเกิดพร้อมกับ
วิเวก ซึ่งเป็น **จิตตวิเวก** ประการหนึ่ง

และเมื่อกำหนดมรรค ๘ เกิดขึ้น สติตามเห็นอารมณ์
รูป-นามสังขาร พร้อมกับมรรค ๘ ประหารโมหะกิเลสที่
แฝงอยู่นั้นให้หมดไป พร้อมกับปัญญาตามเห็นจิตสะอาด
จากโมหะกิเลส พร้อมกับจิตเสวยอารมณ์รูป-นามสังขารที่
สะอาดผ่องใส **ปีติ** ความแช่มชื่น **สุข** ความปีบคั่นทางใจ
คลายหายหมดไป รูป-นามสังขารนั้นจึงเป็นกุศล สภาวะ
ณ ปัจจุบันขณะนั้นตรัสว่า เข้าอาศัยอยู่ใน **ปฐมฌาน** แล้ว

เมื่อผู้ปฏิบัติไม่ลดละความเพียร ยิ่งปฏิบัติเคร่งครัด
จริงจังมากขึ้น ความเพียรพัฒนาสติโดยตามกำหนดรูป-
นามสังขาร หรือวัตถุกามที่จิตอาศัยท่องเทียว ถูกพัฒนา
ให้มากยิ่งขึ้น

เมื่อสติมีความเพียรถึงระดับที่สมควรแล้ว สติจะกำหนดรูป-นามสังขารได้ทันพร้อมกับจิต การจับอารมณ์รูป-นามสังขาร วิตก กัมม วิหาร ที่รู้อารมณ์รูป-นามสังขารก่อนกำหนดจึงหายไป เป็น **วิตกุกวิจารานัม ฐปสมา** วิตก กัมม วิหาร ระวังไป ที่เหลือจึงเป็นสติและปัญญาอันเกิดจากมรรค ๘ เข้ามาแทนที่

ตรงนี้ผู้ปฏิบัติเมื่อเข้าถึงใหม่ ๆ สติที่พัฒนายังมีกำลังไม่แก่กล้าเพียงพอ จะเห็นว่าจิตเริ่มมีความเพียรกำหนดไปเองทันทีพร้อม ๆ กับที่อารมณ์รูป-นามสังขารปรากฏ แต่สติตามรู้ที่ไร เห็นจิตกำหนดไปก่อนทุกที สติตามรู้ได้ที่หลังจิต สติและปัญญายังมีกำลังความเพียรน้อย ผู้ปฏิบัติรู้เห็นได้ด้วยตนเองว่า จิตกำหนดเอง สติตามรู้ช้ากว่าจิตนิดหนึ่งยังไม่ทัບสนิท เห็นเป็นสองระดับไล่ตามกันอยู่อย่างนี้

แสดงให้เห็นว่า ปฏิภาคนิมิตหรือสัมมากัมมันตะนั้นยังทับกกันไม่สนิท มีข้อบกพร่องให้เห็นเป็นสองอารมณ์ไล่ตามซ้อนกันอยู่

เมื่อผู้ปฏิบัติเห็นอย่างนี้ เอาใจใส่พยายามตื่นตัวปรับสตินทรีย์ให้มีความเพียร ความรวดเร็วในการกำหนด และพัฒนาความเพียร ความรวดเร็ว ให้มีกำลังมากยิ่งขึ้นในทุก ๆ งาน ทั้งในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน และอิริยาบถ

ประกอบอื่น ๆ โดยทั่วไปอย่างทั่วถึง จนความเพียรของสติ
มีกำลังความเร็วเพิ่มมากขึ้นอย่างเพียงพอ สติจะสามารถ
กำหนดได้ทันพอดีกับที่จิตกำหนด และทับกันสนิทพร้อมกับ
ที่อารมณ์รูป-นามสังขารปรากฏ

ผู้ปฏิบัติจะเห็นทั้งจิตและสติกำหนดพร้อมกันเป็น
อารมณ์เดียว ๆ ที่ละอารมณ์ ๆ ที่เห็นเป็นสองอารมณ์ไต่กัน
จะหมดไปไม่เห็นอีก วิตก กัมม วิจาร ที่มีแต่เดิมหมดไปพร้อม
ไม่ปรากฏ มีแต่สติและปัญญาจากมรรค ๘ ทำหน้าที่เป็น
ผู้พิทักษ์รักษาความสะอาดแก่รูป-นามสังขาร ที่กำลังปรากฏ
เป็นอุคคหณิมิตเข้ามาแทนที่ พร้อมกับการกำหนดตามรู้อยู่
จึงเหมาะสมแก่การเป็นสถานที่อาศัยท่องเที่ยวอยู่ในกุศล
ของจิต

ในขณะนั้นผู้ปฏิบัติเห็นแต่เพียงจิตสะอาด ท่องเที่ยว
ไปตามรูปธรรมนิमितต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นอุคคหณิมิตที่ละ
อารมณ์ ๆ เท่านั้น

พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า **อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทณํ เจตโส
เอโกทิกาวํ อวิตกํ อวิจาร์** เป็นความผ่องใสเกิดขึ้นภายใน
เพราะความเป็นอารมณ์เดียวแห่งจิต คือจิตไม่มีเพื่อน ไม่มี
สหายติดตาม วิตกก็ไม่มี วิจารไม่มี หมดอำนาจไปแล้ว
เพราะจิตไม่ดูตายอยู่เฉยด้วยโมหะเหมือนก่อน

จิตเริ่มทำงานมีความเพียร ชยันกำหนดพร้อมกับที่
อารมณ์กามาวจรกุศลปรากฏ และพร้อมกับที่สติมีกำลัง
ความเพียร กำหนดได้ทันจิตอย่างทัฬหีไม่มีเสื่อม

สมาธิขั ปิติสขั มีเพียงปิติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ
หมายความว่า ปิติและสุขอันเกิดจากจิตที่สะอาด ด้วย
ขณิกสมาธิจากมรรค ๘ ยังคงอุปนาสมาธิ มีสภาวะเป็น
อุเบกขา เป็นมัชฌิมาอยู่ ปิติและสุขอันเกิดจากจิตสะอาด
จึงมีอยู่ทุก ๆ อารมณ์ที่กำหนด

ส่วนปิตีอันเกิดจากสมาธิ มีขุททกปาติ ขณิกาปิติ
โอกันติกาปิติ เป็นต้น จะปรากฏมากขึ้น ดังนั้นสุข
อันเนื่องด้วยปิติที่เกิดแต่สมาธิจึงมีปรากฏอยู่ **ทุตติยั ฌานั**
อุปสมุพชช วิหริติ ขณะนั้นพระพุทธรองค์ตรัสว่า เข้า
อาศัยอยู่ใน**ทุตติยฌาน** (ฌานที่ ๒) แล้ว

เมื่อปฏิบัติต่อไปด้วยการยกระดับความเพียร ให้
มรรค ๘ พร้อมขณิกสมาธิเกิดถี่ถ้วนละเอียดลออมาก
ยิ่งขึ้น **ปิตียา จ วิราดา** จิตจะคลายกำหนดจากปิตีด้วย
คือปิตีอันเกิดจากสมาธิทั้ง ๕ มีปรากฏตั้งแต่ตรุณอุปจาร-
สมาธิระดับกลาง และรุนแรงชัดเจนมากขึ้นตามลำดับ
เป็นต้นมา เกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า มาถึงระดับนี้อ่อนตัวเบาลง
จิตเริ่มเคยชินเห็นเป็นธรรมดา ปล่อยเป็นบรรยาภาคไปเอง

นี้อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งปีติเองเริ่มมีกำลังน้อยลงทุกขณะ จนอารมณ์รูป-นามสังขารที่เป็นกามาวจรกุศลอื่นเด่นกว่า จิตและสติจึงละจากปีติไปจับอารมณ์อื่น

อุเบกขโก จ วิหริติ จิตอาศัยกำหนดรูป-นามสังขาร ทั้งหลายอยู่ด้วยอุเบกขา ไม่มีกิเลสอะไร ๆ แทรกเข้ามาใน จิตได้ **สโต จ สมุชชาโน** มีสติอันเกิดแต่มรรค ๘ พร้อม ขณิกสมาธิกำหนดป้องกันกิเลส และรักษาพื้นที่แห่งรูป-นามสังขาร ที่ปรากฏเป็นบริกรรมนิมิตอยู่นั้น ให้มีความ สะอาดผุดผ่องเรียบร้อยดี พร้อมรองรับจิตที่กำลังสัญญาจรอยู่

อาทิกัลยาณัง ตั้งแต่เริ่มรับรู้อารมณ์ **มัชฌะกัลยาณัง** ขณะกำลังดำเนินไปท่ามกลางอารมณ์ **ปริโยสานกัลยาณัง** ตลอดไปจนถึงสิ้นสุดอารมณ์ และมีปัญญารู้ตามเห็นตาม อารมณ์ ที่จิตและสติตามกำหนดรู้นั้น อย่างแจ่มชัดไป พร้อมด้วย

สุขญจ กาเยน ปฏิสเวเทติ เสวยสุขด้วยกาย ด้วย หุకుที่บีบเค้นกายให้ทรมานเบาลงหายไป จะนั่งจะเดินจะ ทำงานอะไร ทั้งกายทั้งจิตปัสสัทธิ เบาอ่อนสลวยไม่ขัดขึ้น ไม่เ่งอะงะ เหมาะแก่งาน มีความแคล่วคล่องและแม่นยำสูง

ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ บุคคลใดปฏิบัติมาถึงตรง สภาวะนี้ได้ นั่น พระอริยเจ้าทั้งหลาย ย่อมสรรเสริญบุคคล

นั่นว่า **อุเบกขโก สติมา สุขวิหารีติ** เป็นผู้มีจิตเป็นอุเบกขา มีสติกำหนดมรรค ๘ พร้อมขณิกสมาธิเกิด ป้องกันและรักษาให้อยู่กับรูป-นามสังขารหรือขั้น ๕ ที่สะอาดหมดจด ตลอดเวลาที่จิตสัญญาจรไปทั่วทั้งกาย เวทนา จิต ธรรม เป็นมัชฌิมาอยู่อย่างถ่วงทั่วทุกอารมณ์ อยู่เป็นสุข

ตติยัม ฌานัม อุปสมุปชช วิหริติ เข้าอาศัย **ตติยฌาน** อยู่ ในฌานนี้เมื่อกำหนดแล้ว ธรรมารมณ์อันเป็นส่วนของทุกขเวทนาทั้งหลายสงบลง ดับไปไม่ปรากฏ การบีบเค้นกายไม่มี กายสบายเป็นสุขอยู่ มีสติกำหนดต่อเนื่องจนขณิกสมาธิแผ่กว้างติดต่อกันไปไม่มีช่องว่าง จิตสงบเป็นอุเบกขา สะอาดหมดจดเป็นมัชฌิมาอยู่ ผู้ปฏิบัติจะรู้สึกสบายมากที่สุด

ถ้าผู้ปฏิบัติไม่ลดละความเพียร ไม่เพลิดเพลिनหลงไหล ติดอยู่ในความสุขอันเป็นคุณสมบัติของตติยฌาน เพียรพยายามกำหนดทำกิจของตนในแต่ละอารมณ์ ไม่ให้มีตำหนิ ไม่ให้มีที่ติ บริบูรณ์ถึงขีดสูงสุด

กิจที่จะดำเนินต่อไปพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **สุขสฺส จ ปหานา** การละไปแห่งความสุข สุขหมดไปด้วย **ทุกฺขสฺส จ ปหานา** การละไปแห่งความทุกข์ ทุกข์หมดไปด้วย จิตเริ่มคลายวางจากสุขและทุกข์ลงสู่มัชฌิมา

บุพเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงคมา ก่อนหน้านั้น ข้ามพ้นโสมนัสและโทมนัสอย่างแท้จริงได้แล้ว เป็นมัชฌิมาอยู่แล้ว **อทุกขมสุขํ** ทุกข์ไม่มี สุขไม่มี **อุเบกขา สติปาริสฺสฺส** มีเพียงอุเบกขา เพราะสติกำหนดอารมณ์ที่จรเข้ามาเองอย่างติดต่อกัน ต่อเนื่อง โดยไม่ต้องใช้ความพยายาม เหมือนเป็นกึ่งอัตโนมัติ จนจิตสะอาดผ่องแผ้วบริสุทธิ์อย่างถาวรทั่วถึงทุกอารมณ์ เป็นมัชฌิมาปฏิบัติปาริเยสเซอร์เซนต์ แม้ในสังขารูปกษายาณแห่งวิปัสสนาญาณ ตรงนี้สภาวะก็คล้ายคลึงกันมากที่สุด เรียกว่าทับกันสนิท

จตุตถํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหฺรติ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า เข้าอาศัยใน **จตุตถฌาน** อยู่ **อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาสมาธิ** ภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ สมาธิถูกต้อง ต้องเป็นดังนี้

อย่างไรจึงเรียกว่า “มัคคสมังคี”

ในขณะที่กำหนดจะมองเห็นได้ด้วยปัญญาว่า เวลาที่กำหนดนั้น มรรคทั้งหมดจะเข้ามาพร้อมกันเลย เช่น

หงุดหงิดเกิดขึ้น รู้ว่าหงุดหงิดเข้ามานี้ **ทิวฺฐิ** เห็นทุกข์ หรือยัง เห็นแล้ว ทุกข์อยู่ที่ไหน **อยู่ที** **รู้สึ**ก หงุดหงิด เห็นเหตุแห่งทุกข์หรือยัง เห็นแล้ว เหตุแห่งทุกข์อยู่ที่ไหน **อยู่ที** **อาการ** หงุดหงิด

เห็นอาการหงุดหงิด แสดงว่า **สังกัปปะ** เกิดหรือยัง
เกิดแล้ว หงุดหงิดนี้โทสะเข้ามาหรือยัง เข้ามาแล้วใช้ไหม
เขาอยู่ในกลุ่มของพยาบาท สังกัปปะเกิด แม้จะเป็นมิจฉา
สังกัปปะก็เป็นปัจจัยบ่งชี้ให้รู้วาจาแล้ว

วาจาที่ใช้ในบริกรรมภาวนาว่าอย่างไร หงุดหงิดหนอ
หงุดหงิดหนอ พอเรากำหนดหงุดหงิดหนอ วาจาก็เป็น
สัมมาวาจา ตรงกับที่สังกัปปะสั่ง

กัมมันตะเราไม่เกร็ง ไม่เพ่ง ไม่บังคับให้มันหาย ไม่ได้
ไปประคองมันอยู่ กำหนดตั้งแต่เริ่มหงุดหงิดจนหงุดหงิด
หายเป็นปกติ คุณภาพ ประสิทธิภาพ ของงานเรียบร้อย
อภินันทานไม่สามารถเข้าได้ ก็เป็น **สัมมากัมมันตะ**

เวลาที่เรากำหนดหงุดหงิดหนอ หงุดหงิดถูกมรรค ๘
ประหารดับลง หายไป จิตที่สกปรกเพราะพยาบาทคือ
หงุดหงิด ถูกชำระให้สะอาดขึ้นมาพร้อม การดำรงความ
เป็นอยู่ในขณะนั้นเป็น **สัมมาอาชีวะ**

ความเพียรในขณะนั้นเป็นเพียรประหารอกุศล จึง
เป็น **สัมมาวายามะ** ความเพียรถูกต้องแล้ว อกุศลหายไป
กุศลขึ้นมาแทนที่

สติเห็นหงุดหงิดยุบลง ยุบลง หายไปทุกครั้งที่กำหนด
เป็น **สัมมาสติ** สติถูกต้อง

เมื่อเหตุหึงหิดยุบลง ยุบลง ดับไป ความพึงเพราะ
 หึงหิดดับไปใหม่ ดับไป ความสงบเกิดขึ้นใหม่ ความสงบ
 เกิดขึ้น สมาธิเกิดขึ้นมาแทนที่หรือยัง เกิดขึ้นมาแทนที่แล้ว
 เป็น **สัมมาสมาธิ** ในขณะนั้น

พอเรากำหนดหึงหิดหนอ หึงหิดหนอ เห็นอาการ
 หึงหิดดับลงหายไป **สัมมาทิฏฐิ** อะไรเกิด **มรรค** เกิด
 ดับเหตุแห่งทุกข์

เมื่ออาการซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์ดับลง ความรู้สึกหึงหิด
 ซึ่งเป็นทุกข์ดับลงตามอาการใหม่ ดับ ความรู้สึกหึงหิด
 ซึ่งเป็นทุกข์ดับ อะไรเกิด นิโรธเกิด แสดงว่าขณะที่เรา
 กำหนดหึงหิดหนอครั้งหนึ่ง เห็นความรู้สึกหึงหิดซึ่งเป็น
 เป็นทุกข์ กับอาการหึงหิดซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์ เห็นดับลง
 พร้อมกันหรือยัง เห็นแล้ว ขณะนั้นแสดงว่าได้เห็นการทำให้
 มรรคเกิด กับเห็นนิโรธปรากฏเกิดขึ้นพร้อมกันหรือยัง

แสดงว่าขณะนั้นอริยสังได้แก่ **ทุกข์** คือ ความรู้สึก
 หึงหิด **สมุทัย** คือ อาการหึงหิด **นิโรธ** คือ ความ
 รู้สึกหึงหิดดับ และ**มรรค** คือ อาการหึงหิดดับ
 เกิดขึ้นพร้อมกันหรือยัง พร้อมกันแล้ว เห็นอริยสังทั้ง ๔
 เกิดขึ้นพร้อมกันหรือยัง เห็นแล้ว

เห็นทุกขในขณะทุกขดับก็คือเห็นนิโรธใช้ไหม ขณะเดียวกันเห็นทุกขดับพร้อมกับขณะที่อาการดับ แสดงว่าขณะนั้นมรรคกำลังเกิดอยู่ใช้ไหม ดังนั้นเราเห็นทุกขพร้อมกับเห็นนิโรธและในขณะจิตเดียวกัน เราก็เห็นเหตุแห่งทุกขพร้อมกับมรรคเกิดใช้ไหม

ทิวฐิความเห็นอย่างนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเรียกว่าเป็น **สัมมาทิฐิ** เห็นถูกต้อง นี่ต้องเห็นอย่างนี้ เมื่ออาการหงุดหงิดดับลง ความรู้สึกหงุดหงิดดับลง แสดงว่าสังกัปะเป็น**สัมมาสังกัปะ**หรือยัง เป็นแล้ว พยาบาทหมดไปแล้วใช้ไหม นี่เป็น**สัมมาสังกัปะ**

ดังนั้นทั้งหมดนี้ พอเรากำหนดหงุดหงิดหนอทีหนึ่ง **สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ** เกิดพร้อมกันเลขทั้ง ๘ องค์ เป็น **มรรคสมังคี** เห็นมรรค ๘ เกิดพร้อมอย่างนี้ จึงชื่อว่า **สัมมาทิฐิ** เป็นความเห็นอย่างถูกต้อง

๘

กิจในอริยสัจ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า

อิทํ ทุกขํ อริยสัจจหนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺต-
สุเตสฺส ธมฺเมสฺส จกฺขํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา
อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติ

ภิกษุทั้งหลาย ในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคยได้ยิน
ได้ฟังมาก่อนว่า การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย ความ
ห่อเหี่ยวหมดกำลัง ความเสียดาย อาลัยอาวรณ์ ความ
ระทม ความระบม ความน้อยใจ เสียใจ ความอึดอัดใจ
คับแค้นใจ การได้สิ่งที่ไม่ชอบ การพลัดพรากจากสิ่ง
ชอบ การไม่สมหวัง การยึดติดในชั้น อย่างใดอย่างหนึ่ง
ในชั้น ๕ เหล่านี้คือทุกข์ เป็นความจริงอันประเสริฐ บัดนี้
การเห็นทุกข์ การรู้ทุกข์ การรู้ทุกข์อย่างทั่วถึง ถัดจาก

ละเอียดลออ หมดจด ความเข้าใจทุกข์ ความแจ่มแจ้ง
ทุกข์ ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

พระองค์ทรงยืนยันกับพราหมณ์ปัญจวัคคีย์ว่า

**ตัม โข ปนิตํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริญฺเอยยุหนฺติ เม
ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส**

อนึ่งภิกษุทั้งหลาย ในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคย
ได้ยินได้ฟังมาก่อนว่า ทุกข์ทั้งหลายเหล่านั้นนั้น เป็นความ
จริงอันประเสริฐ ที่ควรกำหนดรู้ บัดนี้การเห็นทุกข์ว่า
ควรกำหนดรู้ การรู้ทุกข์ว่าควรกำหนดรู้ การรู้ทุกข์ว่าควร
กำหนดรู้อย่างทั่วถึง ถี่ถ้วน ละเอียดลออ หมดจด ความ
เข้าใจทุกข์ว่าควรกำหนดรู้ ความแจ่มแจ้งในทุกข์ว่าควร
กำหนดรู้ ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

**ตัม โข ปนิตํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริญฺญาตนฺติ เม
ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส**

ภิกษุทั้งหลาย ก็แลในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคย
ได้ยินได้ฟังมาก่อนว่า ทุกข์ทั้งหลายเหล่านั้นนั้น เป็นความ
จริงอันประเสริฐ ได้กำหนดรู้แล้ว บัดนี้การเห็นทุกข์ได้

กำหนดรู้แล้ว การรู้ทุกข์ได้กำหนดรู้แล้ว การรู้ทุกข์ได้
กำหนดรู้แล้วอย่างทั่วถึง ถี่ถ้วน ละเอียดลออ หมดจด
ความเข้าใจวิธีการกำหนดรู้ทุกข์ได้กำหนดรู้แล้ว ความ
แจ่มแจ้งทุกข์ได้กำหนดรู้แล้ว ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

**อิทํ ทุกขสมุทยो อริยสัจจันติ เม ภิกขเว ปุพเพ
อนนุสฺสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส**

ภิกษุทั้งหลาย ในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคยได้ยิน
ได้ฟังมาก่อนว่า กามตณฺหา ความพอใจ ดีใจ ชอบใจ
เป็นต้น **ภวตณฺหา** ความอยากได้ อยากเป็น เป็นต้น
ความหงุดหงิด โกรธ โมโห เพราะไม่ได้กามเป็นพยาบาล
วิภวตณฺหา ความอยากหนี อยากทำลาย เป็นต้น เหล่านี้
คือเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด เป็นความจริงอันประเสริฐ บัดนี้
การเห็นเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด การรู้เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด
การรู้เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดอย่างทั่วถึง ถี่ถ้วน ละเอียดลออ
หมดจด ความเข้าใจเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด ความแจ่มแจ้ง
เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

ตัม โข ปณิทัํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ปหัตตพฺพนฺติ
เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส

ภิกษุทั้งหลาย ก็แลในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคย
ได้ยินได้ฟังมาก่อนทั้งหลายว่า เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดทั้งหลาย
เหล่านี้ นั้น เป็นความจริงอันประเสริฐ ที่ควรกำหนดละ
บัดนี้ การเห็นเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดควรกำหนดละ การรู้เหตุ
ที่ทำให้ทุกข์เกิดควรกำหนดละ การรู้เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด
ควรกำหนดละอย่างทั่วถึง ถึถ้วน ละเอียดยลลอ หมดจค
ความเข้าใจเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดควรกำหนดละ ความแจ่มแจ้ง
เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดควรกำหนดละ ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

ตัม โข ปณิทัํ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจํ ปหีนฺนฺติ เม
ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส

ภิกษุทั้งหลาย ก็แลในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคย
ได้ยินได้ฟังมาก่อนว่า เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดทั้งหลายเหล่านี้
นั้น เป็นความจริงอันประเสริฐ ที่กำหนดละได้แล้ว บัดนี้
การเห็นเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดที่กำหนดละได้แล้ว การรู้เหตุ
ที่ทำให้ทุกข์เกิดที่กำหนดละได้แล้ว การรู้เหตุที่ทำให้ทุกข์
เกิดที่กำหนดละได้แล้วอย่างทั่วถึง ถึถ้วน ละเอียดยลลอ
หมดจค ความเข้าใจวิธีการกำหนดละเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด

ที่กำหนดละได้แล้ว ความแจ่มแจ้งเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดที่
กำหนดละได้แล้ว ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

**อิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ
อนนฺตฺตฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส**

ภิกษุทั้งหลาย ในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคยได้ยิน
ได้ฟังมาก่อนว่า การดับ การสละ การทำให้คืนกลับ การ
ทำให้พ้นไป การไม่มีความผูกพัน ด้วยการสํารอกปล่อย
ออก หรือทำให้หลุดออกไปจนหมดเกลี้ยงไม่มีเหลือ ซึ่ง
ตัณหาอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ อย่างที่เกิดขึ้น เหล่านี้คือ
ความดับแห่งทุกข์ เป็นความจริงอันประเสริฐ บัดนี้การ
เห็นความดับแห่งทุกข์ การรู้ความดับแห่งทุกข์ การรู้ความ
ดับแห่งทุกข์อย่างทั่วถึง ถีถ้วน ละเอียดลออ หมดจด
ความเข้าใจวิธีการทำความดับแห่งทุกข์ให้เกิดปรากฏขึ้น
ความแจ่มแจ้งในความดับแห่งทุกข์ ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

**ตํ โข ปณิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจํ สจฺฉิกาตพฺพนฺติ
เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส**

ภิกษุทั้งหลาย ก็แลในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคย
ได้ยินได้ฟังมาก่อนว่า ความดับแห่งทุกข์ทั้งหลายเหล่านั้น

เป็นความจริงอันประเสริฐ ที่ควรทำให้ปรากฏแจ้งชัด บัดนี้
 การเห็นความดับแห่งทุกข์ควรทำให้ปรากฏแจ้งชัด การรู้
 ความดับแห่งทุกข์ควรทำให้ปรากฏแจ้งชัด การรู้ความดับ
 แห่งทุกข์ควรทำให้ปรากฏแจ้งชัดอย่างทั่วถึง ถี่ถ้วน
 ละเอียดลออ หมดจด ความเข้าใจวิธีการทำความดับแห่ง
 ทุกข์ให้ปรากฏ ความแจ่มแจ้งในความดับลงแห่งทุกข์ ควร
 ทำให้ปรากฏแจ้งชัด ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

ตัม โข ปณิทั ทุกฺขนิโรธ อริยสจฺจํ สจฺฉิกตฺตุนฺติ เม
 ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส

ภิกษุทั้งหลาย ก็แลในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคย
 ได้ยินได้ฟังมาก่อนว่า ความดับแห่งทุกข์ทั้งหลายเหล่านั้นนั้น
 เป็นความจริงอันประเสริฐ ได้ทำให้ปรากฏแจ้งชัดแล้ว
 บัดนี้การเห็นความดับแห่งทุกข์ ได้ทำให้ปรากฏแจ้งชัดแล้ว
 การรู้ความดับแห่งทุกข์ได้ทำให้ปรากฏแจ้งชัดแล้ว การรู้
 ความดับแห่งทุกข์ได้ทำให้ปรากฏแจ้งชัดอย่างทั่วถึง ถี่ถ้วน
 ละเอียดลออ หมดจดแล้ว ความเข้าใจวิธีการทำความดับ
 แห่งทุกข์ปรากฏแจ้งชัดแล้ว ความแจ่มแจ้งความดับแห่ง
 ทุกข์ ปรากฏแจ้งชัดแล้ว ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ เม
ภิกฺขเว ปุพฺพเพ อนนุสฺสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส

ภิกษุทั้งหลาย ในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคยได้ยิน
ได้ฟังมาก่อนทั้งหลายว่า มรรคอันประเสริฐ ๘ องค์เหล่านี้
คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาวาจา สัมมา-
กัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ
สัมมาสมาธิ เครื่องมือทำให้ทุกข์ดับเหล่านี้ เป็นความจริง
อันประเสริฐ บัดนี้การเห็นวิธีใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้
ทุกข์ดับเหล่านี้ การรู้วิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้
ทุกข์ดับเหล่านี้ การรู้วิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้
ทุกข์ดับเหล่านี้อย่างทั่วถึง ถี่ถ้วน ละเอียดลออ หมดจด
ความเข้าใจวิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้ทุกข์ดับเหล่านี้
ความแจ่มแจ้งวิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้ทุกข์ดับ
เหล่านี้ ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

ตํ โข ปณิทํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ
ภาเวตฺตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺพเพ อนนุสฺสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส

ภิกษุทั้งหลาย ก็แลในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคย
ได้ยินได้ฟังมาก่อนว่า วิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้
ทุกข์ดับเหล่านี้ เป็นความจริงอันประเสริฐ ควรทำให้เกิด

บัดนี้การเห็นวิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้ทุกข
 ดับเหล่านี้ควรทำให้เกิด การรู้วิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือ
 ทำให้ทุกขดับเหล่านี้ควรทำให้เกิด การรู้วิธีการใช้มรรค
 เป็นเครื่องมือทำให้ทุกขดับเหล่านี้ควรทำให้เกิดอย่างทั่วถึง
 ถี่ถ้วน ละเอียดยลลออ หมดจต ความเข้าใจวิธีการใช้มรรค
 เป็นเครื่องมือทำให้ทุกขดับเหล่านี้ควรทำให้เกิด ความ
 แจ่มแจ้งวิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้ทุกขดับเหล่านี้
 ควรทำให้เกิด ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

ตัม โข ปณิหัง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจ
 ภาวิตนฺตติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส

ภิกษุทั้งหลาย ก็แลในความเป็นจริงทั้งหลายที่ไม่เคย
 ได้ยินได้ฟังมาก่อนว่า วิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้
 ทุกขดับเหล่านี้ เป็นความจริงอันประเสริฐ ได้ทำให้เกิด
 มีขึ้นแล้ว

บัดนี้การเห็นวิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้ทุกขดับ
 เหล่านี้ได้ทำให้เกิดแล้ว การรู้วิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือ
 ทำให้ทุกขดับเหล่านี้ได้ทำให้เกิดแล้ว การรู้วิธีการใช้มรรค
 เป็นเครื่องมือทำให้ทุกขดับเหล่านี้ ได้ทำให้เกิดแล้วอย่าง
 ทั่วถึง ถี่ถ้วน ละเอียดยลลออ หมดจต ความเข้าใจวิธีการ

ใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้ทุกข์ดับเหล่านี้ได้ทำให้เกิดแล้ว
ความแจ่มแจ้งวิธีการใช้มรรคเป็นเครื่องมือทำให้ทุกข์ดับ
เหล่านี้ได้ทำให้เกิดแล้วอย่างสิ้นสงสัย ได้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว

สรุปใจความดังนี้ “กิจอริยสัจ” ที่พระพุทธองค์ทรง
ยืนยันกับปัญจวัคคีย์ว่า การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น
พระองค์ไม่เคยรู้ ไม่เคยได้ยินว่าเป็นทุกข์ และ **ทุกข์** นี้ควร
กำหนดรู้ มาบัดนี้พระองค์ทรงรู้แล้ว

ค้นหา ความพอใจ ชอบใจ ความอยากได้ ความ
อยากทำลาย เป็นต้น เป็น **สมุทัย** เหตุแห่งทุกข์ ควร
กำหนดละให้หมดไปเสีย ทรงกำหนดละได้แล้ว

การดับค้นหาทั้งหลายซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์ ทำให้ทุกข์
ดับ **นิโรธ** คือความดับทุกข์จึงปรากฏขึ้น ควรกำหนดให้
ปรากฏแจ้งชัด ทรงกำหนดให้ปรากฏแจ้งชัดแล้ว

ปฏิบัติการดับทุกข์ด้วยการดับเหตุแห่งทุกข์ คือวิธี
การทำ**มรรค** ๘ องค์ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการดับทุกข์
ให้เกิดขึ้นพร้อมกันเป็นมัคคสมังคี เพื่อประหารเหตุแห่ง
ทุกข์ ควรทำให้เกิดขึ้น ทรงทำให้เกิดขึ้นได้แล้ว กล่าวคือ
กิจในอริยสัจ ๔ จะหมุนเป็น ๓ รอบ

รอบที่ ๑ คือ รู้ว่าอะไรคือความทุกข์ทรมาน รู้ว่าอะไรคือสมุทัย เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด อะไรคือนิโรธ ความดับแห่งทุกข์ ความบีบเค้นทรมานหายไป อะไรคือปฏิบัติการเพื่อดับเหตุแห่งทุกข์ ได้แก่ทำให้มรรค ๘ องค์เกิด

รอบที่ ๒ คือ รู้ว่า **ทุกข์** คือความบีบเค้นทรมาน เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ **สมุทัย** คือเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด เป็นสิ่งที่ควรกำหนดละ **นิโรธ** ความดับทุกข์ คือ ดับความบีบเค้นทรมาน เป็นสิ่งที่ควรให้ปรากฏแจ้งชัด **มรรค ๘ องค์** คือปฏิบัติการเพื่อดับเหตุแห่งทุกข์ เป็นสิ่งที่ควรทำให้เกิดขึ้น

รอบที่ ๓ คือ รู้ว่า **ทุกข์** คือความบีบเค้นทรมาน ไม่เคยรู้มาก่อน ทรงรู้แล้ว **สมุทัย** เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด ไม่เคยจะได้มาก่อน ทรงจะได้แล้ว **นิโรธ** ความดับทุกข์ คือ ดับความบีบเค้นทรมาน ไม่เคยปรากฏแจ้งชัดกับพระองค์มาก่อน ได้ปรากฏแจ้งชัดแก่พระองค์แล้ว **มรรค ๘ องค์** คือวิธีปฏิบัติการเพื่อดับทุกข์ ไม่เคยทำให้เกิดได้มาก่อน ทรงทำให้เกิดขึ้นได้แล้ว

เหตุแห่งความทรมานคือตัณหาดับลงแล้ว ความบีบเค้นคลายตัวดับลง ไม่กำเริบอีกต่อไปแล้ว โลกุตระ-

หัตถมรรคปรากฏชัดเจนแล้ว เหตุแห่งทุกข์ดับสนิท ทุกข์
ดับสนิท ไม่เกิดอีกแล้ว เป็นสันตินิรันดร์

พระองค์จึงได้ทรงยืนยันไว้ว่า

ยวากีรวณฺจ เม ภิกฺขเว อิมํสุ จตุสฺส อริยสจฺเจสฺส
เอวํนติปริวณฺณํ ทวาทสาการํ ยถาภูตํ ฅาณทสฺสนํ น
สฺวิสุทฺธํ อโหสิ

ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ถ้าว่าการเห็นด้วย
การรู้ตามธรรมชาติความเป็นจริง หมุนวน ๓ รอบ ๑๒
อาการ ในความจริงอย่างประเสริฐทั้ง ๔ ประการเหล่านี้
ของเรา ยังไม่บริสุทธิ์ชัดเจนเพียงพอ

เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเกสฺมาเรเก
สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย
อนุตฺตรํ สมฺมาสมุโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจณฺณาสี

ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย เราจะไม่รับรองใน
มวลหมู่สัตว์พร้อมทั้งประชาแห่งสมณะ พราหมณ์ เทวดา
และมนุษย์ทั้งหลายในโลก อันพร้อมด้วยเทวดา มาร
พรหม ว่า “เป็นผู้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม”
เพียงนั้นนั่นแล

พระองค์ตรัสว่า

ยโต จ โข เม ภิกขเว อิมेषุ จตุสฺส อริยสจฺเจสฺส
เอวณฺติปวิภูฏํ ทวาทสาการํ ยถาภูตํ ฅาณทสฺสนํ
สุวิสุทฺธํ อโหสิ

ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย เมื่อใดก็ตาม การ
เห็นด้วยความรู้ตามธรรมชาติความเป็นจริง หนุมาน ๓
รอบ ๑๒ อากาโรยงนี้ ในความจริงอย่างประเสริฐทั้ง ๔
ประการเหล่านี้ของเราตถาคต บริสุทธิ์ชัดเจนดีแล้วเพียงใด

อถาหํ ภิกขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพุรหฺมเก
สสุสมณพฺรหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจณฺเวยาสี

ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย เมื่อนั้นเราจึงรับรอง
ในมวลหมู่สัตว์พร้อมทั้งประชาแห่งสมณะ พราหมณ์
เทวดา และมนุษย์ทั้งหลายในโลก อันพร้อมด้วยเทวดา
มาร พรหม ว่า “เป็นผู้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณอย่าง
ยอดเยี่ยมแล้ว” เพียงนั้น

ฅาณญจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาติ อกุปฺปา เม
วิมุตฺติ อยมนฺติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ

ก็การเห็นด้วยความรู้ ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ความ
หลุดพ้นของเรา ย่อมไม่กำเริบเปลี่ยนแปลงอีกต่อไป ชาตินี้
เป็นชาติที่สิ้นสุด บัดนี้ภพใหม่มิได้มีอีกต่อไปแล้ว ดังนี้

อิทมโวจ ภควา อตฺตมนา ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ
ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทํ

อนึ่ง ในขณะที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงเทศนาสิ้นสุดลง
หมู่ปัญจวัคคีย์ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ ชื่นชมพระธรรมเทศนา
ของพระองค์ กล่าวสรรเสริญอยู่

๙

ตามรอยพระพุทธบาท

ด้วยพระธรรมเทศนาอันไพเราะเพราะพริ้ง สละสลวย
เหมาะเจาะ หมดจดังดงามเรียบร้อยดี ด้วยความสมเหตุ
สมผล ทั้งเบื้องต้นท่ามกลางและท้ายสุด

พราหมณ์ปัญจวัคคีย์ทั้งหลายลืมนอดีต ลืมนความไม่
พอใจ ลืมนความขัดเคืองที่มีมาก่อนหน้านี้จนหมดสิ้น หมด
มานะ ละทิฏฐิ มีพลังศรัทธาความมุ่งมั่นตั้งใจ มีปสาทะ
ความเลื่อมใส มีฉันทะที่จะศึกษาอย่างจริงจังแน่วแน่ มี
พลังอินทรีย์แก่กล้า มีพลังแห่งความเพียรเต็มพิภักดิ์ทั้งใจ
กาย ลืมนสงสัยในปัญญาตรัสรู้เพื่อดับทุกข์ของพระทศพล
จึงพร้อมยอมตนเข้าเป็นศิษย์เพื่อศึกษาโดยไม่กังขาลังเลอีก

พราหมณ์ทั้ง ๕ จึงลงมือปฏิบัติ โดยมีพระบรมศาสดา
เป็นครูดูแลการศึกษาอย่างใกล้ชิด เริ่มจากการทำให้มรรค
๘ เกิดเป็นบุพภาค ทำลายกาม อตตะ และอกุศลทั้งหลาย

ให้หมดสิ้น สู่ความดับ หลุดพ้นจากกิเลสเหตุแห่งทุกข์ ถึง
กุศลที่ประกอบด้วยสติปัญญาการทำให้มรรคเกิด จนจิต
ไม่มีกิเลสเป็นอุเบกขา สถิตอยู่ในมัชฌิมา ทำให้เห็นกิจใน
อริยสัจ ๔ ที่เกิดวน ๓ รอบ ด้วยอาการ ๑๒ อันเป็น
หลักการดำเนินตามวิชาสำคัญ ที่ผู้ศึกษาจะต้องทำให้เกิด

อาศัยการพัฒนาสมาธิ พัฒนาอินทรีย์ พัฒนาโพชฌงค์
พัฒนาวิปัสสนาญาณ ตั้งแต่เริ่มต้นให้เจริญแก่กล้าถึงขีดสุด
เป็นการยกระดับตนเอง ให้สามารถศึกษาวิชาการตรัสรู้
เพื่อดับทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อตรัสรู้ได้สำเร็จ
ตามเป้าหมายสูงสุด ในการดำเนินตามรอยพระพุทธบาท
อย่างแท้จริง ดังในตัวอย่างพอสังเขปต่อไปนี้

ในเวลาผู้ปฏิบัติเห็นกามและอกุศลต่าง ๆ เช่นพอใจ
เกิดขึ้นมา พอใจมีการเกิด การเสื่อม การดับ ซึ่งเป็น
ลักษณะของทุกข์ ดังนั้นการปรากฏของก่อนอาการพอใจ
จึงเป็นการปรากฏของก่อนทุกข์ ก่อนกิเลสกาม เมื่อจิต
ปรารภ คือ ไปจับ สัมผัส เสวยก่อนอาการพอใจ ซึ่ง
เป็นก่อนทุกข์ ก่อนกิเลส อาการพอใจจะปรุงแต่งจิตด้วย
การบีบเค้น ทรมานจิตให้ขุ่นมัวด้วยความรู้สึกละพอใจตาม
วิญญานคือความรู้สึกพอใจซึ่งเป็นทุกข์ เพราะขุ่นมัวด้วย
กิเลสกาม คือ ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้น ด้วยประการดังนี้

เมื่อผู้ปฏิบัติรู้สึกพอใจ ย่อมเห็นทุกข์กับเหตุแห่งทุกข์พร้อมกันอยู่แล้ว แต่ว่าเห็นทุกข์ตอนทุกข์ดับ คือ นิโรธ กับเห็นเหตุแห่งทุกข์ตอนเหตุแห่งทุกข์ดับ คือ มรรคเกิดนั้น ยังไม่เห็น

ถ้าเห็นเพียงแค่นี้ “พอใจ” จะทำหน้าที่เป็นโยคะ เครื่องผูกพันธนาคาร ให้ติดในวงเวียนแห่งสังสารวัฏฏ์ คือการเดินทางเป็นวงกลม อันได้แก่ความอยากได้เป็นกิเลสวัฏฏะ เมื่ออยากได้ทำให้เกิดการแสวงหาเป็นกรรมวัฏฏะ เมื่อแสวงหา ผลของการแสวงหาคือวิปากวัฏฏะจะปรากฏ

เช่น ถ้าพอใจในความดี โยคะเกิด อยากทำดี กิเลสวัฏฏะเกิด ลงมือทำดี กรรมวัฏฏะเกิด ได้ผลดี วิปากวัฏฏะเกิด ถ้าพอใจในความชั่ว โยคะเกิด อยากทำชั่ว กิเลสวัฏฏะเกิด ลงมือทำชั่ว กรรมวัฏฏะเกิด ได้ผลชั่ว วิปากวัฏฏะเกิด ทำให้ผูกพันวนเวียน ท่องเที่ยวอยู่ในห้วงน้ำแห่งสังสารวัฏฏ์รอบแล้วรอบเล่า ไม่มีที่สิ้นสุด

ในเวลาทำกัมมัฏฐาน เบื้องแรกกำหนดพอง-ยุบอยู่ภายหลังเกิดพอใจพอง-ยุบ กิเลสกำเริบเกิด อยากให้พอง-ยุบอยู่นาน ๆ กิเลสวัฏฏะเกิด พยายามประคองพอง-ยุบให้อยู่ กรรมวัฏฏะเกิด ทำแล้วกิเลสเข้า ได้พอง-ยุบเทียมขึ้นมา วิปัสสนาเกิด

ต่อเมื่อกำหนดทำให้มรรค ๘ เกิด มรรค ๘ จะ
 ประหาร **อาการพอใจ** อาการพอใจเป็นเหตุแห่ง **ความ
 รู้สึกพอใจ** อันทำหน้าที่เป็นโยคะ เครื่องผูกจิตให้ติดใน
 อาการพอใจ เมื่อมรรค ๘ ประหารอาการพอใจ เหตุแห่ง
 สังสารวัฏฏ์ดับลง สังสารวัฏฏ์จึงขาดสะบั้นหมุนต่อไปไม่ได้
 ความรู้สึกพอใจดับไปพร้อม ๆ กับอาการพอใจดับ

และในขณะเดียวกับที่มรรค ๘ เกิดจึงชื่อว่า**เห็นทุกข์**
 คือเห็นความรู้สึกพอใจ **เห็นเหตุแห่งทุกข์** คือเห็นอาการ
 พอใจ **เห็นนิโรธ** คือเห็นความรู้สึกพอใจดับ และ**เห็น
 มรรคเกิด** คือเห็นอาการพอใจดับ

นั่นคือรู้ว่าความรู้สึกพอใจเป็นทุกข์ ทุกข์เป็นสิ่งที่ควร
 กำหนดรู้ ได้กำหนดรู้แล้ว รู้ว่าอาการพอใจเป็นเหตุแห่ง
 ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์นี้ควรกำหนดให้ละดับไป ได้กำหนดละ
 ดับไปแล้ว รู้ว่าความรู้สึกพอใจดับเป็นนิโรธ นิโรธนี้ควร
 ทำให้แจ้งชัด ได้ทำให้ปรากฏแจ้งชัดแล้ว รู้ว่าอาการพอใจ
 ซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์ ดับพร้อมกับขณะที่มรรคเกิด มรรค
 ควรทำให้เกิดขึ้น ได้ทำให้เกิดขึ้นแล้ว กิจแห่งอริยสัจ ๔
 ทั้ง ๓ รอบ ๑๒ อาการ จึงสำเร็จได้ดังกล่าวนี้อแล้ว

ด้วยเหตุที่สามารถทำให้มรรค ๘ เกิดขึ้นได้นั้น
เอง การทำกิจในอริยสัจ ๔ จึงเกิดขึ้นพร้อมเพรียงกัน
ทั้ง ๓ รอบ ๑๒ อากาโร ในขณะจิตเดียวกัน วิถีจิต
เดียวกัน โยคะเครื่องผูกมัดมามีคาม ได้แก่พอใจ เป็นต้น
ที่ผูกมัดจิตให้ติดหลวงวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏฏ์ที่เรียกว่า
สังโยชน์ ได้ขาดลง กงก่าแห่งสังสารวัฏฏ์หักสะบั้น หมดลสิทธิ์
ที่จะหมุนต่อไปได้อีก

และการเห็น การรู้ การรู้อย่างถ่องถ้วนรอบคอบ ความ
เข้าใจ ความแจ่มแจ้งชัดเจนอย่างนี้ ไม่เคยรู้ ไม่เคยเห็น
ถึงแม้บางท่านอาจจะเคยได้ยินที่มีผู้กล่าวขวัญถึง หรือเคย
อ่านพบในหนังสือมาก่อน บัดนี้ได้เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติกันแล้ว
ในขณะจิตเดียวกัน วิถีจิตเดียวกัน พร้อม ๆ กับที่มรรค ๘
เกิดนั่นเอง

มีอธิบายโดยสังเขปว่า จะเป็นผู้มีอินทรีย์อ่อน หรือผู้
มีอินทรีย์แก่กล้าแค่ไหนก็ตาม เวลาตั้งสมาธิขึ้นไปในสมาธิ
เพื่อการตรัสรู้ นั่น จะต้องอาศัยขณิกสมาธิซึ่งเป็นสมาธิที่
เกิดจากมรรค ๘ ในการขจัดกิเลส เพื่อให้ได้อุปจารสมาธิ
มา และใช้ขณิกสมาธิในการป้องกันรักษาพื้นที่ของรูป-
นามสังขารส่วนที่เป็นกุศล ให้ยังคงความเป็นกุศลไว้ได้
เพื่อเป็นการสร้างอุปปนาสมาธิ และพัฒนาอุปปนาสมาธิ

ให้เพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่อุปจารสมาธิระดับอ่อน ๆ ระดับกลาง ระดับแก่กล้า จนถึงระดับฌาน ตั้งแต่ระดับฌานชั้นต้น จนถึงแก่กล้าสูงสุดดังอธิบายไว้แล้ว

ส่วนวิปัสสนาญาณ **ปทปรมบุคคล** ผู้มีปทเป็นอย่างยิ่ง^๑ แนะนำยากมาก แนะนำไม่ได้ วิปัสสนาญาณจะเริ่มที่นามรูปปริจเฉทญาณ ผ่านปัจจยปริคคหญาณ แต่ไม่ผ่านสัมมสนญาณ

เนยยบุคคล ผู้พอแนะนำได้ วิปัสสนาญาณจะเริ่มที่นามรูปปริจเฉทญาณ และสามารถผ่านสัมมสนญาณขึ้นไปจนถึงสังขารูปেকชาญาณ รวมทั้งหมดโดยพิสดาร ๑๖ ญาณ มรรคผลนิพพานถึงได้

วิปจิตัญญ ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อธรรมนั้น วิปัสสนาญาณจะเริ่มที่พลวสัมมสนญาณ สัมมัสสนญาณแก่กล้า สามารถผ่านขึ้นไปถึงสังขารูปেকชาญาณ รวมทั้งหมด ๑๐ ญาณ โดยพิสดาร ๑๓ ญาณ และมรรคผลนิพพานถึงได้

^๑ ผู้มีปทเป็นอย่างยิ่ง : ผู้รู้แต่เพียงตัวบท คือ รู้พยัญชนะหรือถ้อยคำ แต่ไม่อาจเข้าใจความหมายเพื่อนำสู่การปฏิบัติ

อุคฆฏัตถุญญ ผู้อาจรรู้ธรรมเพียงแต่พอท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง เวลาตั้งวิปัสสนาญาณขึ้นมา จะเริ่มที่พลวอุท-ยัพพยานุปัสสนาญาณหรืออุทยัพพยญาณแก่ แล้วพัฒนาเจริญแก่กล้าขึ้นไปโดยลำดับ จนถึงสังขารูปกขาญาณรวมทั้งหมด ๙ ญาณ โดยพิสดาร ๑๒ ญาณ

แต่ถ้าเป็นผู้มีการศึกษาสมาธิถึงที่สุด ได้ **จตุตถฌาน** วิปัสสนาญาณสำหรับฌานลาภี จะมี ๘ วิปัสสนาญาณ

สังขารูปกขาญาณนั้น นามสังขารที่เป็นกิเลสหยาบไม่มีปรากฏ เพราะว่าสามารถทำให้มรรค ๘ เกิดบนพื้นที่แห่งรูป-นามสังขารติด ๆ กันไป จนขณิกสมาธิต่อเนื่องติดกันเป็นแผง มีกำลังมาก สามารถป้องกันกิเลสหยาบทั้งหลาย ไม่ให้ปนเปื้อนทุกอารมณ์ที่จิตอาศัย ทั้งทั้งกาย เวทนา จิต ธรรม อารมณ์ต่าง ๆ ไหลมาเองไม่ต้องหา ไม่ต้องพยายาม กำหนดได้ง่าย กำหนดที่ไหนใจก็มุ่งอยู่แต่อารมณ์นั้น อารมณ์อื่นไม่รู้เลย อารมณ์รูป-นามสังขารทั้งหลาย ค่อย ๆ หดเข้ามา เหลืออารมณ์น้อยลง ๆ จนเหลือไม่กี่อารมณ์ที่กำหนดอยู่ ทั้งจิตและสติกำหนดทับกันสนิทไม่ขาด จนจิตสะอาดไม่มีกิเลสหยาบอะไรเหลือ เป็นอุเบกขาในทุก ๆ อารมณ์

จะเห็นได้ว่าสภาวะในจุดตกถณานั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกับสังขารูปกขาญาณมาก ตรวจดูแล้วทับกันแทบสนิทเลย ดังนั้นวิปัสสนาญาณต่อจากฌานนี้ย่อมรรคผลนิพพานไม่ไกลมาก เพราะอินทรีย์แก่แล้ว โภชณงค์ก็แก่ เหลือเพียงวิปัสสนาญาณให้แก่ถึงที่สุด

สำหรับผู้ที่มีสมาธิไม่ถึงฌาน ตั้งสมณะหรือสมาธิเพื่อการตรัสรู้ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิดตามลำดับ ตั้งแต่ตรุณอุปจาร มัชฌิมอุปจาร จนถึงพลวอุปจารสมาธิ มีกำลังสามารถรองรับมรรคผลนิพพานได้แล้ว พร้อมวิปัสสนาญาณถูกทำให้เกิดและพัฒนาตามลำดับ จนแก่กล้าถึงพลวสังขารูปกขาญาณแล้ว

โภชณงค์เครื่องสนับสนุนการตรัสรู้ทั้ง ๗ ประการ จะแก่กล้าตามไปด้วย และเมื่อคุณธรรมทั้ง ๓ เหล่านี้ คือ อินทรีย์ โภชณงค์ และวิปัสสนาญาณแก่ถึงที่สุด มีพลังเต็มที่แล้ว และปรับอินทรีย์ให้สมดุลได้ดีแล้ว วุฏฐาน-คามินีวิปัสสนาญาณ อันเป็นยอดสูงสุดของวิปัสสนาญาณ จะเกิดขึ้น เมื่อพัฒนาวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณให้แก่กล้าถึงที่สุด เป็น **สิกขปัตตัพพ์** คือ การศึกษาที่แก่กล้าสมควรบรรลุได้แล้ว

ไตรลักษณ์ในจิตมีกำลังเข้มแข็งเพียงพอไม่หวั่นไหวแล้ว อนุโลมญาณ โคตรภูญาณ โสตาปัตติมรรคญาณ ซึ่งเป็นโลกุตตรมรรคญาณ โสตาปัตติผลญาณ ซึ่งเป็นโลกุตระผลญาณ และปัจจุเวกชนญาณ จะเกิดขึ้นตามลำดับ

เมื่อโลกุตตรมรรคญาณเกิดขึ้น จะประหารอนุสัยกิเลสที่มีในจิต ในส่วนที่มีอำนาจประหารได้ให้พินาศดับลง แรงที่อนุสัยกิเลสใช้เหนี่ยวนำจิตให้เกาะยึดรูป-นามสังขาร ถูกตัดขาดสะบั้นลง จิตหมดayangเหนี่ยวที่ใช้ยึดเกาะโดยสิ้นเชิง จึงจะออกจากรูป-นามสังขาร ซึ่งเป็นกองทุกข์ในกามาวจรกุศลส่วนสุดท้ายที่เหลืออยู่ เข้าสู่กระแสแห่งความดับโดยสิ้นเชิงด้วยโลกุตตรมรรค คือ พระนิพพาน

และเมื่อดับจึงออกพ้นจากอุปาทานการยึดเกาะรูป-นามสังขารทั้งปวงทันที สังโยคเครื่องผู้พันจิตให้ติดหลงท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏฏ์แห่งรูป-นามสังขารกุศล (กามาวจรกุศล) ซึ่งเป็นส่วนสุดท้ายดับลง สังโยชน์การผูกมัดตรึงในรูป-นามสังขารกุศล ด้วยการเห็นว่าเป็นกายเป็นก้อน ชัน อัน เป็นตัวตนที่เรียกว่า **สัkkายทิฏฐิ** ด้วยความหวั่นไหวลังเล เพราะไตรลักษณ์ในจิตไม่แข็งแรง จิต

ไม่กล้าปล่อยรูป-นามสังขารกุศลชุดสุดท้ายเข้าสู่กระแส
นิพพาน ที่เรียกว่า **วิจิกิจจา** ด้วยขาดความเชื่อมั่น หวั่นไหว
กลัวพ้นจากการพึงรูป-นามสังขารกุศล

หรือเชื่อว่าบุญกุศลอื่น หรือสมาธิจิตของผู้อื่น หรือ
สิ่งอื่น จะช่วยดลบันดาลนอกเหนือจากการพึ่งตนเองอย่าง
เต็มที่ร้อยเปอร์เซ็นต์ และเป็นผู้มีกิจแห่งศีลอันทำได้
เรียบร้อย สะอาด บริสุทธิ์ ถีถ้วนดีทุกสัดส่วนแล้ว จึงไม่มี
ความรู้สึกว่ากิจในการรักษาศีลอันใดหลงเหลือที่จะต้องทำ
อีก ความรู้สึกเหล่านี้ท่านเรียกว่า **สีลัพพตปรามาส**

ทั้งหมดนี้ได้ดัดแปลงอย่างเด็ดขาด พร้อม ๆ กับที่โสดา-
ปัตติมรรค ซึ่งเป็นโลกุตตรมรรคเบื้องต้น อันเป็นสมณธรรม
ขั้นที่ ๑ ปรากฏเกิดขึ้น ประหารอนุสัยกิเลสเบื้องต้น จิต
ขาดอนุสัยกิเลส จึงหมดสังโยชน์ ไม่มีแรงเหนี่ยวนำ แรง
ยึดเกาะรูป-นามสังขารดับหมดลง จึงละปล่อยวางจาก
รูป-นามสังขารเข้าสู่ความดับ คือกระแสพระนิพพานทันที
ณ ปัจจุบันนั้น

โลกุตตราริยสังทั้ง ๔ ได้ปรากฏขึ้นแล้วอย่างสมบูรณ์
บริบูรณ์เต็มที่ พร้อมมูลในขณะจิตเดียวกันนั้น แสดงว่ากิจ
ในโลกุตตราริยสังทั้ง ๔ คือรูป-นามสังขารกุศลเป็นทุกข์

ทุกข์นี้ควรกำหนดรู้ ได้กำหนดรู้เรียบร้อยแล้ว โยคะ^๑สังโยชน์ ที่เกิดจากอนุสัยกิเลส และอนุสัยกิเลสเป็นเหตุแห่งทุกข์

เหตุแห่งทุกข์ นี้ควรกำหนดให้ละไป ให้ดับพ้นไป ได้กำหนดจนละพ้นไปแล้ว ความดับของโยคะ สังโยชน์ที่เกิดจากอนุสัยกิเลส และการดับของอนุสัยกิเลสเอง ทำให้สามารถออกจากรูป-นามสังขารเข้าสู่กระแสนิพพานได้สำเร็จ ความดับปรากฏเกิดขึ้นให้เห็นทุกข์กำลังดับเป็นนิโรธ

นิโรธ นี้ควรทำให้ปรากฏแจ้งชัด ขณะนั้นได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว

การทำให้โสดาปัตติมรรค ซึ่งเป็นโลกุตตรมรรคเกิดประหารอนุสัยกิเลส โยคะ สังโยชน์ อันเป็นเหตุแห่งการยึดติดในทุกข์ให้ดับลง เป็นเหตุให้นิโรธคือความดับออกจากรูป-นามสังขารปรากฏอย่างแจ้งชัดได้ โลกุตตรมรรคทั้ง ๔ มีโสดาปัตติมรรค เป็นต้นนี้ **ควรทำให้เกิดขึ้น**

^๑โยคะ : คือเครื่องผูกมี กาม ทิฏฐิ (ความเห็น) และอวิชชา ที่เป็นเครื่องประกอบให้ติดในภพชาติ ไม่อาจหลุดพ้นสู่มรรคผลนิพพานได้

ในขณะนั้น ได้ทำให้เกิดขึ้นแล้ว กิจแห่งอริยสัจ ๔ ทั้ง ๓ รอบ ๑๒ อาการ จึงถูกทำสำเร็จได้เรียบร้อยดีแล้ว ณ ปัจจุบันนั้น ดังที่กล่าวพรรณนามานี้

และด้วยเหตุที่สามารถทำให้โศดาโลกุตตรมรรค เป็นต้นนี้เกิดขึ้นได้นั้นเอง การทำกิจในโลกุตตราริยสัจทั้ง ๔ จึงเกิดขึ้นพร้อมเพรียงกันทั้ง ๓ รอบ ๑๒ อาการ ในขณะจิตเดียวกัน วิธีจิตเดียวกัน

โยคะเครื่องผูกมัด มีกามสังโยชน์ การผูกพันยึดติด ด้วยสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สลัปปัตตปรามาส อันเป็นสังโยชน์เบื้องต้นที่ผูกมัดจิตให้หลงเกาะติด หลงวนเวียน เกิดดับไปตามสภาวะธรรมไตรลักษณ์แห่งรูป-นามสังขาร กุศล ตามระบบของสังสารวัฏฏ์ ตามอำนาจสังโยชน์และอนุสัยกิเลสเหล่านั้น จึงขาดสะบั้นลงได้อย่างเด็ดขาด ปิดอุปายกัมมนิยะ เส้นทางไปสู่อบายภูมิได้อย่างสิ้นเชิง

ท่านอาจารย์โกณฑัญญะ หัวหน้าปัญจวัคคีย์ เป็นนักศึกษาท่านแรกในศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่สามารถทำให้สำเร็จได้ ด้วยปัญญาและความเพียรอย่างยิ่งยวดยอดเยี่ยม ภายในวันคืนแห่งเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน

มาฆะ ก่อนพุทธศักราช ๔๔ ปี ๑๐ เดือน หรือนับจากนี้
ถอยหลังไป ๒๕๙๙ ปี ๓ เดือน^๑ ด้วยประการฉะนี้

ดังนั้น **ทุกข์** คือการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความที่ใจ
เหี่ยวแห้ง เสียหาย อาลัยอาวรณ์ ใจระทม กายระบม
น้อยใจ เสียใจ อึดอัด ชัดใจ คับแค้นใจ เพราะเหตุได้
ของที่ไม่ชอบ พลัดพรากจากของชอบ อยากได้แล้วไม่ได้
ตลอดจนการยึดติดขั้นที่ ๕ แม้ในส่วนกุศลก็เป็นทุกข์ เป็น
สภาวะธรรมที่ควรกำหนดรู้

อาจารย์โกณฑัญญะไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน นอกจาก
ที่พระพุทธเจ้ากำลังตรัสสอนอยู่ บัดนี้กำหนดรู้ได้แล้ว

สมุทัย คือการต้นหาความชอบใจ ภาวต้นหาความ
อยากได้ วิภวต้นหาความอยากทำลาย อันเป็นส่วนกิเลส
หยาบ และอนุสัยกิเลส สังโยชน์ ที่ทำให้ยึดติดในรูป-นาม
สังขารหรือขั้นที่ ๕ ทั้งส่วนที่เป็นกุศลและอกุศล เป็นเหตุ
ที่ทำให้ทุกข์เกิดแล้วเกิดเล่า ควรกำหนดละให้ลับดับพ้นไป
ทั้งชั่วขณะและอย่างเด็ดขาด

^๑ แสดงธรรมวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๔)

ท่านอาจารย์โกณฑัญญะ หัวหน้าใหญ่แห่งพราหมณ์ เบญจวัคคีย์ ก็ไม่เคยได้ยินได้ฟังที่ไหนมาก่อน นอกจากที่ พระพุทธเจ้าทรงเทศน์เดี่ยวนี้แหละ บัดนี้ท่านกำหนดจน ละหลุดพ้นจากจิตไปได้แล้ว ทั้งส่วนที่ละได้ชั่วคราว และ ส่วนที่ละได้อย่างเด็ดขาด

นิโรธ คือความดับ ความสละ ความปล่อย ความ หลุดไป พ้นไป ความสิ้นความอาลัยอาวรณ์ ด้วยการ สාරอกกามตัณหา ความชอบ ภวตัณหา ความอยากได้ พยาบาท ความชัง วิภวตัณหา ความอยากทำลาย และ อนุสัยสังโยชน์ ด้วยางเหนียวที่เหนียวนำไปยึดติดในกอง ทุกข์ทั้งหลาย ให้ออกจากจิตเสียได้โดยสิ้นเชิง ไม่มีเศษ หลงเหลืออยู่ ทำให้จิตหลุดพ้นออกจากทุกข์ สู่วิษณุธรรม คือกระแสพระนิพพานได้สำเร็จ ทั้งชั่วคราวและเสถียรถาวร ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ต้องการดับทุกข์ทั้งหลายควรทำให้แจ้ง

แต่ไหนแต่ไรท่านก็ไม่ได้เคยได้ยินได้ฟังจากใคร ๆ มาก่อน ไม่เคยรู้ไม่เคยทราบมาก่อนเลย นอกจากที่พระพุทธเจ้า เทศน์นี้แหละ บัดนี้ท่านได้ทำให้ปรากฏแจ้งชัดแก่ดวงตา ปัญญาแห่งตน ด้วยตนเองแล้ว

มรรค คือปฏิบัติการเพื่อดับ เพื่อสละ เพื่อปล่อย เพื่อสාරอกทั้งตัณหาและอนุสัยกิเลส สังโยชน์ตัวเหนียวนำไป

ให้จิตยึดติดทุกข์ทั้งปวง ให้หลุดพ้นจากจิต จิตจึงเป็นอิสระ หลุดพ้นจากกองทุกข์ เพราะเหตุแห่งสักกายทิฏฐิ วิจิกิจนา สัมผัสพัฒนาสมาธิ อันเป็นสังโยชน์เบื้องต้นทั้งปวง ดับสนิทสู่ความสงบคือกระแสพระนิพพาน ทั้งโดยชั่วขณะด้วยบุพภาคคือมรรค ๘ และสิ้นเชิงด้วยโสดาปัตติมรรค ซึ่งเป็นโลกุตตรมรรคเบื้องต้น ดับไม่เหลืออะไรปรากฏให้เห็นด้วยวิธีใด ๆ อีก ไม่ต้องการที่อยู่อาศัยในที่ไหน ๆ หลุดพ้นจากการอาศัยในที่อาศัยไหน ๆ ในโลกใด ๆ ไม่มีที่ไหนอันควรแก่การอาศัยอยู่อีกต่อไป เพราะดับเสียแล้ว เป็นกิจที่ควรทำให้เกิดขึ้น

ท่านก็ไม่เคยได้ยินได้ฟังจากใคร ๆ มาก่อนเลย นอกจากที่พระพุทธเจ้าเทศน์เมื่อครั้งนั้น บัดนี้ท่านได้ทำให้เกิดขึ้นสามารถดับทุกข์ ดับกิเลส เหตุเกิดขึ้นของทุกข์ได้สำเร็จ เห็นประจักษ์แก่ดวงตาปัญญาแห่งตนเองอย่างชัดแจ้งดีแล้ว

ธรรมจักษุ ดวงตาความสามารถเห็นธรรม ทั้งส่วนที่เป็นโลกียาริยสังขและโลกุตตาริยสังข ได้เกิดปรากฏขึ้นแล้ว ญาณความรู้ได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาความรู้อย่างรอบคอบถี่ถ้วน ละเอียดยลลอบ เรียบร้อยทุกซอกทุกมุมได้เกิดแล้ว วิชาความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งทุกชั้นตอนการทำ ได้เกิดแล้วแก่ท่านอาจารย์โกณฑัญญะ ท่านได้ทำกิจในอริยสังข ๔

ทั้ง ๓ รอบ ๑๒ อากาโรสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย
ธรรมจักขุได้เกิดขึ้นแล้วแก่ท่าน ท่านได้ดวงตาเห็นธรรม
ทั้งสองส่วนแล้ว

ถือว่าพระธรรมจักรที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดง
การหมุนเพื่อดับทุกข์ ดับกิเลสให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย อันมี
มนุษย์ เทวดา มาร พรหม เทพเจ้า ทั้งคุณุหัสถ์ บรรพชิต
สมณะ พราหมณ์ ให้รู้ตามเพื่อดับทุกข์ของตนได้

แม้พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ผู้บำเพ็ญโพธิสัตว์บารมี หรือ
สาวกโพธิสัตว์บารมีทั้งปวง ถ้าจะมีสิทธิ์ในความสามารถ
อาจจนสรรพสัตว์ทั้งหลายไปสู่ความพ้นทุกข์ได้จริง ดังที่
ตั้งใจปรารถนาไว้ บารมีสุดท้ายที่ต้องบำเพ็ญเพื่อเสริมสร้าง
ให้เกิดสิทธิความสามารถดังกล่าว โดยไม่สามารถหลีกเลี่ยง
ได้ คือ ต้องศึกษาตามหลักสูตรวิชาการตรัสรู้เพื่อการดับ
ทุกข์ของพระอรหันต์เหล่านี้ให้สำเร็จ ตามที่พระพุทธองค์
ตรัสไว้เสียก่อนจึงอาจสามารถทำได้

ท่านผู้บำเพ็ญโพธิสัตว์บารมีทั้งหลาย ถ้าต้องการจน
สรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ได้จริง ด้วยเมตตาอันบริสุทธิ์สมกับ
สิทธิ์ในความเป็นชาวพุทธ คือผู้รู้เส้นทางดับทุกข์ได้จริง
เป็นผู้สมควรได้สิทธิ์ในการจนสรรพสัตว์ ให้ดำเนินไปบน
เส้นทางพ้นทุกข์ได้อย่างถูกต้องปลอดภัย ถึงเป้าหมายจริง

ได้ ท่านจะต้องบำเพ็ญ **โพธิสัตตปรมัตถบารมี** อันเป็นบารมีสูงสุดขั้นสุดท้าย ตามแบบอย่างที่พระสิทธัตถโพธิสัตว์ได้ทำมาแล้ว

เพื่อให้การศึกษาวិชาการตรัสรู้ในการดับทุกข์ทั้งปวงเพื่อความพ้นทุกข์ ได้จบตามหลักสูตรวิชาการนี้อย่างแจ่มแจ้งทุกประการ เป็นการยกระดับตนเองขึ้นสู่การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าให้สำเร็จ ให้ได้สิทธิ์ในการขนสรพัสตร์ให้พ้นทุกข์ตามพระองค์ก่อน แล้วจึงเริ่มแนะนำสั่งสอนวิชาการตรัสรู้นั้นแก่สรพัสตร์ ทั้งเทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม เป็นการแผ่พระเมตตาการุณย์ให้ผู้ที่ต้องการพ้นทุกข์ได้ช่วยตนเองให้พ้นทุกข์ได้สำเร็จ

ท่านอาจารย์โกณฑัญญะเป็นหนึ่งในหลาย ๆ ท่านที่บำเพ็ญ**โพธิสัตตปรมัตถสาวกบารมี** จนประสบความสำเร็จบรรลุเป็นพุทธสาวกสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้สิทธิ์ที่จะช่วยพระองค์ขนสรพัสตร์ไปสู่ความพ้นทุกข์ คือ พระนิพพานได้จริง ตามเป้าหมายแห่งการบำเพ็ญโพธิสัตตสาวกบารมีทั้งหลาย

ดังนั้นเมื่อใครผู้ใดก็ตามที่ตั้งใจบำเพ็ญโพธิสัตตบารมี ต้องเจริญรอยตามพระสิทธัตถโพธิสัตว์ เพื่อบำเพ็ญปรมัตถโพธิสัตตบารมี ให้บรรลุเป็นพระพุทธเจ้าได้เหมือน

พระองค์ หรือผู้ใดก็ตามที่บำเพ็ญโพธิสัตว์ตสาวกบารมี มีความจำเป็นต้องเจริญรอยตามท่านอาจารย์โกณฑัญญะ เพื่อบำเพ็ญปรมาตถโพธิสัตว์ตสาวกบารมี ให้บรรลุเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า สามารถได้สิทธิขจรพรสิทธิ์ให้พ้นทุกข์ได้เหมือนสาวกพระพุทธองค์ทั้งหลาย

มาบัดนี้ท่านอาจารย์โกณฑัญญะ ได้ปฏิบัติตามที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำสั่งสอนทุกประการ ได้ผลสำเร็จตรัสรู้ตามพระองค์ดังเป้าหมายแล้ว สามารถเป็นพยานท่านแรกของโลก ยืนยันรับประกันปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ว่ามีอยู่จริง ปฏิบัติตามได้จริง และสรรพสัตว์ที่ปฏิบัติตามสามารถพ้นทุกข์ ได้ผลเป็นความจริงดังที่ทรงเทศนาไว้ มิใช่เป็นเพียงแอบอ้างให้คนหลงเชื่อ

การเทศน์ในพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงประทานเป็นปฐมเทศนาไว้อย่างสมบูรณ์งดงามโดยตลอด ถือว่าจบลงตามพระพุทธประสงค์ดังชี้แจงมาโดยสังเขปนี้

เป็นอย่างไร น่าจะเอาตามอย่างท่านอาจารย์โกณฑัญญะบ้างไหม ทราบมาว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมกับนักศึกษารุ่นแรกของพระองค์ สอนและปฏิบัติกันทั้งวันทั้งคืนโดยไม่ได้หลับนอนเลยถึง ๕ วัน ๕ คืนด้วยกัน

จนท่านอาจารย์อัสสชิบรรลุโสดาบัน ได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นท่านสุดท้ายในชุดนั้น ส่วนท่านที่บรรลुแล้วก่อน ๆ มีท่านอาจารย์โกณฑัญญะ เป็นต้น ทำหน้าที่บิณฑบาตมาเลี้ยงตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษาอยู่ จนสำเร็จการศึกษาหมดทุกท่านดังนี้

ถ้าสังเกตให้ดีจะเห็นได้ว่าในสัมมาสมาธินั้น เมื่อทำให้มรรค ๘ เกิดได้อย่างถูกต้องดีแล้ว ย่อมยังสมาธิ ๓ อย่าง คือ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ ให้เกิดขึ้นอย่างบริบูรณ์ และตรงนี้ถึงจิตจะสะอาดปราศจากอกุศลหายไปแล้ว แต่เมื่อยังยึดติดอาศัยในรูป-นามกุศลทั้งหลายที่เกิดขึ้นเป็นอารมณ์หรือปัจจัยในการกำหนดอยู่ ชื่อว่ายังติดในทุกข้ออยู่

และการที่จิตยังยึดติดเกาะอาศัยอยู่กับรูป-นามสังขารที่เป็นกุศลเหล่านี้ไม่ยอมปล่อย จึงยังไม่สามารถพ้นทุกข์ได้ ถ้าจิตปล่อยเมื่อใด ก็จะละรูป-นามสังขารเข้าสู่กระแสพระนิพพาน คือ ดับสนิทพ้นทุกข์ทันที

และเหตุที่ยังไม่ปล่อยก็เพราะในจิตยังมีกิเลสชนิดละเอียดสุขุมประณีต ที่เรียกว่าอนุสัยกิเลส ซึ่งเป็นตัวทำหน้าที่เหนี่ยวนำจิตให้เกาะติดอาศัยในรูป-นามสังขาร ยัง

ไม่อาจหลุดจากรูป-นามสังขารเข้าสู่กระแสนิพพาน จึง
พ้นจากทุกข์ยังไม่ได้

แต่เมื่อใดก็ตามที่สามารถทำให้โลกุตตรมรรคมีโสดา-
ปัตติมรรค เป็นต้น เกิดขึ้น ประหารอนุสัยกิเลสตัวเหนียวนำ
จิตให้เกาะติดในรูป-นามสังขารจนหมดสิ้นอำนาจดับลง
เมื่อนั้นจึงสามารถออกจากกรุป-นามสังขาร พ้นจากทุกข์ได้
อย่างแท้จริง

และกิจที่จะทำให้ออกจากกรุป-นามสังขารทั้งหลายได้
อย่างแท้จริงเหล่านี้ ท่านอาจารย์โกณฑัญญะผู้เป็นประธาน
แห่งปัญจวัคคีย์ทำได้สำเร็จภายในวันเดียว พวกเราก็เป็น
ลูกศิษย์ของท่านอาจารย์โกณฑัญญะเหมือนกันไม่ใช่หรือ
น่าจะทำได้สำเร็จภายในวันเดียวบ้างดีไหม

เมื่อท่านอาจารย์โกณฑัญญะ ได้ปฏิบัติศึกษาจน
ประสบผลสำเร็จเป็นพระโสดาบันแล้ว ในจารึกพระธัมม-
จักกัปปวัตตนสูตร ได้บันทึกบรรยายภาคตรงนี้ไว้ว่า

อิมฺสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภณฺณมาเน
อายสฺมโต โกณฑณฺณสฺส วิรชํ วิตมลํ ฌมฺมจกฺขุ
อุทฺปาที ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพพฺพทํ นิโรธธมฺมนฺตํ

ก็แล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสอธิบายไขความ
ภายิตนี้อยู่ ขณะนั้นดวงตาเห็นธรรมอันแจ่มแจ้งปราศจาก
ธุลีมลทิน ได้เกิดขึ้นแล้วแก่ท่านผู้มีอายุโกณฑัญญะว่า
“สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นจริงเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวล
มีความดับจริงเป็นธรรมดา” ดังนี้

ปวตฺติเต จ ภควตา ธมฺมจกฺเก ภูมฺมา เทว
สทฺทมนุสฺสาเวสฺสุ เอตมฺภควตา พาราณสียํ อสิปตเน
มิตฺทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ
สมณฺเณ วา พุราหมณฺเณ วา เทเวณ วา มารเณ วา
พฺรหฺมณา วา เกณจิ วา โลกสุมนฺติ

ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงการหมุนกง
ธรรมจักร ให้เคลื่อนหมุนไปโดยรอบสำเร็จได้อย่างบริบูรณ์
ดีแล้วขณะนั้น ทันใดนั้น ภูมเทวดาซึ่งสถิตอยู่ที่ภาคพื้น
ธรณี ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญว่า

ณ ที่ป่าอสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี
นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงแสดงวิธีการหมุนกง
พระธรรมจักร ให้เคลื่อนไปโดยรอบได้อย่างสุดยอด อัน
สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือว่าใคร ๆ
ในโลก ไม่สามารถแสดงได้ ดังนี้

ในจารึกกล่าวไว้ว่า เทวดาชั้นจาตุมหาราช สดับเสียง
สรรเสริญของภุมเทวดาดังนั้นแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องให้
บันลือต่อไป เทวดานอกนั้นตั้งแต่ชั้นดาวดึงส์ ยามา ดุสิต
นิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวดี พรหมชั้นปาริฉตชา พรหม
ชั้นบริหิต พรหมชั้นมหาพรหม ไปจนถึงพรหมชั้นอกนิฏฐกา
ได้ยินเสียงเทพชั้นต่ำกว่า ก็ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าว่า

นั่น ณ ที่ปาอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี
พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงแสดงวิธีการหมุนกงพระธรรมจักร
ให้เคลื่อนไปโดยรอบได้อย่างสุดยอด อันสมณะ พราหมณ์
เทวดา มาร พรหม หรือว่าใคร ๆ ในโลก ไม่สามารถ
แสดงได้ ดังนี้

พร้อมทั้งกลองทิพย์ ดนตรีทิพย์ ได้บันลือกึกก้อง
กัมปนาทกังวาน ตั้งแต่มนุษย์โลก สะท้อนสะท้อนหวั่นไหว
เป็นระลอกคลื่นสะท้อนต่อเนื่อง ครู่เดียวก็กระจายรู้กัน
ได้ทั่วทั้งหมื่นโลกธาตุ

พร้อมกันกับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญนั้น แสงสว่าง
กระจ่างแจ้งเจิดจ้าอย่างยิ่งใหญ่ แผ่กระจายกว้างไพศาล
อย่างรวดเร็ว ไกลเกินประมาณกำหนด เกินกว่ากำลัง
เทวานุภาพแห่งมवलเทพเทวดาผู้ทรงศักดิ์ใหญ่ทั้งหลายจะ

ทำ ไม่เคยปรากฏมี ณ ที่ใด ๆ มาก่อน ได้ปรากฏเกิดขึ้น
แล้วในโลกเวลานั้น

เมื่อพระพุทธรองค์ทรงทราบว่า ท่านอาจารย์โกณฑัญญะ
บรรลุได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นพระโสดาบันแล้ว ตรงนี้ท่าน
อาจารย์อรหันต์อานนท์เล่าให้ฟังว่า

อถโข ภควา อุทานํ อุทาเนสิ อญญาสิ วต โภ
โกณฑุทยโย อญญาสิ วต โภ โกณฑุทยโยติ

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานว่า โกณ-
ฑัญญะผู้เจริญรู้แล้วหนอ โกณฑัญญะผู้เจริญรู้แล้วหนอ
ดังนี้

ดังนั้นคำว่า “อัญญา” จึงเป็นคำนำหน้านามของท่าน
อาจารย์โกณฑัญญะ ประธานนักศึกษาวិชาการตรัสรู้เพื่อ
ดับทุกข์รุ่นแรกของพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า อัญญาโกณ-
ฑัญญะ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนถึงทุกวันนี้

พระธรรมจักรเทศนาอันเป็นส่วนหนึ่งในวิชาการตรัสรู้
เพื่อดับทุกข์ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหา
ปรินิพพานสูตร ว่าเป็นขั้นหนึ่งในการศึกษาวิชาการดับทุกข์
ขั้นสูงในพระธรรมวินัย คำสั่งสอนของพระองค์ ๔ ขั้น ที่

ทรงสมมุติเรียกชื่อว่า “สมณธรรม” มีโสดาปัตติมารคเป็นต้น คือธรรมซึ่งทำให้ผู้ที่ศึกษาจนสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรนี้ ขึ้นใดชั้นหนึ่งหรือทั้งหมด ได้รับการยกย่องเป็นกรณีพิเศษจากพระพุทธองค์ ที่ทรงเป็นต้นกำเนิดหลักสูตรว่าเป็นบัณฑิต ผู้ควรแก่สมณานามว่า “สมณะ”

เป็นเวลา ๘ ชั่วโมงกว่าแล้วนะ คนเทศน์ก็แก่แล้วหลับ ๆ ตื่น ๆ ง่วงเต็มที่ ขอบกพร่องก็คงจะมีเยอะอยู่ ขออภัยด้วยนะ ปัญญาสามารถของผู้แสดงคงได้เพียงสังเขปเท่านี้

หากได้ทำให้ความแจ่มแจ้งแห่งปัญญาอันยิ่งใหญ่ในพระธรรมจักร ลดความเด่นชัดลง หรือพุทธานุภาพอ่อนลงบ้าง ทำให้ไม่สำเร็จได้ถึงความสุดยอดในการแสดงธรรมครั้งนี้ ตามที่พระอริยบัณฑิตอาจารย์สงฆ์ทั้งหลายหวังไว้ด้วยความมีปัญญาน้อยและเขลา ไม่แตกฉานในเนื้อธรรมแห่งตนเอง ขอถวายบังคมคู่แห่งพระพุทธบาท ขอประทานอภัยโทษในครั้งนี้ด้วย ขอประทานอภัยโทษต่อพระธรรมต่อพระอริยสงฆ์ผู้เป็นครูอาจารย์ ที่สืบทอดพระพุทธศาสนาปฏิบัติมาด้วยชีวิตจิตใจ ด้วยปัญญาอาจหาญ และขอบัณฑิตผู้รู้ทั้งหลายช่วยเมตตาชี้แนะด้วย

หากว่าแสงแห่งปัญญาจะเป็นประโยชน์ใหญ่ต่อ
มวลมนุษย์ เทวดา และสรรพสัตว์ทั้งหลายอยู่บ้าง ขอ
น้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา อาจารย์บูชา
ราชามหาราชบูชา ที่ทรงปกครองแผ่นดิน ให้มีพื้นที่สำหรับ
พระพุทธศาสนาได้อาศัย ให้ยังพอเหลือเป็นประโยชน์ใหญ่
แก่ผู้บรรยาย คิษยานุศิษย์ เทวดา และมนุษย์ทั้งปวง
เป็นมารดาบิดาบูชา เป็นปฏิการะแก่ผู้ช่วยรักษาสุขภาพ
และชีวิตไว้ ให้ยังสามารถทำประโยชน์ใหญ่ ตามพระ
พุทธานุญาตได้บ้าง สมควรแก่ความสามารถของตน แก่
ผู้ที่มีบุญคุณ ผู้ให้การสนับสนุนงานศูนย์กลางการศึกษา
วิปัสสนาธุระพุทธวิหาร และงานวัดพระธรรมจักรทุกส่วน
คิษยานุศิษย์มิตรสหาย และทุก ๆ ท่านที่ฟังอยู่ ณ ที่พุทธ-
วิหารธรรมสภา

พระธรรมจักรเทศนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง
แสดงไว้ ซึ่งอาจารย์ทำหน้าที่เป็นบุรุษไปรษณีย์ นำสื่อถึง
ท่านทั้งหลายให้สำเร็จลงได้ตามสมควร จึงขอสมมุติยุติลง
เฝ้าที่สิ้นสุดแห่งความสมบูรณ์ในพระธรรมจักรเทศนา ก็มี
ได้ด้วยประการฉะนี้ เจริญพร

อิจฉิตํ ปตฺถิตํ ตุมฺหํ ขิปฺปเมว สมิชฺฌตฺถ

ขอความสำเร็จในการเผยแผ่พระสัทธรรม วิชาการ
ตรัสรู้เพื่อการดับทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จงแผ่
ไพศาลเป็นประโยชน์ใหญ่แก่มวลมนุษย์ เทวดา สรรพสัตว์
ทั้งปวง

ขอความสำเร็จในการดำเนินชีวิต และความปรารถนา
ทั้งปวงของท่านทั้งหลาย อันมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช มหาราช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพาร
พลกนิกรทั้งไทยและเทศทั้งปวง จงสำเร็จ จงสำเร็จ จง
สำเร็จ โดยเร็วพลันทุกพระองค์ ทุกองค์ ทุกท่าน ทุกคน
เทอญ

ชินสมาเถระ พธ.ป.๓๕

บทสวดพระธรรมจักร

เอวัมเม สุตัง

ข้าพเจ้า (อานนท์) ได้สดับมา (จากพระผู้มีพระภาคเจ้า)
อย่างนี้ว่า

เอกััง สะมะยัง ภาคะวา พาราณะสิยัง วิหะระติ
อิสิปะตะเน มิคะทาเย

กาลครั้งหนึ่ง ขณะที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ
ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี

ตัตระ โข ภาคะวา ปัญจะวัคคิเย ภิกขุ อามันเตสิ
ในกาลครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเรียกหมั่นักบวช
ปัญจวัคคีย์ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์เข้ามา ตรัสสอนว่า

ที่สุดสองประการไม่ควรเสพ

เทวเม ภิกขเว อันตา ปัพพะชิตนะ นะ เสวิตัพพา
ภิกขุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ส่วนซึ่งเป็นที่สุด
สองประการ อันผู้ต้องการงดเว้นจากความทุกข์ไม่ควรเสพ

โย จายัง กามesu กามะสุขัลลิกานุโยโค

ก็ส่วนซึ่งเป็นที่สุดเหล่านี้ อันใด ที่เป็นการหมกมุ่น หลงใหล
พัวพัน ยึดติดสุขอยู่ ด้วยความพอใจในสิ่งที่ล่อให้เกิด
ความพอใจทั้งหลาย

หิโน

เป็นความเสื่อมทรามลงสู่กิเลสกาม

คัมโม

เป็นการสะสมกิเลสกาม คุงผู้ครองเรือนสะสมทรัพย์

โปถุชชะนิโก

เป็นผู้มีกิเลสกามพอกพูนหนามากยิ่งขึ้น

อะนะริโย

ไม่ใช่วิธีที่ดี ที่ประเสริฐ

อะนัตตะสัจจหิตโต

ไม่มีประโยชน์อันใดเลย

โย จายัง อัตตะกิลมะมะถานุโยโค

อนึ่ง ส่วนซึ่งเป็นที่สุดเหล่านี้ อันใด ที่เป็นการหมกมุ่น
หลงใหล พัวพัน ยึดติดกับการเพียรเพ่งบังคับ เพื่อให้เกิด
ความลำบากทั้งหลาย

ทุกโข

เป็นทุกข์ ทรมาน

อะนะริโย

ไม่ใช่วิธีที่ดี ที่ประเสริฐ

อะนัตตะสัจจหิตโต

ไม่มีประโยชน์อันใดเลย

เอเต เต ภิกขเว อุโก อันเต อะนุปะคัมมะ

ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ส่วนซึ่งเป็นที่สุดทั้งสองนั้น
เหล่านี้ ไม่ควรเข้าไปใกล้

มัชฌิมาปฎิปปทา

มัชฌิมา ปะฏิปะทา

การทำให้เกิดสภาพที่เป็นกลาง

ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทธา

อันตถาคต ได้ตรัสรู้เองอย่างยอดเยี่ยมดีแล้ว

จักขุกะระณี

ด้วยการทำตา คือการเห็นส่วนที่สุตทั้งสอง

ญาณะกะระณี

ด้วยการทำญาณ คือการรู้ส่วนซึ่งเป็นที่สุดทั้งสอง

อุปะสมะยาเย

เพื่อทำความสงบระงับ ส่วนซึ่งเป็นที่สุดทั้งสอง ให้สงบลง
สู่มัชฌิมาความเป็นกลาง

อะภิญญาเย

เพื่อทำการรู้ยิ่ง คือเห็นการสงบระงับ สู่มัชฌิมาเพิ่มมากขึ้น
ยิ่งขึ้น ถึงที่สุด

สัมโพธายะ

เพื่อการตรัสรู้พร้อม คือปัญญาารู้เห็นมัชฌิมาเกิดขึ้นพร้อม
ได้ด้วยตนเอง

นิพพานายะ สังวัตตะติ.

และเพื่อทำนิพพาน ความดับที่สุดทั้งสอง ให้ปรากฏแจ้งชัด
ขึ้นพร้อม ๆ กัน

กะตะมา จะ สา ภิกขะเว มัชฌิมา ปะฏิปะทา

ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ก็อย่างไร คือวิธีการทำให้
เกิดมัชฌิมาความเป็นกลางเหล่านั้น

ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทธา

อันตถาคต ได้ตรัสรู้เองอย่างยอดเยี่ยมดีแล้ว

จักขุกะระณี

ด้วยการทำตา คือการเห็นส่วนที่สุดทั้งสอง

ญานะกะระณี

ด้วยการทำญาณ คือการรู้ส่วนซึ่งเป็นที่สุดทั้งสอง

อุปะสะมาเย

เพื่อทำความสงบระงับส่วนซึ่งเป็นที่สุดทั้งสอง ให้สงบลง
สู่มัชฌิมา ความเป็นกลาง

อะภิญญายะ

เพื่อทำการรู้ยิ่ง คือเห็นการสงบระงับ สู่มัชฌิมาเพิ่มมาก
ยิ่งขึ้น ถึงที่สุด

สัมโพธายะ

เพื่อการตรัสรู้พร้อม คือปัญญารู้เห็นมัชฌิมาเกิดขึ้นพร้อม
ได้ด้วยตนเอง

นิพพานายะ สังวัตตะติ.

และเพื่อทำนิพพาน ความดับที่สุดทั้งสอง ให้ปรากฏ
แจ้งชัดขึ้นพร้อม ๆ กัน

มรรค ๘ องค์

อะยะเมวะ อะริโย อัญญังคิโก มัคโค.

เหล่านี้ นั่นแล มรรค ๘ องค์ อันประเสริฐ

เสวยะถิทั.

คืออย่างไร

สัมมาทิฏฐิ

เห็นถูกต้อง คือเห็นอริยสัจทั้ง ๔ เกิดขึ้นพร้อมกัน

สัมมาสังกัปป

ตรึกถูกต้อง คือเห็นเหตุปัจจัยแห่งสมมุติวาท และความ
ไม่มีกาม ไม่มีพยาบาท ไม่มีความเบียดเบียน ที่ถูกต้อง

สัมมาวาจา

ใช้บริการภาวนา คือพูดในใจถูกต้องตรงตามสังกัดปะ

สัมมากัมมันโต

ทำการถูกต้อง คือทำให้เป็นมัชฌิมา จากส่วนที่สุตทั้งสอง นั้น

สัมมาอาชีโว

การดำรงความเป็นอยู่ถูกต้อง คือรักษาความบริสุทธิ์ ด้วย ความเป็นมัชฌิมาอย่างมั่นคงอยู่

สัมมาวายาโม

เพียรถูกต้อง คือเพียรประคอง เพียรรักษา เพียรสร้าง และเพียรพัฒนามัชฌิมา ให้เจริญสูงสุด

สัมมาสะติ

สติถูกต้อง คือตามเห็นที่สุตทั้งสองเกิดขึ้น การดับที่สุต ทั้งสองสู่มัชฌิมา และการรักษามัชฌิมาให้ดำรงอยู่อย่าง มั่นคงสูงสุด

สัมมาสะมาธิ.

สมาธิถูกต้อง คือเห็นที่สุตทั้งสองสงบระงับเป็นมัชฌิมา ด้วยมรรค ๘ จนจิตบริสุทธิ์เป็นอุเบกขา

อะยัง ไห สา ภิกขะเว

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย มรรค ๘ องค์
สุดประเสริฐนั้นเหล่านี้ คือ

มัชฌิมา ปะฏิปะทา

การทำมัชฌิมา ความเป็นกลางให้เกิดขึ้น

ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทธา

อันตถาคต ได้ตรัสรู้เองอย่างยอดเยี่ยมดีแล้ว

จักขุกะระณี

ด้วยการทำตา คือการเห็นส่วนที่สุตทั้งสอง ให้เกิดขึ้น

ญาณะกะระณี

ด้วยการทำญาณ คือการรู้ส่วนซึ่งเป็นที่สุดทั้งสองให้
เกิดขึ้น

อุปะสมะยาเย

เพื่อทำความสงบระงับส่วนซึ่งเป็นที่สุดทั้งสอง ให้สงบลง
สู่มัชฌิมา ความเป็นกลาง

อะภิญญาเย

เพื่อทำการรู้ยิ่ง คือเห็นการสงบระงับสู่มัชฌิมาเพิ่มมาก
ยิ่งขึ้น ถึงที่สุด

สัมโพธายะ

เพื่อการตรัสรู้พร้อม คือปัญญารู้เห็นมัชฌิมาเกิดขึ้นพร้อม
ได้ด้วยตนเอง

นิพพานายะ สังวัตตะติ.

และเพื่อทำนิพพาน ความดับที่สุดทั้งสอง ให้ปรากฏ
แจ้งชัดขึ้นพร้อม ๆ กัน

อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขัง อะริยะะสัจจัง.

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ก็ความทุกข์ ทรมาน
เหล่านี้แล เป็นลัทธิจะความจริงอันประเสริฐ คือ

ชาติปิ ทุกขา

ความเกิด การอุบัติขึ้น เป็นความทุกข์ ทรมานด้วย

ชะราปิ ทุกขา

ความแก่ ความเสื่อมโทรมคร่ำคร่า เป็นความทุกข์ ทรมาน
ด้วย

พฺยาธิปิ ทุกขา

ความเจ็บป่วย ความม่งอนแน่นคลอนแคลน เป็นความทุกข์
ทรมาน ด้วย

มะระณัมปิ ทุกขัง

ความตายหรือความดับสลาย เป็นความทุกข์ ทรมาน ด้วย

(โสกะปะริเทวะทุกขะโทมะนัสสุปายาสาปิ ทุกขา)

(แม้ความเหี่ยวแห้งหมดกำลัง เสียหายอาลัษยาวรรณ
ระบมกาย ระทมใจ น้อยใจ เสียใจ อึดอัด ชัดใจ
คับแค้นใจ เป็นความทุกข์ ทรมาน ด้วย)

อัปปิเยหิ สัมปะโยโค ทุกโข

การต้องติดอยู่กับสิ่งที่ชิงชังไม่ชอบ เป็นความทุกข์ ทรมาน

ปิเยหิ วิปะโยโค ทุกโข

การต้องพลัดพรากหลุดจากสิ่งที่รักที่ชอบ เป็นความทุกข์
ทรมาน

ยัมปิ จังงะ นะ สะกะติ ตัมปิ ทุกขัง

แม้ความปรารถนาอันใด ไม่สมหวังตามนั้น นั่นเป็นความ
ทุกข์ ทรมาน

สังขิตเตนะ ปัญจุบาทานักขันธา ทุกขา.

กล่าวโดยสรุป การหลงยึดติดกองแห่งทุกข์ทั้งห้า เป็น
ความทุกข์ทรมาน

อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขะสมุททะโย อะริยะสัจจัง.
ภิกขุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ก็เหล่านี้แล เหตุ
แห่งความทุกข์ ทรมาน เป็นสัจจะความจริงอย่างประเสริฐ
คือ

ยายัง ตัณหา โปโนพพะวิกา

ตัณหาใดเหล่านี้ ทำให้มีการเกิดใหม่

นันทิราคะสะหะคะตา

ดำเนินการยึดติดไปพร้อมกับความยินดีพอใจ

ตัตตระ ตัตตราภินันทินิ.

ด้วยความพอใจอย่างยิ่ง แล้ว ๆ เล่า ๆ

เสยยะถิทัง.

คืออย่างไร

กามะตัณหา

กามตัณหา ความติดหนึบแน่น ตามความชอบในกาม

ภะวะตัณหา

ภวตัณหา ความติดหนึบแน่น ตามความอยากได้
อยากเป็น ในกาม

วิภะวะตัณหา.

วิภวะตัณหา ความติดหนึบแน่น ตามความอยากทำลาย
อยากหนี อยากพ้น จากการผิดหวังในกาม

อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขะนิโรธो อะริยะสัจจัง.

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ก็การดับความทุกข์
ทรมาน เหล่านี้แล เป็นสัจจะความจริงอันประเสริฐ คือ

โย ตัสสาเยวะ ตัณหาเยะ อะเสสะวิราคะนิโรธो

การดับสนิทอย่างสิ้นเชิง ด้วยการสํารอกออกจาก
ยึดติดตัณหานั้นอย่างแท้จริงอันใด คือ

จาโค

การสละ การละทิ้ง

ปะฏินิสัคโค

การทำให้คืนกลับออกไป

มุตติ

การทำให้หลุด การทำให้พ้นไป

อะนาละโย.

โดยมีความไม่ผูกพันเสียตาย อาลัยอาวรณ์

**อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา
อะริยะสัจจัง**

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย การทำให้ความทุกข์
ทรมานเหล่านี้แลดับ เป็นสัจจะความจริงอันประเสริฐ

อะยะเมวะ อะริโย อัญญังคิโก มัคโค.

เหล่านี้มันแล มรรค ๘ องค์ อันประเสริฐ

เสยยะถิทัง.

คืออย่างไร

สัมมาทิฏฐิ

เห็นถูกต้อง คือเห็นอริยสัจทั้ง ๔ เกิดขึ้นพร้อมกัน

สัมมาสังกัปป

ตริกถูกต้อง คือเห็นเหตุปัจจัยของสมมุติวาท และความ
ไม่มีกาม ไม่มีพยาบาท ไม่มีความเบียดเบียน ที่ถูกต้อง

สัมมาวาจา

ใช้บริกรรมภาวนา คือพูดในใจถูกต้องตรงตามสังกัปปะ

สัมมากัมมันโต

ทำการถูกต้อง คือทำให้เป็นมัชฌิมา จากส่วนที่สุดทั้งสอง
นั้น

สัมมาอาชีโว

การดำรงความเป็นอยู่ถูกต้อง คือรักษาความบริสุทธิ์
ด้วยความเป็นมัชฌิมาอย่างมั่นคงอยู่

สัมมาวายาโม

เพียรถูกต้อง คือเพียรระครอง เพียรรักษา เพียรสร้าง
และเพียรพัฒนามัชฌิมาให้เจริญสูงสุด

สัมมาสะติ

สติถูกต้อง คือตามเห็นที่สุดทั้งสองเกิดขึ้น การดับที่สุด
ทั้งสองสู่มัชฌิมา และการรักษามัชฌิมาให้ดำรงอยู่อย่าง
มั่นคงสูงสุด

สัมมาสะมาธิ.

สมาธิถูกต้อง คือเห็นที่สุดทั้งสองสงบระงับเป็นมัชฌิมา
ด้วยมรรค ๘ จนจิตบริสุทธิ์เป็นอุเบกขา

กิจในอริยสัจ ๔ (๓ รอบ ๑๒ อากาโร)

**อิทัช ทุกขัง อะริยะสัจจันติ เม ภิกขเว ปุพเพ
อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ**

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความเป็นจริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า ทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น เป็นสัจจะความจริง อันประเสริฐ ดังนี้

จักขุ อูทปะปาติ

การเห็นทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อูทปะปาติ

การรู้ทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อูทปะปาติ

การรู้ทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น อย่างรอบคอบ ถี่ถ้วน ได้เกิดขึ้นแล้ว

วิชชา อูทปะปาติ

การเข้าใจทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อุทะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดทุกซ์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขัง อะริยะสัจจัง ปะริญญะยันติ

เม ภิกขเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ

กัมมิกขุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความ เป็นจริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า ทุกซ์ เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น เป็นสัจจะความจริง อันประเสริฐ ที่ควรกำหนดรู้ดังนี้

จักขุ อุทะปาติ

การเห็นทุกซ์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น เป็นสิ่งที่ควร กำหนดรู้ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อุทะปาติ

การรู้ทุกซ์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น เป็นสิ่งที่ควร กำหนดรู้ ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อุทะปาติ

การรู้ทุกซ์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น อย่างรอบคอบ ถี่ถ้วน เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ ได้เกิดขึ้นแล้ว

วิชา อุทะปาติ

การเข้าใจทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อุทะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดในทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ ได้เกิดขึ้นแล้ว

ตั้ง ขิ ปะนิทัง ทุกขัง อะริยะสัจจัง ปะริญญาตันติ

เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ

ก็ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความ เป็นจริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า ทุกข์ เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น เป็นสัจจะความจริง อันประเสริฐ ได้กำหนดรู้แล้วดังนี้

จักขุง อุทะปาติ

การเห็นทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น เป็นสิ่งที่ได้กำหนดรู้แล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อุทะปาติ

การรู้ทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น เป็นสิ่งที่ได้ กำหนดรู้แล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อุทะปาติ

การรู้ทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น อย่างรอบคอบ
ถี่ถ้วน เป็นสิ่งที่ได้กำหนดรู้แล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

วิชชา อุทะปาติ

การเข้าใจทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด เป็นต้น เป็น
สิ่งที่ได้กำหนดรู้แล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อุทะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดในทุกข์เหล่านี้ มีชาติ การเกิด
เป็นต้น เป็นสิ่งที่ได้กำหนดรู้แล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

อิทัง ทุกขะสะสมุทเทโย อะริยะสัจจันติ เม ภิกขเว

ปุปฺเพ อะนนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความเป็น
จริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า เหตุแห่ง
ทุกข์เหล่านี้ มีกามตัณหา เป็นต้น เป็นลัทธิจะความจริง
อันประเสริฐ ดังนี้

จักขุ อุทะปาติ

การเห็นเหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อุทะปาติ

การรู้เหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อุทะปาติ

การรู้เหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น อย่างรอบคอบ
ถี่ถ้วนได้เกิดขึ้นแล้ว

วิชชา อุทะปาติ

การเข้าใจเหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น ได้เกิดขึ้น
แล้ว

อาโลโก อุทะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดเหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา
เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ตั้ง ขิ ปะนิทัง ทุกขะสะสมุทะโย อะริยะสัจจัง ปะหา-
ตัพพันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ
กัมมิกิณฺหุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความ
เป็นจริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า เหตุ
แห่งทุกข์เหล่านี้ มีกามตัณหา เป็นต้น เป็นสัจจะความจริง
อันประเสริฐ ควรกำหนดให้ละไป ดังนี้

จักขุ อุทะปาติ

การเห็นเหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น ควรกำหนด
ให้ละไป ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อุทะปาติ

การรู้เหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น ควรกำหนดให้
ละไป ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อุทะปาติ

การรู้เหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น อย่างรอบคอบ
ถี่ถ้วน ควรกำหนดให้ละไป ได้เกิดขึ้นแล้ว

วิชชา อุทะปาติ

การเข้าใจเหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น ควรกำหนด
ให้ละไป ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อุทะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดเหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา
เป็นต้น ควรกำหนดให้ละไป ได้เกิดขึ้นแล้ว

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะสะมุทะโย อะริยะสัจจัง ปะหีนันติ

เม ภิกขเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ

กัมมิกุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความเป็น
จริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า เหตุแห่ง
ทุกข์เหล่านี้ มีกามตัณหา เป็นต้น เป็นลัทธิจะความจริง
อันประเสริฐ กำหนดให้ละหลุดไปได้แล้ว ดังนี้

จักขุ อุทะปาติ

การเห็นเหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น กำหนดให้
ละได้แล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อุทะปาติ

การรู้เหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น กำหนดให้ละ
ได้แล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อุทะปาติ

การรู้เหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น อย่างรอบคอบ
ถี่ถ้วนกำหนดให้ละได้แล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

วิชชา อุทะปาติ

การเข้าใจเหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา เป็นต้น ที่กำหนด
ให้ละได้แล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อุทะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดเหตุแห่งทุกข์ มีกามตัณหา
เป็นต้น ที่กำหนดให้ละได้แล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

อิทัง ทุกขะนิโรธ อระริยะสัจจันติ เม ภิกขเว ปุพเพ
อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความเป็น
จริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า นิโรธ การ

ดับทุกข์ เหล่านี้ มีการสำรอกกามตัณหาออก เป็นต้น
เป็นสัจจะความจริงอันประเสริฐ ดังนี้

จักขุ อุทะปาติ

การเห็นนิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรอกกามตัณหาออก
เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อุทะปาติ

การรู้นิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรอกกามตัณหาออก
เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อุทะปาติ

การรู้นิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรอกกามตัณหาออก
เป็นต้น อย่างรอบคอบถี่ถ้วน ได้เกิดขึ้นแล้ว

วิชชา อุทะปาติ

การเข้าใจนิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรอกกามตัณหาออก
เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อุทะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดนิโรธ การดับทุกข์ มีการ
สำรอกกามตัณหาออก เป็นต้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ตั้ง ไช ปะนิทัง ทุกขณะนิโรธ อหะริยะสัจจัง สัจฉิกาตัพพันติ
 เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ
 ก็ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความ
 เป็นจริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า นิโรธ
 การดับทุกข์ เหล่านี้ มีการสำรวจถามค้นหาออก เป็นต้น
 เป็นสัจจะความจริงอันประเสริฐ ที่ควรทำให้แจ้งชัดดังนี้

จักขุ อุทะปาติ

การเห็นนิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรวจถามค้นหาออก
 เป็นต้น ควรทำให้แจ้งชัด ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อุทะปาติ

การรู้นิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรวจถามค้นหาออก
 เป็นต้น ควรทำให้แจ้งชัด ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อุทะปาติ

การรู้นิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรวจถามค้นหาออก
 เป็นต้น อย่างรอบคอบถี่ถ้วน ควรทำให้แจ้งชัด ได้เกิดขึ้น
 แล้ว

วิชชา อุทะปาติ

การเข้าใจนิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรวจถามค้นหาออก
 เป็นต้น ควรทำให้แจ้งชัด ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อุทะปาที.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดนิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรอก
กามตัณหาออก เป็นต้น ควรทำให้แจ้งชัด ได้เกิดขึ้นแล้ว

ตั้ง ขิ ปะนิทัง ทุกขะนิโรธ อะริยะสัจจัง สัจฉิกะตันติ

เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ

ก็ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความ
เป็นจริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า นิโรธ
การดับทุกข์ เหล่านี้ มีการสำรอกกามตัณหาออก เป็นต้น
เป็นสัจจะความจริงอันประเสริฐ ได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว ดังนี้

จักขุ อุทะปาที

การเห็นนิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรอกกามตัณหาออก
เป็นต้น ได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อุทะปาที

การรู้นิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรอกกามตัณหาออก
เป็นต้น ได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อุทะปาที

การรู้นิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรอกกามตัณหาออก
เป็นต้น ได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว อย่างรอบคอบถี่ถ้วนได้
เกิดขึ้นแล้ว

วิชา อุทะปาติ

การเข้าใจนิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรอกกามตัณหาออกเป็นต้น ได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อุทะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดนิโรธ การดับทุกข์ มีการสำรอกกามตัณหาออกเป็นต้น ได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

อิทัง ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา อะริยะสัจจันติ

เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความเป็นจริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า วิธีทำให้ทุกข์ดับ เหล่านี้ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด เป็นสัจจะความจริงอันประเสริฐ ดังนี้

จักขุ อุทะปาติ

การเห็นวิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อุทะปาติ

การรู้วิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อุทะปาติ

การรู้วิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด อย่าง
รอบคอบถี่ถ้วนได้เกิดขึ้นแล้ว

วิชชา อุทะปาติ

การเข้าใจวิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด
ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อุทะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดวิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้
มรรค ๘ เกิด ได้เกิดขึ้นแล้ว

ตั้ง ขิ ปะนิทัง ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา อะริยะ-
สัจจัง ภาเวตัพพันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ
ธัมเมสุ

ก็ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความ
เป็นจริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า วิธี
ทำให้ทุกข์ดับ เหล่านี้ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด เป็น
สัจจะความจริงอันประเสริฐ ควรทำให้เกิดเจริญขึ้น ดังนี้

จักขุ อุทะปาติ

การเห็นวิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด ควร
ทำให้เกิดขึ้น เจริญขึ้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณัง อุทะปาติ

การรู้วิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด ควรทำให้เกิดขึ้น เจริญขึ้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อุทะปาติ

การรู้วิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด อย่างรอบคอบถี่ถ้วน ควรทำให้เกิดขึ้น เจริญขึ้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

วิชชา อุทะปาติ

การเข้าใจวิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด ควรทำให้เกิดขึ้น เจริญขึ้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อุทะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดวิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด ควรทำให้เกิดขึ้น เจริญขึ้น ได้เกิดขึ้นแล้ว

ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา อะริยะ-
สัจจัง ภาวิตันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ
ธัมเมสุ

ก็ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย ในธรรม ความเป็นจริงทั้งหลาย ที่เราไม่เคยได้สดับมาก่อนเลยว่า วิธีทำให้ทุกข์ดับ เหล่านี้ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด เป็นสัจจะความจริงอันประเสริฐ ได้ทำให้เกิดเจริญขึ้นแล้ว ดังนี้

จักขุ อหะปาติ

การเห็นวิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด ได้
ทำให้เจริญขึ้นแล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

ญาณ อหะปาติ

การรู้วิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด ได้
ทำให้เจริญขึ้นแล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

ปัญญา อหะปาติ

การรู้วิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด อย่าง
รอบคอบถี่ถ้วน ได้ทำให้เจริญขึ้นแล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

วิชชา อหะปาติ

การเข้าใจวิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้มรรค ๘ เกิด
ได้ทำให้เจริญขึ้นแล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

อาโลโก อหะปาติ.

ความกระจ่างแจ้ง แจ่มชัดวิธีทำให้ทุกข์ดับ ด้วยการทำให้
มรรค ๘ เกิด ได้ทำให้เจริญขึ้นแล้ว ได้เกิดขึ้นแล้ว

ทรงยืนยันปัญญาตรัสรู้

ยวาระกัวยัญจะ เม ภิกขะเว อิมesu จะตุสุ อะริยะสัจจะสุ
เอวันติปะริวัณ्हัง ทวาทะสาการัง ยะถาภูตัง ญาณะ-
ทัสสะนัง นะ สุวิสุทัง อะโหสิ.

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย หากว่า การเห็น
ด้วยความรู้ตามความเป็นจริง ในสัจจะ ความเป็นจริงอัน
ประเสริฐ ทั้ง ๔ เหล่านี้ ด้วยการหมุน ๓ รอบ มีอาการ
๑๒ อย่างนี้ ของเรา ยังไม่บริสุทธิ์ดีเพียงพอ

เนวะ ตาวาหัง ภิกขะเว สะเทวะเก โลเก สะมาระเก
สะพรัหมะเก สัสสะมะณะพรัหมะณียา ปะชายะ
สะเทวะมะนุสสาเยะ อะนุตตะรัง สัมมาสัมโพธิง
อะภิสัมพุทโธ ปัจฉัญญาสิง.

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย เราจะยังไม่รับรอง
ในมวลหมู่สัตว์ พร้อมทั้งประชาแห่งสมณะ พราหมณ์
เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ในโลกอันพร้อมด้วยเทวดา
มาร พรหม ว่า “เป็นผู้ตรัสรู้ยอดเยี่ยม ซึ่งพระสัมมา
สัมโพธิญาณ วิชาการดับทุกข์” เพียงนั้นนั่นเทียว

ยะโต จะ ไช เม ภิกขะเว อิมะสุ จะตฺตฺสุ อะริยะสัจเจสุ
 เอวันติปะริวัณฺณัง ท்வาทะสาการัง ยะถาภูตัง ญาณะ-
 ทัสสะนัง สุวิสุทฺธัง อะโหสิ.

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย เมื่อได้ก็ตาม การ
 เห็นด้วยความรู้ตามความเป็นจริง ในสัจจะ ความเป็นจริง
 อันประเสริฐ ทั้ง ๔ เหล่านี้ ด้วยการหมั่น ๓ รอบ มี
 อากาโร ๑๒ เหล่านี้ ของเรตถาคต บริสุทธิ์ดีแล้วเพียงใด

อะถาหัง ภิกขะเว สะเทวะเก โลเก สะมาระเก สะ-
 พฺรหฺมะเก สัสสะมะณะพฺรหฺมะณินิยา ปะชายะ
 สะเทวะมะนุสสาเย อะนุตตะรัง สัมมาสัมโพธิง
 อะภิสัมพุทฺธัง ปัจฉัญญาสิ.

ภิกษุ ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ทั้งหลาย เมื่อนั้นเราจึงรับรอง
 ในมวลหมู่สัตว์ พร้อมทั้งประชาแห่งสมณะ พราหมณ์
 เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในโลกอันพร้อมด้วยเทวดา
 มาร พรหม ว่า “เป็นผู้ตรัสรู้อย่างยอดเยี่ยม ซึ่งพระ
 สัมมาสัมโพธิญาณ วิชาการดับทุกข์” เพียงนั้น

ประกาศความเป็นอรหันต์

ญาณัญจะ ปะนะ เม ทัสสะนัง อุทะปาติ
ก็การเห็นด้วยความรู้ ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า

อะกุปปา เม วิมุตติ

ความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบเปลี่ยนแปลงอีกต่อไป

อะยะมันติมา ชาติ

ชาตินี้เป็นชาติอันเป็นที่สิ้นสุด

นัตถิทานิ पुณฺณพะโวติ

บัดนี้ ภพใหม่มิได้มีอีกต่อไปแล้ว ดังนี้

ปัญจวัคคีย์ขึ้นชมพระธรรมเทศนา แล้วลงมือปฏิบัติ

อิทมะโวจะ ภะคะวา. อัตตะมะนา ปัญจวัคคิยา ภิกขุ
ภะคะวะโต ภาสิตัง อะภินันทุง.

อนึ่ง ในขณะที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงเทศนาสิ้นสุดลง หมู่
ปัญจวัคคีย์ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏฏ์ ขึ้นชมพระธรรมเทศนา
ของพระองค์ และกล่าวสรรเสริญอยู่

โกณฑัญญะ ได้ดวงตาเห็นธรรม

อิหมัสมิญจะ ปะนะ เวยยากระระณัสมิง ภัญญะมาเน
ก็แล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสอธิบายไขความ
ภาษิตนี้อยู่

อายัสมะโต โกณฑัญญัสสะ วิระชัง วีตะมะลัง ธัมมะ-
จักขุญ อุตตะปาที

ขณะนั้น ดวงตาเห็นธรรมอันแจ่มแจ้งปราศจากธุลีมลทิน
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่ท่านผู้มีอายุโกณฑัญญะว่า

ยังกิณฺณจิ สะมุทะยะธัมมัง สัพพันตัง นิโรธะธัมมันติ.
“สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นจริงเป็นธรรมตา สิ่งนั้นทั้งมวล
มีความดับจริงเป็นธรรมตา” ดังนี้

เทวดาสรรเสริญ

ประวัติเต จะ กะคะวะตา ธัมมะจักเก

อนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงวิธีการหมุนกงจักร
แห่งธรรม ให้เป็นไปโดยรอบอย่างถ้วนทั่วดีแล้ว

ภุมมา เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง

ทันใดนั้น ภุมเทวดาซึ่งสถิตอยู่ที่ภาคพื้นธรณี ได้ประกาศ
แซ่ซ้องสรรเสริญว่า

เอตัมกะคะวะตา พาราณะสิยัง อิติปะตะเน มิคะทาเย
อะนุตตะรัง ธัมมะจักกัง ประวัติตัง

ณ ที่ป่าอสิปตมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี พระ
ผู้มีพระภาคเจ้านั้น ได้ทรงแสดงวิธีการหมุนกงพระ
ธรรมจักร ให้เคลื่อนไปโดยรอบ ได้อย่างสุดยอด

อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พรัหฺมมะเณนะ วา
เทเวนะ วา มาเรนะ วา พรัหฺมฺนา วา เกนะจิ วา
โลกัสมินติ.

อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือว่า
ใคร ๆ ในโลกไม่สามารถทำได้ ดังนี้

ภุมมานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา จาตุम्मหาราชิกา
เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง.

เทพชั้นจาตุมหาราช สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญ ของ
ภุมเทวดาแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

จาตุम्मหาราชิกานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา ตาวะดิงสา
เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง.

เทพชั้นดาวดึงส์ สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของเทพชั้น
จาตุมหาราชแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือ
ต่อไป

ตาวะดิงसानัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา ยามา เทวา
สัททะมะนุสสาเวสูง.

เทพชั้นยามา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของเทพชั้น
ดาวดึงส์แล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

ยามานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา ตุสิตา เทวา สัททะ-
มะนุสสาเวสูง.

เทพชั้นดุสิต สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของเทพชั้นยามา
แล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

**ตุลิตานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา นิมมานะระตี เทวา
สัททะมะนุสสาเวสูง.**

เทพชั้นนิมมานรดี สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของเทพชั้น
ดุสิตแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

**นิมมานะระตีนัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา ประณีมมิตะ-
วะสะวัตติ เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง.**

เทพชั้นปรนิมมิตวสวัตติ สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของ
เทพชั้นนิมมานรดีแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือ
ต่อไป

**ประณีมมิตะวะสะวัตตีนัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา
พรัหมะปาริสัชชา เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง.**

พรหมชั้นปาริสัชชา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของเทพ
ชั้นปรนิมมิตวสวัตติแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้
บันลือต่อไป

**พรัหมะปาริสัชชานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา พรัหมะ-
ปะโรหิตา เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง.**

พรหมชั้นปโรหิต สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหมชั้น
ปาริสัชชาแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

พรัหมะปะโรหิตานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา มหา-
พรัหมะ เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง.

พรหมชั้นมหาพรหม สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหม
ชั้นปโรหิตแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

มหาพรัหมานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา ประิตตาภา
เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง.

พรหมชั้นปรีตตาภา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหม
ชั้นมหาพรหมแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือ
ต่อไป

ปะริตตาทานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา อัปปะมาณาภา
เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง.

พรหมชั้นอัปปมาณาภา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของ
พรหมชั้นปรีตตาภาแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้
บันลือต่อไป

อัปปะมาณาทานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา อาภัสสะรา
เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง.

พรหมชั้นอาภัสสรา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหม
ชั้นอัปปมาณาภาแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือ
ต่อไป

**อาภัสสราณัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา ปะริตตะสุภา
เทวา สัททะมะนุสสาเวสุ.**

พรหมชั้นปริตตสุภา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหม
ชั้นอาภัสสราแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือ
ต่อไป

**ปะริตตะสุภานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา อัปปะมาณะ-
สุภา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุ.**

พรหมชั้นอัปปมาณสุภา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของ
พรหมชั้นปริตตสุภาแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้
บันลือต่อไป

**อัปปะมาณะสุภานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา สุกะ-
กิณ्हะกา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุ.**

พรหมชั้นสุกกิณ्हกา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหม
ชั้นอัปปมาณสุภาแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้
บันลือต่อไป

**สุกกิณ्हะกานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา เวหฺปพะลา
เทวา สัททะมะนุสสาเวสุ.**

พรหมชั้นเวหฺปพะลา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหม
ชั้นสุกกิณ्हกาแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือ
ต่อไป

เวห์ปผะลานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา อะวิหา เทวา
สัททะมะนุสสาเวสูง.

พรหมชั้นอวิหา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหมชั้น
เวห์ปผาลแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

อะวิหานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา อะตฺปปา เทวา
สัททะมะนุสสาเวสูง.

พรหมชั้นอตฺปปา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหม
ชั้นอวิหาแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

อะตฺปปานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา สุทฺสสา เทวา
สัททะมะนุสสาเวสูง.

พรหมชั้นสุทฺสสา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหมชั้น
อตฺปปาแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

สุทฺสสานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา สุทฺสสี เทวา สัททะ-
มะนุสสาเวสูง.

พรหมชั้นสุทฺสสี สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหมชั้น
สุทฺสสาแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

สุทฺถสีนัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา อะกะนิฏฺฐะกา เทวา
สัททะมะนุสสาเวสูง.

พรหมชั้นอกนิฏฐกา สดับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญของพรหม
ชั้นสุทฺถสีนแล้ว ได้ประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญให้บันลือต่อไป

เอตัมภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิลิปะตะเน มิคะทาเย
อะนุตตะรัง ธัมมะจักกััง ปะวัตติตัง

ว่านั่น ณ ที่ป่าอิลิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี
พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงแสดงวิธีการหมุนกงพระ
ธรรมจักร ให้เคลื่อนไปโดยรอบได้อย่างสุดยอด

อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พฺรหฺมมะเณนะ วา
เทเวนนะ วา มาเรนนะ วา พฺรหฺมมูนา วา เกณะจิ วา
โลกัสสมินติ.

อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือว่า ใคร ๆ
ในโลกไม่สามารถทำได้ ดังนี้

ดนตรีทิพย์บันลือ แผ่นดินไหว

อิติหะ เตนะ ขะณนะ เตนะ มุหุตเตนะ ยาวะ พรัหมะ-
โลกา สัทโท อัพภูคคัจฉิ.

เสียงประกาศแซ่ซ้องสรรเสริญ อีกทีก็กึกก้อง ระเบิด
ลือลั่น สั่นไปถึงพรหมโลก โดยขณะครู่เดียวเท่านั้น
ด้วยประการฉะนี้.

อะยัญจะ ทะสะสะหัสสี โลกะธาตุ สังกัมปิ สัมปะกัมปิ
สัมปะเวธิ.

อึ้งเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญเหล่านี้ สะเทือนสะท้านหวั่นไหว
ไปทั่วทั้งหมื่นโลกธาตุ.

อัปปะมาโน จะ โอฟาโร โอภาโส โลเก ปาตุระโหสิ.
พร้อมทั้งแสงสว่างกระจ่างแจ้งเจิดจ้าอย่างยิ่งใหญ่ แผ่
กระจายกว้างไพศาล ไกลเกินประมาณกำหนดได้ ปรากฏ
แล้วในโลก.

อะติกัมเมวะ เทวานัง เทวานุภาวัง.

เกินกว่าเทวานุภาพ แห่งมวลเทพเทวดาทั้งหลายนั้นเทียว.

เหตุคำว่า “อัญญาโกณฑัญญะ”

อะถะโข ภะคะวา อุทานัง อุทาเนสิ อัญญาสิ ะตะ
โก โกณฑัญโญ อัญญาสิ ะตะ โก โกณฑัญญโติ.
ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานว่า โกณฑัญญะ
ผู้เจริญรู้แล้วหนอ โกณฑัญญะผู้เจริญรู้แล้วหนอ ดังนี้

อิติหิทัง อายัสสะมะโต โกณฑัญญัสสะ อัญญาโกณ
ฑัญญโเตวระ นามัง อะโหสิตี.

เพราะเหตุนี้ ด้วยประการฉะนี้แล ท่านผู้มีอายุ
โกณฑัญญะ จึงได้นามว่า “อัญญาโกณฑัญญะ” ตั้งแต่
บัดนั้นเป็นต้นมา.

ธัมมจักกัปปวัตตะนะสูตรัง นิฏฐิตัง

บทสวดพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร จบ

บาลี: สุตตฺตปิฎเก สัมมุตตนิกายสฺส มหาวารวคฺโค ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนวคฺโค
หุติโย

ไทย: ทรงแสดงพระธรรมจักร ตถาคตสูตรที่ ๑ ธัมมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒
สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค พระสูตรต้นตปิฎก

การอ่านภาษาบาลี

อักษรในภาษาบาลีมี ๔๑ ตัว แยกเป็นสระ ๘ ตัว
และพยัญชนะ ๓๓ ตัว

• สระ ๘ ตัว คือ

อะ อา อิ อี อุ ฦ เอ โอ

• พยัญชนะ ๓๓ ตัว คือ

ก ข ค ฌ ง

จ ฉ ช ฌ ญ

ฎ ฐ ฑ ฒ ณ

ด ถ ท ธ น

ป ฟ พ ภ ม

ย ร ล ว ส ห ฬ ◌̇ (อํ อังนิคหิต)

๑. พยัญชนะที่ไม่มีสระอาศัยอยู่ด้วย

ให้อ่านออกเสียงสระ อะ เช่น นโม (นะโม)

๒. พยัญชนะที่มีจุดอยู่ล่าง (. ฟินทุ) ถือเป็นตัวสะกด
ตัวหน้า

- ตัวหน้าไม่มีสระ ถือว่าลงสระ (ั)

เช่น ธมฺม (ธัมมัง), อคฺคโต (อัครตะโต)

- ถ้าตัวหน้ามีสระ ตัว . (ฟินทุ) เป็นแค่ตัวสะกด

เช่น พุฑฺธิ (พุทฺธัง), กิจฺจํ (กิจจัง), เมตฺตา
(เมตตะ)

๓. ํ (อังนิคหิต) ถือเป็นพยัญชนะ

- จะไม่ปรากฏโดด ๆ ต้องอาศัยพยัญชนะอื่นเกิด
เสมอ เช่น พุฑฺธิ (พุทฺธัง), สรณํ (สระระณัง)

- แต่ถ้ามีการลงสระ จะถือว่าคำนั้นสะกดด้วย -ง
(แม่ง) เช่น วิสฺสุ (วิสฺสง), สติ (สะติง), ภิกฺขุ
(ภิกขุง)

๔. ย, ร, ล, ว เป็นพยัญชนะออกเสียงกึ่งสระและ
กึ่งพยัญชนะ เป็นตัวสะกดและเป็นตัวควบกล้ำกับ
พยัญชนะเหล่านี้ด้วย

- ร อักษรอยู่ท้าย พุ, ทุ, ต ให้ออกเสียงกล้ำกัน
เช่น

ตตฺร (ตัด-ตะ-ระ)

พฺรุธ (พะ-ฐ-ธะ)

อินฺทริยํ (อิน-ทะ-ริ-ย้ง)

ยาตุรา (ยาต-ตะ-รา)

พฺราหฺมโณ (พะ-ราม-มะ-โน)

อญฺญตฺร (อัน-ยัต-ตะ-ระ)

- ย อักษร อยู่ท้าย พ, ล ออกเสียงสระอะ กล้า
กับพยัญชนะตัวนั้น เช่น

พยุชนํ (พะ-ยัน-ชะ-นัง)

อပ္ปยาปชฺฌา (อับ-พะ-ยา-ปัต-ชา)

กลฺยาโณ (กัน-ละ-ยา-โน)

กลฺยาณกมฺยติ (กัน-ละ-ยา-นะ-กัม-มะ-ยะ-ตัง)

- ว อักษร อยู่ท้ายพยัญชนะที่เป็นตัวสะกด
หรือพยัญชนะโดด บางตัว เช่น ต, ท อักษร
ออกเสียง ต เป็นตัวสะกด (แม่กด) และออกเสียง
สระอะกึ่งด้วย เช่น

เทว (ทะ-เว)

กตฺวา (กัต-ตะ-วา)

วตฺวา (วัต-ตะ-วา)

ปตฺวา (ปัต-ตะ-วา)

- ส อักษร ออกเสียง ส ในฐานะตัวสะกด (แม่ กด) และออกเสียงสระอะที่ ส อักษรเพียวกิ่ง มาตรากรล้ากับคำที่อยู่หลัง เช่น
ตสุมมา (ตัส-สะ-หมา)
ทิสุมมา (ทิส-สะ-หมา)
อายสุมมา (อา-ยัส-สะ-หมา)
อายสุมนโต (อา-ยัส-สะ-หมัน-โต)
- ท อักษร ในภาษาบาลีให้ออกเสียงเป็น ด อักษร เช่น
ปนฺนติโต (ปัน-ติ-โต)
ปิณฺนปาโต (ปิน-ตะ-ปา-โต)
- ห อักษร + อี ไม่นิยมอ่านออกเสียงตามตัวของ มัน นิยมอ่านเป็นเสียง ฮ อักษร เช่น
หีโน (ฮีโน)
วิญญูหิตี (วิน-ยู-ฮี-ติ)
- เครื่องหมาย ๕ (ยามักการ) แสดงการออกเสียง ควบกล้ำ เช่น
เทว พรัหม

๕. บาลีที่ลง -ะ-ย ให้อ่านออกเสียงกึ่งกลางระหว่าง
ไ-ยะ กับ -ะย เช่น
อาหุเนยโย (อา-หุ-ไน-โย)
ปาหุเนยโย (ปา-หุ-ไน-โย)
เสยยถิห์ (ไส-ยะ-ถิ-หัง)

กราบขอขอบคุณ
และขอขอบคุณเป็นพิเศษ

เมตตาให้คำปรึกษา ประสาน และติดต่อ :
พระสมณีก ญาณสุโก

ตรวจคำบาลีในบทสวด :

ท่านเจ้าคุณพระเมธีวราลังการ (ไพฑิต ธมฺมทินฺโท ป.ธ.๙)
พระมหาเกรียงศักดิ์ พรหมสโร

ถอดเทปคำบรรยายด้วยความใส่ใจยิ่ง :

คุณวงศ์กร สมบัติธีระ
คุณชโย พุ่มสฤษฏ์
คุณเบญจวรรณ แต่งเกิด
คุณภัทราภรณ์ อนุกุล

ช่วยพิมพ์บทสวดพระธรรมจักร :

คุณสิริชัย อัครศิริพงศ์

เอื้ออำนวย ดูแล

และใส่ใจการทำงานด้วยความกรุณา :

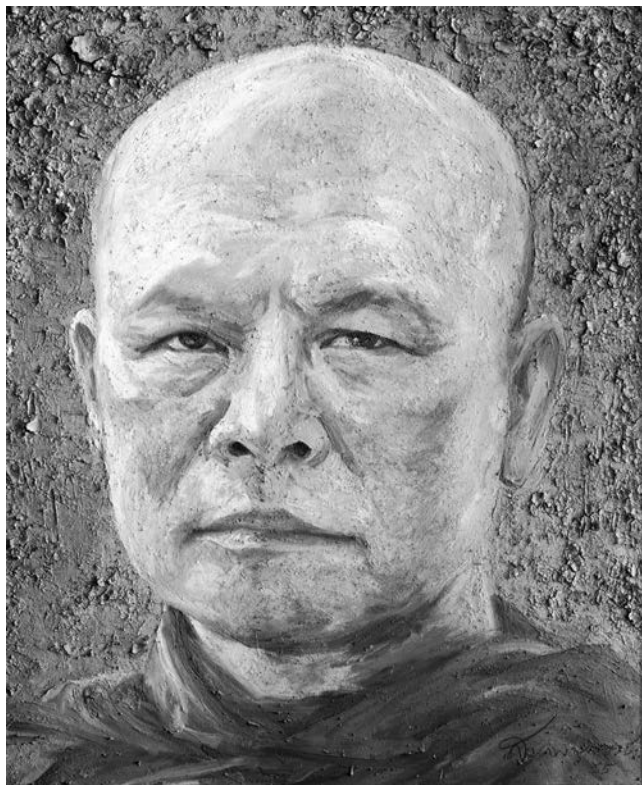
โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ (1987) จำกัด

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับสุภัททะว่า

สุภัททะ มรรค ๘ องค์อันประเสริฐ ไม่มีในคำสั่งสอนใดแล
สมณะแม้ชั้นที่ ๑ ชั้นที่ ๒ ชั้นที่ ๓ ชั้นที่ ๔ ไม่มีอยู่ในคำสั่งสอนนั้น
สุภัททะ มรรค ๘ องค์อันประเสริฐ มีอยู่ในคำสั่งสอนนี้
สมณะชั้นที่ ๑ ชั้นที่ ๒ ชั้นที่ ๓ ชั้นที่ ๔ มีอยู่ในคำสั่งสอนนี้อย่างแท้จริง

วาจาอื่นว่างจากสมณะผู้รู้ทั่วถึงทั้งหลาย
ก็ถ้าภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ จะพึงทำให้มรรคเกิดอย่างถูกต้องอยู่ไซ้
โลกจะพึงไม่ว่างจากอรหันต์ทั้งหลาย

สุตฺต ที่. มหา.

ชินสภเถระ พธ.ป.๓๕

ศิลปิน สมภพ บุตรราช

ประวัติผู้เขียน

ชินสภเถระ พธ.บ.๓๕ มีนามจริงว่า พระปลัดชัชวาล
ชินสโก

เกิดเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๒ ที่บ้านไผ่ล้อม ตำบล
ทองหลวง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

เริ่มการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ ที่โรงเรียนตลาด
สี่แยก (บ้านเกิด) แล้วย้ายมาเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓
ที่โรงเรียนวัดหนองเตย ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัด
นครนายก ต่อมาสอบได้นักธรรมตรีในปีพุทธศักราช ๒๕๑๑
(ขณะเป็นสามเณร) สอบได้นักธรรมโทในปีถัดมา (ขณะเป็นพระ
ภิกษุ) หลังจากนั้นอีกไม่กี่ปีสอบได้นักธรรมเอก ต่อมาสอบเทียบ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สอบได้วุฒิครุ (พ.กศ.) และครูพิเศษมัธยม
(พม.) สุดท้ายสำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (รุ่น ๓๕) ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๒

บรรพชาเป็นสามเณรในปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ ที่วัดกุฎีเตี้ย
ตำบลอาสา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก โดยมีพระครูพิศาล
ธรรมประยุต อดีตครองเจ้าคณะอำเภอบ้านนา อดีตเจ้าอาวาส
วัดกุฎีเตี้ย อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก เป็นพระอุปัชฌาย์
ขณะเป็นสามเณรศึกษาและจำพรรษาอยู่ที่วัดโบสถ์เจริญธรรม
ตำบลทองหลวง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

อุปสมบทเป็นพระภิกษุในปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ ที่วัดหนองเตย ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก โดยมีพระครูอรรธวาที อดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองและเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง เป็นพระอุปัชฌาย์ มีพระครูสมุห์พร้อม (พระครูสิริวิวัฒน์คุณ) อดีตรองเจ้าคณะอำเภอเมืองและอดีตเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูเทวธรรมสุนทร อดีตเจ้าคณะตำบลพรหมณีและอดีตเจ้าอาวาสวัดหนองเตย เป็นพระอนุสาวนาจารย์ หลังอุปสมบทจำพรรษาอยู่ที่วัดโบสถ์เจริญธรรม ตำบลทองหลาง อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก เป็นเวลา ๑ พรรษา

ปีพุทธศักราช ๒๕๑๓-๒๕๓๑ ย้ายไปศึกษาที่กรุงเทพฯ โดยจำพรรษาอยู่ที่วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ รวมทั้งสิ้น ๑๙ พรรษา

ปีพุทธศักราช ๒๕๓๒-๒๕๓๕ จำพรรษาที่สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งภาคปฏิบัติและศึกษาวิชากัมมัฏฐานาจริยะ ปลายเดือนตุลาคมพุทธศักราช ๒๕๓๕ ถึงต้นเดือนมิถุนายน ๒๕๓๖ ในขณะที่กำลังศึกษาวิชาวิปัสสนาจริยะภาคฝึกสอน พำนักอยู่ที่วัดผาสุการาม ตำบลหนองคังคอก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี รวม ๓ เดือน จากนั้นนับตั้งแต่วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน จำพรรษาและปฏิบัติศาสนกิจที่ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร วัดพระธรรมจักร ตำบลดงละคร อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

เริ่มต้นศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตั้งแต่ พุทธศักราช ๒๕๑๑ ด้วยการศึกษากฎจากทฤษฎีจากครูอาจารย์ใน จังหวัดนครนายกและจังหวัดใกล้เคียง จากนั้นเดินทางเข้าศึกษา ในกรุงเทพฯ (พำนักที่วัดหงส์ฯ) เติญธุดงค์ ศึกษาจากวัดและ สำนักต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศ เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งหมดประกอบด้วยจุดประสงค์ใน การแสวงหาความรู้ หาข้อมูล รวมทั้งหาครูบาอาจารย์ที่สามารถ สอนกัมมัฏฐานสอดคล้องกับพระไตรปิฎกได้

พบอาจารย์ที่สามารถสอนวิธีทำให้มรรคเกิดเพื่อดับทุกข์ ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน หลังจากใช้เวลาในการแสวงหาทั้งสิ้น ๒๑ ปี โดยวันที่ ๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๒ ได้เข้าศึกษา และปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานกับท่านอาจารย์พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัครมหากรรมฐานาจารย์ ที่สำนักวิปัสสนาวิเวก อาศรม ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พร้อมว่าที่ บัณฑิตอาสาสมัครอีก ๗ รูป ได้แก่ พระบัณฑิต พระอุดมทรัพย์ พระสมภาร พระมหาทองพูน พระศิริศักดิ์ พระมหาเหล็ก จันทสีโล และพระเหรียญ หิรัญวโร

หลังจากศึกษาและปฏิบัติอยู่ ๑๐ เดือนเศษ มีความจำเป็นต้องออกจากการปฏิบัติ เนื่องจากรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีหนังสือจาก อธิการบดีขอให้พระปลัดชัชวาลทำโครงการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน แก่พระบัณฑิตปี ๔ รุ่น ๓๖ ในเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

ที่พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นเวลา ๑๕ วัน โดยมีพระ
อุดมทรัพย์ พระสุวัฒน์ พระเหรียญ หิรัญวโร และพระมหาเหล็ก
จันทสีโล เป็นผู้ร่วมงาน มีพระมหาไสวและพระปลัดสาคร จาก
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำหน้าที่ฝ่ายธุรการ
(ขณะนั้นพระศิริศักดิ์และพระบัณฑิตไปสอนที่แคมป์สนเขาค้อ)
โครงการดังกล่าวมีเอกสารบันทึกการสอบอารมณ์เป็นครั้งแรก
ของงานการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในประเทศไทย เอกสารสรุป
ผลของโครงการถูกนำเข้าสู่สภามหาวิทยาลัยฯ และได้รับการอนุมัติ
ให้เป็นหลักสูตรการปฏิบัติของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นับแต่ครั้งนั้น

เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓ พระปลัดชัชวาล
ได้กลับเข้าไปปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานกับท่านอาจารย์พระ
ภัททันตะ อาสภมหาเถระ อีกครั้ง ปฏิบัติอยู่ ๒ ปีเศษจึงสำเร็จ
และได้สิทธิ์เรียนวิชาครูระดับสูง ใช้เวลาในการเรียน (ภาคปริยัติ)
๓ เดือน จากนั้นจึงฝึกสอน (ภาคปฏิบัติ) ตั้งแต่เดือนตุลาคม
พุทธศักราช ๒๕๓๕ ถึงสิ้นเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖
จึงจบการฝึกสอน โดยท่านอาจารย์พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ
ได้ประกาศว่า พระปลัดชัชวาลสามารถสอนคนให้ไปมรรคผล
นิพพานได้แล้ว (มีพระมหาเหล็ก จันทสีโล เป็นสักขีพยานใน
ขณะนั้น)

ได้รับมอบหมายให้ตั้งศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระ
จากท่านอาจารย์พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ในวันที่ ๖
มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖ เพื่อผู้ที่ต้องการแสวงหาจะได้มาถูก

โดยมีผู้ร่วมงานคือพระมหาเหล็ก จันทสิโล แม่ชีวันดี ไ้บบางยาง แม่ชีสัมฤทธิ์ ตรีสันเทียะ แม่ชีเจริญ (ไม่ทราบนามสกุล) และ คุณเกษิณี เณลิมศิริกุล

พระราชพรหมจารย์ (ในขณะนั้นคือพระปลัดทอง สิริมงคล) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง เจ้าคณะอำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่ ได้เสนอที่ธรณีสงฆ์วัดหนองทองทราย ตำบลดงละคร อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก (ซึ่งขึ้นทะเบียนเป็นที่พักสงฆ์ ธรรมจักร) ให้พิจารณาเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม พระปลัดชัชวาล และพระมหาเหล็กพร้อมคณะ ได้สำรวจพื้นที่เพื่อเตรียมความพร้อม (พระมหาเหล็กร่วมงานอยู่ ๑ ปี จากนั้นมีความจำเป็นต้องไปรับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุขสำราญ จังหวัดบุรีรัมย์)

วันที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗ ท่านอาจารย์ พระภัททนต์ฯ เชื้อนอมนุมัติให้พระปลัดชัชวาลและคณะใช้ที่พำนัก สงฆ์ธรรมจักร สถาปนาเป็นศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระ พุทธวิหาร เริ่มงานการก่อสร้างเท่าที่จำเป็นเพื่อให้เหมาะสมกับการรองรับงานการศึกษา

หลักสูตรการศึกษาวิปัสสนาธุระได้รับการอนุมัติด้วยวาจา จากท่านอาจารย์พระภัททนต์ อาสภมหาเถระ ในวันที่ ๒๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔ ให้ใช้เป็นหลักสูตรของศูนย์กลาง การศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหารได้ เป็นหลักสูตรการศึกษาซึ่งใช้ เวลาศึกษาค้นคว้าเปรียบเทียบทดลองประมาณ ๓ ปี มีผู้เข้า ศึกษาและปฏิบัติได้ผลประจักษ์ตามลำดับวิปัสสนาญาณ จนถึงได้

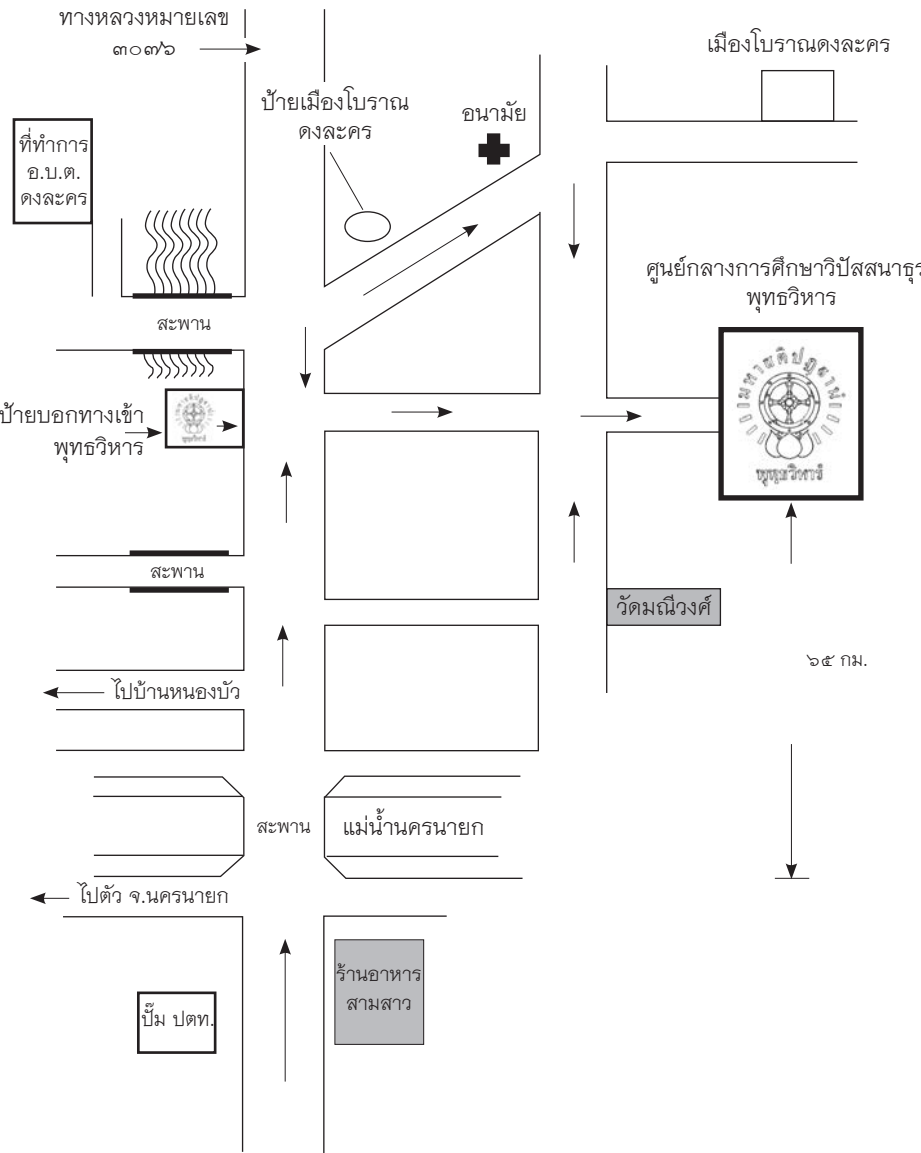
ชั้นสมณธรรมจริงตรงตามหลักฐานที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน
และพระอริยาจารย์ได้สืบต่อกันมาโดยไม่ขาดสาย

ได้รับเลือกให้เป็นศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ
กระทรวงศึกษาธิการ ประจำจังหวัดนครนายก ในวันที่ ๔
พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒ และได้จดทะเบียนมูลนิธิพุทธวิหาร
ในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔ เพื่อทำหน้าที่
สนับสนุนรองรับงานของศูนย์ฯ อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร ได้ทำพิธี
เปิดอย่างเป็นทางการในวันวิสาขบูชาซึ่งตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๒๖
พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๕ และถือเอาวันวิสาขบูชาของ
ทุกปีเป็นวันสถาปนาศูนย์ฯ เพื่อเป็นการระลึกถึงและยึดมั่นในคำ
สั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

หมายเหตุ : อ้างอิงจากการสัมภาษณ์พระปลัดชัชวาล ชินสโก
และจากวิทยานิพนธ์หัวข้อ “การศึกษาวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน
ของพระปลัดชัชวาล ชินสโก (ศิริมหา)” โดยนางวรวิชาการย์ พุ่มสฤษฎ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๕๔

แผนที่ทางไปศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธรวิหาร

มาจากกรุงเทพฯ ถ.รังสิต-นครนายก
ทางหลวงหมายเลข ๑๓๕

รายชื่อผู้ร่วมสร้างหนังสือพระธรรมจักรเทคโนโลยี ครั้งที่ ๒

คุณานุพงษ์ องค์คุณารักษ์		๓๑๑,๔๒๐.๐๐	บาท
คุณชุติมา อุชิตะ			
คุณวราพงศ์ องค์คุณารักษ์			
คุณนพดล องค์คุณารักษ์			
คุณอัษฎราพร รอดชยันต์			
คุณไพศาล ฟองศิริ			
คุณสุวรรณา แสงสว่างศรี			
คุณเสาวนีย์ แสงสว่างศรี			
คุณมาลินี จัยสำราญ			
คุณวุฒินันท์ พัทธกษิทธิ			
คุณจันทน์เจิม พัทธกษิทธิ			
คุณดาริกา โสภณวัต			
คุณณัฐชญา ตีรุ่งโรจน์			
คุณอนัญญา ทองดำรงชัย			
คุณบุษบา เฮงรัมย์			
คุณเกษมสันต์ กาญจนศิริพัฒน์		๒๐,๐๐๐	บาท
คุณรัชนิกร บุรผากา			
คุณศรารุณี ศรีโนระ			
คุณนพปฎล วิศิษฐ์กิจการ			
พระปลัดชัชวาล ชินสโก			
อ.แม่ชีกมลวรรณ ศรีสุพรรณ			
แม่ชีอำภา สิทธิินันท์			
คุณเพ็ญลักษณ์ จันทรตระกูล			
คุณวราภรณ์ วีระวิทยา			
คุณปราณี ทิมวัฒนา			
พระสมณิก ญาณสุโก		๑,๑๑๑	บาท
คุณจินดาภรณ์ อังสุวรรณาติ			
ไม่ประสงค์ออกนาม			

คุณศุจิรดา ปัญญาวิภูษณ์	๒,๕๐๐	บาท
คุณธนภณ - คุณธันย์ชนก เมทนีกรชัย	๕,๐๐๐	บาท
คุณสมศักดิ์	๑,๐๐๐	บาท
คุณวรงค์กร สมบัติธีระ (ตฤณ) พร้อมครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
ไม่ประสงค์ออกนาม	๕๐๐	บาท
คุณดาราวัลย์ วรทัต - ต.ญ.จรินทร์ วรทัต	๑,๑๐๐	บาท
คุณพรสวรรค์ รัตนประสิทธิ์		
คุณวรรณกนก รัตนประสิทธิ์		
แม่ชีเกษิณี สมบัติเทพสุทธิ์และคณะ	๕๑๐	บาท
คุณนิศาชล พัชรพัฒน์ชัย	๕๐๐	บาท
คุณวริชาการย์ พุ่มสฤษฏ์	๑,๐๐๐	บาท
คุณย่าห้อย ศิริมหา	๒,๐๐๐	บาท
คุณประเทือง ศิริมหา	๑,๐๐๐	บาท
คุณอุบลรัตน์ อินทวงศ์	๕๑๐	บาท
คุณปราณี ยามสุข		
ร.ต.หญิงสุภาพร กำซา ร.น.และครอบครัว	๕๑๐	บาท
ร.ท.หญิงจารุตา บุญเดือน และครอบครัว	๓๔๐	บาท
คุณเรวดี พรหมทอง	๑,๐๐๐	บาท
คุณวนิดา เอี่ยมประเสริฐ	๔๐๐	บาท
คุณนันทวรรณ งามรกุล	๕๐๐	บาท
คุณกัณธ ภูมิพิย	๒๐๐	บาท
คุณมรณพร สังสิทธิสวัสดิ์	๒๐๐	บาท
คุณสุรพงษ์ พฤทธิพงศ์กุล	๑๐๐	บาท
พันเอก ขจรจักร, คุณคันสนีย์, คุณปมาภรณ์	๓,๐๐๐	บาท
คุณปไมพรรณ ศิริมงคลพิสิฐ		
คุณวรรณมา ลาภวัฒนกิจ	๓๔๐	บาท
คุณชินพันธ์ จันโต อุทิศให้ เงิน จันโต	๑,๐๐๐	บาท
คุณณัฏฐิตดา ชัยภักภักดิธนา	๒๑๐	บาท
คุณแจ่ม แซ่เตีย	๕๑๐	บาท
คุณอนุช ตู่จินดา	๑,๐๒๐	บาท
คุณนัยรัตน์ ภัคพูลสวัสดิ์	๑,๐๐๐	บาท

คุณชูจิต ปราบโจร	๒๐๐	บาท
คุณมุลธา พงศ์ประยูร	๒๔๐	บาท
คุณธนภล รัตนพรนิธิ	๑๒๐	บาท
คุณสมจิตร ศรีทอง	๑๒๐	บาท
คุณกุหลาบ ชื่นชอบ	๑๒๐	บาท
คุณดาวรรณ สิ้นไชย	๑,๐๒๐	บาท
คุณนวลศรี - คุณสุภาพร - คุณชนาพร สิ้นไชย	๕๒๐	บาท
คุณญาญจนา บุณยศิลป์	๒๒๐	บาท
คุณปราณี อาษา	๑๒๐	บาท
ครอบครัว “เพิ่มพูล” อุทิศให้ คุณแม่สาคร และญาติฯ ผู้ล่วงลับ	๒,๐๐๐	บาท
คุณละเอียด ศรีมา - คุณสุกัญญา ศรีมา	๕๑๐	บาท
คุณนารี ปิยะโรจนานุกูล - คุณวรพงษ์ ภัทรอารยสกุล	๓,๐๐๐	บาท
อาจารย์แม่ชีกมลวรรณ ศรีสุพรรณ และคณะ	๕,๐๐๐	บาท
คุณดลฤดี เฮียงสวัสดิ์	๑๐๐	บาท
ไม่ประสงค์ออกนาม	๕๐๐	บาท
คุณสมนึก สิ้นไชย	๕๒๐	บาท
คุณมาลี สิ้นไชย	๓๒๐	บาท
คุณชุตีภัทร โพธิ์คิน		
แม่ชิ่งคราญ พุทธศรี	๕๒๐	บาท
คุณคำเรือน สุ่มดี	๒๒๐	บาท
คุณวิไลพร กิจการ	๒๐๐	บาท
คุณสมชาย โคกระบินทร์ และครอบครัว	๕๒๐	บาท
คุณศิริกุล	๕๑๐	บาท
คุณผ่องศรี สิมะวัฒนา และครอบครัว	๓๐๐	บาท
คุณนงลักษณ์ บุญสร้าง	๓๐๐	บาท
ร.อ.ทองสุข - คุณอรุณ บุญสร้าง และญาติพี่น้อง		
แม่ชีจารุวรรณ ไชยคำ	๑,๐๐๐	บาท
ครอบครัวรัตนศิริโสภณ และครอบครัวมานิตประชา	๒,๐๐๐	บาท
คุณปรารธนา - คุณเลิศสรรพ ใจชาญสุขกิจ และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
คุณพรระพพร ใจชาญสุขกิจ	๒,๐๐๐	บาท

ครอบครัวกาญจกันท์ - ครอบครัวแดงดีเลิศ	๑,๐๐๐	บาท
คุณจิตสุภา หลาวทอง และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณศรันยย์ฤทัย จีระอร และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
คุณดวงใจ สกลพงศ์ไพโรจน์	๑,๐๐๐	บาท
คุณอริสา โรจน์นครินทร์ และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
คุณธีรฉัตร วงศ์มาศ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
ไม่ประสงค์ออกนาม	๑๐๐	บาท
คุณพิชญาภัค อัญญโพธิ์	๒๐๐	บาท
คุณจำเริญ - คุณสิริวิมล เจริญดำรงเกียรติ และครอบครัว	๓๐๐	บาท
คุณธิดารัตน์ ศรีทิพย์สุโข	๒๐๐	บาท
คุณวารุณี มีชูเวช และครอบครัว	๙๙๓๓	บาท
คุณลีศักดิ์ มีชูเวช	๕๐๐	บาท
คุณวิลาวรรณ วิจิตรเจริญ	๑๐๐	บาท
คุณศรุตยา ลีแดง	๓๐๐	บาท
คุณลำเพลิน กอนไธสง	๑๐๐	บาท
คุณสมคิด มะปรางอ่อน	๓๐๐	บาท
คุณรุ่ง	๑๕๐	บาท
ไม่ประสงค์ออกนาม	๑,๐๐๐	บาท
คุณปริมใจ - คุณปณณุช - คุณเบญญาภา จิรพรสุข	๕๐๐	บาท
คุณสมศรี จินตสนธิ	๑,๐๐๐	บาท
คุณเพ็ญผกา โกมลภิส	๑๐,๐๐๐	บาท
คุณสิริโชค - คุณมะลิ - ด.ช.ภัทราวุธ ศิริมหา	๓๐๐	บาท
คุณพิชญสิณี - คุณปณณวิษญ์ อริยธนะกตวงศ์	๑,๐๒๐	บาท
พระศุภธัช สุทธิญาโณ	๒,๕๐๐	บาท
คุณวิชา เดชชนะสุนทร	๒๐๔	บาท
คุณประนอม จิตรปัญญา	๒๐๔	บาท
คุณธัญธร เดชชนะสุนทร	๒๐๔	บาท
คุณสมจิต - คุณประชา เดชชนะสุนทร	๑,๐๒๐	บาท
อุทิศให้ คุณยศ เดชชนะสุนทร		
คุณปรารธนา ใจชาญสุขกิจ	๑,๐๐๐	บาท
คุณสุพินดา รัตน์แสงโชค	๕๐๐	บาท

คุณรัตนชัย รัตนแสงโชค	๕๐๐	บาท
คุณภัทรา รัตนแสงโชค	๓๐๐	บาท
คุณณภาภัส รัตนแสงโชค	๓๐๐	บาท
คุณทวี รัตนแสงโชค	๓๐๐	บาท
คุณทัศนีย์พร สุขใจ	๑,๐๐๐	บาท
คุณเด่นนพพร สุขใจ		
คุณประเสริฐ ว่องชูวงศ์		
คุณบุญเรือน อัมพรอมรนิทย์	๕๐	บาท
คุณกนกวรรณ กล้าหาศ	๑๐๐	บาท
คุณภัทรา แซ่ตั้ง	๑๐๐	บาท
คุณทรงศักดิ์ เจเนปิยพงศ์		
คุณอนัญญา เจเนปิยพงศ์ และครอบครัว		
คุณธิดาวัลย์ บุญนา	๑๐๐	บาท
คุณมาเรียม ศีลธรรม	๑๐๐	บาท
คุณเอกศิษฐ์ พิ้นบนธนานันท์ และครอบครัว	๑๐๐๐	บาท
คุณธนเทพ วานิกบุตร	๒๐๐	บาท
คุณพจนีย์ รัตนศิริโสภณ	๑๐๐	บาท
คุณพิชัย แซ่ลิ้ม	๑๐๐	บาท
คุณกรกนก ศิลปวิทยาพร และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณสุวรรณี เตชะอักษร และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณสุกัญญา ตำนตระกูล	๑๐๐	บาท
คุณณัฐวิต อัสภูมิมงคล	๑,๑๐๐	บาท
คุณภาณิดา หว่านณรงค์		
คุณเทพฤทธิ์ สุขกะใจ		
คุณนัยรัตน์ ภัทพูลสวัสดิ์	๑๐๐	บาท
แม่ชีพิมพ์กมล นิธิชัยศุภศิริ	๒๐๐	บาท
คุณสวาท แสงดาว	๒๐๐	บาท
ไม่ประสงค์ออกนาม	๑๐๐	บาท
คุณชญาณี ศรีสุนทร	๑๐๐	บาท
คุณรังสิมา ตาเลิศ		
คุณพิชญา จันทร์ดิษฐ์	๑๐	บาท

คุณนวลฉวี หนูรอด	๑๐๐	บาท
คุณพิชญาณี ตั้งจาตุรโสมภณ	๕๐๐	บาท
พระวรปรัชญ์ พงศ์ดิวิฒนากุล และโยมพ่อ โยมแม่ โยมน้อง	๑๐๐	บาท
คุณสิงหนาท แซ่ทู้	๑๐๐	บาท
ดร.นิตยา – คุณศุภะณัฐ – คุณอัญญมณี	๓๐	บาท
คุณพงศ์ภาณุพงศ์ จักรานวัณณ์		
ด.ญ.ชัญญานุช บุญรา	๑๐๐	บาท
คุณอุษา บุญรา		
คุณวิเชียร – คุณนงลักษณ์ เพิ่มผล	๑๐๐	บาท
คุณวีระชัย อติชาตวิวัฒน์	๕๖๐	บาท
คุณลัมภฤทธิ์ ทองนาค	๔๐	บาท
คุณม่วยเอ็ง แซ่จิ้ง	๑๐๐	บาท
คุณชูเกียรติ อติชาตวิวัฒน์	๕๐๐	บาท
คุณมาลี อติชาตวิวัฒน์	๑๐๐	บาท
คุณสุตารัตน์ อติชาตวิวัฒน์	๑๐๐	บาท
คุณวินิทร – คุณมิกิเอะ – คุณชาญวุฒ –	๕๐๐	บาท
คุณวรวัฒน์ สุรวิลาศ – คุณนพวรรณ –		
คุณนพดล – คุณนพภุชฎี – คุณนพกวินต์ เขมะโยธิน		
ร.ท.ประทีป เฟื่องโชติการ	๑,๕๐๐	บาท
คุณเบญญารัตน์ – คุณอรรวรินทร์ เฟื่องโชติการ		
คุณวรมา – คุณธนัญธร – คุณเค็ววัลย์	๑,๐๐๐	บาท
คุณเอกสดา เพ็ญนัฏกตร์		
คุณศิพันธ์ – คุณน้ำฝน คุณฐานวัฒน์ กิรติเสวี	๓๐๐	บาท
คุณชลลดา – คุณทักษิณา ทิพย์รัตน์เสถียร	๒๐๐	บาท
คุณปาจริย์ – คุณรัชดา –	๑,๐๐๐	บาท
คุณปิ่นณพษ์ ทองใหญ่ ณ อยุธยา		
พลอากาศตรี ชาญชัย แก้วสว่าง และครอบครัว	๒๐๐	บาท
คุณจุฑา แสงทองประเสริฐ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณธัญลักษณ์ เขยกลิ้น และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณศุภิสรา ทนต์	๑๐๐	บาท
คุณวิทวัส – คุณมธุรส – ด.ช.ธีรภัทร โสธิพงษ์	๒๐๐	บาท

คุณดาริกา สุขอนันต์ และครอบครัว	๒๐๐	บาท
คุณนิฤพล กิตติทวีเกียรติ	๑๐๐	บาท
คุณนภาพร วรวัฒนแสง	๒๐๐	บาท
คุณปิติพร อภัยโส	๓๐๐	บาท
คุณวิภารัตน์ – คุณวิศรุต	๑๐๐	บาท
คุณคันธพร บุญยติลก	๑๐๐	บาท
คุณสุขเกษม – คุณสุมาลี สาราทิศ	๕๐๐	บาท
คุณนฤพนธ์ – คุณอุษณีย์ – คุณสำอาน ชุนดี		
คุณปัญญวรศิริ ชื่นชม และครอบครัว	๓,๐๐๐	บาท
คุณปาริชาติ ห้องสำเร็จ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณณอมศักดิ์ – คุณอนิญา อรรถพจน์	๕๐๐	บาท
คุณวิมลสุดา สมิตโยธิน	๓๐๐	บาท
คุณจงใจ กรองทอง	๓๐๐	บาท
คุณปิยรัตน์ สัตย์ธรรม	๑๐๐	บาท
คุณมัลลิกา ตูจินดา และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณธณยธรณ์ ตั้งตรงทวีพัฒน์	๒,๖๐๐	บาท
คุณณัฐณิชา พรบัณฑิตย์ปัทมา		
คุณลักษณสุภา ศรีอรุณทัย		
คุณนมนันท์ ศักดาวิรัช		
คุณปณิชา โสภณสิริภาส		
คุณธิดาวัฒน์ ตั้งตรงทวีพัฒน์ และครอบครัว		
คุณณรงค์ ไกรธนิกุล และครอบครัว		
คุณเฉลิมไชย ที่ปวัฒน์เศรษฐ์ และครอบครัว		
คุณณิธิกร – คุณณวินดา หมั่นชนะ		
คุณเลอภักดิ์ นัคราบัณฑิตย์	๒๐๐	บาท
แม่ชีสุทิน สาระกุล	๒๐๔	บาท
คุณเจริญศรี สุวรรณ	๒๐๔	บาท
คุณบุญมี ภิรมณ์รื่น	๑๐๒	บาท
คุณสนอง – คุณเนาวพรรณ – ด.ช.กิตติคุณ น้อยสำแดง	๕๑๐	บาท
พระสุรินทร์ ธีรบุญ	๕๕๕.๕๕	บาท

น.ส.รัชนีเพ็ญ สุดใจ	๑,๐๐๐	บาท
ด.ช.กฤษณ์นัย จิรภัคดีศิริ		
ด.ช.ศิรพิบูลย์ จิรภัคดีศิริ		
คุณธนาฤทธิ์ กัปปัญานนท์	๑๐,๐๐๐	บาท
ดาบตำรวจตรีประเสริฐ – คุณเกษราภรณ์ ศรีพิมาย	๑,๐๐๐	บาท
คุณพิภัทรา เย็นเศรณี	๑,๐๐๐	บาท
คุณจริยา เย็นเศรณี	๑,๐๐๐	บาท
คุณปวีณา เย็นเศรณี	๑,๐๐๐	บาท
คุณณัฐภัทร – คุณสุพัฒน์ สวัสดิ์พัฒน์ศิริ	๕๐๐	บาท
คุณวีระยุทธ เย็นเศรณี	๒๐๐	บาท
คุณสิงหนาท แซ่หู่	๒๐๐	บาท
คุณพ่อเหรียญ – คุณแม่ลา อ้ายมา	๕,๐๐๐	บาท
แม่ชีเดือนจิตร์ อ้ายมา		
คุณสันติ อ้ายมา		
คุณฐิตารีย์ ภัคเดชธนวัจน์	๒๐๐	บาท
คุณพรรณี เสนาจักร และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
พระสวาสดี จิตตปาโล	๕๐๐	บาท
คุณปิยะบุตร รัชชวงษ์ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณกชทอง จิตตะพร	๒๐๐	บาท
คุณวัลลยา อุบลพงษ์ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
พระปรีชาพร	๓๐๐	บาท
คุณพงษธรณ์ เสาร์ประโคน	๑,๒๐๐	บาท
คุณแม่ทิพย์ อ่อนนุ่ม	๑๐๐	บาท
คุณณัฐา อนันรัตน์	๑๐๐	บาท
คุณบุญเรือง โสภา	๑๐๐	บาท
คุณเบญจวรรณ – คุณกชพร ธรรมโชติ	๒๐๐	บาท
คุณจินตนา โรจน์ดำรงรัตน์	๑,๐๐๐	บาท
คุณสุพรรณิ เพิ่มเพียร	๑๐๐	บาท
ไม่ประสงค์ออกนาม	๑๐๐	บาท

ร.ต.ต.สา – คุณสมพร – คุณปราณี เพ็ชรศิริ	๒,๑๐๐	บาท
คุณวินัย รุจิราวังศ์วัฒนา		
คุณวรรณนา – คุณบรรเทิง วรรณกลาง		
คุณสาธิตา รุจิราวังศ์วัฒนา, คุณศุภพร เพ็ชรศิริ		
คุณบรรพต แก้วสว่าง	๒๐๐	บาท
คุณฉัตรวี ธนาจิรภิรมย์กุล	๕๐๐	บาท
คุณพวรัชเศรษฐ์ สุชากุลพิธาน	๕๐๐	บาท
พระอาจารย์มหาสัมฤทธิ์ ธมฺมสโร	๑,๐๐๐	บาท
พระเมธีวราลังการ	๒,๐๐๐	บาท
พระมหาบุญศักดิ์ กลยานธโร	๕๐๐	บาท
พระเทพฤทธิ์ อิทิสฺสโช	๑,๒๐๐	บาท
พระธีรวัฒน์ ธีรพฒโน	๕๐๐	บาท
พระนิพนธ์ โอภาโส	๕๐๐	บาท
สามเณรพุดผิงค์ เตชเมธาทรงคร	๑๐๐	บาท
คุณสญามา แสงอรุณ	๒,๐๐๐	บาท
คุณบล สุรพินิจ พร้อมครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
คุณพรณี อัญชลีสหกร	๑,๖๐๐	บาท
คุณวีระศักดิ์-คุณศศิวิมล-คุณพงศกร บุญวรเมธี	๑,๐๒๐	บาท
คุณกรรณิกา อิสระตระกูล พร้อมครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
คุณอัมพร ปราณิตพลกรัง	๑,๐๐๐	บาท
คุณปรากการ-คุณรัชนี-คุณอุตสาห์ รัตนติลกพานิชย์	๑,๐๐๐	บาท
คุณศุภโรจน์ รัตนติลกพานิชย์		
ผู้มีจิตศรัทธา	๑,๐๐๐	บาท
คุณสุภาภรณ์ แดงประเสริฐพร	๕๐๐	บาท
คุณปั้นหยี ขวัญแก้ว	๕๐๐	บาท
คุณมาลี อุ่นยินดี	๕๐๐	บาท
คุณทรรคณีย์ สุรพลานันท์	๕๐๐	บาท
คุณวีรเชนธ์ พรรณนา-คุณวริสรัญญา แสนสุริวงค์	๕๐๐	บาท
คุณเพ็ญศรี แสงมิ่ง	๕๐๐	บาท

คุณปราณี ศิริธร	๕๐๐	บาท
คุณนันทพร-คุณธัญมน ธนะเพิ่มพูล	๕๐๐	บาท
คุณพิชยา กมลพันธ์	๕๐๐	บาท
คุณกุสุมร เจริญศรีเมือง	๕๐๐	บาท
คุณอุษณิษา เฉลิมแสน	๕๐๐	บาท
คุณมาลินี เฉลิมแสน	๕๐๐	บาท
คุณศิริพรรณ หงษ์เวียงจันทร์	๕๐๐	บาท
คุณอุบลศรี ชูสวยงาม	๓๐๐	บาท
คุณนิภาพร สุ่มมาตย์	๓๐๐	บาท
คุณโสภิญ ศรีสุพรรณ	๓๐๐	บาท
คุณอิสรพงษ์-คุณขวัญเรือน ตระกระจำ	๓๐๐	บาท
คุณจันทปาภา น้ำแก้ว	๓๐๐	บาท
คุณสร้อยกร เจ้าแก้ว พร้อมญาติธรรม	๓๐๐	บาท
คุณพิมลศรี งามสุวรรณ	๓๐๐	บาท
คุณนิรมล วัจนะสาธิต	๓๐๐	บาท
คุณยุพดี ชีระประมุติ	๓๐๐	บาท
คุณสุกัญญา ภู่นานนท์	๓๐๐	บาท
คุณศศิวรรณ เลิศประเสริฐ	๒๖๐	บาท
คุณบุญเรือน กรมภักดี	๒๐๐	บาท
คุณบุญรัตน์ เฉลิมสุข	๒๐๐	บาท
คุณศิริพร รอดม่น	๒๐๐	บาท
คุณพรทิพา พรโสหากุล	๒๐๐	บาท
คุณบัวธยา สุวรรณสินธุ์	๒๐๐	บาท
คุณหนึ่งหญิง หุตะวัฒนะ	๒๐๐	บาท
คุณอารี น้ำแก้ว	๒๐๐	บาท
คุณคงคร ปานศรี	๒๐๐	บาท
คุณนิตยา ณ สงขลา	๒๐๐	บาท
คุณพิมพ์ร พงศาโกสินทร์	๒๐๐	บาท
คุณจันทร์ลอย น้ำแก้ว	๑๐๐	บาท
คุณรัตนา น้ำแก้ว	๑๐๐	บาท
คุณดวงเดือน บุญยะสุด	๑๐๐	บาท

คุณไพรัช อร่ามศรี	๑๐๐	บาท
คุณปราณี คงกลิ่นสุคนธ์	๑๐๐	บาท
เจ้ากิมเซง	๑๐๐	บาท
คุณสุพจน์ ฐปหอม พร้อมครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณประวิทย์ สิริโสภณ	๑๐๐	บาท
คุณศิริรา ตาตออยู่	๑๐๐	บาท
คุณหนึ่ง ศรีสุพรรณ	๑๐๐	บาท
คุณวิไลวรรณ ปานศุภวัชร	๑,๐๐๐	บาท
คุณณัฐพร พันมาตร	๓๐๐	บาท
คุณบัวถา – คุณผดุง สุวรรณสินธุ์	๒๐๐	บาท
คุณสาวภาณี จันทะสอน	๓๐๐	บาท
คุณสาว อนุจิตต์ ศรีแก้ว	๒๐๐	บาท
คุณไชมัย เซาวัลลาด	๓๐๐	บาท
คุณคำนวล เฉยชอบ	๕๐๐	บาท
คุณฐิติภา เพื่อนสูงเนิน	๑๐๐	บาท
คุณสาวสาวิณี แซ่เฮ้ง	๒๐๐	บาท
คุณประสาน พรบั้งเกิด	๕๐๐	บาท
คุณสาวลักขณา เหลาผา	๒๐๐	บาท
คุณเทิดศักดิ์ เปรมทอง	๒๐๐	บาท
คุณปรเมธ เหลาผา	๑๐๐	บาท
คุณลำไผ อาญเมือง	๑๐๐	บาท
คุณสมัย ทองปัญญา	๕๐๐	บาท
คุณอุเทน ทองปัญญา	๕๐๐	บาท
เด็กหญิงเพ็ญภา ทองปัญญา	๕๐๐	บาท
เด็กหญิงพนิดา ทองปัญญา	๕๐๐	บาท
เด็กชายพชรพล ทองปัญญา	๕๐๐	บาท
คุณเอ ดีจะมาลา	๑๐๐	บาท
คุณวุฒิชัย แจ่มขำ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณสมหมาย หล้าสีทา และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณสุวรรณ หล้าสีทา และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณการะเกด สิทธิศักดิ์ และครอบครัว	๒๐๐	บาท

คุณผ่องพรรณ เพชรเทียม	๑๐๐	บาท
คุณสุรพงศ์/คุณวันเพ็ญ พุ่มจันทร์	๑๐๐	บาท
คุณบงกช แสงลอย-คุณนภา แซ่ตั้ง	๑๐๐	บาท
คุณเตี้ยง เกิดเกียรติสุตา	๑๐๐	บาท
คุณสาวกุลิสรา กมลดำรงสกุล	๑๐๐	บาท
คุณนพพร-นายวรวิทย์ กมลดำรงสกุล	๑๐๐	บาท
คุณไพโรจน์ แซ่แต้	๓๐๐	บาท
คุณไพบูลย์ แซ่แต้	๓๐๐	บาท
คุณไพรัตน์ แซ่แต้	๓๐๐	บาท
คุณสีม่วย แซ่จั้ง	๑๐๐	บาท
คุณเช็กหงษ์ แซ่อึ้ง	๑๐๐	บาท
คุณสาวมัลลิกา นิธิปฏิคม และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณเรียน นิธิปฏิคม และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณดวงพร วงศ์เวคิน	๑๐๐	บาท
คุณสมศักดิ์ วงศ์เวคิน	๑๐๐	บาท
คุณกรุง แซ่แต้	๑๐๐	บาท
ครอบครัววงศ์เวคิน	๒๐๐	บาท
คุณสาวนิสา นายกบซันซอนศรี และครอบครัว	๒๐๐	บาท
คุณสาวเรียม จุลกระโทก	๑๐๐	บาท
คุณอรุณ เด็กชายภูเบศ สารบรรณ	๑๐๐	บาท
คุณไต้ แซ่แต้	๑๐๐	บาท
คุณกิมเอ็ง แซ่ตั้ง	๑๐๐	บาท
คุณร่ำรวย ปิยะวิทยานนท์	๑๐๐	บาท
คุณมา แซ่แต้	๑๐๐	บาท
คุณเล็ก แซ่แต้	๑๐๐	บาท
คุณประสิทธิ์ นิธิปฏิคม	๑๐๐	บาท
คุณสาวบังอร มนต์รี	๕๐๐	บาท
คุณสาวสิริรัตน์ แซ่อึ้ง	๕๐๐	บาท
คุณสุเทพ วุฒิเจริญสิน และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณสังเวียน พุ่มพรวง	๑๐๐	บาท
คุณชมพูนุช แซ่จั้ง	๑๐๐	บาท

คุณวันจู แซ่เล้า	๑๐๐	บาท
ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	๒๐	บาท
คุณศุภฤกษ์ เกตุจำนงค์ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณสไม ศิริสำราญ	๒๐	บาท
คุณสมรัก แซ่อั้ง	๒๐	บาท
คุณทองคำ เรืองสอน	๒๐	บาท
เด็กหญิงภัทรพร ศรีสุบรรณ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณสมสิริ เกตุจำนงค์	๑๐๐	บาท
คุณเฉลิม แก้วท่าเหนือตพงษ์	๑๐๐	บาท
คุณสุจิตรา จารุเรืองชัยกุล และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณสิริรัตน์ นายศิรินันท์ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณธัญญนันท์ คำนาดี	๒๐๐	บาท
คุณสุวัฒน์ สายรุ่ง สิริวิจิชาญ และลูก	๒๐๐	บาท
คุณบานเย็น เสาวพันธ์ และบุตรธิดา	๒๐๐	บาท
คุณประภา เจริญผล	๑๐๕	บาท
คุณมนตรีรา คงเกินทุน	๓๕	บาท
คุณสุเทพ คงเกินทุน	๓๕	บาท
คุณเฉลิมเกียรติ คงเกินทุน	๓๕	บาท
คุณสุกัญญา คงเกินทุน	๓๕	บาท
คุณสุทน ยลพันธ์	๓/๐	บาท
คุณคำพอง กุลศรี	๓๕	บาท
คุณแสงวง กุลศรี	๓๕	บาท
คุณเพชร พูนทวีป	๓/๐	บาท
คุณขวัญทิพย์ พูนทวีป	๓/๐	บาท
คุณพิมพ์พรทิพย์ พูนทวีป	๓/๐	บาท
คุณชกเค็ง แซ่ไคว่	๓/๐	บาท
คุณเสนอ แสนกาสา และครอบครัว	๒๑๐	บาท
คุณธิตินิษฐ์ เขตบรรจง	๓/๕	บาท
คุณมัยเอ็ง แซ่โค้ว	๓๕	บาท
คุณหมวย แซ่โค้ว	๓๕	บาท
คุณหทัยกร เล็กน้อย	๓๕	บาท

คุณซากอร์ สัตโกตา	๓๕	บาท
คุณมามายา สัตโกตา	๓๕	บาท
คุณรัศมี สัตโกตา	๓๕	บาท
คุณชนนี สัตโกตา	๓๕	บาท
คุณคลินตัน สัตโกตา	๓๕	บาท
คุณประทาน เสมานิม	๓๕	บาท
คุณศลิษา เสมานิม	๓๕	บาท
คุณชัชววรรณ เล็กน้อย	๓๕	บาท
คุณสุวรรณ์ สิริอร ศรีพงษ์	๑๐๕	บาท
คุณไพรินทร์ ปูนาทิพย์	๑๐๕	บาท
คุณโยธิน ปาเชื้อ	๓๕	บาท
คุณจारी อินวิชัย	๓๕๐	บาท
คุณพิเชษฐ -บุญมี ปิยะวิทยานนท์ -ครอบครัว	๒๐๐	บาท
คุณสมลรัตน์-คุณอรุณรุ่งวิเชียร-ครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
คุณสิริรัตน์ ฉายศิรินันท์	๙๐๐	บาท
คุณภัทรภรณ์ ไพระเศรษฐสกุล	๑๐๐	บาท
คุณบุญยานุช บุญประสิทธิ์กุล	๑๐๐	บาท
คุณเศรษฐวดี บุญประสิทธิ์กุล	๑๐๐	บาท
คุณสุวรรณี บุญประสิทธิ์กุล	๑๐๐	บาท
คุณสุนทรี เกตุจำนงค์	๑๐๐	บาท
คุณการะเกตุ สิทธิศักดิ์-ครอบครัว	๒๐๐	บาท
คุณธีรพล แก้วเกษ-ครอบครัว	๓๐๐	บาท
คุณวิไลวรรณ คุณทศทรง และครอบครัว เอี่ยมทรัพย์	๕๐๐	บาท
คุณนฤมล ช่างเที่ยง อูทิศให้บิดา มารดา	๕๐๐	บาท
คุณลัดดา, คุณพิเชษฐ, คุณกิตติรัช ปิยะวิทยานนท์	๒๐๐	บาท
และคุณวันดี สัจจันทร์ยงค์		
คุณศศิธร สิริจันทรานานา	๙๒๐	บาท
คุณนุชนาฏ สิริจันทรานานา		
คุณทัศนพร ไชยวัต	๑๐๐	บาท
คุณวรรณภา บุญประสงค์กิจ	๒๐๐	บาท
คุณแต มาประจวบ	๕๐๐	บาท

คุณสาวยุวดี วิทยาโกศล	๒๐๐	บาท
คุณสาวทิวพร วิทยาโกศล	๒๐๐	บาท
คุณชาญวิทย์ วิทยาโกศล	๒๐๐	บาท
คุณสาวสุพัทธ์ วิทยาโกศล	๕๐๐	บาท
คุณแม่ไย สัมมนา	๑๐๐	บาท
คุณสำราญ อึ้งจันทร์	๑๐๐	บาท
พระมหาประเสริฐ หิตกุกโร	๑,๑๐๐	บาท
พระหนู ธนวิโส	๑,๕๐๖	บาท
คุณพรรณทิพา – คุณพ่อวิสุทธิ เพชรอาวุธ	๕๐๐	บาท
คุณเมทีนี – ด.ญ.นรินดา – ด.ช.พุทธกร มโนรัตน์	๕๐๐	บาท
คุณฤดีกร สาครสินธุ์ – น.ส.กฤตยภัสสรณ์ แสนสุขใจ และครอบครัว ด.ช.พศุทธิ์ จักรทิพย์วารี	๕๐๐	บาท
คุณประวีตร – คุณสุพรรณิ ปิาวัดนพานิช	๑,๕๐๐	บาท
คุณณัฐวิต อัมมมงคล	๒,๐๐๐	บาท
คุณสุนันท์สิริ อังประทีป	๑,๐๐๐	บาท
คุณปทุมมาศ บุญจรรย์	๑,๐๐๐	บาท
คุณณัฐชา – คุณนิติ เขียนสุข	๓๐๐	บาท
คุณภัทรพงษ์ พวงรัตน์ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณสิทธิโชค พรหมณแก้ว	๒๐๐	บาท
คุณอำไพ หน่อคำ	๑๐๐	บาท
คุณนราพร สัมฤทธิ์ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
พระวรวิมล อภิญาโน	๑๐๐	บาท
พระธิตินันท์ สุทธิจิตโต	๑๕๐	บาท
คุณรัญชิตา งามเกษม	๑๐๐	บาท
พระคมกมล ชัยดิวิโร	๑๐๒	บาท
พระพงศ์พัฒน์ สุทธิโว	๒๐๐	บาท
พระจักรกฤษ ฐานธมโม	๒๐๐	บาท
พระณัฐพล สิริจันท	๒๐๐	บาท
พระฐิติวุฒิ สนตจิตโต	๑๐๐	บาท
พระจักรพันธ์ ชัยดิธมโม	๑๐๐	บาท
พระเฉลิมชัย ปญญารตโน	๒๐๐	บาท

คุณนิลรัตน์ คำโล และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณนันทยา แชนอก	๑๐๐	บาท
คุณกมลทิพย์ หมั่นงาม	๑๐๐	บาท
คุณทัศนีย์ ไชยศิลป์	๒๐๐	บาท
คุณเพชรรัตน์ ดิษวัฒน์ และครอบครัว	๒๐๐	บาท
คุณเฟื่อง สุฤทธิ์ – คุณพิกุล คำวันดี – น.ส.สุทธิดา คำวันดี – คุณสมบุญ ศรี – ด.ญ.ชิตชไมพร ไชยปัญญา	๓๐๐	บาท
ร้านสมุนไพโร ภูมิใจไทย	๑,๐๐๐	บาท
คุณนิลุมล ทันทม	๒๐๐	บาท
คุณคำหวิน สอนอาจ	๒๐๐	บาท
คุณแสงสุวรรณ สีหามวงศ์ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณสุภาพร ศรีสุระ และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณวาทีณี อลามคาน และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณวัชรีย์ เบญจวรรณ	๑๐๐	บาท
Mr.Hoe Hockvien and Family	๕๐๐	บาท
คุณวรรณิ์ เหมาวิชัย	๑,๐๒๐	บาท
คุณนารีรัตน์ และคุณพ่อไพโรจน์ มีดี – คุณแม่จันทร์รา สุกใส	๑,๐๒๐	บาท
คุณชลนที โสภาค	๕๐๐	บาท
คุณสมจิต แซ่หิ้น	๒๐๐	บาท
คุณบุญโรจน์ ลิ้มรัตนเมฆา และครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
คุณฉัตรชัย พักอุดม และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
คุณพัชรี น้าวานิช	๔๐๐	บาท
คุณวิลาสินี ตระกลกุล	๒๐๐	บาท
คุณสิทธิชัย – คุณปาริชาติ หอมศิริวรรณ ด.ช.วณฤทธิ์ – ด.ญ.อุสา หอมศิริวรรณ	๑,๑๐๐	บาท
คุณชวนชื่น – เอมอร พรศรีประเสริฐ	๑,๐๒๐	บาท
คุณเชิงชาย รัตนโสภณ	๓๐๐	บาท
คุณสุวรรณา เมฆศรีสุวรรณ	๑๐๐	บาท
คุณณัฐพงษ์ – คุณบุญยั้ง พิมพ์ไธ	๑๐๐	บาท

คุณวิวัฒน์ สายบุตร และครอบครัว	๑๐๐	บาท
คุณกุลธิดา แซ่ไฉ่ – คุณสุรเทพ นภาล้อมเคื่อน และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณอโนชา แซ่ไฉ่ – คุณราชศักดิ์ แก้วคำ และครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
คุณสุรเทพ นภาล้อมเคื่อน และครอบครัว	๑,๐๒๐	บาท
ลูกๆ ด.ญ.ปัทมา นภาล้อมเคื่อน ด.ญ. ณชามน นภาล้อมเคื่อน คุณเอมอร ธาราชลพรพิทักษ์ คุณยิ้ม แซ่ไฉ่		
คุณจันทร์ทิมา แซ่ไฉ่ – คุณอิศรา ฤทธิ์วรานกุล	๑๔๐	บาท
คุณอิศเรศ ฤทธิ์วรานกุล		
คุณญาติา วิจิตรวรสกุล	๔๐๘	บาท
คุณบัญชา เอี่ยมอารมณ์ คุณเอกชัย เอี่ยมอารมณ์ คุณพรพรรณ เอี่ยมอารมณ์ ด.ญ.อรจิรา จันทิมา		
คุณจินตนา คำศรีแก้ว – คุณช่อผกา คำศรีแก้ว คุณบัวไหล ราวิชัย – ด.ช.นาถวัฒน์ บุญธรรม และครอบครัว (แอนคิตตี)	๒,๐๐๐	บาท
คุณนาถฐา พลเพชร	๑๐๒	บาท
คุณปรีดา เพชรรัตน์	๑๐๒	บาท
คุณรัชวิทย์ ทองคล้าย	๑๐๒	บาท
คุณศิริอร ทันนิเทศ	๑๐๒	บาท
คุณสมหญิง ชีพรัตน์	๑๐๒	บาท
คุณวาทีณี เพชรอาวุธ	๓๐๐	บาท
คุณณัฐนันท์ อัสสุโขติวรรณพร	๑๐๒	บาท
คุณธนสิทธิ์ อัสสุโขติวรรณพร	๑๐๒	บาท
คุณพรทิพย์ เพชรอาวุธ	๑๐๒	บาท
พ.อ.นายแพทย์ชนะ – คุณศิริวรรณ ลิมิตเลาหพันธุ์	๕๐๐	บาท
คุณอัมพร วีรแพทย์โกศล	๕๐๐	บาท

คุณทิพรัตน์ คำนำลาภ	๕๑๐	บาท
คุณชัชวาลย์ คำนำลาภ	๒,๐๐๐	บาท
คุณสินवल พันธุ์เถื่อน	๑๐๐	บาท
คุณสุวิมล – คุณธีรวรรณ บวรกิจมงคล	๒๐๐	บาท
คุณจงกล ศรีเพ็ง	๑๐๒	บาท
คุณวรินทร์ธร จารุศิริรัฐสกุล	๑,๐๐๐	บาท
คุณปรีชา ชนะปะโคน	๒๐๐	บาท
คุณอภิรักษ์ณ์ ภูวนาธิพงศ์ และครอบครัว	๓๐๐	บาท
คุณวิชัย ธีระรัฐพงษ์ และครอบครัว	๕๑๐	บาท
คุณปริญดา สุขสมฤทัย และครอบครัว		
คุณปณิธาน – คุณนัทธมน – คุณจรัญญา อาบโกเสส	๒๑๐	บาท
คุณอรปภา ตันติกาญจนากุล –	๕๐๐	บาท
คุณธภัทร ตันติกาญจนากุล และครอบครัว		
คุณสุพนิชย์ แสงเพ็ญพราว	๓๐๐	บาท
ไม่ประสงค์ออกนาม	๑,๐๐๐	บาท
คุณกนกภรณ์ ธนสารอักษร	๕,๐๐๐	บาท
คุณณฤดี จันทระเกษมชัย และครอบครัว	๔๐๐	บาท
คุณฉวีวรรณ สิงห์แก้ว	๑๐๐	บาท
คุณเอกรินทร์ สิงห์แก้ว	๑๐๐	บาท
คุณประไพ วิริยะอมรตระกูล	๑๐๐	บาท
คุณอุษณีย์ จันทระเกษมชัย	๑๐๐	บาท
คุณชัยวุฒิ จันทระเกษมชัย	๑๐๐	บาท
คุณนฤมล จันทระเกษมชัย	๑๐๐	บาท
คุณวรินทร์ จันทระเกษมชัย	๑๐๐	บาท
คุณศตพร จันทระเกษมชัย	๑๐๐	บาท
คุณภัทรวรินทร์ จันทระเกษมชัย	๑๐๐	บาท
คุณจงจิตต์ เจริญสินรุ่งเรือง	๑,๐๐๐	บาท